

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Природничо-гуманітарний науково-навчальний інститут

Кафедра латинської мови
та культури професійного спілкування

С.П. Гриценко, О.Ю. Балалаєва

ЛАТИНСЬКА МОВА

ДЛЯ СТУДЕНТІВ-АГРОБІОЛОГІВ

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів*

Київ – 2006

УДК 811.124'06(075.8)

ББК 81.2ЛАТ-923

Г 85

Гриф надано

Міністерством освіти і науки України

(лист №4/18.2-2989 від 23.12.2005 р.)

Рецензенти:

Голубовська І.О. – доктор філологічних наук, завідувач кафедри загального мовознавства і класичної філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Нікітіна Ф.О. – доктор філологічних наук, професор кафедри загального мовознавства і класичної філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Козачук Г.О. – кандидат філологічних наук, професор Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова

Рідей Н.М. – кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри екології агросфери і екологічного контролю Національного аграрного університету

Гриценко С.П., Балалаєва О.Ю.

Г 85 Латинська мова для студентів-агробіологів. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.

ISBN 966-364-263-7

Навчальний посібник містить фонетичний та граматичний матеріал з нормативного курсу латинської мови, комплекс вправ, спрямованих на закріплення та систематизацію набутих знань, умінь і навичок, достатній лексико-термінологічний матеріал (латинсько-український та українсько-латинський словники обсягом 4000 лексичних одиниць).

Звернено увагу на історію становлення біологічної термінології, на внесок українських та зарубіжних учених у розвиток біологічних знань. Праця містить багатий додатковий матеріал, зокрема нарис з історії латинської мови, етимологічний довідник, перелік сентенцій як природознавчого, так і загальнофілософського змісту тощо.

Розділ “Латинська мова в Україні (історичний екскурс)” дає студентам можливість збагнути масштаби латиномовного впливу в Україні на різних хронологічних зрізах, осмислити ставлення пересічних українців до цієї мови, усвідомити її значущість у формуванні наукової термінології з різних сфер знання, врешті – зрозуміти істину, що мови не існують ізольовано у світі, як не існують ізольовано народи, а відбувається постійний культурний взаємобмін.

Розрахований на студентів вищих аграрних закладів освіти III-IV рівнів акредитації зі спеціальностей агробіологічного профілю.

ISBN 966-364-263-7

© Гриценко С.П., Балалаєва О.Ю., 2006

© Центр навчальної літератури, 2006.

ЗМІСТ

Передмова	6
ЗАНЯТТЯ 1	
§ 1. Латинський алфавіт	8
§ 2. Правила вимови голосних та дифтонгів	9
§ 3. Правила вимови приголосних	10
§ 4. Правила вимови буквосполучень	12
Вправи	13
ЗАНЯТТЯ 2	
§ 5. Довгі та короткі склади	23
§ 6. Наголос	25
Вправи	27
ЗАНЯТТЯ 3	
§ 7. Частина мови	33
§ 8. Іменник. Граматичні категорії іменників	33
§ 9. Відміни іменників	35
§ 10. Словникова форма іменників	36
§ 11. Основа іменника	37
Вправи	39
ЗАНЯТТЯ 4	
§ 12. Прикметник. Граматичні категорії прикметників	42
§ 13. Узгодження прикметників з іменниками	44
Вправи	46
ЗАНЯТТЯ 5	
§ 14. I відміна іменників	51
§ 15. Загальні відомості про таксономічні категорії.....	52
§ 16. Біномінальні назви	53
Вправи	58
ЗАНЯТТЯ 6	
§ 17. II відміна іменників	64
§ 18. Латинські назви гібридів та культурних рослин	66
Вправи	70
ЗАНЯТТЯ 7	
§ 19. III відміна іменників	75
§ 20. Типи відмінювання іменників III відміни	75
§ 21. Рід іменників III відміни	79
Вправи	83
ЗАНЯТТЯ 8	
§ 22. Прикметники III відміни	87
§ 23. Ступені порівняння прикметників	89

§ 24. Особливості утворення ступенів порівняння прикметників	90
Вправи	92
ЗАНЯТТЯ 9	
§ 25. IV відміна іменників	96
§ 26. V відміна іменників	97
§ 27. Триномінальні та складені назви	97
Вправи	100
ЗАНЯТТЯ 10	
§ 28. Уніномінальні назви	104
§ 29. Уніномінальні назви рослин	107
§ 30. Уніномінальні назви грибів	109
§ 31. Уніномінальні назви тварин	111
Вправи	114
ЗАНЯТТЯ 11	
§ 32. Склад слова. Загальні відомості про словотворення	117
§ 33. Складання основ	119
Вправи	124
ЗАНЯТТЯ 12	
§ 34. Числівник	129
§ 35. Латинські назви рослинних угруповань	131
Вправи	136
ЗАНЯТТЯ 13	
§ 36. Суфіксація	139
§ 37. Латинська хімічна номенклатура	142
Вправи	145
ЗАНЯТТЯ 14	
§ 38. Префіксація	149
§ 39. Основні відомості про дієслово	151
§ 40. Дієприкметники теперішнього часу активного стану	153
§ 41. Дієприкметники минулого часу пасивного стану	154
Вправи	156
ЗАНЯТТЯ 15	
§ 42. Інформативний зміст латинських назв рослин і тварин.....	160
§ 43. Утворення видових епітетів рослин і тварин від власних назв.....	161
§ 44. Допоміжне дієслово esse – бути	162
§ 45. Порядок слів у латинському реченні	163
Вправи	164
ЗАНЯТТЯ 16	
§ 46. Індиферентні назви	168
§ 47. Утворення родових назв та видових епітетів рослин від власних назв.....	168

§ 48. Відмінювання дієслів у теперішньому часі дійсного способу активного стану	171
Вправи	174
Вправи на повторення вивченого матеріалу	177

ДОДАТКИ

Історія латинської мови	185
Латинська мова в Україні (історичний екскурс)	187
Історія становлення біологічної термінології та номенклатури	195
Видатні ботаніки	199
Етимологічний довідник	210
Види польових культур	222
Визначення довготи відкритого другого складу від кінця слова у ботанічних термінах	225
Транслітерація українських букв латинським алфавітом	227
Зведена таблиця відмінкових закінчень латинських іменників.....	228
Зведена таблиця родових закінчень латинських прикметників	228
Схема граматичного аналізу біномінальних, триномінальних та складених термінів	229
Латинські прислів'я, сентенції та афоризми	230
Студентський гімн "Gaudeamus"	236
Латинсько-український словник	237
Українсько-латинський словник	311
Список рекомендованої літератури	382

ПЕРЕДМОВА

Навчальний посібник створено з урахуванням вимог програми з латинської мови для вищих аграрних закладів освіти III–IV рівнів акредитації зі спеціальностей агробіологічного профілю.

Мета посібника – ознайомити студентів агробіологічних факультетів з основами латинської мови, допомогти набутти практичних умінь і навичок використання фахової латиномовної термінології в навчальній, науковій та виробничій діяльності. Оволодіння основами латинської мови надасть студентам можливість правильно читати, писати і перекладати латинські терміни з ботаніки, фітопатології та зоології, допоможе свідомо сприймати й опанувати біологічну номенклатуру. Навчання термінологічної латини означає також створення передумов для усвідомленого засвоєння терміноелементів греко-латинського походження, що увійшли до відповідної субмови біології.

Посібник має чітку структуру: основний курс, додатки, латинсько-український та українсько-латинський словники, однак не обмежує можливості викладача регулювати обсяг матеріалу основного курсу відповідно до навчального плану.

Основний курс складається з 16 занять, кожне з яких містить теоретичну частину – граматичні й термінологічні теми, питання для самоперевірки та комплекс вправ на закріплення та систематизацію вивченого матеріалу. Починаючи з третього заняття, теоретична частина супроводжується лексичним мінімумом. Ядро лексики, відібраної для засвоєння, становлять ботанічні терміни. Викладач може комбінувати, доповнювати та розширювати лексичні мінімуми відповідно до специфіки терміносистем, що вивчаються на різних факультетах.

У розділі “Фонетика” (заняття 1, 2) наведено теоретичний матеріал та систему вправ, спрямованих на формування орфоепічних, орфографічних та просодичних умінь і навичок, необхідних для читання та написання латинських слів: латинський алфавіт, правила вимови голосних, приголосних і буквсполучень, правила складоподілу та постановки наголосу в латинських словах.

У розділі “Морфологія” (заняття 3–16) викладено граматичний матеріал, необхідний для оволодіння конструюванням, аналізом та формоутворенням біологічних термінів. Оскільки базис біологічної термінології та номенклатури становлять іменники і прикметники, найбільшу увагу приділено вивченню саме цих частин мови.

Посібник має чітку термінологічну спрямованість. Викладання елементів латинської граматики та словотворення послідовно зорієнтоване на вивчення студентами основ біологічної номенклатури та систематики. Звернуто увагу на структуру біноміальних, уніноміальних, тріноміальних та складених назв рослин і тварин, правила позначення назв гібридів та культурних рослин, інформативний зміст латинських біологічних номенклатурних найменувань.

У кінці посібника розміщено вправи на повторення вивченого матеріалу, історико-культурологічні, граматичні та термінологічні додатки до основного курсу.

Уперше в навчальному посібнику такого типу термінологічний курс супроводжується наведенням етимологічних відомостей про походження латинських назв рослин, ознайомлення з якими спрощує запам'ятовування номенклатурних найменувань, робить його більш свідомим, і легшим.

Латинсько-український та українсько-латинський словники містять близько 4000 термінів і номенклатурних. Одна з основних функцій словника – довідкова, тому вперше в навчальній літературі в ньому наводяться не лише латинські назви родів рослин та їх українські відповідники, а й назви інфродових таксонів сучасної ботанічної номенклатури.

Посібник призначений для студентів факультетів агробіологічного профілю. Сподіваємося, що він буде корисним і для осіб, що прагнуть вивчати термінологічну латину самостійно, а також для всіх зацікавлених фахівців-біологів.

ЗАНЯТТЯ 1

§ 1. ЛАТИНСЬКИЙ АЛФАВІТ

У сучасній біологічній термінології використовується новолатинський алфавіт, що складається з 25 букв.

Буква	Назва	Вимова	Приклад	Українська транскрипція	Переклад
A a	а	[a]	árbor	[áрбор]	дерево
B b	бе	[б]	béta	[бéта]	буряк
C c	це	[к], [ц]	cúcumis citrúllus	[кúкуміс] [ці́тру́ллюс]	огірок кавун
D d	де	[д]	dúrus	[дúрус]	твердий
E e	е	[е]	esculéntus	[ескулéнтус]	їстівний
F f	еф	[ф]	fába	[фа́ба]	біб
G g	ге	[г]	grámen	[гра́мен]	злак
H h	га	[г]	hérba	[ге́рба]	трава
I i	і	[i]	inséctum	[інсе́ктум]	комаха
J j	йота	[й]	majális	[майа́ліс]	травневий
K k	ка	[к]	kálium	[ка́ліум]	калій
L l	ель	[ль]	línum	[лі́нум]	льон
M m	ем	[м]	málus	[ма́люс]	яблуня
N n	ен	[н]	níger	[ні́гер]	чорний
O o	о	[о]	ólus	[о́люс]	овоч
P p	пе	[п]	pánicum	[па́нікум]	просо
Q q	ку	[к]	quércus	[кве́ркус]	дуб
R r	ер	[р]	rúber	[ру́бер]	червоний
S s	ес	[с], [з]	satívus písum	[сатíвус] [пі́зум]	посівний горох
T t	те	[т]	tríticum	[трі́тікум]	пшениця
U u	у	[у]	úlmus	[у́льмус]	в'яз
V v	ве	[в]	vítis	[ві́тіс]	виноград
X x	ікс	[кс], [кз]	rúmex exémpLAR	[ру́мекс] [екзе́мпляр]	щавель зразок
Y y	іпсилон	[i]	glycíne	[гліці́не]	соя
Z z	зета	[з], [ц]	zéa zíncum	[zéа] [ці́нкум]	кукурудза цинк

У класичному латинському алфавіті не було букви **J j** (йота): її ввели лише в XVI ст. для позначення нескладового **i**. Не було в латинському ал-

фавіті і букви **Ww** (дубль-ве), але в сучасній біологічній номенклатурі вона вживається при написанні власних назв, запозичених з європейських мов: *Avena wiestii* – Вівсюг Вієста.

§ 2. ПРАВИЛА ВИМОВИ ГОЛОСНИХ ТА ДИФТОНГІВ

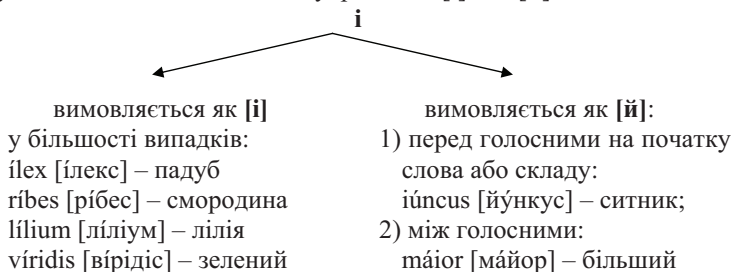
У латинській мові 6 голосних, які позначаються буквами:

a, e, i, o, u, y.

Буква **a** вимовляється як українське [a]: *árbor* [‘árbor] – дерево, *ánimál* [‘ánimál] – тварина.

Буква **e** вимовляється як українське [e]: *érica* [‘érika] – еріка, верес, *béta* [‘béta] – буряк. У латинській мові, на відміну від англійської, буква **e** в кінці слова завжди вимовляється як відповідний звук [e]: *anemóne* [анемóне] – анемона, *elátine* [елятіне] – повойничок.

Буква **i** може вимовлятися як українське [i] або [й]:

У сучасній біологічній термінології в позиціях перед голосними на початку слова та між голосними замість букви **i** може вживатися буква **j**: *juncus*, *máior*.

Буква **o** вимовляється як українське [o]: *ólus* [óлюс] – овоч, *odorátus* [одора́тус] – запашний.

Буква **u** вимовляється як українське [y]: *úlmus* [у́льмус] – в’яз, *grínus* [гр’у́нус] – слива.

Буква **y** вимовляється як українське [i]: *rúfus* [пі́рус] – груша, *lycopérsicum* [лікопе́рсікум] – помідор.

Крім зазначених простих голосних (монофтонгів) у латинській мові існували також двоголосні, або дифтонги.

Дифтонгом називається сполучення двох голосних, які позначаються на письмі двома буквами, а вимовляються як один склад або один звук.

Дифтонгів у латинській мові чотири: **au, eu, ae, oe.**

Дифтонг **au** вимовляється як українське [ау], де звук [у] є нескладовим і наближається до українське [в]: *dáucus* [да́укус] – морква, *áureus* [а́уреус] – золотистий.

Дифтонг **eu** вимовляється як українське [еу], де звук [у] також є нескладовим і наближається до українське [в]: *eugléna* [еуглэ́на] – евгена, *leucóium* [леукóйум] – білоцвіт.

У словах, які закінчуються на *-e-us-*, *-e-um-*, сполучення *-eu-* не є дифтонгом; звуки, що його складають, належать до різних складів:

lú-te-us – жовтий, *hóg-de-um* – ячмінь.

Дифтонги **ae**, **oe** вимовляються як один звук [е]:

ae – [е]: *aegoródium* [егорóдіум] – яглиця, *plántae* [плянте] – рослини;

oe – [е]: *keléria* [келерія] – келерія, кипець, *foeniculum* [фенікулюм] – фенхель.

Якщо буквосполучення **ae**, **oe** не утворюють дифтонгів, то над буквою **e** ставлять дві крапки або горизонтальну риску, і тоді кожний голосний вимовляється окремо:

aë – [ae]: *áer / áër* [а́ер] – повітря;

oë – [oe]: *áloë / áloë* [а́лое] – алое.

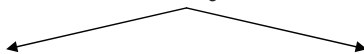
§ 3. ПРАВИЛА ВИМОВИ ПРИГОЛОСНИХ

У латинській мові 18 приголосних, які позначаються буквами: **b, c, d, f, g, h, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, x, z**.

Більшість із них не має варіативності у читанні. Тому розглянемо лише ті приголосні, вимова яких може становити певні труднощі.

Буква **c** може вимовлятися як укр. [к] або [ц]:

c

вимовляється як [к]:

- 1) перед голосними **a, o, u**:
cápsicum [ка́псікум] – перець
córnus [ко́рнус] – кизил
cúcumis [ку́куміс] – огірок;
- 2) перед приголосними та в кінці слова:
frúctus [фру́ктус] – плід
lac [ляк] – молоко

вимовляється як [ц]:

- 1) перед голосними **e, i, u**:
ácer [а́цер] – клен
cícer [ці́цер] – нут, горох
cydónia [цідо́нія] – айва;
- 2) перед дифтонгами **ae, oe**:
saépa [ца́па] – цибуля
soeúleus [серу́леус] – голубий, блакитний

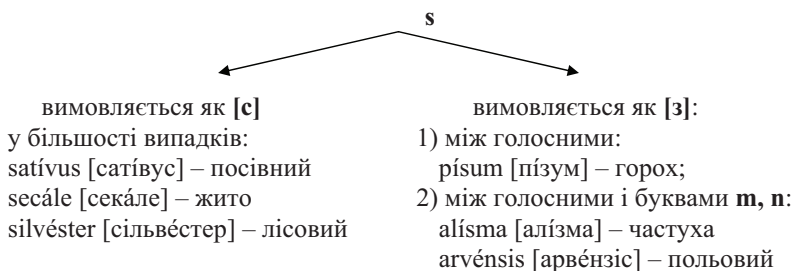
Буква **g** вимовляється як українське [г] (*проривне*) або російське [г]:
grámen [гра́мен] – злак, *gágea* [га́геа] – зірочки.

Буква **h** вимовляється з придыхом як німецьке [h] або українське [г] (*гортанне*): *hérba* [г'єрба] – трава, *hýbrida* [г'їбрїда] – гібрид.

Буква **l** завжди вимовляється напівм'яко [ль], як у сучасних європейських мовах: *lúteus* [лютеус] – жовтий, *álbus* [альбус] – білий.

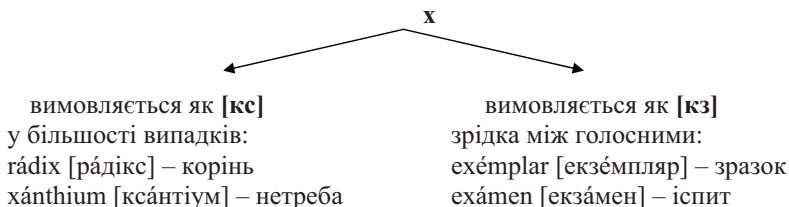
Буква **q** вживається лише в сполученні з буквою **u**. Сполука **qu** вимовляється як українське [кв]: *quérqus* [кв'єркус] – дуб, *áqua* [аква] – вода.

Буква **s** може вимовлятися як українське [с] або [з]:

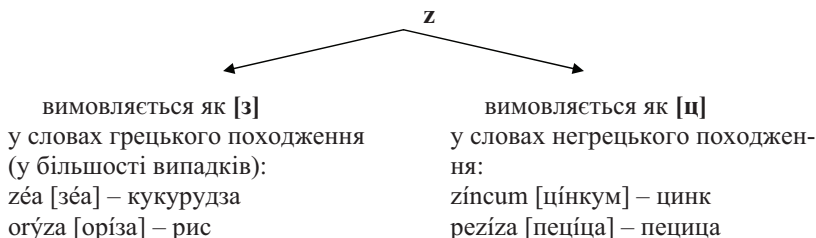

Подвоєння **ss** завжди вимовляється як [сс]: *brássica* [брассіка] – капуста, *gossypium* [госсіпіум] – бавовник.

Буква **x** може вимовлятися як українське [кс] або [кз]:

Буква **z** може вимовлятися як українське [з] або [ц]:

§ 4. ПРАВИЛА ВИМОВИ БУКВОСПОЛУЧЕНЬ

У словах грецького походження трапляються сполучення з придиховим **h**: **ch**, **ph**, **rh**, **th**. Такі буквосполучення графічно позначали відповідний звук грецької мови, тому кожний з цих диграфів вимовляється як один звук.

Буквосполучення **ch** вимовляється як українське [x]: chamomílla [хамомі́лля] – ромашка, cheporódium [хенопóдіум] – лобода;

ph вимовляється як українське [ф]: phaséolus [фазеóлюс] – квасоля, phléum [фле́ум] – тимофіївка;

rh вимовляється як українське [р]: rhízoma [різо́ма] – кореневище, rhizópus [різо́пус] – ризопус;

th вимовляється як українське [т]: thýmus [ті́мус] – чебрець, anéthum [ане́тум] – кріп;

sch вимовляється як українське [сх]: schizándra [схіза́ндра] – лимонник, schoenopléctus [схеноплéктус] – схеноплект.

У деяких випадках сполучення **sch** є запозиченням не з грецької, а з інших мов. Як правило, воно використовується при транслітерації власних назв та назв, що від них походять, для передачі звуків, не властивих латинській мові:

sch – [ш]: schepherdia – шефердія, duschekia – душекія, Rumex marschallianus – Щавель Маршаллів;

stsch – [ш]: Stipa syreistschikovii – Ковила Сирейщикова;

schtsch – [ш]: Scilla mischtschenkoana – Проліска Міщенко;

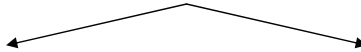
tsch – [ч]: Salvia gontscharovii – Шавлія Гончарова.

Власні назви читаються за нормами мови-оригіналу.

Буквосполучення **ngu** перед голосними вимовляється як [нгв]: sanguisórba [сангвісо́рба] – родовик, а перед приголосними як [нгу]: angustifólius [ангустіфо́ліус] – вузьколистий.

Буквосполучення **su** перед голосними може вимовлятися як [св] або [су]:

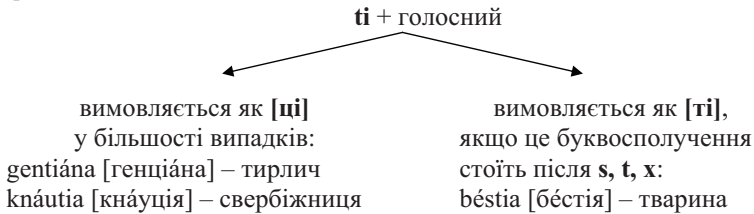
su + голосний

вимовляється як **[св]**,
якщо утворює з наступним голосним
один склад:
suavéolens [свавеóленс] – запашний
consuetúdo [консвету́до] – звичка

вимовляється як **[су]**,
якщо не утворює з наступним
голосним одного складу:
suíllus [суї́ллюс] – маслок
súis [су́йс] – свині

Буквосполучення **ti** перед голосними може вимовлятися як [ці] або [ті]:

Перед приголосними буквосполучення **ti** завжди вимовляється як [ті]: vítis [vític] – винорад, tríticum [trítikum] – пшениця.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Скільки в латинському алфавіті букв, що позначають: а) голосні; б) приголосні?
2. Яка буква, що позначає голосний, має варіативність у читанні?
3. Що таке дифтонг? Наведіть приклади.
4. Як графічно позначаються буквосполучення *ae, oe*, які не є дифтонгами?
5. Як вимовляються букви *c, s, x, z*?
6. Назвіть буквосполучення грецького походження. Як вони вимовляються?
7. Як вимовляються буквосполучення *ngi, su* перед голосними?
8. Як вимовляється буквосполучення *ti* перед голосними та перед приголосним?

ВПРАВИ

1. Прочитайте слова, поясніть вимову голосних, укажіть в яких словах замість букви *i* може вживатися буква *j*:

Варіант 1

avéna – овес
béta – буряк
secále – жито
fagorýrum – гречка
elytrígia – пирій
máior – великий, більший
plantágo – подорожник
húmulus – хміль
umbélla – зонтик
ríbes – смородина
iúncus – ситник

Варіант 2

állium – часник
hýbrida – гібрид
lupínus – люпин
agropýron – житняк
maiorána – майоран
inféstum – шкідник
melampýrum – перестріч
gymnadénia – билиця
iasióne – агалік-трава
lólium – пажитиця, плевели
urtica – кропива

Варіант 3

ábies – ялиця
bétula – береза
ólea – маслина
úlmus – в'яз
iúglans – горіх
dryópteris – дріоптерис
frángula – крушина
maiális – травневий
rúrola – грушанка
amýgdalus – мигдаль
hupéricum – звіробій

Варіант 4

álnus – вільха
amarýllis – амариліс
elátine – повойничок
rínus – сосна
óstrya – хмелеграб
iasmínium – жасмин
úrens – жалкий
iuníperus – ялівець
rîbes – смородина
mýrica – восквіниця
hydrorîper – водяний перець

2. Прочитайте назви рослин і тварин, знайдіть дифтонги та поясніть їх вимову:

Варіант 1

Dáucus satívus – Морква посівна
Aegoródium podagrária – Яглиця звичайна
Cuscúta europaéa – Повитиця європейська
Tríticum aestívum – Пшениця літня, або м'яка
Koeléria gláuca – Тонконіг сизий
Euphrásia vulgáris – Очанка звичайна
Gláucium flávum – Мачок жовтий
Brássica sabáuda – Капуста савойська
Trifólium áureum – Конюшина золотиста
Hippóphaë rhamnoídes – Обліпиха крушиновидна
Psýlla rósaе – Морквяна муха
Dociostáurus brevicóllis – Хрестовичка мала

Варіант 2

Tríticum boeóticum – Пшениця беотійська
Papáver rhoéas – Мак-самосійка, або дикий
Rúbus idaéus – Малина
Iromaéa batátas – Батат, або солодка картопля
Euphórbia réplus – Молочай городній
Rîbes áureum – Смородина золотиста
Hieróchloë austrális – Чаполоч південна

Foenículum vulgáre – Фенхель звичайний
Paeónia dáurica – Півонія даурська
Clématis pseudoflámmula – Ломиніс жигунець
Cimicifúga foétida – Клопогін смердючий
Euxoa agrícola – Совка підгризаюча

Варіант 3

Crataégus ucráinica – Глід український
Centáurium mínus – Золототисячник малий
Eucalýptus álba – Евкалипт білий
Málus praécox – Яблуня рання
Ólea europaéa – Маслина європейська
Vupléurum áureum – Володушка золотиста
Úlmus laévis – В'яз гладкий
Leucóium aestívum – Білоцвіт літній
Koeléria cristáta – Тонконіг гребінчастий
Isóëtes lacústris – Молодильник озерний
Cólchicum autumnále – Пізньоцвіт осінній
Eurýtoma caragánae – Товстонижка акацієва

Варіант 4

Euónymus europaéa – Бруслина європейська
Amaránthus caudátus – Амарант хвостатий
Aésculus hippocástanum – Каштан кінський, або гіркокаштан
Quércus petraéa – Дуб скельний
Hieróchloë steppósa – Чаполоч степова
Spiraéa média – Таволга середня
Kalánchoë pinnáta – Каланхое пірчасте
Agrimónia eupatória – Парило звичайне
Nymphaéa álba – Латаття біле
Eleutherocóccus senticósus – Елеутерокок колючий
Lусаéna éumedon – Голуб'янка євмедон
Trombícula autumnális – Травокліщ осінній
Psýlla bétulae – Листоблішка березова

3. Прочитайте слова та поясніть вимову букви *c*:

Варіант 1

cúcumis – огірок
caróta – морква дика
citrúllus – кавун
cícer – нут, горох
cánnabis – коноплі
cáера – цибуля
lycopérsicum – помідор
coerúleus – блакитний
hyoscýamus – блекота
cýnara – артишок
cúltivar – сорт
spíca – колос
spícae – колосся

Варіант 2

cápsicum – перець
cucúrbita – гарбуз
centáurea – волошка
cáulis – стебло
medicágo – люцерна
cereális – хлібний
camelína – рижій
caesarínia – цезальпінія
consólida – сокирки
locústa – сарана
cuscúta – повитиця
cyaúneus – синій
cúrcuma – куркума

Варіант 3

córnus – кизил
céمبر – кедровий
callúna – верес
píceа – ялина
cudónia – айва
cáesius – сизий
cárpinus – граб
cýclamen – цикламен
cugomítra – строчок
sciúrus – білка
ceratocýstis – цератоцист
bácca – ягода
báccae – ягоди

Варіант 4

caragána – карагана, жовта акація
cotýlus – ліщина
cýcas – саговник
lonicéra – жимолость
canínus – собачий
vaccínium – чорниця
cunómētra – цинометра
sasóbēsia – листовійка-товстунка
curgirédium – зозулині черевички
calicélla – каліцела
lēcínium – підберезник
camránula – дзвоники
cunoglóssum – чорнокорінь

4. Прочитайте назви рослин, поясніть вимову букви *s*:

Варіант 1

Solánum tuberósum – Картопля
Pisum formósum – Горох багаторічний
Equisétum arvénse – Хвоц польовий

Petroselinum crispum – Петрушка кучерява
Brássica olerácea – Капуста городня
Gossýpium herbáceum – Бавовник трав'янистий
Alisma graminea – частуха злаковидна
Isátis campéstris – Вайда польова
Anísium vulgáre – Аніс звичайний

Варіант 2

Písum arvénse – Горох польовий
Cérasus fruticósa – Вишня кушова
Allysum desertórum – Бурачок пустельний
Léns culinária – Сочевиця їстівна
Secále silvéstre – Жито лісове
Artemísia absínthium – Полин гіркий
Plasmópara vitícola – Плазмопара виноградна
Myosótis arvénis – Незабудка польова
Sálvia praténsis – Шавлія лучна

Варіант 3

Rósa rugósa – Шипшина зморшкувата
Prúnus spinósa – Терен звичайний
Ásarum europaéum – Копитняк європейський
Narcíssus pseudonarcíssus – Нарцис неспражний, або жовтий
Rosmarínus officinális – Розмарин лікарський
Equisétum silváticum – Хвощ лісовий
Tussilágo fárfara – Підбіл звичайний
Cýtisis álba – Зіновать біла
Myosótis palústris – Незабудка болотна

Варіант 4

Álnus glutinósa – Вільха клейка
Grossulária reclináta – Агрус відхилений, або культурний
Equisétum ramóssimum – Хвощ галузистий
Lysimáchia vulgáris – Вербозілля звичайне
Jasmínium grandiflórum – Жасмин великоквітковий
Artemísia vulgáris – Полин звичайний
Parnássia palústris – Білозір болотний
Hyssópus cretáceus – Іссоп крейдяний

5. Прочитайте слова, поясніть вимову букв *x* та *z*:

Варіант 1

rútex – щавель
adóxa – адокса
exémplar – зразок
átriplex – лутига
exobasídium – екзобазидій
máximus – найбільший
rádix – корінь
zéa – кукурудза
scorzonéra – скорцонера
zíncum – цинк

Варіант 2

taráxasum – кульбаба
búxus – самшит
xenogámia – перехресне запилення
cályx – чашечка
táxus – тис
xánthium – нетреба
laxifólius – рідколистий
orýza – рис
lúzula – ожика
pseudopezíza – псевдопецица

Варіант 3

fráxinus – ясен
nix – горіх (*тип плода*)
excélsus – високий
fléxilis – гнучкий
hélix – плющ
oxális – квасениця
cárex – осока
zínnia – майорці
agromýza – мінер
hupérzia – баранець

Варіант 4

frútex – кущ
xerócomus – моховик
hexapétalus – шестипелюстковий
fílix – папороть
amplexicáulis – стеблообгортний
raxíllus – свинуха
córtex – кора
zérna – стоколос
déutzia – девція
zizánia – зизанія

6. Прочитайте назви рослин, тварин та збудників хвороб, поясніть вимову буквосполучень *ch*, *ph*, *rh*, *th*:

Варіант 1

- a) Phaséolus vulgáris – Квасоля звичайна
Anéthum gravéolens – Кріп пахучий
Cochleária armorácia – Хрін звичайний
Heliánthus ánnuus – Соняшник звичайний
Tríticum sphaerocóssum – Пшениця круглозернова
Ráphanus raphanístrum – Редька дика
Lathýrus tuberósus – Чина бульбиста
Rhinánthus májor – Дзвінець великий

- Állium schoenoprásum – Цибуля різанець, або шніт;
 b) Urophlýctis trifólii – Урофлікта конюшини
 Rhunchospórium grámíneum – Рунхоспорій злаковий
 Epíchloë typhína – Епіхлюя рогозовидна
 Phóma herbárum – Фома трав
 Ascóchyta phaseolórum – Аскохіта квасолі
 Phytópthora inféstans – Фітофтора небезпечна;
 c) Brúchus písórum – Зерноїд гороховий
 Schizáphis gráminum – Злакова попелиця звичайна
 Phaédon cochleáriæ – Листоїд хриновий
 Melolóntha fabrícus – Травневий хрущ
 Schistocérca gregária – Сарана пустельна
 Acyrthósiphon písúm – Горохова попелиця

Варіант 2

- a) Chenopódium álbum – Лобода біла
 Phléum praténse – Тимофіївка лучна
 Thýmus serpyllum – Чебрець повзучий
 Cichórium íntybus – Цикорій звичайний
 Physális ixocárpa – Фізаліс клейкий, або мексиканський томат
 Thláspi arvénse – Талабан польовий
 Sónchus oleráceus – Осот жовтий городній
 Philadélphus grandiflórus – Чубушник великоквітковий, або садовий жасмин
 Állium sphaerocéphalum – Цибуля круглоголова
 Schephérdia argénteá – Шефердія срібляста;
 b) Rhizostónia soláni – Ризоктонія картоплі
 Dilóphia gráminis – Ділофія злакова
 Mycosphaerélla zéae máydis – Мікосферела кукурудзи
 Erýsipe phaséoli – Еризифа квасолі
 Phlyctaéna linícola – Фліктена льону
 Plasmodióphora brássicæ – Плазмодіофора капусти
 Ascóchyta onobrýchidis – Аскохіта еспарцету
 Rhizópús orýzæe – Ризопус рису;
 c) Chaetocnéma concínna – Звичайна бурякова блішка
 Sitóphilus orýzæe – Довгоносик рисовий
 Capróphilus dimidiátus – Зерножил кукурудзяний
 Áphis fábae – Бобова попелиця
 Céphus rugmáeus – Стебловий пильщик звичайний
 Helióthis viripláca – Совка лоцернова

Варіант 3

- a) *Schizándra chinénsis* – Лимонник китайський
Thúia occidentális – Туя західна
Rhododéndron lúteum – Рододендрон жовтий
Cáltha palústris – Калюжниця болотна
Achillea micrántha – Деревій дрібноквітковий
Sóphora iarónica – Софора японська
Hippóphaë rhamnoides – Обліпиха крушиновидна
Chelidónium máius – Чистотіл великий
Méntha spicáta – М'ята колосиста
Ácer saccharínium – Клен цукристий
Dáphne mezéreum – Вовчі ягоди звичайні
Schoenopléctus lacústris – Схеноплект озерний;
- b) *Phleogéna fagínea* – Флеогена букова
Rhizophídium pollínis – Ризофідіум сосни
Gráphium úlmi – Графіум в'яза
Physodérma gráminis – Фізодерма злакових
Rhytísma acerínium – Ритізма кленова;
- c) *Epíchloë typhína* – Епіхлюя рогозовидна
Dysáphis crataégi – Листокрутка глодова
Rhizotrógus vérnus – Коренегриз весняний
Polyphýlla álba – Мармуровий хрущ білий
Thécla bétulae – Хвостатка березова
Phytónomus variábilis – Довгоносик листяний

Варіант 4

- a) *Rhus typhína* – Сумах коротковолосий
Onóbrychis petráea – Еспарцет скельний
Rhámnus cathárica – Жостір проносний
Hieróchloë odoráta – Чаполоч пахуча
Arctostáphylos úvo-úrsi – Мучниця звичайна
Thýmus marschalliánu – Чебрець Маршаллів
Matricária chamomílla – Ромашка лікарська
Týpha latifólia – Рогіз широколистяний
Chaenoméles iarónica – Хеномелес японська
Rhodíola rósea – Родіола рожева
Éphedra distáchya – Ефедра двоколоса;
- b) *Sphaerothéca húmuli* – Сферотека хмелю
Lophidérmium pinástri – Лофідерміум сосновий

- Synchytrium taraxaci – Синхитрій кульбаби
 Taphrina pruni – Тафрина сливи
 Helminthosporium gramineum – Гельмінтоспорій злакових
 Phyllosticta mali – Філостікта яблуні;
 c) Aphis pomi – Яблунева попелиця
 Rhopalosiphum padi – Попелиця черемхово-злакова
 Polyphyla tridentata – Мармуровий хрущ тризубцевий
 Rhizotrogus tauricus – Коренегриз кримський
 Ephedraphis ephedrae – Ефедрова попелиця
 Glyphipterix – Міль-листовійка

7. Прочитайте назви рослин і тварин, поясніть вимову буквосполучень *qu, ti, ngu, su*:

Варіант 1

- a) silíqua – стручок
 Equisetum arvense – Хвощ польовий
 Linum squamulosum – Льон лускатий
 Aquilegia vulgaris – Орлики звичайні;
 b) Tillétia vulgaris – Тілеція звичайна
 Triticum timopheevi – Пшениця Тимофеева
 Vitis vinifera – Виноград справжній, або культурний
 Knautia arvensis – Свербіжниця польова;
 c) Geranium sanguineum – Герань криваво-червона
 Allium angulosum – Цибуля гранчаста
 Ranunculus lingua – Жовтець язиколістий
 Chamomilla suaveolens – Ромашка запашна

Варіант 2

- a) Quercus robur – Дуб звичайний
 Quassia amara – Квасія гірка
 Paris quadrifolia – Вороняче око звичайне
 Lathraea squamaria – Петрів хрест лускатий;
 b) Arctium lappa – Лопух звичайний
 Urtica dioica – Кропива дводомна
 Gratiola officinalis – Авран лікарський
 Calvatia gigantea – Порхавка гігантська;
 c) Sanguisorba officinalis – Родовик лікарський
 Glomerella cingulata – Гломерела оповита

Alchimilla acutángula – Приворотень гострокутний
Viola suávis – Фіалка приємна

Варіант 3

- a) Leonúrus quinquelobátus – Собача кропива п'ятилопатева
Zizánia aquática – Зизанія водяна
Délia antíqua – Цибулева муха
Týchius quinquerpunctátus – Довгоносик п'ятикрапковий;
- b) Gentíana lútea – Тирлич жовтий
Tília cordáta – Липа серцелиста
Potentilla récta – Перстач прямий
Nastúrtium officinále – Настурція лікарська;
- c) Crataégus sanguínea – Глід криваво-червоний
Polýstichum anguláre – Багаторядник кутастий
Lótus angustíssimus – Лядвенець вузьколистий
Héspersis suavéolens – Вечорниці запашні

Варіант 4

- a) Sequóia sempérvirens – Секвоя вічнозелена
Sequoiadéndron gigánteum – Секвоядендрон гігантський
Quebráchia loréntzii – Квебрахія Лоренцо
Quássia amára – Квасія гірка
Oxycóccus quadripétalus – Журавлина чотирипелюсткова;
- b) Pulsatilla latifólia – Сон широколистий
Scótia segétum – Озима совка
Amphimállon solstitiáalis – Червневий хрущ звичайний
Rodéntia – ряд Гризуни
Ruminántia – ряд Жуйні;
- c) Anguína trítici – Нематода пшениці
Pulmonária angustifólia – Медунка вузьколиста
Hypéricum quadrángulum – Звіробій чотиригранний
Eragróstis suavéolens – Гусятник запашний

ЗАНЯТТЯ 2

§ 5. ДОВГІ ТА КОРОТКІ СКЛАДИ

У латинській мові голосні розрізняються за довготою вимови: звуки можуть бути довгими або короткими. Довгі звуки вимовляються приблизно вдвічі довше, ніж короткі. На письмі довгота чи короткість звука позначається спеціальними надрядковими знаками, які ставляться над буквою: довгота звука позначається горизонтальною рисою (¯), а короткість – дужкою (˘).

Наприклад: ā – [ā] довгий, ā – [ā] короткий.

Довгими чи короткими звуки можуть бути за природою або за положенням.

Як складотворчий елемент можуть виступати лише голосні або дифтонги: у слові стільки складів, скільки голосних або дифтонгів.

Поділ на склади у латинських словах здійснюється:

1) між двома голосними:

ro-a – тонконіг, ze-a – кукурудза;

2) між голосним (або дифтонгом) і приголосним:

fa-ba – біб, prae-cox – ранній;

3) між голосним і групою “muta cum liquida” – сполученням німого звука **b, p, d, t, c, g** з плавним **r, l** (**br, bl, pr, pl, dr, dl, tr, tl, cr, cl, gr, gl**):

ru-bra – червона, pa-tri-a – батьківщина;

4) всередині групи приголосних:

а) між двома приголосними:

plan-ta – рослина, al-ba – біла;

б) між трьома приголосними перед останнім приголосним (крім сполучень з групою “muta cum liquida”):

func-ti-o – функція, sam-pes-tris – польова.

Залежно від голосного склад, що його містить, також може бути довгим або коротким.

Склад довгий

1) якщо містить дифтонг:

саera – цибуля, rhoeas – мак-самосійка;

2) якщо після голосного стоять подвійні приголосні **x** або **z**:

adoxa – адокса, reflexus – відхилений, oguza – рис, glycyrrhiza – солодка;

3) якщо після голосного стоять два і більше приголосних, крім групи “muta cum liquida”:

citrūllus – кавун, mēntha – м’ята.

Крім того, слід запам’ятати довгі суфікси, які часто трапляються в біологічних термінах:

-āl-	vernālis – весняний, orientālis – східний
-ār-	vulgāris – звичайний, rabulāris – кормовий
-āt-	spicātus – колосистий, baccātus – ягідний
-ūr-	natūra – природа, matūrus – зрілий, спілий
-ūt-	hirsūtus – шорсткий, cornūtus – рогатий
-īn-	canīnus – собачий, murīnus – мишачий
-īv-	satīvus – посівний, aestīvus – літній
-ōs-	tuberōsus – бульбистий, fruticōsus – кущовий

NB! (Nota bene!) – Занотуй добре, зверни увагу!

Виятки:

annótīnus – однорічний	bombýcīnus – шовковий
serótīnus – пізній	prásīnus – світло-зелений
pariétīnus – настінний	-pétālus – -пелюстковий
velútīnus – бархатистий	-céphālus – -головий, -качанний

Склад короткий

1) якщо голосний стоїть перед іншим голосним або **h**:

fōlium – листок, cóntrāho – стягую;

2) якщо голосний стоїть перед групою “muta cum liquida” – сполученням німого звука **b, p, d, t, c, g** з плавним **r, l (br, bl, pr, pl, dr, dl** і т.д.): érhēdra – ефедра, хвойник, átrīplex – лутига.

Не подовжують складу також буквосполучення грецького походження **ch, ph, rh, th**, оскільки кожне з них вимовляється як один звук: polýstāchys – багатокolosковий.

Слід запам’ятати і деякі короткі суфікси:

-ōl-	rýgōla – грушанка, lutéōlus – жовтуватий
-ūl-	spícūla – колосок, rāmūlus – гілочка
-īl-	húmīlis – низький, grácīlis – стрункий
-bīl-	vegetābīlis – рослинний, stābīlis – постійний

Наприклад: у слові eu-ro-pae-us – *європейський* другий склад від кінця слова довгий (містить дифтонг), тому наголос ставиться на нього. У слові ál-lí-um – *часник* другий склад від кінця слова короткий (голосний стоїть перед іншим голосним), тому наголос ставиться на третій склад від кінця слова.

Крім того, слід запам'ятати особливості наголошення деяких кінцевих терміноелементів:

Кінцевий терміноелемент	Приклади
-phŷton, -phŷta (від грец. <i>phuton</i> – рослина)	hygróphŷton – гігрофіт (<i>рослина, пристосована до надмірних умов зволоження</i>) Equisetóphŷta – відділ Хвощеподібні Mухомŷcota – відділ Слизовики Zygomŷcetes – клас Зигоміцети
-mŷcota, -mŷcetes (від грец. <i>mykes</i> – гриб)	frúctifer, fēra, fērum – плодоносний Crucífērae – родина Хрестоцвіті (<i>букв.: Хрестоносні</i>)
-fēr, -fēra, -fērum (від лат. <i>fero</i> – несу)	anthóphōrus – квітконосний phósphōrus – фосфор (<i>букв.: той, що несе світло</i>)
-phōrus, a, um (від грец. <i>phero</i> – несу)	Lepidóptēra – ряд Лусоккрилі Díptēra – ряд Двокрилі
-ptēra (від грец. <i>pteron</i> – крило)	hygróphilus – вологолюбний thermóphilus – теплолюбний
-philus, a, um (від грец. <i>phileo</i> – люблю)	

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Як графічно позначаються довгота і короткість звука?
2. Як здійснюється складоподіл у латинських словах?
3. Назвіть умови позиційної довготи (короткості) складу.
4. У яких випадках голосний, що стоїть перед двома приголосними, є коротким?
5. Назвіть довгі суфікси та наведіть приклади.
6. Назвіть короткі суфікси та наведіть приклади.
7. Як визначити кількісну характеристику голосного, що стоїть перед одним приголосним?
8. Від чого залежить наголос у багатоскладових словах?

ВПРАВИ

1. У поданих словах визначте довготу другого складу від кінця слова, обґрунтуйте свою відповідь:

Варіант 1

hordeum – ячмінь
oryza – рис
domesticus – домашній
sativus – посівний
capsella – грицики
oleraceus – городній
atriplex – лутига
dociostaurus – хрестовичка
spicatus – колосистий
spicula – колосок
esculentus – їстівний
agromyza – мінер
granulum – зернятко
adoxa – адокса
viridis – зелений
rusticus – сільський
locusta – сарана
ipomaea – іпомея

Варіант 3

carduus – будяк
nymphaea – латаття
pyrola – грушанка
viburnum – калина
glutinosus – клейкий
alabatum – бутон
olpidium – ольпідій
occidentalis – західний
elaeagnus – маслинка
pulsatilla – сон
viridis – зелений
betonica – буквиця
silvester – лісовий
silvaticus – лісовий
genista – дрік

Варіант 2

pratensis – лучний
tuberosus – бульбистий
capsicum – перець
vulgaris – звичайний
perennis – багаторічний
phaseolus – квасоля
daucus – морква
lathraea – латрея, петрів хрест
convolvulus – березка
meromyza – злакова муха
gratiola – авран
tauricus – кримський
apium – селера
agrostis – мітлиця
foetidus – смердючий
alyssum – бурячок
campester – польовий
cauliculus – стеблинка

Варіант 4

petraeus – скельний
humilis – низький
acerinus – кленовий
sanicula – підлісник
odoratus – запашний
pseudopeziza – псевдопецица
fruticosus – кущовий
fruticulus – кущик
pilosus – волосистий
foliolus – листочок
paluster – болотний
europaeus – європейський
castanea – каштан
orientalis – східний
ranunculus – жовтець

olea – маслина
aestivus – літній
arbuscula – деревце
opomyza – опоміза

lysaena – голуб'янка
maculatus – плямистий
flosculus – квіточка
potentilla – перстач

2. За допомогою таблиці, наведеної в додатках у кінці посібника, визначте довготу відкритого другого складу від кінця слова у назвах рослин, поставте та поясніть наголос:

Варіант 1

avena – овес
raphanus – редька
pastinaca – пастернак
hypericum – звіробій
secale – жито
animum – аніс
sapparis – каперси
borago – огірочник
dactylis – грястиця
festuca – костриця
cynara – артишок
petroselinum – петрушка
taraxacum – кульбаба
medicago – люцерна
urtica – кропива
tulipa – тюльпан

Варіант 2

aethusa – собача петрушка
acroptilon – степовий гірчак
cyperus – смикавець
dipsacus – черсак
equisetum – хвощ
elymus – пирійник, елімум
lactuca – латук
melica – перлівка
papaver – мак
astragalus – астрагал
portulaca – портулак
spergula – шпергель
lupinus – люпин
solidago – золотушник
tagetes – чорнобривці
ocimum – базилік

Варіант 3

aconitum – аконіт, борець
carpinus – граб
arbutus – суничник
acorus – лепеха
andromeda – андромеда
datura – дурман
digitalis – наперстянка
fraxinus – ясен
hedera – плющ
helleborus – чемерник
hyoscyamus – блекота

Варіант 4

frangula – крушина
caragana – карагана
cerasus – вишня
anchusa – воловик
clematis – ломиніс
cytisis – зіновать, рокитник
melilotus – буркун
gladiolus – гладіолус, косарик
myosotis – незабудка
chrysanthemum – хризантема
glechoma – розхідник

leonurus – собача кропива
populus – тополя
isatis – вайда
matthiola – левкой, матіола
saxifraga – ломикамінь

iuniperus – ялівець
levisticum – любисток
plantago – подорожник
sophora – софора
phragmites – очерет

3. У поданих словах визначте довготу другого складу від кінця слова, зверніть увагу на особливості наголошення кінцевих термінолементів:

Варіант 1

hygrophyton – гігрофіт Magnoliophyta (Angiospermae) – відділ Покритонасінні
Eumycota – відділ Справжні гриби
Phycomycetes – клас Фікоміцети
Cruciferae – родина Хрестоцвіті
Herbivora – ряд Травоїдні
Lepidoptera – ряд Лускокрилі

Варіант 2

xerophyton – ксерофіт
Pinophyta (Gymnospermae) – відділ Голонасінні
Chytridiomycota – відділ Хітридієві
Archimycetes – клас Архіміцети
Umbelliferae – родина Зонтичні
Carnivora – ряд Хижаки

Варіант 3

mesophyton – мезофіт
plantae melliferae – медоноси
heliophilus – сонцелюбний
Equisetophyta – відділ Хвощеподібні
Ascomycetes – клас Аскоміцети
Coleoptera – ряд Твердокрилі, або Жуки
anthorhorus – квітконосний

Варіант 4

mesohygrophyton – мезогігрофіт
hydrophilus – водолюбний
Bryophyta – відділ Мохоподібні
Basidiomycetes – клас Базидіомицети
Coniferae – Хвойні
Diptera – ряд Двокрилі
Omnivora – ряд Всеїдні

4. Прочитайте латинські назви рослин і тварин, поставте та поясніть наголос:

Варіант 1

- a) Beta vulgaris – Буряк звичайний
Hordeum distichum – Ячмінь дворядний
Triticum dicosum – Пшениця двозернянка, або полба
Panicum miliaceum – Просо звичайне

- Oryza sativa – Рис посівний
 Zea mays amylacea – Кукурудза крохмалиста
 Poa bulbosa – Тонконіг бульбистий
 Avena fatua – Вівсюг звичайний
 Linum perenne – Льон багаторічний
 Ribes lucidum – Смородина блискуча
 Phaseolus vulgaris – Квасоля звичайна
 Allium caepa – Цибуля ріпчаста
 Helianthus annuus – Соняшник однорічний
 Vicia tetrasperma – Горошок чотиринасінний
 Dianthus caryophyllus – Гвоздика садова, або голандська;
 b) Leptinotarsa decemlineata – Колорадський жук
 Apis mellifera – Бджола медоносна
 Agromyza frontella – Мінер люцерновий
 Tinea granella – Зернова міль
 Toxoptera graminum – Попелиця злакова

Варіант 2

- a) Triticum polonicum – Пшениця польська
 Zea mays saccharata – Кукурудза цукрова
 Eryngium campestre – Миколайчики польові
 Petroselinum crispum – Петрушка кучерява, або городня
 Cuscuta europaea – Повитиця європейська
 Avena sterilis – Вівсюг середньоморський, або стерильний
 Lupinus luteus – Люпин жовтий
 Hordeum sativum – Ячмінь посівний
 Phleum pratense – Тимофіївка лучна
 Capsicum annuum – Перець стручковий, або однорічний
 Brassica oleracea – Капуста городня
 Lycopersicon esculentum – Помідор їстівний
 Citrullus lanatus – Кавун звичайний
 Agrostis tenuis – Мітлиця тонка
 Consolida arvensis – Сокирки польові;
 b) Cerphus pygmaeus – Стебловий пильщик звичайний
 Trombicula autumnalis – Травокліщ осінній
 Dociostaurus brevicollis – Хрестовичка мала
 Tipula coniuncta – Рисова двоніжка
 Alauda arvensis – Жайворонок польовий

Варіант 3

- a) *Picea abies* – Ялина європейська, або смерека
Crataegus ucrainica – Глід український
Fagus silvatica – Бук лісовий
Tilia europaea – Липа європейська
Acer campestre – Клен польовий
Alnus glutinosa – Вільха клейка
Pinus sibirica – Сосна сибірська
Rhododendron luteum – Рододендрон жовтий
Juglans regia – Горіх грецький
Salix fragilis – Верба ламка
Althaea officinalis – Алтей лікарський
Malus silvestris – Яблуня лісова
Prunus domestica – Слива домашня
Genista tinctoria – Дрік красильний
Schizandra chinensis – Лимонник китайський;
- b) *Lullula arborea* – Жайворонок лісовий
Parus maior – Синиця велика
Hirundo rustica – Ластівка сільська
Passer domesticus – Горобець домашній
Coturnix coturnix – Перепел

Варіант 4

- a) *Viola mirabilis* – Фіалка дивна
Spiraea media – Таволга середня
Larix polonica – Модрина польська
Veratrum nigrum – Чемериця чорна
Ligustrum japonicum – Бирючина японська
Taxus baccata – Тис ягідний
Potentilla argentea – Перстач сріблястий
Conium maculatum – Болиголов звичайний
Lavandula angustifolia – Лаванда вузьколиста
Veronica officinalis – Вероніка лікарська
Syringa vulgaris – Бузок звичайний
Carex digitata – Осока пальчаста
Frangula alnus – Крушина ламка
Oxycoccus microcarpus – Журавлина дрібноплідна
Ephedra monosperma – Ефедра однонасінна;

- b) *Emberiza hortulana* – Вівсянка садова
Talpa europaea – Кріт європейський
Elasmucha betulae – Щитник березовий
Lepus europaeus – Заєць європейський
Laspeyresia pomonella – Плодожерка яблунова

5. Запишіть подані слова в українській транскрипції, поставте наголос:

Варіант 1

caesalpinia
 arrhenatherum
 chaenomeles
 arctostaphylos
 ceratocephalus
 ascochyta
 phaseolus
 rhoeas
 thymus
 caerefolium
 rhinanthus
 schizachne

Варіант 2

phytophthora
 chaerophyllum
 echinocloë
 euphrasia
 caespitosus
 rhizophydium
 glycyrrhiza
 isoëtes
 thermophilus
 rhyzophydium
 phyllostächys
 schoenoplectus

Варіант 3

archangelica
 philadelphus
 caesius
 cheiranthus
 caryophyllaceae
 exobasidium
 cyrtophyllus
 dendranthema
 helictotrichon
 thuia
 phlox
 rhizoctonia

Варіант 4

chelidonium
 phacelia
 thlaspi
 athyrium
 physalis
 brachyanthus
 physoderma
 schizandra
 rhamnus
 alismataceae
 cephalotaxus
 chrysosplenium

ЗАНЯТТЯ 3

§ 7. ЧАСТИНИ МОВИ

У латинській мові 10 частин мови: 5 самостійних і 5 службових.

Самостійні частини мови

Іменник – Nomen substantivum
Прикметник – Nomen adiectivum
Дієслово – Verbum
Займенник – Pronomen
Числівник – Nomen numerale

Службові частини мови

Прислівник – Adverbium
Прийменник – Praepositio
Сполучник – Coniunctio
Частка – Particula
Вигук – Interiectio

Майже 90% біологічної номенклатури становлять іменники та прикметники. Тому саме цим частинам мови ми приділяємо найбільшу увагу в нашому курсі латини.

§ 8. ІМЕННИК. ГРАМАТИЧНІ КАТЕГОРІЇ ІМЕННИКІВ

У латинській мові, як і в українській, іменники мають граматичні категорії роду, числа та відмінка.

Рід іменників

Іменники в латинській мові належать до одного з трьох родів:

genus masculinum (*m*)* – чоловічий рід
(рід) femininum (*f*) – жіночий рід
neutrum (*n*) – середній рід.

Рід іменників у латинській та українській мовах часто не збігається. Наприклад: слово *spica* – колос у латинській мові належить до жіночого роду, а в українській – до чоловічого; слово *flos* – квітка в латинській мові належить до чоловічого роду, а в українській – до жіночого. Тому при визначенні роду латинського іменника не слід орієнтуватися на рід відповідного іменника в українській мові.

---

* У словниках рід іменників скорочено позначається початковими буквами.

Рід іменника в латинській мові визначається:

- a) за значенням;
- b) за закінченням називного відмінка однини.

Визначення роду іменника за його значенням

Рід	Іменники	Приклади
<i>m</i>	Назви осіб та тварин чоловічої статі, назви річок та місяців	studiosus – студент, cattus – кіт, Borysthene – Борисфен, September – вересень
<i>f</i>	Назви осіб та тварин жіночої статі, назви міст та країн, назви дерев та кущів	studiosa – студентка, catta – кицька, Kiiovia – Київ, Rossia – Русь, quercus – дуб
<i>n</i>	Деякі невідмінювані іменники	muscari – гадюча цибулька thlaspi – талабан (<i>польовий бур'ян</i>)

NB! Деякі назви дерев та кущів належать до чоловічого або середнього роду:

Чоловічий рід

philadelphus – чубушник, жасмин садовий
symphoricarpus – сніжноягідник
osmanthus – османт
rosmarinus – розмарин
cistus – ладанник
unedo – суничник
rubus – ожина

Середній рід

acer – клен
ribes – смородина
jasminum – жасмин справжній
viburnum – калина
taxodium – таксодій
ligustrum – бирючина
-dendron:
sequoiadendron – секвоядендрон
rhododendron – рододендрон

Визначення роду іменників за закінченнями в називному відмінку однини буде розглянуто у наступних заняттях.

Число іменників

Іменники в латинській мові мають два числа:

numerus (число)	singularis (sing.) – однина pluralis (plur.) – множина.
--------------------	--

До *другої відміни* належать іменники чоловічого і середнього роду, а також деякі іменники жіночого роду, які в gen. sing. мають закінчення **-i**:

	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
Nom. sing.	daucus – морква	malus – яблуня	folium – листок
Gen. sing.	dauci – моркви	mali – яблуні	folii – листка.

До *третьої відміни* належать іменники всіх родів, які в gen. sing. мають закінчення **-is**:

	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
Nom. sing.	cucumis – огірок	lens – сочевиця	secale – жито
Gen. sing.	cucumeris – огірка	lentis – сочевиці	secalis – жита.

До *четвертої відміни* належать іменники чоловічого і середнього роду, а також деякі іменники жіночого роду, які в gen. sing. мають закінчення **-us**:

	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
Nom. sing.	fructus – плід	quercus – дуб	cornu – ріг
Gen. sing.	fructus – плоду	quercus – дуба	cornus – рогу.

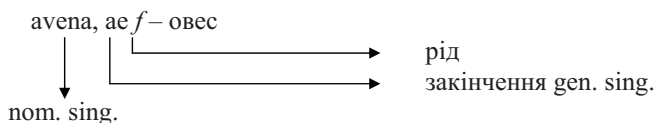
До *п'ятої відміни* належать іменники жіночого роду, які в gen. sing. мають закінчення **-ei**: species – вид, speciei – виду.

§ 10. СЛОВНИКОВА ФОРМА ІМЕННИКІВ

У словниках латинські іменники подаються таким чином:

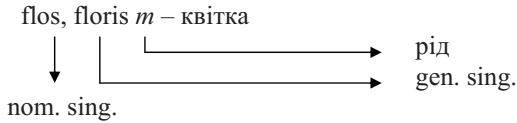
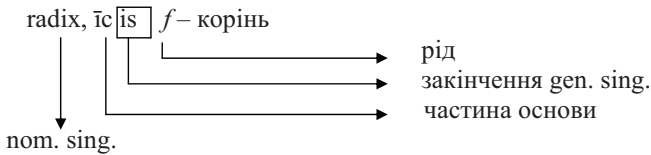
Форма називного відмінка однини	закінчення родового відмінка однини	рід іменника
------------------------------------	--	--------------

Наприклад:

NB! Якщо в основі іменника відбуваються зміни, то закінчення gen. sing. подається з частиною основи; якщо слово односкладове, то форма gen. sing. наводиться повністю.

Наприклад:

NB! Іменники слід запам'ятовувати у словниковій формі.

§ 11. ОСНОВА ІМЕННИКА

Основа іменника – це незмінювана частина слова, яка передає його лексичне значення.

NB! Для того щоб визначити основу латинського іменника, необхідно поставити його у форму родового відмінка однини (gen. sing.) і відкинути закінчення.

Наприклад:

Словникова форма	Gen. sing.	Основа
planta, ae <i>f</i> – рослина	plant- ae	plant-
folium, i <i>n</i> – листок	foli- i	foli-
fructus, us <i>m</i> – плід	fruct- us	fruct-
species, ei <i>f</i> – вид	speci- ei	speci-

Як видно з наведених прикладів, у більшості іменників I, II, IV і V відмін практична основа збігається з основою в називному відмінку. Але в іменників III відміни практична основа слова часто не збігається з основою в називному відмінку. Тому у словниковій формі іменників III відміни подається закінчення gen. sing. з частиною основи, в якій відбулися зміни. Щоб визначити основу іменника III відміни, слід поставити його у форму gen. sing. і відкинути закінчення **-is**.

Наприклад:

Словникова форма	Gen. sing.	Основа
cucumis, eris <i>m</i> – огірок	cucumer- is	cucumer-
radix, icis <i>f</i> – корінь	radic- is	radic-
medicāgo, inis <i>f</i> – люцерна	medicagin- is	medicagin-

Визначення основи іменників необхідне для їх відмінювання та утворення складних біологічних термінів.

ЛЕКСИЧНИЙ МІНІМУМ

planta, ae <i>f</i> – рослина	gemma, ae <i>f</i> – брунька
herba, ae <i>f</i> – трава	coma, ae <i>f</i> – крона
arbor, ōris <i>f</i> – дерево	acus, us <i>f</i> – голка, хвоя
frutex, icis <i>m</i> – кущ	anthēra, ae <i>f</i> – пиляк
flos, floris <i>m</i> – квітка	bractea, ae <i>f</i> – приквіток
folium, i <i>n</i> – листок	spica, ae <i>f</i> – колос
alabastrum, i <i>n</i> – бутон	conus, i <i>m</i> – шишка
caulis, is <i>m</i> – стебло	cormus, i <i>m</i> – пагін
cortex, icis <i>m</i> – кора	corolla, ae <i>f</i> – вінчик
radix, icis <i>f</i> – корінь	cotylēdon, ōnis <i>f</i> – сім'ядоля
rhizōma, ātis <i>n</i> – кореневище	granum, i <i>n</i> – зерно
pedunculus, i <i>m</i> – квітконос	torus, i <i>m</i> – квітколоже
perianthum, i <i>n</i> – оцвітина	truncus, i <i>m</i> – стовбур
petālum, i <i>n</i> – пелюстка	hybrīda, ae <i>f</i> – гібрид
bacca, ae <i>f</i> – ягода	inflorescentia, ae <i>f</i> – суцвіття
ramus, i <i>m</i> – гілка	ovarium, i <i>n</i> – зав'язь
semen, inis <i>n</i> – насіння	petiōlus, i <i>m</i> – черешок
tuber, ēris <i>n</i> – бульба	pollen, inis <i>n</i> – пилок
gramen, inis <i>n</i> – злак	putāmen, inis <i>n</i> – кісточка
olus, ēris <i>n</i> – овоч	racēmus, i <i>m</i> – китиця
achenium, i <i>n</i> – сім'янка	stipūla, ae <i>f</i> – прилисток
panicūla, ae <i>f</i> – волоть	umbella, ae <i>f</i> – зонтик
nux, nucis <i>f</i> – горіх (<i>тип плода</i>)	vegetatio, ōnis <i>f</i> – рослинність
legūmen, inis <i>n</i> – біб (<i>тип плода</i>)	animal, alis <i>n</i> – тварина

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які граматичні категорії мають іменники в латинській мові?
2. Як визначається рід іменника?
3. Які іменники за зазначенням належать до чоловічого (жіночого, середнього) роду?
4. До якого роду належать у латинській мові назви дерев та кущів?
5. Скільки відмін іменників у латинській мові?
6. Як визначається відміна іменника?
7. Назвіть ознаки іменників I–V відмін. Наведіть приклади іменників кожної відмини.
8. Як наводяться іменники у словниках?
9. Що таке практична основа іменника? Як вона визначається?
10. У іменників якої відмини практична основа не збігається з основою називного відмінка? Як вона визначається? Наведіть приклади.

ВПРАВИ

1. Визначте відміну та основу іменників:

Варіант 1

herba, ae *f* – трава
citrullus, i *m* – кавун
flos, floris *m* – квітка
subspecies, ei *f* – підвид
fructus, us *m* – плід
taxon, i *n* – таксон
cotyledon, onis *f* – сім'ядоля
beta, ae *f* – буряк
lens, lentis *f* – сочевиця
lathyrus, i *m* – чина
cornu, us *n* – ріг
phleum, i *n* – тимофіївка

Варіант 3

ulmus, i *f* – в'яз
stellaria, ae *f* – зірочник
охусоссус, i *m* – журавлина
larix, icis *f* – модрина
acus, us *f* – голка, хвоя

Варіант 2

pisum, i *n* – горох
vicia, ae *f* – горошок
ribes, is *n* – смородина
species, ei *f* – вид
secale, is *n* – жито
festuca, ae *f* – костриця
physoderma, atis *n* – фізодерма
linum, i *n* – льон
melo, onis *m* – диня
roa, ae *f* – тонконіг
allium, i *n* – часник
quercus, us *f* – дуб

Варіант 4

thuia, ae *f* – туя
agrostis, idis *f* – мітлиця
hyoscyamus, i *m* – блекота
series, ei *f* – ряд, серія
abies, etis *f* – ялиця

rubus, i m – ожина	achillea, ae f – деревій
pyrus, i f – груша	tussilago, inis f – підбіл
platanus, us f – платан	tribus, us f – триба, коліно
rhododendron, i n – рододендрон	(таксономічна категорія)
superficies, ei f – поверхня	lupus, i m – вовк
bidens, entis f – череда	lepus, ōris m – заєць

2. Перекладіть іменники латинською мовою, наведіть їх повну словникову форму:

<i>Варіант 1</i>	<i>Варіант 2</i>	<i>Варіант 3</i>	<i>Варіант 4</i>
колос	сорт	морква	рис
поле	пшениця	щавель	хміль
кукурудза	помідор	капуста	кущ
ячмінь	огірок	насіння	біб
злак	кореневище	квасоля	корінь
овоч	різновид	гарбуз	перець
брунька	зерно	дерево	стебло

3. Випишіть із “Лексичного мінімуму” іменники III відміни, утворіть форму gen. sing., визначте основу.

4. Визначте відмінок іменників (для довідки використовуйте таблицю відмінкових закінчень латинських іменників, наведену в додатках у кінці посібника).

<i>Варіант 1</i>	<i>Варіант 2</i>
folia	taxa
inflorescentiae	panicularum
herbarum	agri
popaver	acuum
series	cotyledonis
iuglans	legumina
arbores	alabastris
olpidii	bracteeae
granorum	tribus
petiola	acheniorum

Варіант 3

flores
ovaria
species
tiliae
cornuum
semina
caulis
animalia
tubera
truncorum

Варіант 4

fructuum
spicae
cannabis
radicis
fungi
silvarum
insecta
gramines
avium
gemmae

5. Вставте пропущені закінчення (для довідки використовуйте таблицю відмінкових закінчень латинських іменників, наведену в додатках у кінці посібника):

Варіант 1

gramin... – злаки
plant... – рослин
bet... – буряки
speci... – видів
ram... – гілок
vit... – винограду
horde... – ячменю
querc... – дубів
stipul... – прилистки

Варіант 2

oler... – овочі
helianth... – соняшників
pis... – гороху
fruct... – плодів
medicagin... – люцерни
subspeci... – підвиду
bacc... – ягід
aven... – вівса
foli... – листя (nom. plur.)

Варіант 3

hybrid... – гібриди
lycopersic... – помідори
alabastr... – бутонів
flor... – квітки (gen. sing.)
popul... – тополі (gen. sing.)
equiset... – хвощі
gemm... – бруньок
frutic... – кущів
gland... – жолуди

Варіант 4

petal... – пелюстки (nom. plur.)
fung... – грибів
mal... – яблуни (gen. sing.)
cucurbit... – гарбузи
acer... – клена
varietat... – різновиди
cultivar... – сортів
ros... – шипшини (gen. sing.)
legumin... – бобів

ЗАНЯТТЯ 4

§ 12. ПРИКМЕТНИК. ГРАМАТИЧНІ КАТЕГОРІЇ ПРИКМЕТНИКІВ

Прикметники в латинській мові, як і іменники, мають граматичні категорії роду (*masculinum, femininum, neutrum*), числа (*singularis et pluralis*) та відмінка (*nominativus, genetivus etc.*).

Латинські прикметники поділяються на дві великі групи: до першої групи належать прикметники I–II відмін, до другої – прикметники III відміни.

Прикметники першої групи мають такі родові закінчення:

чоловічий рід	жіночий рід	середній рід
(m)	(f)	(n)
-us, -er	-a	-um

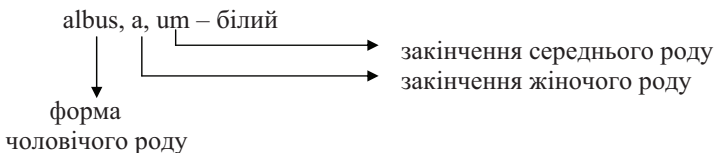
Наприклад: **albus** – білий, **alba** – біла, **album** – біле
niger – чорний, **nigra** – чорна, **nigrum** – чорне.

NB! Більшість прикметників на **-er** втрачають **-e** при відмінюванні (явище випадного голосного): **ruber** – червоний, **ruba** – червона, **rubum** – червоне. Деякі прикметники зберігають **-e** при відмінюванні: **asper** – шорсткий, **aspera** – шорстка, **asperum** – шорстке. Зберігають **-e** при відмінюванні також усі прикметники з кінцевим терміноелементом **-fer** “-носний”: **mellifer** – медоносний, **mellifera** – медоносна, **melliferum** – медоносне.

У словниках латинські прикметники першої групи подаються таким чином:

Форма чоловічого роду	,	закінчення жіночого роду	,	закінчення середнього роду
-----------------------	---	--------------------------	---	----------------------------

Наприклад:

У прикметників з одним родовим закінченням основа визначається, як і в іменників III відміни: шляхом відкидання закінчення **-is** від форми gen. sing.

Nom. sing.	Gen. sing.	Основа
praecox	praecoc- is	praecoc-
sempervirens	sempervirent- is	sempervirent-

Родові закінчення латинських прикметників

Прикметники першої групи (I–II відміни)	Прикметники другої групи (III відміни)																					
<table border="0" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <td><i>m</i></td> <td><i>f</i></td> <td><i>n</i></td> </tr> <tr> <td>-us, -er</td> <td>-a</td> <td>-um</td> </tr> <tr> <td>II відміна</td> <td>I відміна</td> <td>II відміна</td> </tr> </table>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	-us, -er	-a	-um	II відміна	I відміна	II відміна	<p>1) прикметники трьох закінчень:</p> <table border="0" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <td><i>m</i></td> <td><i>f</i></td> <td><i>n</i></td> </tr> <tr> <td>-er</td> <td>-is</td> <td>-e</td> </tr> </table> <p>2) прикметники двох закінчень:</p> <table border="0" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <td><i>m, f</i></td> <td><i>n</i></td> </tr> <tr> <td>-is</td> <td>-e</td> </tr> </table> <p>3) прикметники одного закінчення:</p> <table border="0" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <td><i>m, f, n</i></td> </tr> <tr> <td>-r / -s / -x</td> </tr> </table>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	-er	-is	-e	<i>m, f</i>	<i>n</i>	-is	-e	<i>m, f, n</i>	-r / -s / -x
<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>																				
-us, -er	-a	-um																				
II відміна	I відміна	II відміна																				
<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>																				
-er	-is	-e																				
<i>m, f</i>	<i>n</i>																					
-is	-e																					
<i>m, f, n</i>																						
-r / -s / -x																						

§ 13. УЗГОДЖЕННЯ ПРИКМЕТНИКІВ З ІМЕННИКАМИ

Прикметники в латинській мові завжди ставляться після іменників і узгоджуються з ними в роді, числі та відмінку. Для того щоб узгодити прикметник з іменником, необхідно:

- 1) визначити рід іменника (за словниковою формою);
- 2) визначити групу та підгрупу прикметника;
- 3) у словниковій формі прикметника знайти родові закінчення, відповідне роду іменника;
- 4) утворити необхідну родову форму прикметника, додавши до його основи родові закінчення.

Наприклад, необхідно узгодити прикметник *sativus, a, um* – посівний з іменниками: *daucus, i m* – морква; *avena, ae f* – овес; *pisum, i n* – горох.

Іменник *daucus* належить до чоловічого роду (*m*). Прикметник *sativus, a, um* належить до першої групи, має родове закінчення чоловічого роду **-us**:

Морква посівна – *Daucus sativus*.

Іменник *avena* належить до жіночого роду (*f*). Закінчення жіночого роду прикметників першої групи **-a**:

Овес посівний – *Avena sativa*.

Іменник *pisum* належить до середнього роду (*n*). Закінчення середнього роду прикметників першої групи **-um**:

Горox посівний – *Pisum sativum*.

Якщо іменник і прикметник належать до різних відмін, то при узгодженні закінчення прикметника та іменника можуть не збігатися.

Наприклад: *hordeum, i n* – ячмінь (*vulgaris, e* – звичайний)

Іменник середнього роду *hordeum* належить до II відміни. Прикметник *vulgaris, e* є прикметником з двома родовими закінченнями і належить до III відміни.

Ячмінь звичайний – *Hordeum vulgare*.

Lens, lentis f – сочевиця (*culinarius, a, um* – їстівний).

Іменник *lens* є іменником жіночого роду III відміни. Прикметник *culinarius, a, um* є прикметником першої групи із закінченням жіночого роду **-a** (I відміна).

Сочевиця їстівна – *Lens culinaria*.

Malus, i f – яблуна (*domesticus, a, um* – домашній).

Іменник *malus* є іменником жіночого роду II відміни. Прикметник *domesticus, a, um* є прикметником першої групи із закінченням жіночого роду **-a** (I відміна).

Яблуна домашня – *Malus domestica*.

ЛЕКСИЧНИЙ МІНІМУМ

albus, a, um – білий
niger, gra, grum – чорний
ruber, bra, brum – червоний
luteus, a, um – жовтий
flavus, a, um – жовтий
aureus, a, um – золотистий
incanus, a, um – сірий
glaucus, a, um – сизий
caesius, a, um – сизий
cinereus, a, um – попелястий

sativus, a, um – посівний
oleraceus, a, um – городній
gramineus, a, um – злаковий
domesticus, a, um – домашній
esculentus, a, um – їстівний
fruticosus, a, um – кущовий
silvaticus, a, um – лісовий
montanus, a, um – гірський
stepposus, a, um – степовий
petraeus, a, um – скельний

tuberosus, a, um – бульбистий
bulbosus, a, um – бульбистий
altus, a, um – високий
elatus, a, um – високий
excelsus, a, um – високий
latus, a, um – широкий
longus, a, um – довгий
magnus, a, um – великий
medius, a, um – середній
obscurus, a, um – темний
lucidus, a, um – блискучий
formosus, a, um – красивий
densus, a, um – густий, рясний
crispus, a, um – кучерявий
hybridus, a, um – гібридний

nemosus, a, um – дібровний
spicatus, a, um – колосистий
baccatus, a, um – ягідний
odoratus, a, um – запашний
maculatus, a, um – плямистий
durus, a, um – твердий
hirsutus, a, um – шорсткий
nudus, a, um – голий
spinosus, a, um – колючий
pilosus, a, um – волосистий
annuus, a, um – однорічний
cernuus, a, um – пониклий
herbaceus, a, um – трав'янистий
acutus, a, um – гострий
aestivus, a, um – літній

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які граматичні категорії мають прикметники в латинській мові?
2. На які групи поділяються латинські прикметники?
3. Які родові закінчення мають прикметники першої групи?
4. На які підгрупи поділяються прикметники другої групи? Назвіть їх родові закінчення.
5. Наведіть приклади прикметників: а) першої групи; б) другої групи.
6. З чого складається словникова форма прикметників: а) першої групи; б) другої групи?
7. Як узгоджуються прикметники з іменниками?

ВПРАВИ

1. Визначте, до якої групи належать наведені прикметники (у прикметників другої групи вкажіть підгрупу):

Варіант 1

niger, gra, grum – чорний
campester, stris, stre – польовий
vulgaris, e – звичайний
praeflorens, entis – ранньоцвітний
herbaceus, a, um – трав'янистий
officinalis, e – лікарський

Варіант 2

spicatus, a, um – колосистий
silvester, stris, stre – лісовий
edulis, e – їстівний
elatus, a, um – високий
utilis, e – корисний
simplex, icis – простий

Варіант 3

lacuster, stris, stre – озерний
ruber, bra, brum – червоний
bicolor, is – двоколірний
communis, e – звичайний
caesius, a, um – сизий
flavescens, entis – жовтуватий

Варіант 4

suaveolens, entis – запашний
perennis, e – багаторічний
luteus, a, um – жовтий
orientalis, e – східний
rupester, stris, stre – скельний
excelsus, a, um – високий

2. Визначте рід прикметників:

Варіант 1

oleracea
arvense
montanus
mollis
fruticans

Варіант 2

praesox
acris
trivialis
effusum
annuus

Варіант 3

sativum
rupestris
sempervirens
ruber
alta

Варіант 4

domestica
hortense
lacustris
tuberosus
baccans

3. Утворіть форми жіночого та середнього роду від наведених прикметників:

Варіант 1

gramineus – злаковий
pratensis – лучний
esculentus – їстівний
petraeus – скельний
acer – гострий, їдкий
pubescens – пухнастий
humilis – низький

Варіант 2

campester – польовий
glaber – голий, шорсткий
medius – середній
graveolens – пахучий
luteus – жовтий
viminalis – лозовий
dioicus – дводомний

Варіант 3

oleraceus – городній
splendens – блискучий
borealis – північний
aequidens – рівнозубчастий
perennis – багаторічний
rupester – скельний
aureus – золотистий

Варіант 4

petraeus – скельний
dulcis – солодкий
incanus – сирій
fragrans – запашний
viridis – зелений
cember – кедровий
arborescens – деревовидний

4. Узгодьте прикметник *sativus*, а, ум – посівний з поданими іменниками, допишіть пропущені закінчення, перекладіть українською мовою:

Варіант 1

Hordeum (n) sativ...
Raphanus (m) sativ...
Allium (n) sativ...
Pastinaca (f) sativ...
Melo (m) sativ...
Medicago (f) sativ...

Варіант 2

Cannabis (f) sativ...
Cucumis (m) sativ...
Vicia (f) sativ...
Coriandrum (n) sativ...
Dipsacus (m) sativ...
Camelina (f) sativ...

Варіант 3

Pisum (n) sativ...
Lathyrus (m) sativ...
Petroselinum (n) sativ...
Lactuca (f) sativ...
Crocus (m) sativ...
Nigella (f) sativ...

Варіант 4

Spinacea (f) sativ...
Daucus (m) sativ...
Eruca (f) sativ...
Lepidium (n) sativ...
Castanea (f) sativ...
Onobrychis (f) sativ...

5. Узгодьте прикметники, наведені в дужках, з іменниками:

Варіант 1

lupinus, і *m* – люпин (*albus*, а, ум – білий)
avena, ае *f* – овес (*barbatus*, а, ум – бородатий)
lycopersicum, і *n* – помідор (*esculentus*, а, ум – їстівний)
cuscuta, ае *f* – повитиця
agaricus, і *m* – печериця
acer, *aceris n* – клен

} (*campester*, *stris*, *stre* – польовий)

Варіант 2

plantago, *inis f* – подорожник (*medius*, а, ум – середній)
ribes, *is n* – смородина (*ruber*, *bra*, *brum* – червона)
prunus, і *f* – слива (*domesticus*, а, ум – домашній)
convolvulus, і *m* – березка
pisum, і *n* – горох
euphrasia, ае *f* – очанка

} (*arvensis*, е – польовий)

Варіант 3

hyoscyamus, і *m* – блекота (niger, gra, grum – чорний)
sanicula, ае *f* – підлісник (europaeus, а, um – європейський)
equisetum, і *n* – хвощ (silvaticus, а, um – лісовий)
охусоскус, і *m* – журавлина }
valeriana, ае *f* – валеріана } (paluster, stris, stre – болотний)
ledum, і *n* – багно }

Варіант 4

охусоскус, і *m* – журавлина (microcarpus, а, um – дрібноплідний)
corydalis, і *d* – ряс (cavus, а, um – порожнистий)
lamium, і *n* – глуха кропива (albus, а, um – білий)
pinus, і *f* – сосна }
dianthus, і *m* – гвоздика } (silvester, stris, stre – лісовий)
secale, і *n* – жито }

6. Вкажіть правильний варіант перекладу термінів:

Варіант 1

1. Гречка посівна	a) Fagopyrum esculenta b) Fagopyrum esculentus c) Fagopyrum esculentum
2. Тонконіг звичайний	a) Poa trivialis b) Poa triviale

Варіант 2

1. Виноград справжній	a) Vitis vinifer b) Vitis vinifera c) Vitis viniferum
2. Льон багаторічний	a) Linum perennis b) Linum perenne

Варіант 3

1. Сон широколистяний	a) Pulsatilla latifolium b) Pulsatilla latifolia c) Pulsatilla latifolius

2. Клен польовий	a) Acer campester
	b) Acer campestris
	c) Acer campestre

Варіант 4

1. Сухоцвіт лісовий	a) Gnaphalium silvaticum
	b) Gnaphalium silvaticus
	c) Gnaphalium silvatica
2. Яблуня лісова	a) Malus silvester
	b) Malus silvestris
	c) Malus silvestre

7. Перекладіть латинською мовою, дотримуючись правил узгодження прикметників з іменниками:

Варіант 1

Пшениця тверда
Капуста городня
Квасоля золотиста
Люпин жовтий
Рис посівний
Соняшник однорічний
Помідор їстівний
Чина бульбиста
Горох польовий
Агрus відхилений

Варіант 2

Буряк звичайний
Льон тонколистий
Щириця біла
Слива домашня
Шафран жовтий
Ячмінь звичайний
Мишій зелений
Конюшина лучна
Холодок коротколистий
Тонконіг лучний

Варіант 3

Шипшина собача
Строфант приємний
Хвощ польовий
Тополя чорна
Купальниця європейська
Береза повисла
Звіробій гірський
Дуб скельний
Смородина блискуча
Блекота бліда

Варіант 4

Ожина сиза
Вільха червона
Аконіт дібровний
Чубушник увіччаний
Кульбаба лікарська
Горицвіт весняний
Бук східний
Астрагал дніпровський
Клен татарський
В'яз польовий

ЗАНЯТТЯ 5

§ 14. I ВІДМІНА ІМЕННИКІВ

До першої відміни належать іменники жіночого роду, які в nom. sing. мають закінчення *-a*, а в gen. sing. – *-ae*.

Наприклад: *planta*, ae *f* – рослина; *herba*, ae *f* – трава; *avena*, ae *f* – овес.

До першої відміни належать також деякі іменники чоловічого роду, які мають такі самі закінчення. Здебільшого це іменники, які означають професію або рід діяльності: *agricola*, ae *m* – землероб; *collega*, ae *m* – колега, товариш по роботі; *poëta*, ae *m* – поет; *nauta*, ae *m* – мореплавець та ін.

Відмінкові закінчення іменників I відміни в nom. et gen. sing. et plur.

	Sing.	Plur.
Nom.	-a	-ae
Gen.	-ae	-ārum

Зразок відмінювання іменника I відміни в nom. et gen. sing. et plur.

herba, ae *f* – трава

	Sing.	Plur.
Nom.	<i>herb-a</i> – трава	<i>herb-ae</i> – трави
Gen.	<i>herb-ae</i> – трави	<i>herb-ārum</i> – трав

За першою відміною відмінюються прикметники першої групи жіночого роду, які у nom. sing. мають закінчення *-a*.

Зразок відмінювання словосполучення в nom. et gen. sing. et plur.

planta culta – культурна рослина

	Sing.	Plur.
Nom.	<i>plant-a cult-a</i> <i>культурна рослина</i>	<i>plant-ae cult-ae</i> <i>культурні рослини</i>
Gen.	<i>plant-ae cult-ae</i> <i>культурної рослини</i>	<i>plant-ārum cult-ārum</i> <i>культурних рослин</i>

Іменники грецького походження

До першої відміни належать деякі іменники грецького походження, які в nom. sing. мають закінчення *-e*, а в gen. sing. – *-es*. Наприклад: *botanice, es f* – ботаніка; *glycine, es f* – соя; *hippochaë, es f* – обліпіха; *anemone, es f* – анемона.

Форми множини іменники грецького походження утворюють так само, як і латинські іменники.

Зразок відмінювання іменника грецького походження в nom. et gen. sing. et plur.

anemone, es f – анемона

	Sing.	Plur.
Nom.	<i>anemon-e</i> – анемона	<i>anemon-ae</i> – анемони
Gen.	<i>anemon-es</i> – анемони	<i>anemon-ārum</i> – анемон

§ 15. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ТАКСОНОМІЧНІ КАТЕГОРІЇ

Перші спроби класифікації рослин і тварин відомі ще за часів античності. Але основоположником дійсно наукової сучасної систематики вважають шведського вченого-натураліста К. Ліннея.

Систематика – це розділ біології, завданням якого є опис і позначення всіх існуючих та вимерлих організмів, а також їх класифікація за різними рангами. Систематику часто поділяють на дві частини: теоретичну – таксономію та практичну – класифікацію.

Часто терміни “систематика”, “класифікація” і “таксономія” вживають як синоніми. Але таксономія розробляє теоретичні основи класифікації організмів, а систематика позначає й описує упорядковані і класифіковані біологічні об’єкти та створює на цій основі їхні системи.

Таким чином:

Класифікація – це розподіл живих організмів за ознаками подібності в ієрархічній системі.

Таксономія – це розділ систематики, який вивчає систему позначення підпорядкованих груп об’єктів.

Таксономія оперує такими поняттями як “таксономічна категорія” і “таксон”.

Поняття “таксономічна категорія” вживається для позначення підпорядкованих груп рослин і тварин, які відрізняються за ступенем спорідненості. Таксономічні категорії означають не реальні організми, а ранги їх класифікації чи ступені ієрархії.

До основних таксономічних категорій належать: вид, рід, родина, порядок (у рослин) / ряд (у тварин), клас, відділ (у рослин) / тип (у тварин), царство (докладніше див. § 28).

Таксономічні категорії різного рангу присвоюють конкретним відокремленим групам споріднених організмів – **таксонам** (від грец. taxis – порядок, розташування).

Латинські назви таксонів, залежно від кількості слів, поділяються на уніномінальні, біномінальні, тріномінальні і складені.

Назви	Таксони
Уніномінальні	Царство, відділ / тип, клас, порядок / ряд, родина, коліно / триба, рід
Біномінальні	Вид
Тріномінальні	Підвид (<i>у тварин</i>)
Складені	Підвид (<i>у рослин</i>), різновид / варієтет, форма

§ 16. БІНОМІНАЛЬНІ НАЗВИ

Основною таксономічною категорією біологічної систематики є **вид**. Вид поєднує популяції екземплярів, які характеризуються рядом спільних морфофізіологічних ознак і сукупно займають суцільний або частково розірваний ареал.

NB! Латинські назви видів рослин і тварин є **біномінальними** (від лат. bi – дво-, nomen – ім’я), тобто вони складаються з двох слів: назви роду і видового епітета.

Назва виду: назва роду + видовий епітет

Назви родів рослин і тварин, як правило, є іменниками у називному відмінку однини:

Hordeum – рід Ячмінь, Lepus – рід Зайці (назви таксонів пишуться з великої букви).

У біологічній номенклатурі існує три основних способи вираження видових епітетів. Найбільш поширеними в номенклатурі видів є епітети, виражені прикметником, узгодженим із родовою назвою:

Hordeum sativum – Ячмінь посівний

Lepus europaeus – Заєць європейський.

Способи вираження видових епітетів

Частина мови	Вид синтаксичного зв'язку	Приклади
Прикметник (<i>nom. sing.</i>)	Узгоджене означення	<i>Daucus sativus</i> – Морква посівна <i>Brassica oleracea</i> – Капуста городня <i>Triticum durum</i> – Пшениця тверда <i>Delia coarctata</i> – Озима муха
Іменник (<i>gen. sing. / plur.</i>)	Неузгоджене означення	<i>Ramularia betae</i> – Рамулярія бурякова (<i>досл.: буряку</i>) <i>Stellaria nemorum</i> – Зірочник гайовий (<i>досл.: гай</i>) <i>Sclerotinia bassarum</i> – Склеротінія ягідна (<i>досл.: ягід</i>)
Іменник (<i>nom. sing.</i>)	Прикладка	<i>Cucurbita pepo</i> – Гарбуз звичайний (<i>cucurbita</i> – гарбуз (<i>лат.</i>) + <i>pepo</i> – гарбуз (<i>грец.</i>) <i>Allium caera</i> – Цибуля городня (<i>alium</i> – часник + <i>caera</i> – цибуля).

Інокли латинські видові епітети, виражені іменником у родовому відмінку, можуть перекладатися як українським іменником у формі родового відмінка, так і відповідним прикметником:

Alternaria brassicae – Альтернарія капусти (капустяна).

Найчастіше неузгоджене означення зустрічається в термінах із фітопатології, ентомології та зоології.

Окрему групу становлять видові епітети, утворені від власних назв – епоніми. Такі епітети можуть бути виражені як іменниками у формі родового відмінка, так і прикметниками, узгодженими з іменниками (докладніше див. § 47).

NB! У латинських номенклатурних найменуваннях прийнято писати епоніми з малої букви, а в українських – з великої:

Triticum timopheevii – Пшениця Тимофеева

Festuca beckeri – Костриця Беккера.

У ботанічній номенклатурі інколи видовий епітет може бути виражений двома словами, які пишуться через дефіс (складений видовий епітет):

Capsella bursa-pastoris – Грицики звичайні
capsella, ає *f* – коробочка; *bursa*, ає *f* – сумка; *pastor*, орис *m* – пастух.

Хоча формально такі назви складаються з трьох слів, їх відносять до біномінальних, оскільки вони є назвами видів. Перекладаються складені видові епітети описово.

Українські назви видів рослин і тварин не завжди калькують латинські, наприклад:

Triticum aestivum – Пшениця м'яка (досл.: літня)

Pinus silvestris – Сосна звичайна (досл.: лісова).

У зоологічній номенклатурі досить поширеним явищем є тавтономія, коли видовий епітет повністю повторює родову назву:

Vulpes vulpes – Лисиця звичайна.

Міжнародний кодекс ботанічної номенклатури не дозволяє використання тавтонімів у біномінальних назвах рослин.

Якщо в тексті наводиться декілька видів одного роду, то рід указується повністю лише один раз, а потім позначається ініціалом (початковою літерою з крапкою):

Hordeum distichum – Ячмінь дворядний

H. sativum – Я. посівний

H. vulgare – Я. звичайний.

Якщо назва роду починається з диграфа (буквосполучення, що графічно позначає один звук), то як ініціал подається цей диграф:

Thlaspi alliaceum – Талабан часниковий

Th. arvense – Т. польовий

Th. praecox – Т. ранній.

У повній науковій назві виду рослини або тварини після видового епітета вказується прізвище автора (скорочено або повністю), що оприлюднив цю назву:

Equisetum arvense L. – Хвоц польовий (L. – Linnaeus – Лінней)

Calvatia gigantea Lloyd – Порхавка велетенська (Lloyd – Ллойд).

Якщо таксономічний статус рослини, описаної одним автором, був переглянутий або змінений іншим автором, то прізвище першого наводиться в дужках:

Alnus glutinosa (L.) Gaerth. – Вільха клейка

Archangelica officinalis (Moench.) Hoffm. – Дягель лікарський.

Правила ботанічної номенклатури не визнають використання синонімічних назв для таксонів рангом нижче за родину. Пріоритетними визнаються перші з оприлюднених назв, які відповідають вимогам Міжнарод-

дного кодексу ботанічної номенклатури, після них у дужках або курсивом подають синоніми (інколи із скороченням *syn.* – *synonymon* – синонім). Наприклад:

Tilia cordata L. (*T. parviflora* Ehrh.) – Липа серцелиста

Frangula alnus Mill. (*Rhamnus frangula* L.) – Крушина ламка

Primula veris L. (*syn. P. officinalis* Hill.) – Первоцвіт весняний.

Виникнення синонімічних або паралельних назв видів рослин і тварин зумовлене різними факторами: історичними (співіснування нової й старої назви), територіальними (співіснування назв, які пропонуються для даного виду науковими школами різних країн) та ін. Однак, згідно з правилами Міжнародної ботанічної номенклатури, валідною може бути визнана лише перша з оприлюднених назв.

Схема граматичного аналізу біномінальних термінів

- 1) латинська назва – переклад;
- 2) аналіз за кількістю компонентів, вид синтаксичного зв'язку (узгоджене означення, неузгоджене означення, прикладка);
- 3) родова назва: частина мови, рід, відміна, відмінок, число;
- 4) видовий епітет: частина мови, рід, відміна, відмінок, число.

Зразки граматичного аналізу термінів

- a) *Hordeum sativum* – Ячмінь посівний
Біномінальна назва виду (узгоджене означення)
Родова назва: *Hordeum*, іменник, n, II відміна, nom. sing.
Видовий епітет: *sativum*, прикметник, n, II відміна, nom. sing.;
- b) *Peconospora pisi* – Пероноспора гороху
Біномінальна назва виду (неузгоджене означення)
Родова назва: *Peconospora*, іменник, f, I відміна, nom. sing.
Видовий епітет: *pisi*, іменник, n, II відміна, gen. sing.;
- c) *Allium caera* – Цибуля городня
Біномінальна назва виду (прикладка)
Родова назва: *Allium*, іменник, n, II відміна, nom. sing.
Видовий епітет: *caera*, іменник, f, I відміна, nom. sing.

ЛЕКСИЧНИЙ МІНІМУМ

avena, ae *f*– овес, вівсюг
beta, ae *f*– буряк
brassica, ae *f*– капуста
camelina, ae *f*– ріжій
centaurea, ae *f*– волошка
consolida, ae *f*– сокирки
cochlearia, ae *f*(armogacia, ae *f*) –
хрін
cucurbita, ae *f*– гарбуз
cuscuta, ae *f*– повитиця
cynara, ae *f*– артишок
elytrigia, ae *f*– пирій
euphorbia, ae *f*– молочай
faba, ae *f*– біб
festuca, ae *f*– костриця
glycine, es *f*– соя

acacia, ae *f*– акація
achillea, ae *f*– деревій
anemone, es *f*– анемона
armeniaca, ae *f*– абрикос
artemisia, ae *f*– полин
betula, ae *f*– береза
calluna, ae *f*– верес
castanea, ae *f*– каштан
cydonia, ae *f*– айва
frangula, ae *f*– крушина
genista, ae *f*– дрік
grossularia, ae *f*– агрус
hippophae, es *f*– обліпіха
inula, ae *f*– оман
lonicera, ae *f*– жимолость
mentha, ae *f*– м'ята

lactuca, ae *f*– латук, салат
linaria, ae *f*– льонко
mentha, ae *f*– м'ята
oryza, ae *f*– рис
pastinaca, ae *f*– пастернак
roa, ae *f*– тонконіг
portulaca, ae *f*– портулак
radicula, ae *f*– редиска
rapa, ae *f*– ріпа
setaria, ae *f*– мишій
spinacia, ae *f*– шпинат
stipa, ae *f*– ковила
vinca, ae *f*– барвінок
vicia, ae *f*– горошок
zea, ae *f*– кукурудза
zerna, ae *f*– стоколос

pinus, ae *f*– ялина
potentilla, ae *f*– перстач
pulmonaria, ae *f*– медунка
pulsatilla, ae *f*– сон
pyrola, ae *f*– грушанка
rosa, ae *f*– шипшина, троянда
scilla, ae *f*– проліска
setaria, ae *f*– мишій
sequoia, ae *f*– секвоя
sorbaria, ae *f*– горобинник
stellaria, ae *f*– зірочник
syringa, ae *f*– бузок
tilia, ae *f*– липа
thua, ae *f*– туя
urtica, ae *f*– кропива
viola, ae *f*– фіалка

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які іменники і прикметники належать до I відміни? Назвіть їх відмінкові закінчення.
2. Які іменники грецького походження належать до I відміни?
3. Дайте визначення термінів “систематика”, “класифікація”, “таксономія”. Чим вони відрізняються?
4. Що таке “таксономічна категорія”? Чим вона відрізняється від таксона? Наведіть приклади.
5. Назви яких таксонів є біноміальними?
6. З чого складається назва виду рослини або тварини?
7. Назвіть способи вираження видових епітетів.
8. Що таке складений видовий епітет? Наведіть приклади.
9. У назвах яких таксонів трапляється тавтономія?
10. Чому виникають синонімічні номенклатурні найменування видів рослин?

ВПРАВИ

1. Узгодьте прикметники, наведені у дужках, з іменниками, провідмініайте утворені словосполучення:

cultura, ae *f* – культура (oleraceus, a, um – овочевий)
planta, ae *f* – рослина (gramineus, a, um – злаковий)
bacca, ae *f* – ягода (ruber, bra, brum – червоний)
glycine, es *f* – соя (hispidus, a, um – щетинистий)
leontice, es *f* – леонтиця (odessanus, a, um – одеський)

2. Вставте пропущені закінчення, вкажіть відмінок та число іменників та прикметників:

herb... annu... – однорічні трави
spic... matur... – стиглий колос
gemm... brunne... – коричневої бруньки
hybrid... nov... – нових гібридів
com... effus... – розлогої крони
anther... parv... – малий пиляк
bracte... ovat... – овальних приквітків
coroll... alb... – білі вінчики
stipul... long... – довгі прилистки
umbell... flav... – жовтого зонтика
panicul... dens... – густа волоть

plant... silvatic... – лісові рослини
silv... frondos... – листяних лісів

3. Вкажіть правильний варіант перекладу термінів:

Варіант 1

1) Овес посівний	a) Avena sativus b) Avena sativa c) Avenus sativus
2) Пирій довгастиий	a) Elytrigia elongata b) Elytrigia elongatus c) Elytrigius elongatus
3) Катран татарський	a) Crambe tatarice b) Crambe tataricus c) Crambe tatarica

Варіант 2

1) Льонок руський	a) Linarius ruthenicus b) Linaria ruthenica c) Linaria ruthenicus
2) Горошок надрізаний	a) Vicia incisus b) Vicia incisa c) Vicius incisus
3) Обліпиха верболиста	a) Hippophaë salicifoliaë b) Hippophaë salicifolius c) Hippophaë salicifolia

Варіант 3

1) Стоколос прямий	a) Zerna erectus b) Zerna erecta c) Zernus erectus
2) Молочай блискучий	a) Euphorbia lucida b) Euophorbium lucidum c) Euphorbius lucidus
3) Жеруха гірка	a) Cardamine amare b) Cardamine amarus c) Cardamine amara

Варіант 4

1) Латук татарський	a) <i>Lactuca tataricus</i> b) <i>Lactucus tataricus</i> c) <i>Lactuca tatarica</i>
2) Левкой однорічний	a) <i>Matthiola annua</i> b) <i>Matthiolus annuus</i> c) <i>Matthiola annuum</i>
3) Агалик-трава гірська	a) <i>Jasione montane</i> b) <i>Jasione montanus</i> c) <i>Jasione montana</i>

4. Перекладіть латинською мовою:

Варіант 1

Рис посівний
Овес голий
Кукурудза цукрова
Капуста городня
Костриця червона
Тонконіг однорічний
Мишій сизий
Портулак городній
Пирій вузлуватий
Молочай карпатський
Трясучка колосиста
Зірочки жовті
Шипшина собача

Варіант 2

Ковила українська
Горошок вузьколистий
Волошка дніпровська
Плазмодіофора капусти
Повитиця одностовпцева
Аскохіта буряку
Пастернак посівний
Перлівка кримська
В'язіль барвистий
Суріпка весняна
Покісниця велетенська
Рутка дрібноквіткова
Барвінок трав'янистий

Варіант 3

Береза повисла
Липа серцелиста
Кропива дводомна
Айва довгаста
Волошка дніпровська
Зірочник середній
Півонія білоквіткова
Проліска дволиста
Сироїжка їстівна

Варіант 4

Жимолость чорна
Таволга середня
Фіалка жовта
Сон широколистий
Липа європейська
Філостикта яблуні
Маренка запашна
Ожика багатоквіткова
Хвостатка березова (берези)

Метлюг приморський
Очанка дрібноквіткова
Калачики маленькі
Лепешняк складчастий

Суниці лісові
Крупка дібровна
Опеньок справжній
Дзвоники карпатські

5. Перекладіть українською мовою:

Варіант 1

Avena nuda
Stipa capillata
Elytrigia intermedia
Cuscuta europaea
Sclerotinia baccarum
Euphorbia stepposa
Lactuca sativa
Agromyza oryzae
Glomerella cingulata
Scrophularia nodosa
Koeleria moldavica
Alcea rosea
Ferula foetida

Варіант 2

Poa bulbosa
Spinacia sativa
Mentha piperita
Grossularia reclinata
Avena barbata
Festuca heterophylla
Hierochloë odorata
Alliaria petiolata
Plasmopara viticola
Cucurbita maxima
Matricaria chamomilla
Polyphilla alba
Fragaria ananassa

Варіант 3

Castanea sativa
Inula britannica
Potentilla argentea
Betula verrucosa
Sanicula europaea
Cydonia oblonga
Listera cordata
Calvatia gigantea
Dentaria glandulosa
Psylla betulae
Actea spicata
Berteroa incana
Acacia vera

Варіант 4

Aronia melanocarpa
Pulmonaria obscura
Viola odorata
Dahlia pinnata
Ficaria verna
Phoma herbarum
Amanita citrina
Erica arborea
Bergenia crassifolia
Caesalpinia coriaria
Elasmucha betulae
Genista tinctoria
Talpa europaea

6. Прочитайте назви видів рослин і тварин, установіть розбіжності в перекладі та зробіть граматичний аналіз термінів:

Варіант 1

Faba bona – Біб кормовий
Brassica rapa – Ріпа звичайна
Sclerochloa dura – Твердоколос стиснутий
Vicia ervilia – Горошок французький
Cochlearia armoracia – Хрін звичайний
Psylla rosae – Морквяна муха
Leptinotarsa decemlineata – Колорадський жук
Apera spica-venti – Метлюг звичайний
Erysiphe umbelliferarum – Еризифа зонтичних
Camelina allysum – Рижій бурячковий
Pegomia betae – Північна бурякова муха
Echinochloë crus-galli – Плоскуха звичайна, або півняче просо
Cuscuta viciae – Повитиця горохова
Glycine soja – Соя дикоросла
Melolontha melolontha – Західний травневий хрущ

Варіант 2

Avena fatua – Вівсюг звичайний
Delia brassicae – Капустяна муха
Artemisia absinthium – Полин гіркий
Vinca herbacea – Барвінок трав'янистий
Ramularia betae – Рамулярія буряку
Nicotiana tabacum – Тютюн справжній
Spergula maxima – Шпергель великий
Angelica archangelica – Дудник лікарський
Coronilla varia – В'язіль барвистий
Stipa pinnata – Ковила пірчаста
Coronaria flos-cuculi – Зозулин цвіт
Zea mays – Кукурудза звичайна
Achillea millefolium – Деревій звичайний
Diplodia zeae – Диплодія кукурудзи
Vicia cracca – Горошок мишачий

Варіант 3

Caragana frutex – Карагана кушова, або дереза
Atropa belladonna – Беладонна звичайна
Pulvinaria betulae – Подушечниця березова
Tulipa albertii – Тюльпан Альберта
Hedera helix – Плющ звичайний
Achillea micrantha – Деревій дрібноквітковий
Neottia nidus-avis – Гніздівка звичайна
Euphorbia lucida – Молочай блискучий
Robinia pseudoacacia – Робінія звичайна, або біла акація
Eurytoma caraganae – Товстонижка акацієва
Cladonia arbuscula – Кладонія лісова
Antennaria dioica – Котячі лапки дводомні
Ciconia ciconia – Лелека білий
Talpa europaea – Кріт європейський
Turpha latifolia – Рогіз широколистий

Варіант 4

Picea abies – Ялина європейська, або смерека
Artemisia dracunculus – Полин естрагонова, або естрагон
Amorpha tremulae – Бражник осиковий
Acacia dealbata – Акація срібляста
Ostrya carpinifolia – Хмелеграб звичайний
Frangula alnus – Крушина ламка, або вільховидна
Inula oculus-christi – Оман очний
Campanula rapunculus – Дзвоники рапунцель
Aronia melanocarpa – Аронія, або горобина чорноплідна
Stromatina betulae – Строматина березова
Amanita caesarea – Мухомор Цезаря
Sagittaria sagittifolia – Стрілолист звичайний
Pica pica – Сорока
Gentiana paradoxa – Тирлич незвичайний
Salsola arbuscula – Курай деревовидний

7. Випишіть з етимологічного довідника, наведеного в додатках у кінці посібника, латинські назви рослин, які є іменниками І відміни, та з'ясуйте їх походження.

ЗАНЯТТЯ 6

§ 17. II ВІДМІНА ІМЕННИКІВ

До другої відміни належать іменники чоловічого і середнього роду, а також деякі іменники жіночого роду, які в *gen. sing.* мають закінчення *-i*.

Іменники II відміни чоловічого роду мають в *nom. sing.* закінчення *-us, -er*: *daucus*, і *m* – морква; *lupinus*, і *m* – люпин; *ager, agri* *m* – поле; *aper, arpi* *m* – кабан.

Більшість іменників на *-er* (як і прикметників) втрачають *-e* при відмінюванні. Деякі іменники на *-er* (вони у біологічній номенклатурі майже не зустрічаються) зберігають *-e* при відмінюванні: *puer, pueri* *m* – хлопчик.

NB! Назви дерев та кущів, які в *nom. sing.* мають закінчення *-us*, за значенням належать до жіночого роду. Наприклад: *malus*, і *f* – яблуна; *pyrus*, і *f* – груша; *prunus*, і *f* – слива та інші.

До жіночого роду належать також іменники: *humus*, і *f* – ґрунт; *crystallus*, і *f* – кристал; *methodus*, і *f* – метод; *diameter, tri* *f* – діаметр та деякі інші.

При відмінюванні іменники жіночого роду мають такі ж самі закінчення, як і іменники чоловічого роду.

Іменники II відміни середнього роду мають в *nom. sing.* закінчення *-um, -on*: *folium*, і *n* – листок; *triticum*, і *n* – пшениця; *taxon*, і *n* – таксон; *agrorum*, і *n* – житняк.

Закінчення *-um* є характерним для іменників латинського походження, а *-on* – для іменників грецького походження. Інколи у біологічній номенклатурі вживаються обидві форми:

lycopersicum (*lycopersicon*), і *n* – помідор
chamenerium (*chamenerion*), і *n* – іван-чай.

Відмінкові закінчення іменників II відміни в *nom. et gen. sing. et plur.*

	Sing.		Plur.	
	<i>m (f)</i>	<i>n</i>	<i>m (f)</i>	<i>n</i>
Nom.	-us, -er	-um, -on	-i	-a
Gen.		-i		-orum

**Зразки відмінювання іменників II відміни
в nom. et gen. sing. et plur.**

citrullus, i m – кавун

	Sing.	Plur.
Nom.	citrull- us – кавун	citrull- i – кавуни
Gen.	citrull- i – кавуна	citrull- orum – кавунів

lycopersicum, i n – помідор

	Sing.	Plur.
Nom.	lycopersic- um – помідор	lycopersic- a – помідори
Gen.	lycopersic- i – помідора	lycopersic- orum – помідорів

За другою відміною відмінюються також прикметники чоловічого роду із закінченням **-us**, **-er** та середнього роду із закінченням **-um**.

**Зразки відмінювання словосполучень
в nom. et gen. sing. et plur.**

ramus longus – довга гілка

	Sing.	Plur.
Nom.	ram- us long- us	ram- i long- i
Gen.	довга гілка ram- i long- i довгої гілки	довгі гілки ram- orum long- orum довгих гілок

folium magnum – великий листок

	Sing.	Plur.
Nom.	foli- um magn- um	foli- a magn- a
Gen.	великий листок foli- i magn- i великого листка	великі листки foli- orum magn- orum великих листків

NB! Особливу увагу слід звернути на відмінювання словосполучень з іменниками II відміни, які належать до жіночого роду. Як вам уже відомо, прикметники узгоджуються з іменниками у роді, числі та відмінку, але

не у відміні. Тому при відмінюванні іменник і прикметник матимуть різні відмінкові закінчення.

Наприклад:

Malus, i f – яблуна (domesticus, a, um – домашній)

Яблуна домашня – Malus domestica.

Іменник *malus* відмінюється за II відміною, а прикметник *domestica* – за I відміною:

	Sing.	Plur.
Nom.	Mal- us domestic- a <i>Яблуна домашня</i>	Mal- i domestic- ae <i>Яблуні домашні</i>
Gen.	Mal- i domestic- ae <i>Яблуні домашньої</i>	Mal- ōrum domestic- ārum <i>Яблунь домашніх</i>

§ 18. ЛАТИНСЬКІ НАЗВИ ГІБРИДІВ ТА КУЛЬТУРНИХ РОСЛИН *

У результаті природного чи штучного схрещування утворюються міжродові, міжвидові та внутрішньовидові гібриди (від лат. hybrida – помісь).

Гібриди позначаються такими способами:

а) формулою (назвами батьківських таксонів, що з'єднані знаком “×”);

б) новою назвою зі знаком “×” перед нею;

в) назвою зі скороченим приписом hybr. або hybr. (від лат. hybridus – гібридний).

Назви таксономічних одиниць гібридів можуть позначатися за допомогою префікса **notho-** (**n-**): nothospecies (n-species) – нотовид, але тоді знак “×” вилучається.

Назви гібридів

Міжродові гібриди ніколи не повторюють назву таксона з батьківської пари. Їхня назва може бути представлена розгорнутою формулою або мозаїкою частин назв батьківських родів.

Знак “×” ставиться перед гібриднородовою назвою:

Triticum aestivum × Secale cereale = × Triticale = × Triticale rimpau (Wittm.) Mьntz.

---

* Цей розділ наводиться за посібником Чопика В.І., Єни А.В. Латинська ботанічна номенклатура. – К.: РВЦ Київський Університет, 1997. – С. 31–34.

Багатородові гібриди, як правило, одержують нові назви, складені з імені або прізвища та закінчення **-ara**:

Rhynchostylis × Acocentrum × Eucantha × Vanda = × Carrara.

Назви міжвидових гібридів можуть бути представлені в одному з таких варіантів:

Asplenium septentrionale (L.) Hoffm. × A. trichomanes L. =

Asplenium septentrionale (L.) Hoffm. × trichomanes L. =

Asplenium alternifolium Wulf.

Аналогічно позначаються і назви внутрішньовидових гібридів.

Назви культурних рослин

Культурні рослини, як правило, мають гібридне походження і належать до відповідного сорту, або культивуру (cultivar від англ. CULTivated VARiety – культурний різновид). Поняття “сорт” (“культivar”) не рівнозначне якомусь таксономічному рангу, в тому числі внутрішньовидовому.

Сорт (культivar) – це сукупність культивованих рослин, що мають штучне походження, які відрізняються від інших певними ознаками, що зберігаються при розмноженні.

Усі гібридні сорти, що походять від однієї пари батьків, можуть бути визначені за допомогою колективної назви (якщо гібрид міжродовий) або колективного епітета (якщо гібрид міжвидовий):

× Triticale rimpaui – колективна назва для всіх сортів Triticum × Secale;

Lilium × sulphurgale – видовий епітет є колективним епітетом для всіх сортів від схрещування L. regale × L. sulphureum.

Іноді в назвах батьківської пари гібриду використовуються знаки “♀” та “♂” або жіночий представник батьківської пари наводиться першим.

Назви сортів зазвичай не є латинськими і зберігають напис і вимову мови оригіатора (селекціонера). Назви сортів пишуться з великої букви, їх позначають одинарними лапками чи супроводжують скороченням **cv.** (від cultivar – сорт):

Triticum aestivum ‘Безоста-1’ – Пшениця м’яка ‘Безоста-1’;

Tulipa kaufmaniana Golden Sun – Тюльпан Кауфмана Golden Sun;

Camellia japonica × C. saluensis Danation – Камелія японська × К. садуенська Danation;

Hedera helix cv. Miss Moror – Плющ звичайний cv. Miss Moror.

Видові (колективні) епітети у назвах сортів дозволяється не називати.

Якщо назви сортів латинські, то вони граматично узгоджуються з родовими назвами:

Taxus baccata Prostrata – Тис ягідний *Prostrata*, або форма простерта.

Сорти кожної культури складного походження можуть об'єднуватися за формальними ознаками у *садові класи* (або *садові групи*):

Tulipa Lilyflowered Aladdin (L) Тюльпан класу Лілієцвіті, сорт *Aladdin* з групи Пізньоквітучих (L = англ. Late);

Begonia hybrida Elatior = B. × *elatior hort.* – Бегонія гібридна групи *Elatior*; *hort.* = *hortulanorum*, тобто (селекції) садівників.

Повна назва сорту містить відомості про колективну назву чи колективний епітет, відомості оригінатора і рік реєстрації:

Rosa Gloria Dei. НТ. (F. Meilland, 1945),

або *Rosa Gloria Dei*. Чг. (F. Meilland, 1945),

або Троянда Глорія Деї. Чг. (F. Meilland, 1945): Чг. (НТ). – Чайно-гібридні троянди (Hybr. Tea).

Принципи формування та позначення класів і груп сортів різні для кожної культури й обумовлюються у відповідних монографіях.

Якщо в назві культурної рослини стоїть знак “+”, а не “×”, то йдеться про *щеплену химеру* – не статевий, а вегетативний гібрид, який є результатом зростання тканин різних рослин. Химери бувають міжродові та міжвидові, а позначення їхніх сортів утворюються аналогічно назвам статевих гібридів та їх сортів. Однак колективні назви та епітети щеплених химер не повинні збігатися з назвами та епітетами статевих гібридів тих же рослин.

Наприклад:

Syringa + *correlata* (*Syringa* × *chinensis* + *S. vulgaris*);

Syringa + *correlata* (Бузок × китайський + Б. звичайний);

+ *Crataegomespilus dardsarii* (*Crataegus monogyna* + *Mespilus germanica*);

+ *Crataegomespilus dardsarii* (Глід одноматочковий + Мушмула германська).

ЛЕКСИЧНИЙ МІНІМУМ

daucus, *i m* – морква
citrullus, *i m* – кавун
helianthus, *i m* – соняшник
humulus, *i m* – хміль
lathyrus, *i m* – чина
lupinus, *i m* – люпин
napus, *i m* – бруква
phaseolus, *i m* – квасоля
raphanus, *i m* – редька
crocus, *i m* – шафран, крокус
asparagus, *i m* – холодок,
спаржа
agropyron, *i n* – житняк
equisetum, *i n* – хвощ
sorghum, *i n* – сорго
petroselinum, *i n* – петрушка
arrhenatherum, *i n* – райграс

hyoscyamus, *i m* – блекота
rubus, *i m* – ожина, малина
philadelphus, *i m* – чубушник,
садовий жасмин
alnus, *i f* – вільха
carpinus, *i f* – граб
cornus, *i f* – кизил
corylus, *i f* – ліщина
crataegus, *i f* – глід
fagus, *i f* – бук
fraxinus, *i f* – ясен
juniperus, *i f* – ялівець
sambucus, *i f* – бузина
sorbus, *i f* – горобина
ulmus, *i f* – в'яз
taxus, *i f* – тис

tritcum, *i n* – пшениця
hordeum, *i n* – ячмінь
panicum, *i n* – просо
allium, *i n* – часник, цибуля
anethum, *i n* – кріп
apium, *i n* – селера
capsicum, *i n* – перець
pisum, *i n* – горох
phleum, *i n* – тимофіївка
fagopyrum, *i n* – гречка
gossypium, *i n* – бавовник
linum, *i n* – льон
lycopersicum, *i n* – помідор
solanium, *i n* – паслін
Solanum tuberosum – картопля
trifolium, *i n* – конюшина
lolium, *i n* – пажитниця

malus, *i f* – яблуня
morus, *i f* – шовковиця
padus, *i f* – черемха
cerasus, *i f* – вишня
pinus, *i f* – сосна
populus, *i f* – тополя
prunus, *i f* – слива
pyrus, *i f* – груша
hypericum, *i n* – звіробій
chenopodium, *i n* – лобода
lycopodium, *i n* – плаун
lilium, *i n* – лілія
polygonum, *i n* – гірчак, спориш
gallium, *i n* – підмаренник
taraxacum, *i n* – кульбаба
viburnum, *i n* – калина

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які іменники належать до II відміни? Наведіть приклади.
2. Назвіть ознаки іменників чоловічого і середнього роду II відміни. Які розбіжності мають іменники чоловічого і середнього роду при відмінюванні?
3. Які іменники жіночого роду належать до II відміни? Як вони відмінюються?
4. Які прикметники відмінюються за II відміною?
5. Що таке гібрид? Як позначаються їхні назви в ботанічній номенклатурі? Наведіть приклади.
6. Що таке сорт?
7. Як у ботанічній номенклатурі позначаються назви сортів: а) нелатинські; б) латинські?
8. З чого складається повна назва сорту?
9. Що таке садові класи (групи)? Як вони позначаються?
10. Що таке щеплена химера? Як позначаються їхні назви?

ВПРАВИ

1. Узгодьте прикметники, наведені у дужках, з іменниками, провідмінійте утворені словосполучення:

lupinus, *i m* – люпин (albus, *a, um* – білий)
hordeum, *i n* – ячмінь (sativus, *a, um* – посівний)
taxon, *i n* – таксон (novus, *a, um* – новий)
humus, *i f* – ґрунт (fecundus, *a, um* – родючий)
hyoscyamus, *i m* – блекота (niger, *gra, grum* – чорний)
prunus, *i f* – слива (domesticus, *a, um* – домашній)
agropyron, *i n* – житняк (cristatus, *a, um* – гребінчастий)
alnus, *i f* – вільха (ruber, *bra, brum* – червоний)

2. Вкажіть правильний варіант перекладу термінів, обґрунтуйте свою відповідь:

Варіант 1

1. Льон жовтий	a) <i>Linum flavus</i> b) <i>Linum flava</i> c) <i>Linum flavum</i>
2. Морква посівна	a) <i>Daucus carota</i> b) <i>Daucus sativa</i> c) <i>Daucus sativus</i>

3. Груша домашня
- a) *Pyrus domesticus*
  - b) *Pyrus domestica*
  - c) *Pyrus domesticum*

Варіант 2

1. Чина бульбиста
- a) *Lathyrus tuberosus*
  - b) *Lathyrus tuberosa*
  - c) *Lathyrus tuberosum*
2. Конюшина дніпровська
- a) *Trifolium borysthena*
  - b) *Trifolium borysthenicum*
  - c) *Trifolium borysthenicus*
3. Вишня кущова
- a) *Cerasus fruticosus*
  - b) *Cerasus fruticosum*
  - c) *Cerasus fruticosa*

Варіант 3

1. Кавун звичайний
- a) *Citrullus lanatum*
  - b) *Citrullus lanata*
  - c) *Citrullus lanatus*
2. Горобина чорноплідна
- a) *Sorbus melanocarpus*
  - b) *Sorbus melanocarpa*
  - c) *Sorbus melanocarpum*
3. Звіробій гірський
- a) *Hypericum montanus*
  - b) *Hypericum montana*
  - c) *Hypericum montanum*

Варіант 4

1. Яблуня карликова
- a) *Malus pumilus*
  - b) *Malus pumila*
  - c) *Malus pumilum*
2. Лілія золотиста
- a) *Lilium aurea*
  - b) *Lilium aureum*
  - c) *Lilium aureus*
3. Ожина сиза
- a) *Rubus caesius*
  - b) *Rubus caesia*
  - c) *Rubus caesium*

3. Перекладіть латинською мовою:

Варіант 1

Пшениця тверда
Соняшник однорічний
Петрушка кучерява
Ячмінь посівний
Тимофіївка гірська
Селера пахуча
Люпин вузьколистий
Лобода біла
Тілеція пшениці
Сферотека хмелю
Козельці українські
Конюшина золотиста
Альтернарія квасолі
Буркун білий
Септорія помідора
Черсак посівний

Варіант 3

Тополя чорна
Бук лісовий
Сосна сибірська
В'яз шорсткий
Груша домашня
Підмаренник запашний
Тис ягідний
Алича (Слива розлога)
Купина багатоквіткова
Плаун булавовидний
Рододендрон жовтий
Сухоцвіт лісовий
Купальниця європейська
Кульбаба нерівнобока
Ожина шорстка
Бирючина японська
Лисичка справжня (їстівна)

Варіант 2

Морква посівна
Помідор їстівний
Ячмінь проміжний
Горох посівний
Люпин білий
Льон тонколистий
Пшениця польська
Паслін чорний
Часник посівний
Пажитниця жорстка
Чина запашна
Сорго пониккле
Колетотрихій льону
Пероноспора гороху
Коренегриз літній
Гречка татарська

Варіант 4

Терен звичайний
Вишня кущова
Шовковиця біла
Вільха червона
Глід український
Хвоц лісовий
Осика (Тополя тремтяча)
Бузина чорна
Звіробій шорсткий
Болиголов плямистий
Плакун прутувидний
Копитняк європейський
Строфант приємний
Герань лісова
Бруслина бородавчаста
Маслинка срібляста
Маслюк жовтий

4. Перекладіть українською мовою, зробіть граматичний аналіз термінів, укажіть спосіб вираження видового епітета:

Варіант 1

Solanum tuberosum
Lupinus luteus
Daucus carota
Panicum miliaceum
Brassica napus
Sonchus oleraceus
Allium sativum
Morus nigra
Polygonum convolvulus
Psylla pruni
Bruchus pisorum
Triticum monococcum
Cuscuta trifolii
Gossypium herbaceum
Hordeum distichum
Apion pisi
Cerasus fruticosa

Варіант 3

Alnus glutinosa
Veratrum nigrum
Frangula alnus
Crataegus monogyna
Cenangium ulmi
Aconitum nemorosum
Elaeagnus angustifolia
Achillea millefolium
Exobasidium oxycocci
Vaccinium myrtillus
Rhamnus cathartica
Cytisus ruthenicus
Helichrysum arenarium
Ulmus suberosa
Hypericum perforatum
Prunus spinosa

Варіант 2

Fagopyrum esculentum
Phaseolus coccineus
Capsicum annuum
Sambucus nigra
Pisum fulvum
Hyoscyamus niger
Coriandrum sativum
Allium porrum
Lupinus polyphyllus
Macrosporium solani
Synchytrium endobioticum
Rheum palmatum
Contarinia tritici
Xanthium spinosum
Solanum melongena
Humulus lupulus
Mycosphaerella linorum

Варіант 4

Fagus grandifolia
Agelastica alni
Populus alba
Viburnum opulus
Taphrina pruni
Rubus idaeus
Chamenerium angustifolium
Artemisia absinthium
Amaranthus caudatus
Helleborus niger
Oxycoccus quadripetalus
Sorbus taurica
Thymus serpyllum
Cyperus esculentus
Partenocissus quinquefolia
Corylus avellana

5. Перекладіть латинські назви гібридів та сортів, укажіть спосіб їх позначення:

Варіант 1

Triticum aestivum × Secale cereale = × Triticale
Mentha aquatica × M. spicata = M. × piperita
Trifolium hybridum
Quercus × undulata
Cucumis sativus ‘Ніжинський’
Solanum tuberosum ‘Кур’єр’

Варіант 2

Fragaria virginiana × F. chiloensis = F. ananassa
Prunus spinosa × P. divaricata
Ficus carica × F. pumila = F. pumila-carica
Petunia hybrida
Capsicum annuum ‘Болгарський’
Lycopersicum esculentum ‘Маяк’

Варіант 3

Aralia japonica × Hedera helix
Ilex × pubescens = I. × subalbescens
Persica vulgaris × Armeniaca vulgaris
Solanum melongena ‘Симферопольський-105’
Malus domestica ‘Антонівка’

Варіант 4

Helichrysum graveolens × H. polyphyllum
Cerasus arenaria × Prunus spinosa
Triticum durum × Elytrigia intermedia
Pyrus domestica ‘Глива українська’
Melo sativus ‘Колгоспниця’

6. Випишіть з етимологічного довідника, наведеного в додатках у кінці посібника, латинські назви рослин, які є іменниками II відміни, та з’ясуйте їх походження.

ЗАНЯТТЯ 7

§ 19. III ВІДМІНА ІМЕННИКІВ

До третьої відміни належать іменники всіх родів, які в gen. sing. мають закінчення *-is*, а в nom. sing. – різні закінчення:

	<i>t</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
Nom. sing.	cucumis – <i>огірок</i>	lens – <i>сочевиця</i>	olus – <i>овоч</i>
Gen. sing.	cucumeris – <i>огірка</i>	lentis – <i>сочевиці</i>	olēris – <i>овоча</i>

Залежно від кількості складів у називному і родовому відмінках однини іменники III відміни поділяються на рівноскладові і нерівноскладові.

Іменники III відміни

рівноскладові	нерівноскладові
в nom. et gen. sing. мають однакову кількість складів:	в gen. sing. мають на один склад більше, ніж у nom. sing.:
Nom. sing. vi-tis – <i>виноград</i>	Nom. sing. flos – <i>квітка</i>
Gen. sing. vi-tis – <i>винограду</i>	Gen. sing. flo-ris – <i>квітки</i>

У більшості іменників III відміни практична основа не збігається з основою називного відмінка однини, тому у словниковій формі іменника подається закінчення gen. sing. з частиною основи, в якій відбулися зміни. Для того щоб визначити основу іменника III відміни, слід поставити його у форму gen. sing. і відкинути закінчення *-is*:

Словникова форма	Gen. sing.	Основа
radix, īcis <i>f</i> – <i>корінь</i>	radīc- is	radīc-
rhizōma, ātis <i>n</i> – <i>кореневище</i>	rhizomāt- is	rhizomāt-
onobrychis, īdis <i>f</i> – <i>еспарцет</i>	onobrychīd- is	onobrychīd-
medicāgo, īnis <i>f</i> – <i>люцерна</i>	medicagīn- is	medicagīn-

§ 20. ТИПИ ВІДМІНЮВАННЯ ІМЕННИКІВ III ВІДМІНИ

Залежно від закінчення основи іменники III відміни мають три типи відмінювання: приголосний, голосний і мішаний.

За **приголосним** типом відмінюються нерівноскладові іменники всіх родів з основою на один приголосний:

cucūmis, ěris *m* – огірок (основа cucumĕr-)
 frutex, ěcis *m* – кущ (основа frutĕc-)
 radix, ěcis *f* – корінь (основа radĕc-)
 agrostis, ědis *f* – мітлиця (основа agrostĭd-)
 tuber, ěris *n* – бульба (основа tubĕr-).

За **голосним** типом відмінюються іменники середнього роду, які в nom. sing. мають закінчення **-al, -ar, -e**:

animal, ālis *n* – тварина
 cultivar, āris *n* – сорт
 secale, is *n* – жито.

За **мішаним** типом відмінюються:

а) нерівноскладові іменники всіх родів з основою на два приголосних:

mons, montis *m* – гора (основа mont-)
 lens, lentis *f* – сочевиця (основа lent-)
 os, ossis *n* – кістка (основа oss-);

б) рівноскладові іменники всіх родів, які в nom. sing. мають закінчення **-is, -es**:

caulis, is *m* – стебло
 vitis, is *f* – виноград
 ribes, is *n* – смородина.

Типи відмінювання іменників III відміни

Тип	Іменники
Приголосний	Нерівноскладові всіх родів з основою на один приголосний
Голосний	Середнього роду, які в nom. sing. закінчуються на -al, -ar, -e
Мішаний	а) нерівноскладові всіх родів з основою на два приголосних; б) рівноскладові всіх родів, які в nom. sing. мають закінчення -is, -es

Залежно від типу іменники III відміни мають певні розбіжності у відмінюванні. Для того щоб провідмінити іменник III відміни, необхідно до його основи додати відмінкові закінчення, властиві даному типу.

**Відмінкові закінчення іменників III відміни
в nom. et gen. sing. et plur.**

	Sing.			Plur.	
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m, f</i>	<i>n</i>
Nom.		різні		-es	-a (-ia)
Gen.		-is		-um (-ium)	

У дужках наводяться закінчення голосного та мішаного типів відмінювання.

Особливості відмінювання іменників III відміни

Приголосний тип

Більшість іменників III відміни відмінюється за приголосним типом. Іменники чоловічого і жіночого роду мають у nom. plur. спільне закінчення **-es**, а іменники середнього роду – закінчення **-a**. У gen. plur. іменники всіх родів мають закінчення **-um**.

**Зразки відмінювання іменників приголосного типу
в nom. et gen. sing. et plur.**

flos, floris *m* – квітка

	Sing.		Plur.	
Nom.	flos	– квітка	flor- es	– квітки
Gen.	flor- is	– квітки	flor- um	– квіток

radix, icis *f* – корінь

	Sing.		Plur.	
Nom.	radix	– корінь	radic- es	– корені
Gen.	radic- is	– кореня	radic- um	– коренів

tuber, eris *n* – бульба

	Sing.		Plur.	
Nom.	tuber	– бульба	tuber- a	– бульби
Gen.	tuber- is	– бульби	tuber- um	– бульб

Голосний тип

Іменники середнього роду, які належать до голосного типу, в ном. plur. мають закінчення **-ia**, а в gen. plur. – закінчення **-ium**.

Зразок відмінювання іменника голосного типу в ном. et gen. sing. et plur.

animal, alis *n* – тварина

	Sing.	Plur.
Nom.	animal – тварина	animal- ia – тварини
Gen.	animal- is – тварини	animal- ium – тварин

Мішаний тип

Відмінювання іменників мішаного типу відрізняється від приголосного типу закінченням gen. plur. **-ium** (у іменників приголосного типу закінчення gen. plur. **-um**).

Зразки відмінювання іменників мішаного типу в ном. et gen. sing. et plur.

avis, is *f* – птах

	Sing.	Plur.
Nom.	avis – птах	av- es – птахи
Gen.	av- is – птахи	av- ium – птахів

os, ossis *n* – кістка

	Sing.	Plur.
Nom.	os – кістка	oss- a – кістки
Gen.	oss- is – кістки	oss- ium – кісток

При узгодженні прикметників першої групи з іменниками III відміни та при відмінюванні словосполучень слід пам'ятати, що закінчення іменників і прикметників не збігаються.

Наприклад: frutex, icis *m* – кущ (minutus, a, um – маленький)

Маленький кущ – frutex minutus.

Іменник *frutex* відмінюється за приголосним типом III відміни, прикметник *minutus* – за II відміною:

	Sing.	Plur.
Nom.	frutex minut- us <i>маленький куц</i>	frutic- es minut- i <i>маленькі куці</i>
Gen.	frutic- is minut- i <i>маленького куца</i>	frutic- um minut- orum <i>маленьких куців</i>

Arbor, oris *f* – дерево (altus, a, um – високий)

Високе дерево – arbor alta.

Іменник *arbor* відмінюється за приголосним типом III відміни, прикметник *alta* – за I відміною:

	Sing.	Plur.
Nom.	arbor alt- a <i>високе дерево</i>	arbor- es alt- ae <i>високі дерева</i>
Gen.	arbor- is alt- ae <i>високого дерева</i>	arbor- um alt- arum <i>високих дерев</i>

Cultivar, āris *n* – сорт (novus, a, um – новий)

Новий сорт – cultivar novum.

Іменник *cultivar* відмінюється за голосним типом III відміни, прикметник *novum* – за II відміною:

	Sing.	Plur.
Nom.	cultivar nov- um <i>новий сорт</i>	cultivar- ia nov- a <i>нові сорти</i>
Gen.	cultivar- is nov- i <i>нового сорту</i>	cultivar- ium nov- orum <i>нових сортів</i>

§ 21. РІД ІМЕННИКІВ III ВІДМІНИ

Ознакою роду іменників III відміни є характерні закінчення у ном. sing.:

Masculinum	Femininum	Neutrum
-o, -or, -os, -er, -ex, -es (нерівноскладові)	-as, -is, -es (рівноскладові), -s, -x, -do, -go, -io	-e, -en, -al, -ar, -ma, -ur, -us

Іменники чоловічого роду

До III відміни належать іменники чоловічого роду, які в називному та родовому відмінках однини мають такі закінчення:

Nom. sing.	Gen. sing.	Приклади
-o	-īnis	homo, homīnis – людина
	-ōnis	melo, melōnis – диня
-or	-ōris	color, colōris – колір
-os	-ōris	flos, flōris – квітка
-er	-ēris	passer, passēris – горобець
-es	-ītis	stipes, stipītis – ніжка
(нерівноскладові)	-ētis	paries, pariētis – стінка
-ex	-īcis	cortex, cortīcis – кора

NB! Деякі іменники III відміни із закінченнями чоловічого роду належать до жіночого або середнього роду:

femininum

- or:** arbor, ōris *f* – дерево
- es:** abies, ētis *f* – ялиця; seges, ētis *f* – посів
- ex:** rumex, īcis *f* – щавель; carex, īcis *f* – осока

neutrum

- er:** acer, acēris *n* – клен; rapāver, ēris *n* – мак; piper, ēris *n* – перець; tuber, ēris *n* – бульба

Іменники жіночого роду

До III відміни належать іменники жіночого роду, які в називному та родовому відмінках однини мають такі закінчення:

Nom. sing.	Gen. sing.	Приклади
-as	-ātis	varietas, varietātis – різновид
-is	-is	vitis, vitis – виноград
	-īdis	agrostis, agrostīdis – мітлиця
-es	-is	feles, felis – кішка
(рівноскладові)		

-s (після приголосного)	-ndis	glans, glandis – жолудь
	-tis	lens, lentis – сочевиця
-x	-īcis	salix, salīcis – верба
-do	-īnis	longitudo, īnis – довжина
-go	-īnis	medicago, īnis – люцерна
-io	-ōnis	divisio, ōnis – відділ

NB! Деякі іменники III відміни із закінченнями жіночого роду належать до чоловічого або середнього роду:

masculinum

- as:** mas, maris *m* – чоловік, самець;
- is:** cucumis, ěris *m* – огірок; caulis, is *m* – стебло; canis, is *m(f)* – собака; piscis, is *m* – риба; vermis, is *m* – черв'як, хробак;
- do:** ordo, īnis *m* – порядок, ряд (*таксономічна категорія*);

neutrum

- is:** ribes, is *n* – смородина.

Іменники середнього роду

До III відміни належать іменники середнього роду, які в називному та родовому відмінках однини мають такі закінчення:

Nom. sing.	Gen. sing.	Приклади
-e	-is	secāle, secālis – жито
-en	-īnis	gramen, gramīnis – злак
-al	-ālis	animal, animālis – тварина
-ar	-āris	cultivar, cultivāris – сорт
-ma	-ātis	rhizōma, ātis – кореневище
-ur	-ūris	sulfur, sulfūris – сірка
-us	-ōris	nemus, nemōris – гай, діброва
	-ĕris	genus, genĕris – під

NB! Деякі іменники III відміни із закінченнями середнього роду належать до чоловічого роду:

- us:** lepus, oris *m* – заєць; mus, muris *m* – миша.

ЛЕКСИЧНИЙ МІНІМУМ

cucūmis, ěris *m* – огірок
melo, ōnis *m* – диня
agrostis, ĩdis *f* – мітлиця,
польовиця
bromopsis, ĩdis *f* – стоколос
lens, lentis *f* – сочевиця
mays, maŷdis *f* – кукурудза
papāver, ěris *n* – мак
rheas, rheādis *f* – дикий мак
atriplex, ĩcis *f* – лутига
cappāris, is *f* – каперси
ribes, is *n* – смородина
dactŷlis, ĩdis *f* – грястиця
physālis, is *f* – фізаліс
eragrostis, ĩdis *f* – гусятник
borāgo, ĩnis *f* – огірочник

abies, abiētis *f* – ялиця
acer, acěris *n* – клен
adōnis, ĩdis *m* – горицвіт
berberis, ĩdis *f* – барбарис
salix, ĩcis *f* – верба
bidens, entis *f* – череда
carex, ĩcis *f* – осока
amaryllis, ĩdis *f* – амариліс
digitālis, is *f* – наперстянка
iuglans, ndis *f* – горіх
myosōtis, ĩdis *f* – незабудка
dryoptěris, ĩdis *f* – дріоптерис
cucas, ādis *f* – саговник
stachys, ŷdis *f* – чистець
corydalis, ĩdis *f* – ряст
phragmĭtes, is *f* – очерет

medicāgo, ĩnis *f* – люцерна
cannābis, is *f* – коноплі
vitis, is *f* – виноград
sināpis, is *f* – гірчиця
colocynthis, ĩdis *f* – колоцинт
rumex, ĩcis *f* – щавель
plantāgo, ĩnis *f* – подорожник
onobrychis, ĩdis *f* – еспарцет
secāle, is *n* – жито
cicer, ěris *n* – нут, горох
piper, ěris *n* – перець
isātis, ĩdis *f* – вайда
tagětes, is *f* – чорнобривці
arābis, is *f* – гусимець
bellis, ĩdis *f* – стокротки
eleochāris, ĩdis *f* – ситняг

larix, ĩcis *f* – модрина
tussilāgo, ĩnis *f* – підбіл
solidāgo, ĩnis *f* – золотушник
clemātis, ĩdis *f* (clematitis, ĩdis *f*)
– ломиніс
oxalis, ĩdis *f* – квасениця
orchis, ĩdis *f* – зозулинець
phlox, phlocis *f* – флокс
ilex, ĩcis *f* – падуб
iris, irĭdis *f* – півники
rhus, rhois *f* – сумах
tragopōgon, onis *m* – козельці
calamagrostis, ĩdis *f* – куничник
cyclamen, inis *n* – цикламен
aphis, ĩdis *f* – попелиця
avis, is *f* – птах

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які іменники належать до III відміни?
2. Чим відрізняються нерівноскладові іменники від рівноскладових?
3. Як визначається практична основа іменників III відміни?
4. На які типи поділяються іменники III відміни?
5. Які іменники відмінюються за приголосним типом, які – за голосним, а які – за мішаним? Назвіть відмінкові закінчення кожного типу.
6. Які закінчення мають іменники III відміни чоловічого роду? Наведіть приклади. Назвіть винятки.
7. Які закінчення мають іменники III відміни жіночого роду? Наведіть приклади. Назвіть винятки.
8. Які закінчення мають іменники III відміни середнього роду? Наведіть приклади. Назвіть винятки.

ВПРАВИ

1. Визначте основу і тип відмінювання іменників III відміни:

<i>Варіант 1</i>	<i>Варіант 2</i>	<i>Варіант 3</i>	<i>Варіант 4</i>
flos, floris <i>m</i>	rumex, icis <i>f</i>	vitis, is <i>f</i>	urocystis, is <i>f</i>
ribes, is <i>n</i>	cannabis, is <i>f</i>	cortex, icis <i>m</i>	stamen, inis <i>n</i>
radix, icis <i>f</i>	acer, aceris <i>n</i>	animal, alis <i>n</i>	solidago, inis <i>f</i>
lens, lentis <i>f</i>	mays, maydis <i>f</i>	sinapis, is <i>f</i>	iuglans, glandis <i>f</i>
secale, is <i>n</i>	cultivar, aris <i>n</i>	papaver, eris <i>n</i>	nuphar, aris <i>n</i>

2. Визначте відмінок іменників III відміни, перекладіть українською мовою:

<i>Варіант 1</i>	<i>Варіант 2</i>	<i>Варіант 3</i>	<i>Варіант 4</i>
florum	colocynthis	semina	avium
caulis	cucumerum	melasomatis	leguminis
olera	arbores	vitis	claviceps
plantagines	berberis	filices	exemplaria
tuberum	caulium	animalia	maydis

3. Узгодьте прикметники, наведені в дужках, з іменниками, провідмінійте утворені словосполучення:

flos, floris *m* – квітка (albus, a, um – білий)

filix, icis *f* – папороть (silvaticus, a, um – лісовий)
gramen, inis *n* – злак (annuus, a, um – однорічний)
secale, is *n* – жито (montanus, a, um – гірський)
iuglans, ndis *f* – горіх (niger, gra, grum – чорний)
ribes, is *n* – смородина (ruber, bra, brum – червоний)
ruphar, aris *n* – глечики (luteus, a, um – жовтий)

4. Вкажіть правильний варіант перекладу термінів:

Варіант 1

1) Диня посівна	a) Melo sativa b) Melo sativus c) Melo sativum
2) Еспарцет скельний	a) Onobrychis petraea b) Onobrychis petraeum c) Onobrychis petraeus
3) Мак снотворний	a) Papaver somnifer b) Papaver somniferum c) Papaver somnifera

Варіант 2

1) Виноград справжній	a) Vitis vinifer b) Vitis vinifera c) Vitis viniferum
2) Козельці українські	a) Tragopogon ucrainicum b) Tragopogon ucrainica c) Tragopogon ucrainicus
3) Смородина золотиста	a) Ribes aureus b) Ribes aurea c) Ribes aureum

Варіант 3

1) Щавель кислий	a) Rumex acetosus b) Rumex acetosum c) Rumex acetosa
2) Клен бархатистий	a) Acer velutina b) Acer velutinum c) Acer velutinus

3) Рдесник кучерявий	a) Potamogeton crispus
	b) Potamogeton crispus
	c) Potamogeton crispum

Варіант 4

1) Мітлиця біла	a) Agrostis albus
	b) Agrostis alba
	c) Agrostis album
2) Цикламен перський	a) Cyclamen persicum
	b) Cyclamen persica
	c) Cyclamen persicus
3) Ломиніс прямий	a) Clematis rectus
	b) Clematis rectum
	c) Clematis recta

5. Перекладіть латинською мовою:

Варіант 1

Огірок посівний
 Смородина чорна
 Жито посівне
 Виноград справжній
 Мітлиця собача
 Люцерна посівна
 Каперси трав'янисті
 Півники тонколисті
 Фізодерма кукурудзи
 Аскохіта еспарцету
 Церкоспора винограду
 Псевдомонас люцерни

Варіант 2

Коноплі посівні
 Кавун колоцинт
 Подорожник ланцетовидний
 Еспарцет посівний
 Верба трав'яниста
 Осока пальчаста
 Диня посівна
 Козельці дніпровські
 Мак сумнівний
 Бджола медоносна
 Устилага кукурудзи
 Вайда красильна

Варіант 3

Модрина сибірська
 Клен татарський
 Верба біла
 Смородина запашна
 Череда трироздільна
 Горіх грецький

Варіант 4

Осока гостра
 Ялиця сибірська
 Наперстянка великоквіткова
 Хеномелес японська
 Незабудка лісова
 Чорнобривці тонколисті

Зозулинець плямистий
Підбіл звичайний
Падуб гостролистий
Осока пальчаста
Хеномелес японська

Верба попеляста
Чистець лісовий
Квасениця прямостояча
Псевдопепица смородини
Засць європейський

6. Перекладіть українською мовою, зробіть граматичний аналіз термінів:

Варіант 1

Medicago romanica
Papaver rhoeas
Plantago media
Cucurbita pepo
Contarinia medicaginis
Bidens tripartita
Secale vavilovii
Dactylis glomerata
Claviceps purpurea
Onobrychis petraea
Bromopsis inermis
Arachis hypogaea

Варіант 3

Picea abies
Rhytisma acerinum
Plantago lanceolata
Oxalis stricta
Juglans cinerea
Pulvinaria vitis
Dryopteris filix mas
Carex pilosa
Cycas revoluta
Bellis perennis
Clematis integrifolia
Impatiens parviflora

Варіант 2

Agrostis gigantea
Ribes rubrum
Septoria graminis
Medicago falcata
Zea mays
Vitis vinifera
Bruchus lentis
Olpidium radices
Cicer minutum
Erysiphe graminis
Opomyza florum
Aphis gossypii

Варіант 4

Acer saccharinum
Paris quadrifolia
Bidens cernua
Larix polonica
Digitalis purpurea
Phellinus abietis
Solidago virgaurea
Corydalis cava
Cyclamen europaeum
Melasoma populi
Iris sibirica
Vulpes vulpes

7. Випишіть з етимологічного довідника, наведеного в додатках у кінці посібника, латинські назви рослин, які є іменниками III відміни, та з'ясуйте їх походження.

ЗАНЯТТЯ 8

§ 22. ПРИКМЕТНИКИ III ВІДМІНИ

Як ви вже дізналися з § 12, прикметники III відміни поділяються на три підгрупи залежно від кількості закінчень у nom. sing.:

1) прикметники з трьома родовими закінченнями:

<i>чоловічий рід</i>	<i>жіночий рід</i>	<i>середній рід</i>
(m)	(f)	(n)
-er	-is	-e

campester – польовий, campestris – польова, campestre – польове

silvester – лісовий, silvestris – лісова, silvestre – лісове

Словникова форма: campester, stris, stre – польовий

silvester, stris, stre – лісовий;

2) прикметники з двома родовими закінченнями:

<i>чоловічий і жіночий рід</i>	<i>середній рід</i>
(m, f)	(n)
-is	-e

vulgaris – звичайний, звичайна, vulgare – звичайне

officinalis – лікарський, лікарська, officinale – лікарське

Словникова форма: vulgaris, e – звичайний

officinalis, e – лікарський;

3) прикметники з одним родовим закінченням, спільним для всіх трьох родів:

<i>чоловічий, жіночий, середній рід</i>
(m, f, n)
-r / -s / -x

sempervirens – вічнозелений, вічнозелена, вічнозелене

praesox – ранній, рання, раннє.

У словнику такі прикметники наводяться, як і іменники, із зазначенням родового відмінка:

sempervirens, entis – вічнозелений

praesox, ocis – ранній.

Прикметники III відміни незалежно від кількості родових закінчень відмінюються за голосним типом III відміни. Прикметники чоловічого і жіночого роду мають у nom. plur. спільне закінчення **-es**, а прикметники середнього роду – закінчення **-ia**. У gen. plur. прикметники всіх родів мають закінчення **-ium**.

**Зразки відмінювання прикметників III відміни
в nom. et gen. sing. et plur.**

silvester, stris, stre – лісовий

	Sing.			Plur.	
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m, f</i>	<i>n</i>
Nom.	silvester	silvestris	silvestre	silvestr- es	silvestr- ia
Gen.		silvestr- is		silvestr- ium	

vulgaris, e – звичайний

	Sing.		Plur.	
	<i>m, f</i>	<i>n</i>	<i>m, f</i>	<i>n</i>
Nom.	vulgaris	vulgare	vulgar- es	vulgar- ia
Gen.	vulgar- is		vulgar- ium	

praesox, ocis – ранній

	Sing.			Plur.	
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m, f</i>	<i>n</i>
Nom.	praesox			praesoc- es	praesoc- ia
Gen.	praesoc- is			praesoc- ium	

За зразком прикметників III відміни з одним родовим закінченням відмінюються також дієприкметники теперішнього часу активного стану: *repens, entis* – повзучий, *urens, entis* – жалкий, *nutans, antis* – пониклий та ін.

При узгодженні прикметників III відміни з іменниками та при відмінюванні словосполучень слід пам'ятати, що закінчення іменників і прикметників можуть не збігатися.

Наприклад: кормова рослина – *planta pabularis*.

Іменник *planta* відмінюється за I відміною, прикметник *pabularis* – за голосним типом III відміни:

	Sing.		Plur.	
Nom.	plant- a	pabular- is	plant- ae	pabular- es
	<i>кормова рослина</i>		<i>кормові рослини</i>	
Gen.	plant- ae	pabular- is	plant- arum	pabular- ium
	<i>кормової рослини</i>		<i>кормових рослин</i>	

§ 23. СТУПЕНІ ПОРІВНЯННЯ ПРИКМЕТНИКІВ

У латинській мові якісні прикметники мають три ступені порівняння: звичайний, вищий і найвищий.

Вищий ступінь

Вищий ступінь прикметників утворюється шляхом додавання до основи прикметника суфікса **-ior** (для чоловічого та жіночого роду) або суфікса **-ius** (для середнього роду).

Звичайний ступінь	Основа	Вищий ступінь	
		<i>m, f</i>	<i>n</i>
altus, a, um <i>високий</i>	alt-	altior <i>вищий, вища</i>	altius <i>вище</i>
brevis, e <i>короткий</i>	brev-	brevior <i>коротший, коротша</i>	brevius <i>коротше</i>
simplex, icis <i>простий</i>	simplic-	simplicior <i>простіший, простіша</i>	simplicius <i>простіше</i>

Прикметники у вищому ступені відмінюються як іменники приголосного типу III відміни, при цьому відмінкові закінчення додаються до основи прикметника, яка збігається з формою чоловічого і жіночого роду в nom. sing.

Зразок відмінювання прикметника у вищому ступені в nom. et gen. sing. et plur.

	Sing.		Plur.	
	<i>m, f</i>	<i>n</i>	<i>m, f</i>	<i>n</i>
Nom.	altior	altius	altior-es	altior-a
Gen.	altior-is		altior-um	

Найвищий ступінь

Найвищий ступінь прикметників утворюється шляхом додавання до основи прикметника звичайного ступеня суфікса **-issim-** і родових закінчень: **-us** (для чоловічого роду), **-a** (для жіночого роду), **-um** (для середнього роду).

Звичайний ступінь	Основа	Найвищий ступінь		
		<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
altus, a, um <i>високий</i>	alt-	altissimus <i>найвищий</i>	altissima <i>найвища</i>	altissimum <i>найвище</i>
brevis, e <i>короткий</i>	brev-	brevissimus <i>найкоротший</i>	brevissima <i>найкоротша</i>	brevissimum <i>найкоротше</i>
simplex, icis <i>простий</i>	simplic-	simplicissimus <i>найпростіший</i>	simplicissima <i>найпростіша</i>	simplicissimum <i>найпростіше</i>

Прикметники в найвищому ступені відмінюються за зразком прикметників I–II відмін.

**Зразок відмінювання прикметника
у найвищому ступені в nom. et gen. sing. et plur.**

	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
Nom. sing.	altissim- us	altissim- a	altissim- um
Gen. sing.	altissim- i	altissim- ae	altissim- i
Nom. plur.	altissim- i	altissim- ae	altissim- a
Gen. plur.	altissim- orum	altissim- arum	altissim- orum

§ 24. ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ СТУПЕНІВ ПОРІВНЯННЯ ПРИКМЕТНИКІВ

1. Прикметники, які закінчуються на **-er**, утворюють найвищий ступінь за допомогою суфікса **-rim-**, який додається до форми nom. sing. чоловічого роду та родових закінчень **-us, -a, -um**:

ruber, bra, brum – *червоний* → ruber-rimus, a, um

pulcher, chra, chrum – *красивий* → pulcher-rimus, a, um.

2. Шість прикметників на **-ilis, -ile** утворюють найвищий ступінь за допомогою суфікса **-lim-**, який додається до основи прикметника звичайного ступеня, та родових закінчень **-us, -a, -um**:

facilis, e – *легкий* → facillimus, a, um

gracilis, e – *стрункий* → gracillimus, a, um

humilis, e – *низький* → humillimus, a, um

similis, e – *подібний* → simillimus, a, um

dissimilis, e – *неподібний* → dissimillimus, a, um

difficilis, e – *важкий* → difficillimus, a, um.

3. П'ять прикметників утворюють ступені порівняння від різних основ (суплетивні ступені порівняння):

Звичайний ступінь	Вищий ступінь	Найвищий ступінь
bonus, a, um <i>добрий, хороший</i>	melior, melius <i>літший, кращий</i>	optimus, a, um <i>найлітший, найкращий</i>
malus, a, um <i>поганий</i>	peior, peius <i>гірший</i>	pessimus, a, um <i>найгірший</i>
magnus, a, um <i>великий</i>	maior, maius <i>більший</i>	maximus, a, um <i>найбільший</i>
parvus, a, um <i>малий</i>	minor, minus <i>менший</i>	minimus, a, um <i>найменший</i>
multus, a, um <i>численний</i>	plures, plura <i>численніші</i>	plurimus, a, um <i>найчисленніший</i>

У біологічній номенклатурі прикметники вищого й найвищого ступенів можуть вживаються в значенні звичайного ступеня:

Cucurbita maxima – Гарбуз великий

Vinca minor – Барвінок малий.

ЛЕКСИЧНИЙ МІНІМУМ

campester, stris, stre – польовий
 silvester, stris, stre – лісовий
 paluster, stris, stre – болотний
 rupester, stris, stre – скельний
 lacuster, stris, stre – озерний
 acer, acris, acre – їдкий, гострий
 vulgaris, e }
 communis, e } – звичайний
 trivialis, e }
 arvensis, e }
 arvalis, e } – польовий
 agrestis, e }
 pratensis, e – лучний
 officinalis, e – лікарський
 tenuis, e – тонкий
 dulcis, e – солодкий

orientalis, e – східний
 occidentalis, e – західний
 borealis, e – північний
 australis, e – південний
 mollis, e – м'який
 laevis, e – гладкий
 brevis, e – короткий
 viridis, e – зелений
 perennis, e – багаторічний
 biennis, e – дворічний
 humilis, e – низький
 hiemalis, e – зимовий
 vernalis, e – весняний
 autumnalis, e – осінній
 aestivalis, e – літній
 praecoх, ocis – ранній

pabularis, e – кормовий
 cerealis, e – хлібний, посівний
 rivalis, e – річковий
 fragilis, e – ламкий
 gracilis, e – стрункий
 utilis, e – корисний
 hortensis, e – садовий
 nemoralis, e – дібровний
 viminalis, e – лозовий, прутопо-
 дібний

simplex, icis – простий
 pubescens, entis – пухнастий
 graveolens, entis }
 suaveolens, entis } – запашний,
 fragrans, antis } пахучий
 repens, entis – повзучий
 nocens, entis – шкідливий
 arborescens, entis – дерев'янистий
 splendens, entis – блискучий
 sempervirens, entis – вічнозелений

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. На які підгрупи поділяються прикметники III відміни? Назвіть їх родові закінчення.
2. Як наводяться у словниках прикметники з одним родовим закінченням?
3. За яким типом відмінюються прикметники III відміни?
4. Як утворюються форми: а) вищого ступеня; б) найвищого ступеня порівняння прикметників?
5. Як утворюють форму найвищого ступеня прикметники, що закінчуються на *-er*?
6. Які прикметники на *-ilis* утворюють форми вищого ступеня не за загальним правилом?
7. Що таке суплетивні ступені порівняння? Які прикметники утворюють ступені порівняння від різних основ?
8. Як відмінюються прикметники: а) у вищому ступені; б) у найвищому ступені?
9. Як вживаються прикметники у вищому й найвищому ступенях у біологічній номенклатурі?

ВПРАВИ

1. Визначте, до якої групи належать прикметники III відміни, вкажіть їх рід:

<i>Варіант 1</i>	<i>Варіант 2</i>	<i>Варіант 3</i>	<i>Варіант 4</i>
pabularis	borealis	acris	fragilis
praecox	campestris	nocens	bicolor
silvester	viridis	biennis	pubescens
commune	simplex	laevis	suaveolens
perennis	pratense	sempervirens	orientalis

2. Узгодьте прикметники III відміни з іменниками, провідміняйте утворені словосполучення:

cuscuta, ae *f* – повитиця (campester, stris, stre – польовий)
lathyrus, i *m* – чина (pratensis, e – лучний)
secale, is *n* – жито (cerealis, e – посівний, букв. “хлібний”)
malus, i *f* – яблуня (silvester, stris, stre – лісовий)
trifolium, i *n* – конюшина (repens, entis – повзучий)
carex, icis *f* – осока (praecoх, ocis – ранній)

3. Перекладіть латинською мовою:

Варіант 1

Квасоля звичайна
Горох польовий
Льон багаторічний
Тимофіївка тонка
Ячмінь звичайний
Конюшина лучна
Селера пахуча
Кокоміцес зимовий
Полин звичайний
Коноплі рудеральні
Свербіжниця польова
Мак східний

Варіант 2

Кріп пахучий
Мишій зелений
Миколайчики польові
Фітофтора небезпечна
Буряк звичайний
Мітлиця тонка
Ревінь лікарський
Хвощ польовий
Очанка звичайна
Молочай солодкий
Сорго двокольорове
М'ята польова

Варіант 3

Клен польовий
Пижмо звичайне
Горицвіт весняний
Буквиця лікарська
Валеріана болотна
Кипарис вічнозелений
Медунка м'яка
Платан східний
Виноград лісовий
Хвощ зимовий
Жасмин кущовий
Аконіт стрункий

Варіант 4

Тополя пірамідальна
Очиток їдкий
Тонконіг лучний
Первоцвіт лікарський
Фіалка дивна
Береза пухнаста
Чемерник зелений
Багно звичайне
Гравілат річковий
Барбарис східний
Гвоздика китайська
Авран лікарський

4. Перекладіть українською мовою, зробіть граматичний аналіз термінів:

Варіант 1

Secale silvestre
Triticum vulgare
Cynsium arvense
Poa trivialis
Equisetum hiemale
Anethum graveolens
Alopecurus pratensis
Erysiphe communis
Malus praecox
Polygonum aviculare
Salvia pratensis
Centaurea sumensis

Варіант 2

Setaria viridis
Phleum pratense
Linaria vulgaris
Rheum officinale
Avena sterilis
Nigella arvensis
Pisum humile
Fusarium nivale
Trifolium pratense
Consolida arvensis
Vitis silvestris
Foeniculum vulgare

Варіант 3

Fagus orientalis
Ranunculus acer
Trifolium arvense
Pyrus communis
Salix fragilis
Veronica officinalis
Shizandra chinensis
Parnassia palustris
Fragaria viridis
Armeniaca vulgaris
Thalictrum simplex
Cupressus sempervirens

Варіант 4

Ulmus laevis
Polygonatum officinale
Chamomilla suaveolens
Syringa vulgaris
Hepatica nobilis
Thuia occidentalis
Myosotis palustris
Sequoia sempervirens
Phragmites communis
Populus canadensis
Pulsatilla nigricans
Salvia pratensis

5. Визначте ступінь порівняння прикметників:

Варіант 1

Варіант 2

Варіант 3

Варіант 4

altior	optimus	luteus	maius
longius	similius	altius	maialis
medius	tenuis	maximus	simplicior
minimus	humilior	longissimus	brevissimus

6. Від наведених прикметників утворіть вищий та найвищий ступені порівняння:

longus, a, um – довгий
niger, gra, grum – чорний
humilis, e – низький
acer, acris, acre – гострий

magnus, a, um – великий
gracilis, e – стрункий
teres, etis – круглий
viridis, e – зелений

7. Узгодьте прикметники з іменниками, провідмініайте утворені словосполучення:

spica, ae *f* – колос (densior, ius – густіший)
caulis, is *m* – стебло (longior, ius – довший)
folium, i *n* – листок (maximus, a, um – найбільший)

8. Перекладіть біноміальні назви рослин українською мовою, визначте ступінь порівняння прикметників:

Варіант 1

Linum usitatissimum
Cucurbita maxima
Stipa pulcherrima
Arrhenatherum elatius
Melica altissima
Anthyrium maius
Panicum patentissimum
Asphodeline tenuior
Ocimum gratissimum

Варіант 2

Plantago maior
Fraxinus excelsior
Vinca minor
Rubus hirtissimus
Pisum elatius
Iris flavissima
Stipa pulcherrima
Tropaeolum maius
Lotus angustissimus

Варіант 3

Medicago minima
Oryza glaberrima
Plantago maxima
Rosa spinosissima
Rhinanthus maior
Juniperus foetidissima
Aspidistra elatior
Centaurium minus
Ailanthus altissima

Варіант 4

Corylus maxima
Pulmonaria molissima
Primula elatior
Euphorbia gracillima
Geum minus
Alchimilla hirsutissima
Jasminum odoratissimum
Tropaeolum minus
Chelidonium maius

ЗАНЯТТЯ 9

§ 25. IV ВІДМІНА ІМЕННИКІВ

До четвертої відміни належать іменники чоловічого і середнього роду, а також деякі іменники жіночого роду, які в gen. sing. мають закінчення **-us**.

Іменники IV відміни чоловічого і жіночого роду у nom. sing. мають закінчення **-us**: fructus, us *m* – плід; lacus, us *m* – озеро; quercus, us *f* – дуб; tribus, us *f* – триба (таксономічна категорія).

Іменники середнього роду в nom. sing. мають закінчення **-u**: cornu, us *n* – ріг, genu, us *n* – коліно.

Іменники pinus – сосна, platanus – платан, cupressus – кипарис та деякі інші можуть відмінюватися як за другою, так і за четвертою відміною: pinus, i (us) *f*; platanus, i (us) *f*; cupressus, i (us) *f*.

Відмінкові закінчення іменників IV відміни в nom. et gen. sing. et plur.

	Sing.		Plur.	
	<i>m (f)</i>	<i>n</i>	<i>m (f)</i>	<i>n</i>
Nom.	-us	-u	-us	-ua
Gen.	-us		-uum	

Зразки відмінювання іменників IV відміни в nom. et gen. sing. et plur.

fructus, us *m* – плід

	Sing.	Plur.
Nom.	fruct- us – плід	fruct- us – плоди
Gen.	fruct- us – плода	fruct- uum – плодів

cornu, us *n* – ріг

	Sing.	Plur.
Nom.	corn- u – ріг	corn- ua – роги
Gen.	corn- us – рогу	corn- uum – рогів

§ 26. V ВІДМІНА ІМЕННИКІВ

До п'ятої відміни належить невелика група іменників жіночого роду, які в nom. sing. мають закінчення *-es*, а в gen. sing. – *-ei* (*-ēi* – після голосного і *-ēi* – після приголосного): *species, ēi f* – вид (*таксономічна категорія*); *facies, ēi f* – обличчя, поверхня; *res, rēi f* – справа, річ.

До V відміни належить також іменник чоловічого роду *dies, diei m* – день.

Відмінкові закінчення іменників V відміни в nom. et gen. sing. et plur.

	Sing.	Plur.
Nom.	-es	-es
Gen.	-ei	-erum

Зразок відмінювання іменника V відміни в nom. et gen. sing. et plur.

	species, ēi f – вид	
	Sing.	Plur.
Nom.	speci- es – вид	speci- es – види
Gen.	speci- ei – виду	speci- erum – видів

§ 27. ТРИНОМІНАЛЬНІ ТА СКЛАДЕНІ НАЗВИ

У § 16 ви вже ознайомилися з основною таксономічною категорією біологічної систематики – видом. До таксономічних категорій, рангом нижче за вид, належать:

підвид – *subspecies (subsp. або ssp.)*;

різновид (у рослин) / варієтет (у тварин) – *varietas (var.)*;

підрізновид – *subvarietas (subvar. або svar.)*;

форма – *forma (f.)*;

підформа – *subforma (subf.)*;

спецформа – *forma specialis (f. sp.)*.

Підвид є найнижчою таксономічною категорією, визнаною Міжнародним кодексом зоологічної номенклатури. Для позначення підрозділів усередині виду в зоологічній систематиці інколи використовують терміни варієтет і форма. Міжнародний кодекс ботанічної номенклатури визнає й інфрапідвидові категорії: різновид і форму.

У зоологічній номенклатурі латинські назви підвидів тварин є **триномінальними** (складаються з трьох слів) і утворюються шляхом додавання до назви виду підвидового епітета:

Locusta migratoria rossica – Сарана руська (один із підвидів *Locusta migratoria* – Сарани мандрівної, або перелітної).

Решта назв таксонів рангом нижче за вид (у тому числі назви підвидів рослин) є **складеними**. Латинські складені назви утворюються шляхом додавання до назви виду внутрішньовидового епітета, при цьому обов'язково скорочено позначається ранг таксона:

Beta vulgaris var. *esculenta* – Буряк звичайний, різновид їстівний

Oryza sativa ssp. *brevis* – Рис посівний, підвид короткозерновий.

В українській номенклатурі ранг таксонів, як правило, не позначається. Досить часто в українських назвах підвидів та інфрапідвидових таксонів після назви роду вказується лише внутрішньовидовий епітет:

Ulmus campestris var. *suberosa* – В'яз корковий.

Зрідка в складених латинських назвах рослин перекладається лише внутрішньовидовий епітет:

Cucurbita pepo var. *patisson* – Патисон.

Латинські складені назви рослин можуть мати декілька внутрішньовидових епітетів:

Brassica oleracea var. *capitata* f. *alba* – Капуста білокачанна

Brassica oleracea var. *botrytys* subvar. *cauliflora* – Капуста цвітна.

Хоча такі українські назви рослин формально складаються з двох слів, не слід плутати їх із біномінальними.

Способи вираження внутрішньовидових епітетів

Частина мови	Вид синтаксичного зв'язку	Приклади
Прикметник (<i>nom. sing.</i>)	Узгоджене означення	<i>Panicum miliaceum</i> ssp. <i>effusum</i> – Просо розлоге
Іменник (<i>gen. sing.</i> / <i>plur.</i>)	Неузгоджене означення	<i>Puccinia graminis</i> f. sp. <i>avenae</i> – Пукцинія злакова, спецформа вівса
Іменник (<i>nom. sing.</i>)	Прикладка	<i>Raphanus sativus</i> var. <i>radicula</i> – редиска

Міжнародний кодекс ботанічної номенклатури дозволяє використовувати тавтоніми у складених назвах рослин, якщо внутрішньовидовий таксон містить номенклатурний тип вищого таксона:

Brassica rapa ssp. *rapa* – Ріпа культурна.

У латинських назвах внутрішньовидовий епітет, виражений прикметником, узгоджується з назвою роду; в українських цього правила дотримуються не завжди:

Raphanus sativus ssp. *niger* – Редька посівна підвид чорний, або Редька звичайна.

NB! Для того щоб запобігти виникненню помилок при виконанні завдань із перекладу, в цьому посібнику українські назви внутрішньовидових таксонів наводяться із зазначенням рангу і зберігають особливості граматичного узгодження, властиві латинським назвам.

ЛЕКСИЧНИЙ МІНІМУМ

fructus, us *m* – плід
fructus, uum *m* (*plur.*)
proventus, us *m*
fetus, us *m* } – урожай
quercus, us *f* – дуб
platanus, us (*i*) *f* – платан
cupressus, us *f* – кипарис
acus, us *f* – голка, колючка
acus, uum *f* (*plur.*) – хвоя
tribus, us *f* – триба, коліно (*таксономічна категорія*)
species, eī *f* – вид
subspecies, eī *f* (*subsp.* / *ssp.*) – підвид
varietas, atis *f* (*var.*) – різновид, варієтет
subvarietas, atis *f* (*subvar.* / *svar.*) – підрізновид
forma, ae *f* (*f.*) – форма
subforma, ae *f* (*subf.*) – підформа
forma specialis (*f. sp.*) – спеціальна форма
series, ei *f* – серія, ряд (*таксономічна категорія*)
res, reī *f* – справа, річ
res rustica – сільське господарство

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які іменники належать до IV відміни?
2. Назвіть ознаки іменників чоловічого і середнього роду IV відміни. Які розбіжності мають іменники чоловічого і середнього роду при відмінюванні?
3. Які іменники жіночого роду належать до IV відміни?

4. Які іменники належать до V відміни? Наведіть їх відмінкові закінчення.
5. Назвіть таксономічні категорії, нижчі за вид.
6. Назви яких таксонів є триніomialними? Як вони утворюються? Наведіть приклади.
7. Назви яких таксонів є складеними? Як вони утворюються? Наведіть приклади.
8. Чим відрізняються моделі утворення латинських назв підвидів рослин і тварин?
9. Назвіть способи вираження внутрішньовидових епітетів
10. У яких випадках дозволяється використовувати автоніми в складених назвах рослин?

ВПРАВИ

1. Знайдіть іменники IV і V відмін, визначте їх рід:

<i>Варіант 1</i>	<i>Варіант 2</i>	<i>Варіант 3</i>	<i>Варіант 4</i>
daucus	cornu	sorbus	lupinus
tribus	fructus	genu	lepus
humulus	thymus	malus	acus
platanus	quercus	cupressus	species
abies	facies	crambe	vulpes
series	phragmites	res	glycine
silene	dies	ribes	fetus

2. Узгодьте прикметники з іменниками IV відміни, провідмініайте утворені словосполучення:

fructus, us *m* – плід (ruber, bra, brum – червоний)
 proventus, us *m* – урожай (bonus, a, um – гарний)
 quercus, us *f* – дуб (petraeus, a, um – скельний)
 acus, us *f* – голка, колючка (tenuis, e – тонкий)
 cornu, us *n* – ріг (magnus, a, um – великий)

3. Узгодьте прикметники з іменниками V відміни, провідмініайте утворені словосполучення:

subspecies, ei *f* – підвид (rarus, a, um – рідкісний)
 series, ei *f* – ряд (geneticus, a, um – генетичний)
 dies, diei *m* – день (tepidus, a, um – теплий)

4. Вкажіть правильний варіант перекладу термінів:

Варіант 1

1) Дуб великопиляковий	a) Quercus macrantherus b) Quercus macranthera c) Quercus macrantherum
2) Новий вид	a) Species novus b) Species novum c) Species nova

Варіант 2

1) Платан плямистий	a) Platanus maculata b) Platanus maculatus c) Platanus maculatum
2) Сільське господарство	a) Res rusticus b) Res rusticum c) Res rustica

Варіант 3

1) Стиглий плід	a) Fructus maturus b) Fructus maturum c) Fructus matura
2) Типологічний ряд	a) Series typologicus b) Series typologica c) Series typologicum

Варіант 4

1) Довга хвоя (голка)	a) Acus longum b) Acus longa c) Acus longus
2) Ендемічний підвид	a) Subspecies endemicus b) Subspecies endemica c) Subspecies endemicum

5. Перекладіть українською мовою, зробіть граматичний аналіз термінів, укажіть спосіб вираження видового та внутрішньовидового епітетів:

Варіант 1

Panicum miliaceum ssp. ovatum
Brassica oleracea var. capitata f. rubra
Beta vulgaris var. altissima
Puccinia graminis f. sp. hordei
Cuscuta europaea ssp. viciae
Daucus carota var. sativa
Sphaerotheca fulginea f. cucumeris
Erysiphe communis f. lupini
Chenopodium album var. viride
Allium oleraceum var. roseum
Brassica napus var. esculenta

Варіант 2

Brassica napus var. oleifera
Oryza sativa ssp. brevis
Brassica oleracea var. acephala
Elytrigia repens var. caesium
Achillea millefolium var. setacea
Lactuca sativa var. capitata
Cucurbita pepo var. patisson
Linum perenne ssp. squamulosum
Centaurea jacea var. bicolor
Erysiphe graminis f. hordei
Sphaerotheca macularis f. humuli

Варіант 3

Quercus robur var. tardiflora
Bidens tripartita var. pumila
Pinus cembra var. sibirica
Anemone silvestris f. grandiflora
Glomerella cingulata var. vaccinii
Malus praecox var. rossica
Brassica silvestris ssp. taurica

Veronica spicata var. orchidea
Cucurbita pepo var. giraumontia
Erysiphe umbelliferarum f. dauci
Melo sativus ssp. agrestis

Варіант 4

Myosotis arvensis var. silvestris
Pinus silvestris var. melanosperma
Salix alba var. caerulea
Populus nigra var. italica
Rosa cinnamomea var. elliptica
Juniperus turcestanica var. fruticosa
Puccinia graminis f. sp. secalis
Achillea millefolium f. setacea
Mentha spicata var. longifolia
Prunus salicina ssp. ussuriensis
Glaucium corniculatum var. tricolor
Vaccinium myrtillus var. leucocarpum

6. Перекладіть латинською мовою:

Варіант 1

Буряк звичайний, різновид білий
Пирій повзучий, різновид пухнастий
Рис посівний, підвид звичайний
Шпинат городній, різновид колючий
Лобода біла, різновид бурякова
Тонконіг лучний, різновид вузьколистий
Еризифа звичайна, форма квасолі
Капуста городня, різновид савойська
Конюшина посівна, підвид рання
Мишій італійський, різновид найбільший
Маренка запашна, форма широколиста

Варіант 2

Просо звичайне, підвид розлоге
Рижій посівний, різновид голий
Житняк гребінчастий, підвид піщаний
Льон жовтий, підвид кримський
Тілеція пшениці, форма звичайна
Редька посівна, підвид чорна
Горошок посівний, різновид серцелистий
Пукцинія злакова, спецформа вівса
Лобода біла, різновид дрібнолиста
Диня посівна, різновид китайська
Мачок рогатий, різновид жовтий

Варіант 3

Тополя чорна, різновид пірамідальна
В'яз польовий, різновид корковий
Живокіст лікарський, різновид ланцетовидний
Сосна кедрова, різновид сибірська
Осока гостра, різновид чорна
Блекота чорна, різновид бліда
Конвалія травнева, різновид рожева
Дуб звичайний, різновид ранній
Береза пухнаста, різновид довголиста
Крупка дібровна, різновид голоплідна
Блекота чорна, різновид бліда

Варіант 4

Анемона дібровна, форма фіолетова
Вероніка весняна, різновид проста
Рута пахуча, підвид садова
Шовковиця біла, різновид татарська
Жовтець їдкий, різновид північний
Мишій італійський, різновид найбільший
Береза повисла, різновид гладка
М'ята лісова, різновид зелена
Перстач білий, різновид голий
Кропива дводомна, різновид однодомна
Сухоцвіт лісовий, різновид лозовий

ЗАНЯТТЯ 10

§ 28. УНІНОМІНАЛЬНІ НАЗВИ

Як ви вже дізналися, основною таксономічною категорією біологічної систематики є вид. Вид поєднує екземпляри з багатьма подібними ознаками. Наприклад: тигрові лілії – один вид, білі лілії – інший тощо. Схожі види у свою чергу поєднуються в один рід. Наприклад: усі лілії належать до однойменного роду – Лілія (*Lilium*). Певні риси подібності між ліліями, тюльпанами, гіацинтами і деякими іншими родами дозволяють об'єднати їх в одну родину – Лілейні (*Liliaceae*). Із родин складаються порядки, з порядків – класи. За таким принципом побудована і систематика тварин. Виникає ієрархічна система з груп різного рангу.

Система таксономічних категорій

	<i>Рослини</i>	<i>Тварини</i>
regnum		царство
divisio/ phylum	відділ	тип
classis		клас
ordo	порядок	ряд
familia		родина
tribus	коліно	триба
genus		рід
species		вид

Отже, види рослин і тварин об'єднуються в роди, роди – в коліна (рослини) та триби (тварини), коліна та триби – в родини, родини об'єднуються в порядки (рослини) та ряди (тварини), порядки та ряди – в класи, класи об'єднуються у відділи (рослини) та типи (тварини), а відділи та типи – у царства. Царства рослин і тварин є найвищими одиницями біологічної систематики, офіційно визнаними чинними Міжнародними кодексами ботанічної та зоологічної номенклатури *.

Назви проміжних таксономічних категорій утворюються за допомогою префіксів **sub-** (*нид-*) або **super-** (*над-*): *subdivisio* – підвідділ, *superfamilia* – надродина.

---

* Деякі сучасні дослідники вважають необхідним ввести таксон вищого рангу – надцарство. Таких надцарств розрізняють два: надцарство прокаріотів і надцарство еукаріотів. До надцарства прокаріотів відносять царства бактерій і архебактерій, до царства еукаріотів – царство рослин, царство грибів і царство тварин.

Латинські назви таксонів, рангом вищі за вид, є *уніноміальними*, тобто вони складаються з одного слова. Здебільшого – це іменники або субстантивовані прикметники у формі називного відмінка множини.

У ботанічній номенклатурі уніноміальні назви часто є субстантивованими прикметниками жіночого роду, оскільки раніше вони узгоджувалися з іменником *planta*, ає *f* – рослина, вжитим у множині: *plantae gymnospermae* – рослини голонасінні. Згодом у назвах цих таксонів залишилися лише прикметники, які отримали статус іменників і стали субстантивованими: *Gymnospermae* – відділ Голонасінні.

У зоологічній систематиці часто вживаються субстантивовані прикметники середнього роду, оскільки раніше вони узгоджувалися з іменником *animal*, *alis n* – тварина, вжитим у множині: (*animalia*) *Chordata* – (тварини) Хордові.

З метою уніфікації уніноміальних назв рослин і тварин Міжнародними кодексами ботанічної та зоологічної номенклатури рекомендовано використовувати стандартизовані кінцеві елементи для позначення таксонів, рангом вище за вид. Більш кодифікованою є ботанічна номенклатура, в якій передбачені уніфіковані закінчення для більшості уніноміальних назв. У зоологічній номенклатурі їх мають лише деяких рядів ссавців, комах та птахів, а також назви родин та підродин тварин.

Не мають уніфікованих закінчень також назви царств та родів рослин і тварин.

Для позначення царства рослин у ботанічній систематиці використовують латинські назви: *Plantae* (іменник жіночого роду I відміни у *nom. plur.*), *Vegetabilia* (субстантивований прикметник середнього роду III відміни у *nom. plur.*). Царство тварин позначається латинським іменником середнього роду III відміни у *nom. plur.*: *Animalia*.

Назви родів рослин і тварин є іменниками у називному відмінку однини: *Brassica* – рід Капуста, *Lepus* – рід Зайці.

Існує тенденція до використання принципу номенклатурної типіфікації на всіх рівнях таксономічної ієрархії. Назва типового, вихідного роду використовується як основа, до якої додаються уніфіковані кінцеві елементи для утворення назв вищих таксонів.

Наприклад:

Equisetum – рід Хвощ

Equisetaceae – родина Хвощові

Equisetales – порядок Хвощові

Equisetopsida – клас Хвощевидні

Equisetophyta – відділ Хвощеподібні.

Однак цього принципу у номенклатурних системах дотримуються не завжди.

§ 29. УНІНОМІНАЛЬНІ НАЗВИ РОСЛИН

1. Назви відділів

Для позначення латинських назв відділів рослин Міжнародним кодексом ботанічної номенклатури рекомендована кінцевий елемент **-phyta** (від грец. phytón – рослина). У більшості українських назв відділів рослин йому відповідає уніфікований елемент **-подібні**:

Equisetophyta – відділ Хвощеподібні.

Деякі відділи мають синонімічні латинські назви:

відділ Покритонасінні (Квіткові, Манголіофіти) – Angiospermae (Anthophyta, Magnoliophyta);

відділ Голонасінні (Соснові, Пінофіти) – Gymnospermae (Pinophyta).

Назви підвідділів рослин закінчуються на **-phytina**:

Pteridiophytina – підвідділ Мохоподібні.

Латинські назви відділів і підвідділів рослин є іменниками середнього роду множини II відміни; назви відділів рослин, що закінчуються на **-spermae** є субстантивованими прикметниками жіночого роду множини I відміни.

2. Назви класів

Латинські назви класів рослин є субстантивованими прикметниками середнього роду множини II відміни, що закінчуються на **-opsida** (від грец. opsis – вид). Більшість українських назв класів рослин уніфіковано за допомогою кінцевого елемента **-видні**:

Equisetopsida – клас Хвощевидні;

Polypodiopsida – клас Папоротеvidні.

Іноколи українські назви калькують або транслітерують латинські: Isoëtropsida – клас Ізоетопсиди.

Деякі класи мають синонімічні латинські назви:

клас Однодольні (Ліліопсиди) – Monocotyledones (Liliopsida);

клас Дводольні (Магноліопсиди) – Dicotyledones (Magnoliopsida).

Назви підкласів рослин є субстантивованими прикметниками жіночого роду множини I відміни, що закінчуються на **-idae**:

Rosidae – підклас Розиди;

Dileniidae – підклас Діленеїди.

3. Назви порядків

Латинські назви порядків рослин є субстантивованими прикметниками жіночого роду множини III відміни, що закінчуються на **-ales**. Більшість українських назв порядків рослин не уніфіковані, лише в назвах порядків квіткових рослин вживається кінцевий елемент **-цвіми**:

Pinales – порядок Соснови   Linales – порядок Льоноцвіті
Rosales – порядок Розоцвіті   Fabales – порядок Бобоцвіті.

Назви підпорядків рослин є субстантивованими прикметниками жіночого роду множини I відміни, що закінчуються на **-ineae**: Rosineae – підпорядок Розоцвіті.

4. Назви родин

Латинські назви родин рослин є субстантивованими прикметниками жіночого роду множини I відміни. Назви родин рослин утворюються шляхом додавання до основи назви типового (вихідного) роду суфікса **-ace-** і закінчення **-ae**:

Salix – рід Верба

Основа іменника salix, icis *f* – salic-
salic- + -ace- + -ae → Salicaceae – родина Вербові.

Деякі родини можуть мати синонімічні назви:

родина Злакові – Poaceae (від roa, ae *f* – тонконіг), або Gramineae (від gramineus, a, um – злаковий);

родина Хрестоцвіті, або Капустяні – Cruciferae (від crux, icis *f* – хрест + -fer – -носний), або Brassicaceae (від brassica, ae *f* – капуста);

родина Зонтичні, або Селерові – Umbelliferae (від umbella, ae *f* – зонтик + -fer – -носний), або Apiaceae (від apium, i *n* – селера);

родина Складноцвіті, або Айстроцвіті – Compositae (від compositus, a, um – складний), або Asteraceae (від aster – айстра);

родина Бобові – Fabaceae (від faba, ae *f* – біб), або Leguminosae (від leguminosus, a, um – бобовий, стручковий).

Латинські назви підродин рослин утворюються шляхом додавання до основи родової назви кінцевого елемента **-oideae**:

Pooideae – підродина Мітлицевидні;

Faboideae – підродина Бобові.

Деякі підродини мають синонімічні назви:

підродина Трубчасті, або Айстрові – Tubuliflorae (від tubula, ae *f* – трубка), або Asteroideae (від aster – айстра);

підродина Язичкові, або Латуківі – Liguliflorae (від ligula, ae *f* – язичок), або Lactucoideae (від lactuca, ae *f* – латук).

5. Назви колін

Латинські назви колін рослин утворюються шляхом додавання до основи назви типового роду суфікса *-e-* і закінчення *-ae*:

Triticaceae – коліно Пшеничні.

Назви підколін рослин утворюються шляхом додавання до основи назви типового роду суфікса *-in-* і закінчення *-ae*:

Nardinae – підколіно Біловусові.

Зрідка в науковій літературі трапляються неофіційні давні назви таксонів, що об'єднують кілька вищих таксонів за спільними ознаками. Вони не увійшли до сучасних офіційних зводів, але вживаються за традицією. Наприклад: Phanerogamae – Явношлюбні, Cryptogamae – Таємношлюбні тощо.

§ 30. УНІНОМІНАЛЬНІ НАЗВИ ГРИБІВ

1. Назви відділів

Латинські назви відділів грибів є субстантивованими прикметниками середнього роду множини II відміни. Ознакою назви відділу грибів є уніфікований кінцевий елемент *-mycota* (від грец. mykes – гриб):

Eumycota – відділ Справжні гриби;

Chytridiomycota – відділ Хітридієві.

Латинські назви підвідділів грибів закінчуються на *-mycotina*:

Mucoromycotina – підвідділ Слизовики;

Mastigomycotina – підвідділ Джгутикові гриби.

2. Назви класів

Латинські назви класів грибів – це субстантивовані прикметники III відміни, які закінчуються на *-mycetes*:

Ascomycetes – клас Аскоміцети, або Сумчасті гриби

Discomycetes – клас Дискоміцети

Basidiomycetes – клас Базидіоміцети

Назви підкласів грибів закінчуються на *-mycetidae*:

Oomycetidae – підклас Ооміцети

Zygomycetidae – підклас Зигоміцети.

3. Назви порядків і родин

Назви порядків, підпорядків, родин та підродин грибів утворюються за допомогою таких самих кінцевих елементів, як і назви відповідних таксонів рослин:

Ustilaginales – порядок Головневі;

Boletaceae – родина Болетові.

§ 31. УНІНОМІНАЛЬНІ НАЗВИ ТВАРИН

Латинські назви типів, класів та більшості рядів тварин не мають уніфікованих кінцевих елементів і є іменниками або субстантивованими прикметниками у множині:

Chordata – тип Хордови

Aves – клас Птахи

Vertebrata – підтип Хребетні

Insecta – клас Комахи

Mammalia – клас Ссавці

Rodentia – ряд Гризуни

Уніфіковані кінцеві елементи мають лише назви деяких рядів ссавців, комах, птахів та риб, а також назви родин, підродин та триб тварин.

Деякі назви рядів класу ссавців мають уніфікований кінцевий елемент **-vora** (від дієслова voro, ate – їсти, поїдати):

Herbivora – ряд Травоїдні (herba, ae *f* – трава + -vora);

Carnivora – ряд Хижаки (caro, carnis *f* – м'ясо + -vora).

Назви рядів комах мають кінцевий уніфікований елемент **-ptera** (від грец. pteron, і *n* – крило):

Lepidoptera – ряд Лускокрилі;

Coleoptera – ряд Твердокрилі, або Жуки.

Назви рядів птахів і риб закінчуються на **-formes** (-подібні):

Anseriformes – ряд Гусеподібні

Cupriniformes – ряд Коропоподібні.

Латинські назви родин тварин утворюються шляхом додавання до основи назви типового роду суфікса **-id-** і закінчення **-ae**:

Curculio – рід Довгоносики

Основа іменника curculio, onis *m* – curculion-

curculion - + -id- + -ae → Curculionidae – родина Довгоносики.

Назви підродин тварин мають уніфікований кінцевий елемент **-inae**: Microtinae – підродина Полівки.

Латинські назви родин і підродин тварин є субстантивованими прикметниками жіночого роду множини I відміни.

Назви триб тварин закінчуються на **-ini**: Braconini – Браконінові (триба метеликів родини браконід).

**Зведена таблиця уніфікованих кінцевих елементів
уніомінальних назв рослин і тварин**

Таксо- номічна категорія	Уніфікований кінцевий еле- мент у назвах таксонів			Приклади
	рослин	грибів	тварин	
Відділ / тип	-phŷta -spermae	-mycōta	—	Equisetophyta – Хвощеподібні Gymnospermae – Голонасінні Chytridiomycota – Хітридієві
Підвідділ	-phytīna	-mycotīna	—	Pteridophytina – Мохоподібні Mухomycotina – Слизовики
Клас	-opsīda -dōnes	-mycetes	—	Equisetopsida – Хвощевидні Dicotyledones – Дводольні Ascomycetes – Аскоміцети
Підклас	-īdae	-mycetīdae	—	Rosidae – Розиди Oomycetidae – Ооміцети
Порядок / ряд	-āles		-ptēra -vōra -formes	Linales – Льоноцвіті Lepidoptera – Лускокрилі Carnivora – Хижаки
Під- порядок	-ineae		—	Rosineae – Розоцвіті
Родина	-aceae		-īdae	Cucurbitaceae – Гарбузові Apidae – Бджоли
Підродина	-oideae		-inae	Apioideae – Селерові Microtinae – Полівки
Коліно / триба	-eae		-ini	Tririceae – Пшеничні Braconini – Браконінові

ЛЕКСИЧНИЙ МІНІМУМ

regnum, *i n* – царство
 divisio, *ōnis f* – відділ
 classis, *is f* – клас
 ordo, *īnis m* – порядок
 familia, *ae f* – родина
 genus, *ēris n* – рід
 Magnoliophŷta, *ōrum n* (Angiospermae, *ārum f*) – відділ Покритонасінні
 Pinophŷta, *ōrum n* (Gymnospermae, *ārum f*) – відділ Голонасінні
 Equisetophŷta, *ōrum n* – відділ Хвощеподібні
 Bryophŷta, *ōrum n* – відділ Мохоподібні
 Polypodiophŷta, *ōrum n* – відділ Папоротеподібні
 Liliopsīda, *ōrum n* (Monocotyledōnes, *um f*) – клас Однодольні
 Magnoliopsīda, *ōrum n* (Dicotyledonesdōnes, *um f*) – клас Дводольні

Gramineae, *arum f* (Poaceae, *arum f*) – родина Злакові
 Compositae, *arum f* (Asteraceae, *arum f*) – родина Складноцвіті (Айстроцвіті)
 Umbelliferae, *arum f* (Apiaceae, *arum f*) – родина Зонтичні (Селерові)
 Cruciferae, *arum f* (Brassicaceae, *arum f*) – родина Хрестоцвіті (Капустяні)
 Fabaceae, *arum f* (Leguminosae, *arum f*) – родина Бобові

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Чим відрізняються системи таксономічних категорій класифікації рослин і тварин?
2. Назви яких таксонів є уніомінальними?
3. Чим найчастіше бувають виражені уніомінальні назви: а) у ботанічній номенклатурі; б) у зоологічній номенклатурі?
4. Як утворюються назви проміжних систематичних груп?
5. Як утворюються назви відділів та підвідділів: а) рослин; б) грибів?
6. Як утворюються назви класів та підкласів: а) рослин; б) грибів?
7. Як утворюються назви порядків та підпорядків рослин?
8. Як утворюються назви родин та підродин: а) рослин; б) грибів; в) тварин?
9. Назвіть синонімічні назви родин рослин.
10. За допомогою яких уніфікованих кінцевих елементів утворюються назви деяких рядів: а) ссавців; б) комах; в) птахів?

ВПРАВИ

1. Розмістіть латинські назви таксонів за рангом у правильній послідовності:

<i>Рослини</i>		<i>Тварини</i>	
	царство		genus
відділ		тип	ordo
	клас		classis
порядок		ряд	species
	родина		tribus
коліно		триба	divisio/ phylum
	рід		familia
	вид		regnum

2. Вкажіть, за допомогою яких уніфікованих кінцевих елементів утворюються латинські назви поданих таксонів:

Варіант 1

Назви відділів рослин	a) -phyta, -spermae
Назви підвідділів рослин	b) -mycotina
Назви відділів грибів	c) -phytina
Назви підвідділів грибів	d) -mycota

Варіант 2

Назви класів рослин	a) -idae
Назви підкласів рослин	b) -mycetidae
Назви класів грибів	c) -opsida, -dones
Назви підкласів грибів	d) -mycetes

Варіант 3

Назви порядків рослин та грибів	a) -eae
Назви підпорядків рослин	b) -inae
Назви колін рослин	c) -ineae
Назви підколін рослин	d) -ales

Варіант 4

Назви родин рослин та грибів	a) -aceae, -ferae
Назви підродин рослин	b) -oideae
Назви родин тварин	c) -idae
Назви підродин тварин	d) -inae

3. Утворіть назви родин від родових назв рослин і тварин:

Варіант 1

- Solanum – рід Паслін
Cucurbita – рід Гарбуз
Apis – рід Бджоли
Circulio – рід Довгоносики

Варіант 2

- Plantago – рід Подорожник
Faba – рід Біб
Lepus – рід Зайці
Canis – рід Собаки

Варіант 3

Pinus – рід Сосна
Rosa – рід Шипшина
Alauda – рід Жайворонки польові
Felis – рід Кішка

Варіант 4

Linium – рід Льон
Papaver – рід Мак
Juglans – рід Горіх
Sciurus – рід Білка

4. Від поданих основ утворіть назви зазначених таксонів, допишіть пропущені кінцеві елементи:

Варіант 1

Pino... (Gymno...) – відділ Голонасінні
Magnoli... (Dicotyle...) – клас Дводольні
Phyco... – клас Фікоміцети
Cucurbit... – порядок Гарбузоцвіті
Peronospor... – порядок Пероноспорів
Po... – підродина Мітлицевидні
Umbelli... – родина Зонтичні

Варіант 2

Equiset... – відділ Хвощеподібні
Chytridi... – відділ Хітридієві (*гриби*)
Lili... (Monocotyle...) – клас Однодольні
Gastero... – клас Гастероміцети
Solan... – порядок Пасльоноцвіті
Cuscut... – родина Повитицеві
Acrid... – родина Саранові

Варіант 3

Psilot... – відділ Псилотоподібні
Eu... – відділ Справжні гриби
Pin... – клас Хвойні
Marchanti... – клас Печіночники
Phyco... – клас Фікоміцети
Tax... – порядок Тисові
Tili... – родина Липові

Варіант 4

Lycopod... – відділ Плауноподібні
Prostotelio... – клас Простотеліоміцети
Fag... – порядок Букоцвіті
Bolet... – порядок Болетові
Rhamn... – родина Жостерові
Prun... – підродина Сливові
Aster... – підродина Айстрові

5. Перекладіть українською мовою уніомінальні назви рослин і тварин, визначте ранг таксонів:

Варіант 1

Vegetabilia
Fabales
Angiospermae
Maloideae
Magnoliidae
Rodentia
Poeae
Canidae
Passeriformes
Apiales

Варіант 2

Gramineae
Animalia
Archimycetes
Lycopodiophytina
Prunoideae
Magnoliopsida
Faboidae
Aves
Columbiformes
Microtidae

Варіант 3

Plantae
Betulales
Pinophyta (Gymnospermae)
Polypodiopsida
Basidiomycetes
Ulmaceae
Oomycetidae
Filicidae
Algae
Felidae

Варіант 4

Magnoliopsida
Discomycetes
Asterinae
Equisetophyta
Maloideae
Sphagnidae
Rosales
Cephalidae
Zygomycetidae
Ranunculidae

6. Перекладіть латинською мовою уніомінальні назви рослин і тварин:

Варіант 1

клас Однодольні
відділ Голонасінні
родина Капустяні
підродина Селерові
порядок Айстроцвіті
клас Дискоміцети
родина Хрестоцвіті
підродина Сливові
порядок Макоцвіті
ряд Двокрилі

Варіант 3

клас Дводольні
порядок Вербоцвіті
відділ Хвощеподібні
родина Кленові
відділ Плауноподібні
підродина Таволгові
підколіно Біловусові
клас Ссавці
ряд Хижаки
родина Цибулеві

Варіант 2

підклас Ліліїди
підродина Трубчасті
відділ Покритонасінні
підродина Анемонові
родина Складноцвіті
коліно Пшеничні
порядок Каперцецвіті
тип Хордові
клас Комахи
ряд Прямокрилі

Варіант 4

відділ Мохоподібні
порядок Березоцвіті
клас Аскоміцети
підродина Підлісникові
родина Молочайні
підклас Гвоздиковидні
родина Первоцвіті
порядок Соснові
ряд Травоїдні
ряд Лускокрилі

ЗАНЯТТЯ 11

§ 32. СКЛАД СЛОВА. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО СЛОВОТВОРЕННЯ

Значна частина латинських біологічних термінів є похідними або складними словами. У складі слова розрізняють мінімальні неподільні частини: корені, афікси і закінчення.

Корінь – це непохідна частина слова, яка виражає його лексичне значення.

Афікс – це частина слова, яка виражає його граматичне або словотвірне значення та уточнює лексичне значення. За положенням відносно кореня афікси поділяються на префікси (частина слова, яка стоїть перед коренем), суфікси (частина слова, яка стоїть після кореня) та деякі інші: інтерфікси, інфікси, постфікси тощо.

Корені й афікси становлять основу слова, яка найповніше передає його лексичне значення.

Закінчення – це змінювана частина слова, за допомогою якої утворюються граматичні форми. Закінчення виражає граматичне значення слова при словозміні (відмінюванні).

Мінімальні значимі частини слова називаються **морфемами**. Морфеми і блоки морфем, які регулярно відтворюються в існуючих термінах або використовуються для утворення нових термінів і мають певне стале значення, називаються **терміноелементами**.

Членування терміна на терміноелементи не завжди збігається з членуванням його на морфеми, оскільки деякі терміноелементи можуть складатися з блоку морфем: префікс + корінь, корінь + суфікс, префікс + корінь + суфікс. У такій формальній і значеннєвій єдності ці блоки морфем вичленовуються в ряді утворених похідних слів. Наприклад, терміноелемент *-logia* зі значенням “наука, розділ наукової дисципліни” є двоморфемним за складом: корінь *-log-* (від грец. *logos* – слово, вчення) + суфікс *-i-a*, який має значення “абстрактне поняття, явище”. Терміноелемент *-logia* є надзвичайно продуктивним: за його допомогою утворено сотні похідних слів.

Наприклад:

biologia (від грец. *bios* – життя) – біологія, наука про живу природу;

zoologia (від грец. *zoon* – тварина) – зоологія, наука про тварин;

drumologia (від грец. *drumos* – ліс) – дрімологія, наука про ліси;

dendrologia (від грец. *dendron* – дерево) – дендрологія, розділ ботаніки, який вивчає деревні рослини;

mycologia (від грец. *mykes* – гриб) – мікологія, розділ ботаніки, який вивчає гриби;

bryologia (від грец. bryon – мох) – бриологія, розділ ботаніки, який вивчає мохи.

Такі терміноелементи, які регулярно відтворюються й використовуються при утворенні багатьох похідних, називаються частотними. За допомогою частотних терміноелементів утворюються численні ряди (серії) однотипних за структурою і значенням термінів.

За положенням терміноелементи в слові можуть бути початковими та кінцевими. Деякі терміноелементи можуть вживатися як на початку, так і в кінці слова. Наприклад, високочастотний терміноелемент -phyt- (від грец. phyton – рослина) трапляється у варіантах phyto-, -phyton, -phyta:

phytocenosis – фітоценоз, рослинне угруповання;

phytophagus – фітофаг, тварина, яка живиться рослинами;

phytoncida – фітонциди, вироблювані рослинами біологічно активні речовини, які вбивають або уповільнюють розвиток інших організмів (головним чином мікробів);

hygrophyton – гігрофіт, рослина, пристосована до надмірних умов зволоження;

Magnoliophyta – відділ Покритонасінні (рослини).

Терміноелементи утворюють складну формально-семантичну *терміносистему*, в якій за кожним терміноелементом закріплено певне місце і значення і яка відкрита для новоутворених термінів.

У латинській мові розрізняють два основні способи словотворення: афіксальний та безафіксальний.

Афіксальним називається такий спосіб, при якому нове слово утворюється шляхом додавання до твірної основи префіксів або суфіксів. Слова, утворені таким способом, називаються похідними.

При безафіксальному способі слова утворюються шляхом складання основ. Слова, утворені таким способом, називаються складними. До безафіксальних належать також такі види творення слів, як субстантивація й анаграма.

Субстантивація – це перехід різних частин мови в іменники. Найчастіше субстантивуються прикметники та дієприкметники.

Наприклад:

gymnospermus, a, um – голонасінний → Gymnospermae, arum *f* – відділ Голонасінні.

Анаграма – це спосіб творення слів шляхом перестановки букв або складів.

Наприклад:

Bolivia (Болівія, країна в Південній Америці) → Lobivia (Лобівія, рід кактусів);

Lima (Ліма, столиця Перу) → Mila (Міла, рід кактусів).

Крім того, існують змішані способи творення слів, найпродуктивнішими з яких є складання + суфіксація, а також префіксально-суфіксальний спосіб.

§ 33. СКЛАДАННЯ ОСНОВ

Складні біологічні терміни утворюються складанням основ за допомогою сполучних голосних, або інтерфіксів. Основи латинського походження сполучаються за допомогою голосного *-i-*: *lat-i-folius* – широколистий. Основи грецького походження сполучаються за допомогою голосного *-o-*: *melan-o-spermus* – чорнонасінний або без нього, якщо друга основа починається з голосного; *micr-anthus* – дрібноквітковий.

Однак у штучних неологізмах ця мовна закономірність дотримується не завжди. Досить часто новоутворені терміни мають гібридне походження, коли сполучаються основи латинського і грецького походження, наприклад:

terminologia – термінологія

лат. terminus – межа, границя + *грец. -logia*.

У біологічній термінології найбільш продуктивними є складання таких основ:

1) основа прикметника + основа іменника:

oxusocsus – журавлина

oxus – кислий, гострий, їдкий + *kokkos* – зернина;

2) основа прикметника + основа прикметника:

alb-i-maculatus – білоплямистий

albus, a, um – білий + *maculatus, a, um* – плямистий;

3) основа іменника + основа іменника:

laur-o-cerasus – лавровишня

laurus, i f – лавр + *cerasus, i f* – вишня;

4) основа іменника + основа дієслова:

herb-i-vorus – травоїдний

herba, ae f – трава + *vorare* – їсти, поїдати;

5) основа числівника + основа іменника:

tri-folium – конюшина

tres – три + *folium, i n* – листок.

Найчастіше шляхом складання основ утворюються прикметники.

Біологічна термінологія формувалася на базі латинського та грецького лексичного фонду. Це зумовило появу греко-латинських дублетних позначень одного поняття, або *дублетів*.

Наприклад:

лат. diversifolius – різнолистий

грец. heterophyllus – різнолистий;

лат. multiflorus – багатоквітковий

грец. polyanthus – багатоквітковий.

Більшість складних біологічних термінів має прозору внутрішню форму та чітке мотивування: значення невідомого слова може бути розкрито з його словотворчої структури. Тому вивчення частотних терміноелементів сприяє більш свідомому опануванню біологічними термінами, значно спрощує їх розуміння й запам'ятовування.

***Латинські та грецькі терміноелементи,
що означають рослини та частини рослин***

Латинські основи	Грецькі основи	Значення
-plant-	-phyt-	рослина
-arbor-	-dendr-	дерево
-frutic-	-thamn-	кущ
-fung-	-myc-	гриб
-musc-	-bryo-	мох
-foli-	-phyll-	листок
-flor-	-anth-	квітка
-fruct-	-carp-	плід
-ram-	-clad-	гілка
-radic-	-rhiz-	корінь
-pistill-	-gyn-	маточка
-semin-	-sperm-	насіння
-spic-	-stach-	колос
-spin-	-acanth-	колючка
-stamin-	-andr-, -stemon-	тичинка

*Латинські та грецькі терміноелементи,
що вказують на морфологічні ознаки рослин
(розмір, форму, колір, будову)*

Латинські основи	Грецькі основи	Значення	Приклади
magni-, grandi-	macro-, mega-	велико-	grandiflorus – великоквітковий macrophyllus – великолистий magnigranulatus – великозернистий
parvi-	micro-	дрібно-	parvifolius / microphyllus – дрібнолистий
multi-, pluri-	poly-	багато-	multiflorus / polyanthemus – багатоквітковий pluricaulis – багатостебловий
pauci-	olig-	мало-	pauciflorus / oliganthus – малоквітковий
lati-	platy-	широко-	latifolius / platyphyllus – широколистий
angusti-	steno-	вузько-	angustifolius / stenophyllus – вузьколистий
integri-	holo-	ціло-	integrifolius / holophyllus – цілолистий
diversi-	hetero-	різно-	diversifolius / heterophyllus – різнолистий
tenui-	lepto-	тонко-	tenuifolius – тонколистий leptocaulis – тонкостебловий
crassi-	pachy-	товсто-	crassifolius – товстолистий pachycarpus – товстоплідний
brevi-	brachy-	коротко-	brevicaulis – короткостебловий brachyanthus – короткоквітковий
acuti-	acro-, oxy-	гостро-	acutifolius – гостролистий acropetalus – гостропелюстковий oxycarpus – гостроплідний
obtusi-	ambly-	тупо-	obtusifolius / amblyophyllus – тупо- листий
aequi-	iso-	рівно-	aequipetalus – рівнопелюстковий isophyllus – рівнолистий
recti-	ortho-	прямо-	recticaulis – прямостебловий orthoramosus – прямогіллястий

Латинські основи	Грецькі основи	Значення	Приклади
longi-	dolicho-	довго-	longiramosus – довгогіллястий dolichocarpus – довгоплідний
glabri-, nudi-	gymno-	голо-	glabriflorus – голоквітковий nudicaulis – голостебловий gymnospermus – голонасінний
rari-, laxi-	span-	рідко-	rariflorus – рідкоквітковий laxifolius – рідколистий spaniocarpus – рідкоплідний
densi-, crebri-	pusno- dasy-	густо-, рясно-	densiflorus – рясноцвітий crebridens – густозубчастий pusnophyllus – густолистий dasyanthus – рясноцвітий
albi-	leuc-	біло-	albiflorus / leucanthus – білоквітковий
nigri-	melano-	чорно-	nigrimaculatus – чорноплямистий melanospermus – чорнонасінний
flavi-, lute-	ochro-, xantho-	жовто-	flaviflorus – жовтоквітковий luteovirens – жовто-зелений ochroleucus – жовто-білий
rubri-	erythr-	червоно-	rubriflorus – червоноквітковий erythrocarpus – червоноплідний
squami-	lepido-	луско-	squamifolius – лусколистий lepidocarpus – лускоплідний
aqu-	hydro-	водо-	aquacultura – аквакультура hydrophilus – водолюбний
–	hygro-	волого-	hygrophyton – гігрофіт
-formis	-oideus, -oides	-подібний	radiciformis – коренеподібний deltoideus – дельтоподібний ranunculoides – жовтецевий
-fer	-phorus	-носний	mellifer – медоносний anthophorus – квітконосний
–	-philus	-любний	thermophilus – теплолюбний

ЛЕКСИЧНИЙ МІНІМУМ

<i>Латинські</i>	<i>Грецькі</i>	<i>Українські</i>
grandifolius, a, um	macrophyllus, a, um	великолистий
latifolius, a, um	platyphyllus, a, um	широколистий
angustifolius, a, um	stenophyllus, a, um	вузьколистий
parvifolius, a, um	microphyllus, a, um	дрібнолистий
integrifolius, a, um	holophyllus, a, um	цілолистий
diversifolius, a, um	heterophyllus, a, um	різнолистий
tenuifolius, a, um	leptophyllus, a, um	тонколистий
crassifolius, a, um	pachyphyllus, a, um	товстолистий
rotundifolius, a, um	cyclophyllus, a, um	круглолистий
multifolius, a, um	polyphyllus, a, um	багатолистий
multiflorus, a, um	polyanthus, a, um	багатоквітковий
pauciflorus, a, um	oliganthus, a, um	малоквітковий
grandiflorus, a, um	macranthus, a, um	великоквітковий
parviflorus, a, um	micranthus, a, um	дрібноквітковий
—	macrocarpus, a, um	великоплідний
—	microcarpus, a, um	дрібноплідний
—	rhizophyllus, a, um	коренелистий
—	rhizocarpus, a, um	коренеплідний

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Назвіть елементарні словотворчі елементи.
2. Що таке афікси? Чим вони відрізняються від кореня слова?
3. Що таке морфема?
4. Назвіть основні способи словотворення в латинській мові.
5. Які безафіксальні способи творення слів ви знаєте? Наведіть приклади слів, утворених цим способом.
6. Складання яких основ є найбільш продуктивними в біологічній термінології?
7. За допомогою яких голосних сполучаються основи: а) грецького походження; б) латинського походження?
8. Що таке терміноелемент?
9. Які терміноелементи називаються частотними?
10. Що таке греко-латинські дублети? Чому вони виникли?

ВПРАВИ

1. Вкажіть грецькі дублети латинських терміноелементів (ТЕ), визначте їх значення:

<i>Варіант 1</i>		<i>Варіант 2</i>	
Латинські ТЕ	Грецькі ТЕ	Латинські ТЕ	Грецькі ТЕ
magni-, grandi-	holo-	parvi-	poly-
lati-	leuco-	multi-, pluri-	melano-
integri-	macro-, mega-	angusti-	dolicho-
brevi-	platy-	longi-	hetero-
albi-	-oides	diversi-	micro-
-formis	brachy-	nigr-, atr-	steno-

<i>Варіант 3</i>		<i>Варіант 4</i>	
Латинські ТЕ	Грецькі ТЕ	Латинські ТЕ	Грецькі ТЕ
aequi-	iso-	glabri-, nudi-	gymno-
tenui-	lepto-	rari-, laxi-	span-
crassi-	pachy-	flavi-, lute-	ochro-, xantho-
acuti-	acro-, oxy-	rubri-	erythr-
obtusi-	ambly-	squami-	lepido-
recti-	ortho-	aqu-	hydro-

2. Вкажіть латинські дублети грецьких терміноелементів, визначте їх основу:

Варіант 1

Грецькі ТЕ	Латинські назви
-phyt-	fructus, us <i>m</i> – плід
-phyll-	radix, icis <i>f</i> – корінь
-carp-	planta, ae <i>f</i> – рослина
-rhyz-	follium, i <i>n</i> – листок

Варіант 2

Грецькі ТЕ	Латинські назви
-dendr-	ramus, і <i>m</i> – гілка
-anth-	pistillum, і <i>n</i> – маточка
-clad-	arbor, і <i>f</i> – дерево
-гун-	flos, floris <i>m</i> – квітка

Варіант 3

Грецькі ТЕ	Латинські назви
-thamn-	stamen, і <i>n</i> – тичинка
-sperm-	spica, ае <i>f</i> – колос
-stach-	semen, і <i>n</i> – насіння
-andr-	frutex, і <i>cis f</i> – кущ

Варіант 4

Грецькі ТЕ	Латинські назви
-мус-	spina, ае <i>f</i> – колючка
-bryo-	muscus, і <i>m</i> – мох
-acanth-	fungus, і <i>m</i> – гриб
-stemon-	stamen, і <i>n</i> – тичинка

3. Замініть українські терміноелементи латинськими, утворіть складні терміни та поясніть їх значення:

Варіант 1

велико-
багато-
одно-
біло-
коротко- } -florus, a, um

Варіант 2

дрібно- { -anthus, a, um
-carpus, a, um
-phyllus, a, um
-spermus, a, um
-granulatus, a, um

Варіант 3

вузько-
дрібно-
мало-
широко-
довго- } -folius, a, um

Варіант 4

багато- }
-phyllus, a, um
-cladus, a, um
-anthus, a, um
-gynus, a, um
-spicatus, a, um

4. Перекладіть українською мовою, виділіть словотвірні елементи:

Варіант 1

Festuca heterophylla
Cuscuta breviflora
Phleum phleoides
Avena cultiformis
Polygonatum multiflorum
Citrullus colocynthoides
Euphorbia salicifolia
Elaeagnus oxycarpa
Elytrigia trichophora
Asparagus brachyphyllus
Papaver somniferum
Achillea tenuifolia
Muscāri botryoides
Synchytrium macrosporum
Populus balsamifera

Варіант 2

Triticum sphaerococcum
Allium microbulbum
Onobrychis vicifolia
Lupinus polyphyllus
Vitis vinifera
Salix acutifolia
Solanum dulcamara
Echinochloë oryzoides
Equisetum polystachyum
Cotoneaster melanocarpa
Cleome ornithopodioides
Kalanchoë longiflora
Pterocarya fraxinifolia
Trachyspermum ammi Ru-
bus melanolasius

Варіант 3

Acer platanoides
Chamenerium angustifolium
Oxycoccus microcarpus
Platanus digitifolia
Cotoneaster multiflorus
Cassia acutifolia
Anemone ranunculoides
Polytrichum piliferum
Frangula grandifolia
Rosa pomifera
Aconitum odontandrum
Narcissus angustifolius
Tuber melanosporum
Podocarpus macrophyllus
Gymnospermium odessanum
Cistus salvifolius

Варіант 4

Aronia melanocarpa
Fagus grandifolia
Primula macrocalyx
Dendranthema morifolium
Sorbus parviflora
Quercus castaneifolia
Bupleurum multinerve
Clematis integrifolia
Luzula multiflora
Iris tenuifolia
Hydrangea macrophylla
Ostrya carpinifolia
Phyllostachys bambusoides
Hippophaë salicifolia
Agaricus xanthodermus
Ulmus carpinifolia

5. Перекладіть латинською мовою, виділіть словотворчі елементи:

Варіант 1

Льон тонколистий
Обліпіха крушиновидна
Чина круглолиста
Мак білоквітковий
Бадан товстолистий
Вишня червоноплідна
Комонник жовто-білий
Хрінниця рясноцвіта
Гладіолус великоквітковий
Очанка коротковолоса
Пирій ковилолистий
Рапс олійний
Проломник нитковидний
Жеруха бульбоносна

Варіант 2

Люпин вузьколистий
Деревій дрібноквітковий
Горобина чорноплідна
Астрагал солодколистий
Китник зайцехвостий
Купина великоквіткова
Валеріана пагононосна
Ковила пухнастолиста
Жасмин голоцвітний
Хрін сухорембриковий
Пальчатка гребінчаста
Королиця звичайна
Яблуня сливолиста
Бджола медоносна

Варіант 3

Липа широколиста
Жасмин великоквітковий
Анемона нарцисоцвіта
Ясен гостроплідний
Кизильник багатоквітковий
Тополя різнолиста
Гвоздика дельтоподібна
Груша маслинколиста
Астрагал шерстистоквітковий
Ладанник ладаносний
Гарденія жасминовидна
Дзвоники широколисті
Зніт дрібноквітковий
Рижій білоквітковий

Варіант 4

Грушанка круглолиста
Рисівка медотравна
Півонія білоквітова
Сон широколистий
Наперстянка великоквітова
Грястиця багатоплюбна
Дуб великопиляковий
Дивина рясоцвіта
Маслинка вузьколиста
Рижій чорноплідний
Леєрзія рисовидна
Жовтяниця черговолиста
Портулак великоквітковий
Чорнобривці тонколисті

6. Знайдіть в етимологічному довіднику, наведеному в додатках у кінці посібника, слова, утворені шляхом складання основ, з'ясуйте їх походження.

ЗАНЯТТЯ 12

§ 34. ЧИСЛІВНИК

У латинській мові числівники поділяються на чотири розряди:

- 1) кількісні (відповідають на питання *скільки?*);
- 2) порядкові (відповідають на питання *котрий? який?*);
- 3) розділові (відповідають на питання *по скільки?*);
- 4) прислівникові (відповідають на питання *скільки разів?*).

Цифри		Кількісні	Порядкові	Розділові	Прислівникові
арабсь-кі	римсь-кі				
1	I	unus, a, um <i>один, -а, -е</i>	primus, a, um <i>перший, -а, -е</i>	singuli, ae, a <i>по одному</i>	semel <i>один раз</i>
2	II	duo, duae, duo	secundus, a, um	bini, ae, a	bis
3	III	tres, tria	tertius, a, um	terni, ae, a	ter
4	IV	quattuor	quartus, a, um	quaterni, ae, a	quater
5	V	quinque	quintus, a, um	quini, ae, a	quinquies
6	VI	sex	sextus, a, um	seni, ae, a	sexies
7	VII	septem	septimus, a, um	septeni, ae, a	septies
8	VIII	octo	octavus, a, um	octoni, ae, a	octies
9	IX	novem	nonus, a, um	noveni, ae, a	novies
10	X	decem	decimus, a, um	deni, ae, a	decies

Складні кількісні числівники другого десятка від 11 до 17 утворюються шляхом додавання до основи назв одиниць закінчення *-decim*:

- 11 – undecim (un-us + decim)
- 12 – duodecim (duo + decim) і т.д.

Складні числівники, в яких останньою цифрою є цифра 8 або 9 (18, 19, 28, 29 і т.д.), утворюються за принципом віднімання назви двох або однієї одиниць від назви наступного десятка:

- 18 – duo-de-viginti – “від двадцяти два”
- 19 – un-de-viginti – “від двадцяти один”
- 28 – duo-de-triginta – “від тридцяти два”.

Усі десятки (крім 20) мають закінчення *-ginta*:

- 20 – viginti
- 30 – triginta
- 40 – quadraginta.

Цифри		Кількісні	Порядкові
арабсь- кі	римські		
11	XI	undecim	undecimus, a, um
12	XII	duodecim	duodecimus, a, um
13	XIII	tredecim	tertius decimus
14	XIV	quattuordecim	quartus decimus
15	XV	quindecim	quintus decimus
16	XVI	sedecim	sextus decimus
17	XVII	septendecim	septimus decimus
18	XVIII	duodeviginti	duodevicesimus, a, um
19	XIX	undeviginti	undevicesimus, a, um
20	XX	viginti	vicesimus, a, um
30	XXX	triginta	tricesimus, a, um
40	XL	quadraginta	quadragessimus, a, um
50	L	quingquaginta	quingquagesimus, a, um
60	LX	sexaginta	sexagesimus, a, um
70	LXX	septuaginta	septuagesimus, a, um
80	LXXX	octoginta	octogesimus, a, um
90	XC	nonaginta	nonagesimus, a, um
100	C	centum	centesimus, a, um
500	D	quingenti	quingentesimus, a, um
1000	M	mille	millesimus, a, um

Складені числівники від 21 до 99 можуть виражатися двома способами:

1) на першому місці позначається число десятків, а потім число одиниць:

21 – viginti unus, 45 – quadraginta quinque;

2) на першому місці ставиться число одиниць, а потім число десятків, що приєднується сполучником *et* – “і”:

21 – unus et viginti, 45 – quinque et quadraginta.

У тризначних і багатозначних числах спочатку ставляться числа більшого розряду, а потім меншого (без сполучника): 164 – centum sexaginta quattuor.

Порядкові числівники (десятки і сотні) утворюються за допомогою суфікса *-esim* і родових закінчень *-us, -a, -um*:

vicesimus, a, um – двадцятий.

Розділові числівники в латинській мові мають форму множини і перекладаються кількісним числівником із прийменником *no*: *singuli, ae, a* – по одному, по одній.

У біологічній номенклатурі вживаються числівникові терміноелементи – префікси або корені, утворені від числівників як латинського, так і грецького походження (див. Лексичний мінімум).

Римські цифри

Існує сім основних знаків для позначення римських цифр:

I – 1	X – 10	C – 100	M – 1000.
V – 5	L – 50	D – 500	

Для позначення всіх інших чисел використовують комбінації цих знаків: шляхом додавання справа (для збільшення числа) або зліва (для зменшення числа). Шляхом зменшення записуються всі четвірки та дев'ятки, решта чисел записується шляхом збільшення:

2 – II (I + I)	9 – IX (X – I)	400 – CD (D – C)
7 – VII (V + I + I)	600 – DC (D + C)	1100 – MC (M + C).

§ 35. ЛАТИНСЬКІ НАЗВИ РОСЛИННИХ УГРУПОВАНЬ *

Окремі види та їх популяції формують у природі рослинні угруповання, або фітоценози (від грец. *phyton* – рослина, *koinos* – загальний). Рослинне угруповання – це порівняно однорідна за складом та структурою група рослин, що ростуть на певній території.

Як і рослини, рослинні угруповання класифікуються за ієрархічною системою. Розділ ботаніки, присвячений опису, найменуванню та побудові ієрархічної системи рослинних угруповань, називається синсистематикою. Система рослинних угруповань побудована на принципах, аналогічних системі рослин. Синсистематика тут відповідає систематиці, синтаксон – таксону.

Найбільш поширеними системами класифікації рослинних угруповань є фізіономічна та флористична. Номенклатура в обох системах складена на зразок таксономічної. Назва таксонів будь-якого рангу утворюється за допомогою діагностичних кінцевих елементів. Незважаючи на деяку подібність синтаксонів, їхні об'єми та способи позначення в кожній системі відрізняються.

---

* Цей розділ наводиться за посібником *Чопика В.І., Сени А.В.* Латинська ботанічна номенклатура. – К.: РВЦ Київський Університет, 1997. – С. 39-43.

Фізіономічна класифікація рослинності

Фізіономічна класифікація рослинності була розроблена російським ботаніком В.М. Сукачовим і зараз існує в різних модифікаціях. Головними синтаксономічними рангами вважаються три: асоціація, формація та тип рослинності.

Виділення та найменування синтаксонів здійснюється за одним чи кількома домінуючими видами головного ярусу (чи кількох ярусів) у фітоценозі. Якщо у назві синтаксона використано більше однієї назви рослини, то на останнє місце ставиться той вид, якого більше, до останніх родових основ додається закінчення **-o**.

Ранг синтаксона визначається за діагностичним кінцевим елементом латинського слова, що додається до основи родової назви. Видовий епітет, якщо він наводиться, подається у родовому відмінку, інколи в дужках.

Назва асоціації складається, як правило, з двох слів:

- 1) родової назви едифікатора;
- 2) родової назви субедифікатора, яка отримує відповідне закінчення **-etum** або **-osum**.

У назвах асоціацій замість другого члена (субедифікатора) іноді ставиться визначення, пов'язане з еколого-морфологічними ознаками асоціації, яке є, як правило, прикметником середнього роду: *herbosum* – трав'яне, *rigum* – чисте, або *nudum* – голе (без трав'яного ярусу), *montanum* – гірське, *tyricum* – типове тощо.

Наприклад: *Quercetum magnoherbosum* – діброва високотравна.

У московській та шведській геоботанічних школах асоціаціям даються синтетичні назви. Вони являють собою перелік домінантів, або співдомінантів, у яких види одного ярусу розділяються знаком “+”, а різних ярусів – знаком “-”. Стрілка, яка іноді використовується, вказує на сезонну (→) чи річну (↔) зміну домінантів. Назва найбільш рясного в межах ярусу виду повинна стояти на першому місці. Всі назви подаються в називному відмінку однини:

Quercus robur – *Corydalis solidas* + *Anemone ranunculoides* → *Aegopodium podagraia*.

Українські еквіваленти латинської номенклатури рослинних угруповань майже завжди супроводжуються вказівкою синтаксономічного рангу, зважаючи на відсутність спеціальних уніфікованих кінцевих елементів. Українські назви фітоценозів можуть бути виражені іменниками в називному чи родовому відмінку, а також прикметниками.

На практиці часто уникають спеціальних назв синтаксонів, обмежуючись загальними характеристиками фітоценозів на зразок “кримськосос-

новий ліс з підліском із Жасмину кущового”, або “вологі різнотравні луки із Купальницею”.

Нижче наводиться таблиця синтаксонів фізіономічної класифікації рослинності.

**Система синтаксонів
фізіономічної класифікації рослинності**

Синтаксономічні категорії		Лат. кінцеві елементи	Приклади
лат.	укр.		
typus plantarum	тип рослинності	-ae	Silvae – ліси
classis formationis	клас формацій	-osa -eta -ae	Lignosa – деревна рослинність Herbetea – трав’яна рослинність Silvae coniferae – ліси хвойні
grex formationis	група формацій	-eta	Pineta – група формацій Сосняки
formatio	формація	-eta -ae*	Pineta pallasianae, або Pineta P. pallasianae – формація Сосни кримської
subformatio	субформація	-eta -ae*	Qerceto (pubescentis) - Pineta (pallasianae) – Пухнастодубово-кримськососнова субформація
classis associationis	клас асоціацій	-eta -ae*	Qerceto (pubescentis) - Pineta (pallasianae) – Пухнастодубово-кримськососновий клас асоціацій
grex associationis	група асоціацій	-eta -osa	Pineta (pallasianae) graminosa – Злаково-кримськососнова група асоціацій
associatio	асоціація	-etum -osum	Pinetum (pallasianae) brachypodiosum (rupestris) – Скельно-куцоніжково-кримськососнова асоціація
subassociatio	субасоціація	-etum -osum	Pinetum (pallasianae) caricoso-brachypodiosum (rupestris) – Осоково-скельно-куцоніжково-кримськососнова субасоціація

* Або інші закінчення родового відмінка.

Флористична класифікація рослинності

Ця класифікація рослинності розроблена французьким ботаніком Ж. Браун-Бланке. Вона ґрунтується на чотирьох головних рангах: асоціація, союз, порядок, клас.

Для назви синтаксонів обираються назви одного чи двох видів рослин за спеціальною методикою (так звані характерні види). Основа назви будь-якого синтаксона – вид головного ярусу угруповання. Якщо назва синтаксона подвійна, вона пишеться через дефіс, причому вид головного ярусу подається на другому місці, а вид другого ярусу позначається першим. До першої родової назви додається закінчення *-i* або *-o*.

Синтаксони різних рангів розрізняються за латинськими діагностичними кінцевими елементами, які додаються до основи родової назви виду головного ярусу.

Назва субасоціації складається з назви та епітета асоціації. Останній утворюється двома способами: він є або назвою виду, або пояснюючим прикметником.

Назви варіанта і фації утворюються шляхом додавання до назви (суб)асоціації скорочень *var.* або *fac.* і видової назви рослини у називному відмінку.

Нижче наводиться таблиця синтаксонів флористичної класифікації рослинності.

Система синтаксонів флористичної класифікації рослинності

Синтаксономічні категорії		Латинські кінцеві елементи	Приклади
латинські	українські		
classis	клас	-etea	Quercetea pubescenti-petraeae
subclassis	підклас	-eneae	Quercenea pubescentis
ordo	порядок	-etalia	Cotinetalia
subordo	підпорядок	-enalia	Cotinenalia
alliancia	союз	-ion	Carpino (orientali)-Quercion pubescentis
suballiancia	підсоюз	-enion	Quercenion pubescentis
associatio	асоціація	-etum	Junipero-Lasiagostri-Quercetum pubescentis

Продовження табл.

Синтаксономічні категорії		Латинські кінцеві елементи	Приклади
лат.	укр.		
subassociatio	субасоціація	-etosum	Junipero-Lasiagostri-Quercetum pubescentis cistetosum
varietas	варіант	—	Junipero-Lasiagostri-Quercetum pubescentis cistetosum var. Medicago romanica
facies	фація	—	Junipero-Lasiagostri-Quercetum pubescentis cistetosum var. Medicago romanica fac. Hedera helix

Вихідні назви: *Quercus pubescens*, *Q. petraea*, *Cotinus coggygia*, *Carpinus orientalis*, *Juniperus excelsa*, *Lasiagrostis bromoides*.

ЛЕКСИЧНИЙ МІНІМУМ

Латинські та грецькі числівникові терміноелементи

Латинські терміноелементи	Грецькі терміноелементи	Значення
uni-	mono-	одно-
bi-	di-, dico-	дво-
tri-	tri-	три-
quadr-	tetra-	чотири-
quint-	penta-	п'яти-
sext-	hexa-	шести-
sept-	hepta-	семи-
octo-	octo-	восьми-
novem-	ennea-	дев'яти-
deci-, decem-	deca-	десяти-
centi-	—	сто-
milli-, mille-	chilio-	тисячо-
primi-	proto-	першо-
semi-	hemi-	напів-

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Назвіть розряди латинських числівників.
2. Як утворюються складні числівники другого десятка?
3. Як утворюються складені числівники від 21 до 99?
4. Як утворюються порядкові числівники?
5. Як позначаються римські цифри?
6. Назвіть числівникові терміноелементи, які вживаються в біологічній номенклатурі.
7. Що таке фітоценоз?
8. Які системи класифікації рослинних угруповань ви знаєте?
9. На яких принципах побудована фізіономічна класифікація рослинності? Назвіть її основні ранги та способи їх позначення.
10. На яких принципах побудована флористична класифікація рослинності? Назвіть її основні ранги та способи їх позначення.

ВПРАВИ

1. Замініть українські числівникові терміноелементи латинськими (грецькими), перекладіть утворені терміни:

	Латинські основи	Грецькі основи
одно-	-folius, a, um	-phyllus, a, um
дво-	-florus, a, um	-anthus, a, um
три-	-siliquosus, a, um	-gynus, a, um
чотири-	-color, is	-spermus, a, um
п'яти-	-partitus, a, um	-petalus, a, um
шести-	-lobatus, a, um	-andrus, a, um

2. Перекладіть українською мовою:

Варіант 1

bifolius
unicaulis
dispermus
tetrphyllus
decemflorus
pentandrus
hexapetalus
monocotyledoneus

Варіант 2

biennis
unisiliquosus
monanthus
octophyllus
tricolor
quinqueflorus
heptandrus
decapetalus

Варіант 3

dioicus
trifolius
unicolor
quadriflorus
pentaphyllus
heptapetalus
octandrus

Варіант 4

uniflorus
monococcus
pentagynus
septemfolius
quadripetalus
triandrus
hexaphyllus

3. Перекладіть українською мовою, виділіть числівникові терміноелементи:

Варіант 1

Achillea millefolium
Triticum monococcum
Zea mays semidentata
Bidens tripartita
Primula veris
Leonurus quinquelobatus
Paris quadrifolia
Linaria bipartita

Варіант 2

Trifolium repens
Partenocissus quinquefolia
Hypericum quadrangulum
Aesculus octandra
Mattiola bicornis
Tichius quinquepunctatus
Leptinotarsa decemlineata
Salix pentandra

Варіант 3

Taxodium distichum
Crataegus pentagyna
Sagittaria trifolia
Antennaria dioica
Gleditschia triacanthos
Silene dichotoma
Phytolacca decandra
Partenocissus tricuspidata

Варіант 4

Erica tetralix
Rosa centifolia
Dryas octopetala
Trisetum macrotrichum
Epilachna vigintioctomaculata
Hibiscus trionum
Dentaria quinquefolia
Agaricus bisporus

4. Перекладіть латинською мовою:

Варіант 1

Ячмінь дворядний
Повитиця одностовпцева
Конюшина лучна
Пшениця двозернянка

Варіант 2

Глід одноматочковий
Горошок чотиринасінний
Хвойник двоколосьий
Гадючник шестипелюстковий

Фіалка триколірна
Кропива дводомна
Перлівка одноквіткова

Бобівник трилистий
Сорго двоколірне
Любка дволиста

Варіант 3

Вероніка двійчаста
Дрік чотиригранний
Енотера дворічна
Верба тритичинкова
Проліска дволиста
Журавлина чотирипелюсткова
клас Однодольні

Варіант 4

Веснівка дволиста
Ряска триборозенчаста
Бундук дводомний
Мачок триколірний
Перстач семилисточковий
Троянда столиста
ряд Двокрилі

5. Знайдіть в етимологічному довіднику, наведеному в додатках у кінці посібника, слова, утворені за допомогою числівникових терміно-елементів, та з'ясуйте їх походження.

6. Прочитайте латинські назви рослинних угруповань, визначте ранг синтаксонів та вкажіть вихідні назви:

Варіант 1

Festucetum (valesiacaе) purum
Pineta (pallasianaе) graminosa
Agrostidetum (tenuis) anthoxanthoso (odorati)

Варіант 2

Festucetum (valesiacaе) bromopsidosum (inermis)
Agrostidetum (tenuis) equisetosum (arvense)
Qerceto (pubescentis)-Pineta (pallasianaе)

Варіант 3

Agrostidetum (tenuis) purum
Festucetum (valesiacaе) medicagosum (falcatae)

Варіант 4

Festucetum (valesiacaе) eryngiosum (plani)
Agrostidetum (tenuis) equisetoso (arvense)-medicagosum (falcatae)

ЗАНЯТТЯ 13

§ 36. СУФІКСАЦІЯ

Суфіксація – це спосіб творення нових слів за допомогою суфіксів, які додаються до твірної основи.

Суфікси виконують важливу класифікаційну функцію: утворені з їх допомогою слова співвідносяться з певними класами понять. Наприклад, іменники, утворені за допомогою суфіксів **-ul-**, **-ol-**, належать до класу де-мінутивів – слів із зменшувальним значенням; віддієслівні іменники з суфіксом **-i-o** мають загальне категоріальне значення “дія, процес” тощо. Де-які суфікси можуть мати два і більше значень.

Нижче наводяться найпродуктивніші суфікси іменників і прикметників.

Суфікси іменників

Суфікси	Значення	Приклади
-ul- (-cul-)	Зменшувальне	spicula, ae <i>f</i> – колосок (spica, ae <i>f</i> – колос) radicula, ae <i>f</i> – редиска, <i>букв.</i> “корінчик” (radix, icis <i>f</i> – корінь) flosculus, i <i>m</i> – квіточка (flos, floris <i>m</i> – квітка)
-ol-		foliolum, i <i>n</i> – листочок (folium, i <i>n</i> – листок)
-ill-		pyrola, ae <i>f</i> – грушанка (pyrus, i <i>f</i> – груша) pistillum, i <i>n</i> – маточка, <i>букв.</i> “товкач” (pinso, ui, pistum, ere – товкти)
-ell-		myrtillus, i <i>m</i> – чорниці (myrtus, i <i>f</i> – мирт: листя чорниці нагадує листя мирту)
		lenticella, ae <i>f</i> – сочевичка (lens, lentis <i>f</i> – сочевиця) capsella, ae <i>f</i> – грицики, <i>букв.</i> “коробочка” (capsa, ae <i>f</i> – коробка)
-et-um	Сукупність рослин одного виду або роду	fruticetum, i <i>n</i> – чагарник (frutex, icis <i>m</i> – куш) quercetum, i <i>n</i> – діброва (quercus, us <i>f</i> – дуб) baccetum, i <i>n</i> – ягідник (bassa, ae <i>f</i> – ягода)

Продовження табл.

Суфікси	Значення	Приклади
-ari-um	Місце-знаходження, сукупність предметів	herbarium, <i>i n</i> – гербарій (herba, <i>ae f</i> – трава) seminarium, <i>i n</i> – розсадник (semen, <i>inis n</i> – насіння) cucumerarium, <i>i n</i> – баштан (cucumis, <i>eris m</i> – огірок)
-ment-um	Засіб або результат дії	tegumentum, <i>i n</i> – покрив (tego, tectum, <i>ere</i> – покривати) rudimentum, <i>i n</i> – рудимент (rudis, <i>e</i> – нерозвинений)
-i-o -ur-a	Дія або результат дії	divisio, <i>onis f</i> – відділ (divido, visum, <i>ere</i> – ділити, розділяти) cultura, <i>ae f</i> – культура (colo, cultum, <i>ere</i> – обробляти, вирощувати)
-i-a -nti-a	Абстрактне поняття	notitia, <i>ae f</i> – знання (notus, <i>a, um</i> – відомий) substantia, <i>ae f</i> – речовина (substo, <i>are</i> – існувати)

Суфікси прикметників

Суфікси	Значення	Приклади
-ol-	Слабкий ступінь якості	luteolus, <i>a, um</i> – жовтуватий (luteus, <i>a, um</i> – жовтий)
-ul-		albus, <i>a, um</i> – білуватий (albus, <i>a, um</i> – білий)
-cul-		dulciculus, <i>a, um</i> – солодкуватий (dulcis, <i>e</i> – солодкий)
-uscul-		duriusculus, <i>a, um</i> – твердуватий (durus, <i>a, um</i> – твердий)
-ell-		amarellus, <i>a, um</i> – гіркуватий (amarus, <i>a, um</i> – гіркий)
-ans		fruticans, <i>antis</i> – кущистий (frutex, <i>icis m</i> – кущ)
-ens		rubens, <i>entis</i> – червонуватий (ruber, <i>bra, brum</i> – червоний)

Суфікси	Значення	Приклади
-at- -os- -lent-	Характерна ознака, насиченість, відношення до предмета або місця	maculatus, a, um – плямистий (macula, ae f – пляма) spicatus, a, um – колосистий (spica, ae f – колос) spinosus, a, um – колючий (spina, ae f – колючка) saxosus, a, um – скельний (saxum, i n – скеля) succulentus, a, um – соковитий (succus, i m – сік) esculentus, a, um – їстівний (esca, ae f – їжа, корм)
-al- -ar- -an- -ic- -in- -ens-is	Належність, властивість, відношення до предмета або місця	officinalis, e – лікарський (officina, ae f – аптека) vulgaris, e – звичайний (vulgus, i n – народ, натовп) montanus, a, um – гірський (mons, montis m – гора) silvaticus, a, um – лісовий (silva, ae f – ліс) caninus, a, um – собачий (canis, is m – собака) arvensis, e – польовий (arvum, i n – поле, рілля)
-e- -ace-	Ознака предмета за його походженням, подібність до якогось матеріалу	aureus, a, um – золотистий (aurum, i n – золото) argenteus, a, um – сріблястий (argentum, i n – срібло) oleaceus, a, um – городній, овочевий (olus, ēris n – овоч) herbaceus, a, um – трав'янистий (herba, ae f – трава)

§ 37. ЛАТИНСЬКА ХІМІЧНА НОМЕНКЛАТУРА

Для майбутнього фахівця агробіологічного профілю необхідні знання сучасної хімічної термінології та номенклатури – сукупності найменувань хімічних елементів і сполук.

Більшість назв хімічних елементів є іменниками латинського або грецького походження. Як правило, це іменники середнього роду II відміни:

Natrium, і *n* – натрій

Kalium, і *n* – калій

Nitrogenium, і *n* – азот

Zincum, і *n* – цинк.

NB! Phosphorus, і *m* – фосфор (іменник чоловічого роду II відміни); Sulfur, йіс *n* – сірка (іменник середнього роду III відміни).

Латинські назви хімічних елементів та сполук пишуться з великої букви.

Латинські назви хімічних елементів

Латинська назва	Символ	Українська назва	Латинська назва	Символ	Українська назва
Aluminium	Al	Алюміній	Hydrargyrum	Hg	Ртуть
Argentum	Ag	Срібло	Hydrogenium	H	Водень
Arsenicum	As	Миш'як	Iodum	I	Йод
Aurum	Au	Золото	Kalium	Ka	Калій
Barium	Ba	Барій	Magnesium /		
Bismuthum	Bi	Вісмут	Magnium	Mg	Магній
Borum	B	Бор	Manganum	Mn	Марганець
Bromum	Br	Бром	Natrium	Na	Натрій
Calcium	Ca	Кальцій	Nitrogenium	N	Азот
Carboneum	C	Вуглець	Oxygenium	O	Кисень
Chlorum	Cl	Хлор	Phosphorus	Ph	Фосфор
Cuprum	Cu	Мідь	Plumbum	Pb	Свинець
Ferrum	Fe	Залізо	Sulfur	S	Сірка
Fluorum	F	Фтор	Zincum	Z	Цинк

Латинські назви оксидів, пероксидів, гідроксидів

Латинські назви оксидів, пероксидів та гідроксидів складаються з двох слів: назви катіона і назви аніона.

На відміну від української хімічної номенклатури, латинська назва катіона (хімічного елемента) ставиться на першому місці у формі родового відмінка однини. На другому місці ставиться назва аніона (іменники *oxydum*, і *n* – *оксид*; *peroxydum*, і *n* – *пероксид*; *hydroxydum*, і *n* – *гідроксид*) у називному відмінку однини:

Назва катіона + назва аніона
(gen. sing.)   (nom. sing.)

Наприклад: *Zinci oxydum* – оксид цинку.

Латинські назви кислот

Латинські назви кислот складаються з двох слів: іменника *acidum*, і *n* – *кислота* та прикметника, утвореного від основи назви кислотоутворюючого елемента.

У назвах кисневих кислот з найвищим ступенем окислення вживаються прикметники з суфіксом ***-ic-um***:

Acidum sulfuricum – сірчана кислота

Acidum phosphoricum – фосфорна кислота.

У назвах кисневих кислот з нижчим ступенем окислення вживаються прикметники з суфіксом ***-os-um***:

Acidum sulfurosum – сірчиста кислота

Acidum chlorosum – хлориста кислота.

У назвах безкисневих кислот вживаються прикметники з префіксом ***hydro-*** і суфіксом ***-ic-um***:

Acidum hydrochloricum – хлористоводнева кислота

Acidum hydrosulfuricum – сірководнева кислота.

Латинські назви солей

Назви солей складаються з назви катіона і назви аніона.

1. Назва аніона солей кисневих кислот з найбільшим ступенем окислення виражається іменником чоловічого роду III відміни із суфіксом ***-as***.

2. Назва аніона солей кисневих кислот з меншим ступенем окислення виражається іменником чоловічого роду III відміни із суфіксом **-is**.

3. Назва аніона солей безкисневих кислот виражається іменником середнього роду II відміни із суфіксом **-id-um**.

4. Назва аніона солей безкисневих кислот з органічною основою виражається іменником середнього роду II відміни з префіксом **hydro-** та суфіксом **-id-um**.

Соли кислот	Суфікси та префікси		Приклади
	латинські	українські	
З найбільшим вмістом кисню	-as	-ат	Natrii sulfas сульфат натрію
З меншим вмістом кисню	-is	-ит, -іт	Natrii nitris нітрит натрію
Безкисневих	-id-um	-ид, -ід	Kalii iodidum йодид калію
Безкисневих з органічною основою	hydro- -id-um	гідро-, -ид	Natrii hydrochloridum гідрохлорид натрію

Латинські назви кислих солей утворюються так само, як і назви середніх солей, але з додаванням префікса **hydro-**:

Natrii hydrocarbonas – гідрокарбонат натрію.

ЛЕКСИЧНИЙ МІНІМУМ

acidum, і *n* – кислота

acidum sulfuricum – сірчана кислота

acidum sulfurosum – сірчиста кислота

acidum nitricum – азотна кислота

acidum nitrosum – азотиста кислота

acidum phosphoricum – фосфорна кислота

acidum citricum – лимонна кислота

acidum carbonicum – вугільна кислота

acidum hydrosulfuricum – сірководнева кислота

acidum hydrochloricum – хлористоводнева (соляна) кислота

oxydum, i *n* – оксид
sulfidum, i *n* – сульфід
chloridum, i *n* – хлорид
nitras, atis *m* – нітрат
nitris, itis *m* – нітрит
acetas, atis *m* – ацетат

phosphas, atis *m* – фосфат
carbonas, atis *m* – карбонат
sulfas, atis *m* – сульфат
sulfis, itis *m* – сульфїт
benzoas, atis *m* – бензоат
citras, atis *m* – цитрат

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Який спосіб словотворення називається суфіксацією?
2. Назвіть продуктивні латинські суфікси: а) іменників; б) прикметників.
3. Які значення мають латинські суфікси?
4. Як утворюються латинські назви оксидів, пероксидів та гідроксидів?
5. За допомогою яких суфіксів утворюються латинські назви кислот з найвищим ступенем окислення?
6. Як утворюються назви кислот з нижчим ступенем окислення?
7. Які особливості творення мають назви безкисневих кислот?
8. З яких компонентів складаються назви солей?
9. Назвіть способи творення латинських назв солей кисневих кислот.
10. Як утворюються латинські назви солей безкисневих кислот? Наведіть приклади.

ВПРАВИ

1. У поданих іменниках виділіть суфікси та визначте їх значення, перекладіть українською мовою:

<i>Варіант 1</i>	<i>Варіант 2</i>	<i>Варіант 3</i>	<i>Варіант 4</i>
herbula	herbarium	divisio	ramulus
agronomia	flosculus	bestiola	inflorescentia
seminarium	agricultura	pinetum	lenticella
salicetum	arbuscula	fruticulus cu-	granulum
foliolum	quercetum	cumerarium	fruticetum
nomenclatura	vegetatio	rudimentum	spicula

2. У наведених прикметниках виділіть суфікси та визначте їх значення, перекладіть українською мовою:

<i>Варіант 1</i>	<i>Варіант 2</i>	<i>Варіант 3</i>	<i>Варіант 4</i>
officinalis	vernalis	fragilis	dentatus
herbaceus	aureus	orientalis	quercinus
ucrainicus	mirabilis	silvaticus	betaceus
ramosus	ovatus	foliaceus	polonicus
montanus	temulentus	canescens	flavescens
succulentus	luteolus	rusticus	tuberosus

3. Від поданих основ утворіть прикметники, допишіть пропущені суфікси:

Варіант 1

vulg... – звичайний
 tuber... – бульбистий
 can... – собачий
 occident... – західний
 sat... – посівний
 odor... – запашний
 prat... – лучний

Варіант 2

arv... – польовий
 spin... – колючий
 macul... – плямистий
 aren... – піщаний
 argent... – сріблястий
 aqu... – водяний
 oler... – городній

Варіант 3

bacc... – ягідний
 taur... – кримський
 luc... – блискучий
 hort... – садовий
 sacchar... – цукровий
 acet... – кислий
 stepp... – степовий

Варіант 4

spic... – колосистий
 pall... – блідий
 frutic... – кущовий
 vimin... – лозовий
 domest... – домашній
 nigr... – чорнуватий
 gramin... – злаковий

4. Перекладіть українською мовою, у видових епітетах виділіть суфікси та поясніть їх значення:

Варіант 1

Solanum tuberosum
Avena barbata
Zea mays amyloacea
Agrostis canina
Mentha spicata
Triticum aestivum
Pisum arvense
Rheum palmatum
Brassica oleracea
Lycopersicon esculentum
Hordeum murinum
Festuca duriuscula
Panicum miliaceum
Papaver orientale

Варіант 3

Cerasus fruticosa
Taxus baccata
Genista germanica
Tilia cordata
Vinca herbacea
Mentha piperita
Campanula alpina
Convallaria maialis
Stellaria graminea
Abies sibirica
Euphorbia stepposa
Valeriana officinalis
Larix polonica
Equisetum hiemale
Daedalea quercina

Варіант 2

Trifolium montanum
Sorghum iaponicum
Gossypium herbaceum
Hordeum bulbosum
Centaurea borysthenica
Lamium maculatum
Rumex acetosa
Ribes aureum
Chenopodium betaceum
Nigella segetalis
Poa pratensis
Prunus spinosa
Fagopyrum tataricum
Thlaspi alliaceum

Варіант 4

Rosa canina
Fagus sylvatica
Platanus occidentalis
Actea spicata
Ribes lucidum
Acer tataricum
Viola odorata
Alnus glutinosa
Crataegus ucrainica
Ligustrum fruticans
Carex acuta
Adonis vernalis
Clematis flammula
Oenanthe aquatica
Salix fragilis

5. Знайдіть в етимологічному довіднику, наведеному в додатках у кінці посібника, слова, утворені за допомогою суфіксів, та з'ясуйте їх походження.

6. Перекладіть хімічні терміни українською мовою, у назвах аніонів солей укажіть, від яких кислот (кисневих або безкисневих) вони утворені:

acidum	hydrochloridum	salycilas	sulfas
nitras	phosphas	bromidum	arsenis
nitris	sulfidum	sulfis chlo-	hydroxydum
oxydum	carbonas	ridum	acetas

7. Перекладіть латинською мовою:

азотна кислота	сірчиста кислота	оксид цинку
азотиста кислота	сірководнева кислота	сульфат калію
соляна кислота	оксид фосфору	фосфат амонію
хлориста кислота	сірчаноокислий калій	сульфат міді
сірчана кислота	гідрокарбонат натрію	оксид заліза

ЗАНЯТТЯ 14

§ 38. ПРЕФІКСАЦІЯ

Префіксація – це спосіб творення нових слів за допомогою префіксів.

Префікси уточнюють лексичне значення слова, привносячи в нього певний значеннєвий відтінок, що може вказувати на локалізацію – розміщення у просторі (вгорі, внизу, попереду, позаду, навколо), напрямок (наближення, віддалення), час (до чого-небудь, після чого-небудь), відсутність, заперечення тощо.

У латинській мові як префікси вживаються прийменники і частки. При цьому кінцевий приголосний звук префікса уподібнюється до початкового приголосного звука кореня слова. Таке явище називається асиміляцією.

Асиміляція приголосних при префіксації

- 1) префікс **in-** + **b, p, m** → **im-**:
immaturus – незрілий (від in-maturus);
- 2) префікс **in-** + **l, r** → **il-** або **ir-**:
illustrare – висвітлювати, пояснювати (від in-lustrare);
- 3) префікс **con-** + **b, p, m, l, r** → **com-**:
communis – звичайний (від con-munis);
- 4) звук **b** у префіксі **sub-** перед **g, p, f** уподібнюється до наступного звука:
suffrutex – напівкущ (від sub-frutex);
- 5) звук **d** у префіксі **ad-** перед **c, g, p, f, l, r, s, t** уподібнюється до наступного звука:
assistens – асистент (від ad-sistens);
- 6) звук **s** у префіксі **dis-** перед **f** переходить у **f**:
difficilis – важкий (від dis-facilis),
а перед **d, g, l, m, r, s, v** звук **s** взагалі випадає:
di-varicatus – розлогий.

У біологічній номенклатурі вживаються також грецькі префікси, багато з яких є синонімічними або близькими за значенням до латинських префіксів.

Латинські та грецькі префікси

Латинські префікси	Грецькі префікси	Значення	Приклади
a-, ab-, abs-	apo-	віддалення, відхилення	aberratio – відхилення apocarpium – апокарпій
ad-	–	наближення	adaptatio – адаптація, пристосування
circum-	para-, peri-, amph-	навколо, з обох сторін	circumstantia – навколишнє середовище perianthum – оцвітина paraphyllum – прилист amphibia – земноводні
con- (com-)	syn- (sym-)	сполучення, сукупність	concultivar – сортотип compactus – стислий synthesis – синтез symbiosis – симбіоз
de- (des-)	cata-	рух донизу	descendes – низхідний catacarolla – нижній вінчик
dis- (di-)	dia-	відокремлення	diffusus – розлогий dialysis – відокремлення речовин
e-, ex-	ec-	відсутність, рух із середини назовні	efoliatus – безлистий extractum – витяжка
extra-	ecto-	перебування поза чим-небудь	extrafloralis – позаквітковий ectospora – ектоспора
in- (im-)	a-, an-	1) рух у середину 2) заперечення, відсутність	impletus – наповнений inodoratus – непахучий aphyllus – безлистий
infra-, sub-	hypo-	положення або перебування під чим-небудь	infrafoliaceus – підлистий subspecies – підвид hypogaeus – підземний
inter-	meso- dia-	положення між чим-небудь або всередині чого-небудь	intermedius – проміжний interspecificus – міжвидовий mesophyton – мезофіт
intra-	endo-	перебування всередині чого-небудь	diaspora – діаспора intraspecificus – внутрішньо-видовий endomycetes – ендоміцес

Латинські префікси	Грецькі префікси	Значення	Приклади
per- trans-	dia-	рух через	perforatus – пробитий transformatio – перетворення diakinesis – діакінез
post-	meta-	положення після чого-небудь	postremus – останній metatypus – метатип
prae- ante-	pro-	положення перед чим-небудь	praemontanus – передгірський antecedens – попередній prophyllum – передлист
re-	–	рух назад, повторна дія	recurvatus – відігнутий назад repetitio – повторення
se-	–	відділення	selectio – відбір, селекція separatio – відділення
super- supra-	hyper- epi-	положення або перебування над чим-небудь	superspecies – надвид suprafoliaceus – надлистий hypertrophia – гіпертрофія epigeus – наземний

§ 39. ОСНОВНІ ВІДОМОСТІ ПРО ДІЄСЛОВО

Основу біологічної номенклатури становлять іменники та прикметники. Дієслова вживаються лише в описах рослин і тварин у спеціальній біологічній літературі.

Граматичні категорії дієслів

Дієслово в латинській мові має:

два числа: однину – singularis

множину – pluralis;

три особи: першу – persona prima

другу – persona secunda

третю – persona tertia;

шість часів, з яких в агробіологічній термінології вживаються здебільшого: теперішній час – tempus praesens, минулий час доконаного виду – tempus perfectum;

три способи, з яких в агробіологічній термінології вживається в основному дійсний спосіб – modus indicativus;

два стани: активний – *genus activum*
 пасивний – *genus passivum*;
 неозначену форму (інфінітив) – *infinitivus*.

Латинські дієслова у словниках подаються в чотирьох основних формах:

- 1) перша особа однини теперішнього часу дійсного способу активного стану (*Praesens indicativi activi*):
planto – я саджу;
- 2) перша особа однини минулого часу доконаного виду дійсного способу активного стану (*Perfectum indicativi activi*):
plantavi – я посадив;
- 3) віддієслівний іменник середнього роду із значенням мети (*Supinum*):
plantatum – щоб садити;
- 4) неозначена форма дієслова (*Infinitivus praesentis activi*):
plantāre – садити.

Повна форма: *planto, plantavi, plantatum, plantāre*

Скорочена форма: *planto, avi, atum, āre*.

У навчальній літературі існує традиція наводити дієслова лише у двох формах: першій та четвертій. При цьому форма першої особи однини теперішнього часу дійсного способу активного стану наводиться повністю, потім указується закінчення неозначеної форми **-re** з попередньою голосною:

planto, āre – садити

colo, ěre – обробляти, вирощувати.

Дієвідміни

Латинські дієслова поділяються на чотири дієвідміни залежно від кінцевого звука основи теперішнього часу.

Основа теперішнього часу визначається шляхом відкидання від неозначеної форми дієслова (інфінітива) закінчення **-re/-ĕre**:

Дієвідміна	Кінцевий звук основи	Приклади
I	-ā	<i>plantā-re садити</i>
II	-ĕ	<i>vidĕ-re бачити</i>
III	приголосний або -u	<i>cresc-ĕre рости</i>
IV	-ī	<i>dilu-ĕre розводити</i>
		<i>audī-re слухати</i>

Від основи теперішнього часу утворюються форми теперішнього часу дійсного способу активного і пасивного станів, дієприкметники теперішнього часу та деякі інші форми, які в біологічній термінології не вживаються.

§ 40. ДІЄПРИКМЕТНИКИ ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ АКТИВНОГО СТАНУ

Дієприкметники теперішнього часу активного стану утворюються шляхом додавання до основи дієслів теперішнього часу суфіксів **-ns** (для дієслів I–II дієвідмін) та **-ens** (для дієслів III–IV дієвідмін):

Діє-відміна	Інфінітив	Дієприкметник теперішнього часу активного стану
I	formāre – утворювати	formans – утворюючий
II	florēre – цвісти	florens – який цвіте, квітучий
III	crescere – рости	crescens – який росте, зростаючий
IV	audire – слухати	audiens – який слухає, слухаючий

Дієприкметники теперішнього часу активного стану відмінюються як прикметники III відміни з одним родовим закінченням.

Зразок відмінювання дієприкметника теперішнього часу активного стану в nom. et gen. sing. et plur.

florens, entis – квітучий

	Sing.			Plur.	
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m, f</i>	<i>n</i>
Nom.	florens			florent-es	florent-ia
Gen.	florent-is			florent-ium	

У біологічній термінології дієприкметники теперішнього часу активного стану вживаються як епітети в назвах видів рослин і тварин та як назви надвидових таксонів (у формі nom. plur.):

Trapa natans – Водяний горіх плаваючий (від natāre – плавати)

Elytrigia repens – Пирій повзучий (від gerere – повзти)

Rodentia – ряд Гризуни (від rodere – гризти).

§ 41. ДІСПРИКМЕТНИКИ МИНУЛОГО ЧАСУ ПАСИВНОГО СТАНУ

Дієприкметники минулого часу пасивного стану утворюються від основи супіна (віддієслівного іменника із значенням мети) шляхом додавання родових закінчень **-us, -a, -um**.

Основа супіна визначається шляхом відкидання від форми супіна закінчення **-um**.

Інфінітив	Супін	Дієприкметник минулого часу пасивного стану
plantāre – садити	plantatum	plantatus, a, um – посаджений
vidēre – бачити	visum	visus, a, um – побачений
serēre – сіяти	satum	satus, a, um – посіяний
audīre – слухати	auditum	auditus, a, um – почутий

Дієприкметники минулого часу пасивного стану відмінюються за зразком прикметників I–II відмін.

Зразок відмінювання дієприкметника минулого часу пасивного стану в nom. et gen. sing. et plur.

plantatus, a, um – посаджений

	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
Nom. sing.	plantat- us	plantat- a	plantat- um
Gen. sing.	plantat- i	plantat- ae	plantat- i
Nom. plur.	plantat- i	plantat- ae	plantat- a
Gen. plur.	plantat- orum	plantat- arum	plantat- orum

У біологічній термінології дієприкметники минулого часу пасивного стану вживаються як епітети в назвах видів рослин і тварин та як назви надвидових таксонів (у формі nom. plur.):

Grossularia reclinata – Агрис відхилений (від reclināre – відхилити назад)

Hypericum perforatum – Звіробій звичайний, або дірявий (від perforāre – пробивати, проколувати)

Compositae – родина Складноцвіті (від componēre – складати).

ЛЕКСИЧНИЙ МІНІМУМ

pungens, entis – колючий	suaveolens, entis – запашний
repens, entis – повзучий	urens, entis – жалкий
serpens, entis – повзучий	pubescens, entis – пухнастий
natans, antis – плаваючий	splendens, entis – блискучий
patiens, entis – стійкий	procumbens, entis – сланкий
frigoris patiens – морозостійкий	nutans, antis – пониклий
siccicatis patiens – посухостійкий	confertus, a, um – скупчений
umbrae patiens – тіньовитривалий	intermedius, a, um – проміжний,
nocens, entis – шкідливий	середній
infestans, antis – шкідливий, небез-	perforatus, a, um – пробитий,
печний	продірявлений, пронизаний
nigricans, antis – чорніючий, чор-	reclinatus, a, um – відхилений
нуватий	diffusus, a, um
virescens, entis – зеленіючий, зеле-	effusus, a, um
нуватий	divaricatus, a, um
flavescens, entis – жовтіючий, жов-	compressus, a, um
туватий	congestus, a, um
fragrans, antis – пахучий, запашний	contractus, a, um

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Який спосіб словотворення називається префіксацією?
2. Назвіть продуктивні латинські префікси, вкажіть їх значення.
3. Які фонетичні зміни відбуваються при префіксації?
4. Назвіть граматичні категорії латинських дієслів.
5. У яких основних формах наводяться латинські дієслова у словниках?
6. Як визначається основа теперішнього часу латинських дієслів? Які форми від неї утворюються?
7. Скільки дієвідмін є в латинській мові? Як вони визначаються?
8. Які форми дієприкметників живаються в біологічній термінології?
9. Як утворюються дієприкметники теперішнього часу активного стану?
10. Як утворюються дієприкметники минулого часу пасивного стану?

ВПРАВИ

1. Перекладіть латинською мовою, виділіть префікси та вкажіть їх значення:

<i>Варіант 1</i>	<i>Варіант 2</i>	<i>Варіант 3</i>	<i>Варіант 4</i>
розлогий	позаквітковий	підклас	безлистий
скупчений	підземний	надвид	незрілий
стиснутий	метатип	оцвітина	ендобіотичний
відхилений	безпелюстковий	наземний	паразитичний
підпорядок	дірвий	передлист	сортотип

2. Знайдіть в етимологічному довіднику, наведеному в додатках у кінці посібника, слова, утворені за допомогою префіксів, та з'ясуйте їх походження.

3. Визначте дісвідміну дієслів за неозначеною формою:

<i>Варіант 1</i>	<i>Варіант 2</i>
florēre – цвісти	laborāre – працювати
colēre – обробляти, вирощувати	serēre – сіяти
habitāre – жити, мешкати	dormīre – спати
scīre – знати	studēre – вчити, вивчати
<i>Варіант 3</i>	<i>Варіант 4</i>
crescēre – рости	vivēre – жити
docēre – вчити	olēre – пахнути
plantāre – саджати	irrigāre – поливати
nutrīre – годувати	audīre – слухати

4. Утворіть дісприкметники теперішнього часу активного стану від дієслів, наведених у попередньому завданні, перекладіть їх українською мовою.

5. Від основи супіна, наведеного у дужках, утворіть дієприкметники минулого часу пасивного стану та перекладіть їх українською мовою.

Варіант 1

germināre (germinatum) – проростати
nomināre (nominatum) – називати
seligĕre (selectum) – відбирати
inserĕre (insetum) – прищеплювати

Варіант 2

perforāre (perforatum) – пробивати, проколювати
conglomerāre (conglomeratum) – скупчувати, стискувати
serĕre (satum) – сіяти
componĕre (compositum) – складати

Варіант 3

divulgāre (divulgatum) – поширювати
compressāre (compressum) – стискувати
describĕre (descriptum) – описувати
colĕre (cultum) – обробляти, вирощувати

Варіант 4

laetificāre (laetificatum) – удобрювати
decorāre (decoratum) – прикрашати
tegĕre (tectum) – вкривати
flectĕre (flexum) – згинати

6. Перекладіть українською мовою, виділіть префікси та вкажіть їх значення, підкресліть дієприкметники:

Варіант 1

Hordeum intermedium
Triticum compactum
Cuscuta epilinum
Zea mays indentata
Trifolium diffusum

Варіант 2

Achillea submillefolium
Ranunculus dissectus
Rorippa amphibia
Elytrigia intermedia
Astragalus suprapilosus

Carex remota
Bromopsis inermis
Hypericum perforatum
Rumex conglomeratus
Arachis hypogaea
Juncus subnodulosus

Варіант 3

Serratula inermis
Pinus conglomerata
Rubus suberectus
Erysimum repandum
Potentilla impolita
Prunus divaricata
Acacia dealbata
Lunaria rediviva
Pellia epiphylla
Amaranthus retroflexus
Lolium remotum

Poa compressa
Vicia incisa
Allium pervestitum
Grossularia reclinata
Rosa subpomifera
Onobrychis transcaucasica

Варіант 4

Succisella inflexa
Juncus compressus
Synchytrium endobioticum
Matricaria perforata
Cucscuta epithyrum
Iris aphylla
Elytrigia elongata
Cardamine impatiens
Ruscus hypoglossus
Cycas revoluta
Calamagrostis epigeios

7. Перекладіть латинською мовою:

Варіант 1

Пирій повзучий
Будяк пониклий
Зайцегуб п'янкий
Рдесник блискучий
Сон розкритий
Гостриця сланка
Лепешняк плаваючий
Морозостійкий вид
Вівсюнець пухнастий
Рисівка зеленувата

Варіант 2

Перлівка поникла
Сон чорніючий
Лутига блискуча
Конюшина повзуча
Ялина колюча
Перлівка поплутана
Береза пухнаста
Посухостійкий вид
Рдесник плаваючий
Софора жовтувата

Варіант 3

Бромус мінливий
Фізаліс пухнастий
Тафрина деформуюча
Тіньовитривала рослина
Жовтець повзучий
Водяний горіх плаваючий
Ожика біла
Келерія блискуча
Османт запашний
Сочевиця чорнувата

Варіант 4

Шавлія блискуча
Кропива жалка
Дуб пухнастий
Степовий гірчак повзучий
Фітофтора небезпечна
Смілька поникла
Жовтушник розлогий
Куничник сіруватий
Приворотень блискучий
Трищитинник жовтуватий

ЗАНЯТТЯ 15

§ 42. ІНФОРМАТИВНИЙ ЗМІСТ ЛАТИНСЬКИХ НАЗВ РОСЛИН І ТВАРИН

Латинські ботанічні та зоологічні назви не тільки вказують на таксон, але й часто містять у собі певну інформацію про рослину або тварину. Такі найменування називаються *інформативними*.

Інформативні назви рослин і тварин за характером ознак, які вони відображають, можна умовно поділити на ряд груп:

1) назви, що вказують на морфологічні ознаки рослин і тварин:

a) форму:

Panicum ovatum – Просо овальне

Linum tenuifolium – Льон тонколистий

Triticum sphaerosocum – Пшениця круглозернова

Populus pyramidalis – Тополя пірамідальна;

b) розмір рослини (тварини) або окремих її частин:

Agrostis gigantea – Мітлиця гігантська

Achillea micrantha – Деревій дрібноквітковий

Dociostaurus brevicollis – Хрестовичка мала;

c) колір:

Lupinus luteus – Люпин жовтий

Trifolium aureum – Конюшина золотиста

Phaseolus coccineus – Квасоля яскраво-червона

Polyphilla alba – Мармуровий хрущ білий;

2) назви, що вказують на смак або запах рослини:

Rumex acetosa – Щавель кислий

Euphorbia dulcis – Молочай солодкий

Anethum graveolens – Кріп пахучий;

3) назви, що вказують на зовнішню схожість:

Euphorbia salicifolia – Молочай верболистий

Gossypium herbaceum – Бавовник трав'янистий

Hippophaë rhamnoides – Обліпіха крушиновидна

Vespertilio murinus – Кажан мишачий;

4) назви, що вказують на екологічне середовище поширення:

Pisum arvense – Горох польовий

Lathyrus pratensis – Чина лучна

Secale silvestre – Жито лісове

Anisoplia segetum – Хрущ польовий;

5) назви, що відображають географічне поширення або батьківщину рослини чи тварини:

- Fagopyrum tataricum* – Гречка татарська
Triticum polonicum – Пшениця польська
Lepus europaeus – Заєць європейський;
- 6) назви, що вказують на час появи рослини або тварини:
Primula veris – Первоцвіт весняний
Triticum aestivum – Пшениця літня
Convallaria maialis – Конвалія звичайна (травнева)
Trombicula autumnalis – Травокліщ осінній;
- 7) назви, що відображають характер або поведінку тварин:
Locusta migratoria – Сарана мандрівна
Microtus socialis – Полівка гуртова
Lacerta agilis – Ящірка прудка;
- 8) назви, що вказують на практичне значення рослин або тварин:
Fagopyrum esculentum – Гречка їстівна
Anisantha tectorum – Анізанта покрівельна
Genista tinctoria – Дрік красильний
Apis mellifera – Бджола медоносна.

§ 43. УТВОРЕННЯ ВИДОВИХ ЕПІТЕТІВ РОСЛИН І ТВАРИН ВІД ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ

Видові епітети рослин і тварин, утворені від географічних назв, як правило, є прикметниками, які узгоджуються з назвою роду. Вони утворюються від основи географічної назви за допомогою суфіксів та родових закінчень:

-(i)ensis, e	<i>chinensis, e</i> – китайський
-(i)anus, a, um	<i>odessanus, a, um</i> – одеський
-icus, a, um	<i>ucrainicus, a, um</i> – український
-inus, a, um	<i>alpinus, a, um</i> – альпійський

Наприклад: *Callistēphus chinensis* – Садова айстра китайська
Leontice odessana – Леонтиця одеська
Stipa ucrainica – Ковила українська
Alopecūrus alpinus – Китник альпійський
Lepus arcticus – Заєць арктичний
Ursus americanus – Ведмідь американський.

Рідше трапляються видові епітети, утворені від географічних назв, виражені іменником у формі родового відмінка:

Aster novae-angliae – Айстра американська
Cedrus libani – Кедр ліванський.

§ 44. ДОПОМІЖНЕ ДІЄСЛОВО ESSE – БУТИ

Дієслово *esse* – *бути* не належить до жодної дієвідміни і утворює форми теперішнього часу дійсного способу від різних основ.

Відмінювання дієслова esse в теперішньому часі дійсного способу

Особа	Sing.	Plur.
1	sum я є	sumus ми є
2	es ти є	estis ви є
3	est він, вона, воно є	sunt вони є

У реченні дієслово *esse* може вживатися як простий присудок і як зв'язка у складеному присудку.

Як простий присудок дієслово *esse* має значення “бути, існувати, знаходитися”. У таких випадках при перекладі українською мовою воно не пропускається.

Наприклад:

Sunt plantae arvenses, pratenses, silvaticae, hortenses, stepposae et cetera. – Існують рослини польові, лучні, лісові, садові, степові та інші.

Universitas Agraria Nationalis in Kiiovia est. – Національний аграрний університет знаходиться в Києві.

Як зв'язка в складеному присудку дієслово *esse* може перекладатися відповідно або пропускатися. Іменна частина складеного присудка в латинській мові завжди стоїть у називному відмінку, а в українській – у називному або орудному.

Наприклад:

Avena sativa et Triticum durum plantae cultae sunt. – Овес посівний і Пшениця тверда – культурні рослини.

Botanica disciplina naturalis est. – Ботаніка є природничою дисципліною.

§ 45. ПОРЯДОК СЛІВ У ЛАТИНСЬКОМУ РЕЧЕННІ

У латинській мові вільний порядок слів. Однак у навчальній літературі дотримуються граматичного порядку слів, коли підмет стоїть на початку речення, а присудок – у кінці. Означення завжди стоїть після означуваного слова, а додаток, як правило, – перед присудком.

Наприклад:

Daucus planta oleracea est. – Морква – овочева культура.

Betula verrucosa et Alnus glutinosa in silvis crescunt. – Береза бородавчаста і Вільха клейка ростуть у лісах.

У латинській мові особові займенники при дієсловах, як правило, не вживаються. При перекладі українською мовою займенники додаються. Наприклад:

Studiosus facultatis agronomicae sum. – Я студент агрономічного факультету.

ЛЕКСИЧНИЙ МІНІМУМ

europaeus, a, um – європейський
asiaticus, a, um – азіатський
italicus, a, um – італійський
ucrainicus, a, um – український
rossicus, a, um – руський
ruthenicus, a, um – руський
britannicus, a, um – британський
borysthenicus, a, um – дніпровський
moldavicus, a, um – молдавський
germanicus, a, um – німецький, германський

chinensis, e – китайський
japonicus, a, um – японський
alpinus, a, um – альпійський
alpestris, e – альпійський
tauricus, a, um – кримський
tataricus, a, um – татарський
sibiricus, a, um – сибірський
caucasicus, a, um – кавказький
graecus, a, um – грецький
carpaticus, a, um – карпатський
polonicus, a, um – польський

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які назви рослин і тварин є інформативними?
2. На які групи поділяються інформативні назви?
3. Які, на вашу думку, ознаки рослин і тварин найчастіше бувають кладені в основну номінації? Обґрунтуйте свою відповідь.
4. Чим можуть бути виражені видові епітети, утворені від географічних назв?
5. За допомогою яких суфіксів утворюються видові епітети від географічних назв?
6. Які особливості відмінювання має дієслово *esse*?
7. Які функції може виконувати дієслово *esse* в реченні?
8. Як може перекладатися дієслово *esse* в реченні? Наведіть приклади.
9. Який порядок слів у латинському реченні називається граматичним?
10. Чим відрізняється порядок слів у реченні в латинській і українській мовах?

ВПРАВИ

1. Перекладіть українською мовою, визначте, яку інформацію про вид містить та чи інша назва:

Варіант 1

Lupinus albus
Plantago maior
Cuscuta campestris
Hordeum murinum
Cyrsum arvense
Equisetum hiemale
Petroselinum crispum
Vitis vinifera
Oryza sativa
Asparagus brachyphyllus

Варіант 2

Poa bulbosa
Trifolium pratense
Chelidonium maius
Medicago minima
Setaria viridis
Allium microbulbum
Triticum compactum
Solanum tuberosum
Chamomilla suaveolens
Vicia angustifolia

Варіант 3

Inula elliptica
Tilia argentea
Anemone narcissiflora
Malus pumila
Fagus grandifolia
Oxycoccus microcarpus
Hyoscyamus niger
Robinia pseudoacacia
Fagus silvatica
Quercus petraea

Варіант 4

Pyrola rotundifolia
Plantago lanceolata
Calvatia gigantea
Morus alba
Ribes rubrum
Betula populifolia
Gentiana lutea
Malus praecox
Valeriana officinalis
Morchella esculenta

2. Випишіть з етимологічного довідника, наведеного в додатках у кінці посібника, назви, що вказують на морфологічні ознаки рослин, та з'ясуйте їх походження.

3. Перекладіть латинською мовою, визначте, яку інформацію про вид містить та чи інша назва:

Варіант 1

Еспарцет скельний
Селера пахуча
Деревій дрібноквітковий
Кульбаба лікарська
Перець однорічний
Горох високий
Осот городній
Кукурудза цукрова
Мак снотворний

Варіант 2

Льон жовтий
Мітлиця тонка
Молочай степовий
Яблуня карликова
Виноград лісовий
М'ята перцева
Костриця червона
Кріп пахучий
Лобода бурякова

Варіант 3

Білозір болотний
Пшінка весняна
Вільха червона
Клен неспражньооплатановий
Мигдаль низький
Тонконіг дібровний
Наперстянка великоквіткова
Чина запашна
Рапс олійний

Варіант 4

Бук східний
Горицвіт весняний
Барвінок трав'янистий
Звіробій гірський
Вишня куцова
Гравілат міський
Астрагал солодколистий
Овес посівний
Парило запашне

4. Перекладіть українською мовою, поясніть спосіб утворення видових епітетів від географічних назв:

Варіант 1

Avena abyssinica
Campanula alpina
Amelanchier canadensis
Astragalus borysthenticus
Berberis iliensis
Buxus hyrcana
Allium ascalonicum
Fragaria chiloensis
Aster novae-angliae
Hamamelis virginiana

Варіант 2

Cuscuta europaea
Aquilegia colchica
Festuca valesiaca
Aster novi-belgii
Asclepias syriaca
Colchicum ancycense
Cotoneaster taurica
Cytisus ruthenicus
Gymnospermium odessanum
Stipa ucrainica

Варіант 3

Trifolium borysthenicum
Vitis amurensis
Valeriana ucrainica
Sorbus scandica
Trollius asiaticus
Trisetum carpaticum
Solidago canadensis
Thymus polessicus
Cedrus libani
Iris germanica

Варіант 4

Pisum abyssinicum
Phytolacca americana
Bellevialia sarmatica
Callistephus chinensis
Iris florentina
Tragopogon ucrainicus
Cetraria islandica
Euphrasia tatarica
Heliotropium peruvianum
Glycyrrhiza uralensis

5. Перекладіть латинською мовою:

Варіант 1

Пшениця польська
Гречка татарська
Просо італійське
Липа європейська
Ялиця сибірська
Аконіт буковинський
Абрикос маньчжурський
Полин кримський
Ковила українська
Сосна сибірська

Варіант 2

Глід український
Овес візантійський
Волошка сумська
Молочай карпатський
Клен татарський
Вишня японська
Модрина польська
Солодушка кримська
Повитиця європейська
Келерія молдавська

Варіант 3

Козельці дніпровські
Оман британський
Півники угорські
Льонок руський
Жимолость татарська
Ешольція каліфорнійська
Дзвоники карпатські
Незабудка альпійська
Бородач кавказький
Ялина канадська

Варіант 4

Мак альпійський
Маслина європейська
Лимонник китайський
Скабіоза українська
Горобина грецька
Тополя канадська
Тонконіг волинський
Волошка дніпровська
Ялівець сибірський
Воловик італійський

6. Перекладіть українською мовою:

Варіант 1

- 1) Studiosus Universitatis Agrariae Nationalis sum.
- 2) Pisum sativum planta leguminosa est.
- 3) Nomenclatura bonanica et nomenclatura zoologica latinae sunt.
- 4) Forma foliorum varia est: sunt folia rotunda, ovata, lanceolata, cordata, acuta, obtusa.
- 5) Populus et acer arbores sunt, crataegus frutex est.

Варіант 2

- 1) Tilia cordata planta officinalis, mellifera et lignifera est.
- 2) Studiosi facultatis agronomicae estis.
- 3) Species Hordei variae sunt: Hordeum sativum, Hordeum vulgare, Hordeum distichum, Hordeum intermedium, Hordeum jubatum.
- 4) Quercus robur arbor alta, robusta et pulchra est.
- 5) Sunt herbae campestris, pratenses, silvaticae, stepposae.

Варіант 3

- 1) Secale, triticum, hordeum, panicum, avena et oryza plantae gramineae sunt.
- 2) Leptinotarsa decemlineata infestum est.
- 3) Studiosi cursus primi facultatis protectionis plantarum sumus.
- 4) Lingua Latina in biologia necessaria est.
- 5) Boletus, suillus, agaricus, russula et morchella fungi cibarii sunt, amanita fungus venenatus est.

Варіант 4

- 1) Umbella, racemus, calathidium, panicula, spica et cincinnus inflorescentiae sunt.
- 2) Ucrainici sumus.
- 3) Pulsatilla latifolia est planta silvatica, Trifolium repens est planta pratensis.
- 4) Pinus et abies arbores coniferae sunt, acer arbor frondosa est.
- 5) Flores Convallariae majalis albae sunt.

ЗАНЯТТЯ 16

§ 46. ІНДИФЕРЕНТНІ НАЗВИ

На відміну від інформативних назв, індиферентні назви не несуть ніякої інформації про будову, колір, форму або середовище поширення рослин чи тварин. Індиферентними є епоніми – терміни, утворені від власних назв: імен та прізвищ учених (переважно біологів) та видатних людей. Наприклад: рід *Magnolia* (*Магнолія*) названо на честь французького ботаніка П. Магнола; рід *Linnaea* (*Ліннея*) – на честь шведського природознавця К. Ліннея; рід *Nicotiana* (*Тютюн*) – на честь французького посла Ж. Ніко.

До індиферентних належать також назви, утворені від міфологічних імен. Наприклад: *adonis* – горичвіт, *mentha* – м'ята та ін.

Індиферентними можуть бути як родові назви, так і видові епітети.

Способи вираження індиферентних видових епітетів

Частина мови	Вид синтаксичного зв'язку	Приклади
Іменник (<i>gen. sing.</i>)	Неузгоджене означення	<i>Rugosa raicovae</i> – Ругоза Райкової
Іменник (<i>nom. sing.</i>)	Прикладка	<i>Daphne sophia</i> – Вовчі ягоди Софії
Прикметник (<i>nom. sing.</i>)	Узгоджене означення	<i>Stipa lessingiana</i> – Ковила Лессінга

Індиферентним може бути не тільки видовий, й внутрішньовидовий епітет. Наприклад: *Chrysosplenium rimosum* ssp. *dezhnevii* – Жовтяниця щіляста, підвид – Дежньова.

§ 47. УТВОРЕННЯ РОДОВИХ НАЗВ ТА ВИДОВИХ ЕПІТЕТІВ РОСЛИН ВІД ВЛАСНИХ НАЗВ

Від власних назв (імен та прізвищ) можуть утворюватися як назви родів рослин, так і видові епітети.

Міжнародний кодекс ботанічної номенклатури рекомендує надавати жіночий рід родовим назвам рослин, утвореним від імен та прізвищ, незалежно від того, особам якої статі вони присвячені.

При утворенні назв родів рослин від імен та прізвищ слід дотримуватися таких правил:

- а) якщо власна назва закінчується на голосний (крім **-a**) або **-er**, то додається закінчення **-a**:
Saussure – Saussure-a
Otto – Otto-a
Lonitzer – Lonicer-a;
- б) якщо власна назва закінчується на **-a**, то додається закінчення **-ea** або **-ia**:
Colla – Colla-ea
Pontedera – Ponteder-ia;
- в) якщо власна назва закінчується на приголосний, то додається закінчення **-ia**:
Begon – Begon-ia
Vavilov – Vavilov-ia
Komarov – Komarov-ia;
- г) у латинізованих власних назвах або назвах, утворених від латинських імен, що закінчуються на **-us**, це закінчення змінюється на **-a**:
Linnaeus – Linnaea
Dionysius – Dionysia.

Згідно з Міжнародним кодексом ботанічної номенклатури, видові епітети можуть утворюватися від власних назв двома основними способами:

1) шляхом додавання до основи власної назви закінчень родового відмінка;

2) шляхом утворення прикметників.

Утворення епонімів залежить від закінчення вихідних власних назв.

При першому способі слід дотримуватися таких правил:

- а) якщо власна назва закінчується на голосний (крім **-a**) або **-er**, то додається закінчення **-i** (як у іменників чоловічого роду II відміни):
Orchis fedtchenko-i – Зозулинець Федченка
Centaurea angelescu-i – Волошка Анжелеску
Cytisus zinger-i – Зіновать Зінгера
Brasenia shreber-i – Бразенія Шребера;
- б) якщо власна назва закінчується на **-a**, то до основи додається закінчення **-ae** (як у іменників I відміни). Закінчення **-ae** додається також, якщо видовий епітет утворено від жіночих імен та прізвищ:
Abutilon avicenn-ae – Абутилон Авіценни

Crataegus poiarcov-ae – Глід Пояркової

Primula juuli-ae – Первоцвіт Юлії.

Інколи латинізовані жіночі імена та прізвиська можуть бути використані як видовий епітет без змін (у ном. sing.):

Daphne sophia – Вовчі ягоди Софії;

- в) якщо власна назва закінчується на приголосний, то до неї додається закінчення **-ii**:

Triticum timopheev-ii – Пшениця Тимофєєва

Abies glehn-ii – Ялиця Глена;

- г) якщо видовий епітет дається на честь кількох осіб, то додаються закінчення родового відмінка множини **-orum** (для чоловічого роду) або **-arum** (для жіночого роду):

verlotiorum (від братів Verlot)

brauniarum (від сестер Braun).

При другому способі видові епітети утворюються від власних назв такими способами:

- а) якщо власна назва закінчується на голосний (крім **-a**) або **-er**, то додається суфікс **-an-** і відповідні родові закінчення **-us**, **-a**, **-um**:

Pyrus radde-ana – Груша Радде

Scilla mischtschenko-ana – Проліска Міщенко;

- б) якщо власна назва закінчується на **-a**, то додається суфікс **-n-** (зрідка **-aen-**) і відповідні родові закінчення **-us**, **-a**, **-um**:

Saussurea kitamura-na – Соссюрея Кітамури

Adenophora golubinzew-aena – Аденофора Голубінцевої;

- в) якщо власна назва закінчується на приголосний (крім **-a**), то додається суфікс **-ian-** і відповідні родові закінчення **-us**, **-a**, **-um**:

Thymus marschall-ian-us – Чебрець Маршаллів

Stipa lessing-ian-a – Ковила Лессінга

Veratrum lobell-ian-um – Чемериця Лобелієва.

NB! У латинських номенклатурних найменуваннях видові епітети, утворені від власних назв, пишуться з малої букви, а в українських – з великої.

Власні назви, запозичені з мов із латинським алфавітом (англійської, французької тощо) зберігають оригінальне написання. Наприклад: Jonson – Джонсон, Gilmour – Гилмур, Pourtet – Пурте.

Власні назви, запозичені з мов із нелатинськими алфавітами, транслітеруються за спеціальними правилами, які склалися під впливом латинської та німецької орфографії. Таблиця транслітерації українських букв наводиться в додатках у кінці посібника.

§ 48. ВІДМІНЮВАННЯ ДІЄСЛІВ У ТЕПЕРІШНЬОМУ ЧАСІ ДІЙСНОГО СПОСОБУ АКТИВНОГО СТАНУ

Теперішній час дійсного способу утворюється шляхом приєднання до основи дієслова теперішнього часу особових закінчень або безпосередньо, або за допомогою сполучних голосних.

Особові закінчення латинських дієслів активного стану

Особа	Sing.	Plur.
1	-o, -m	-mus
2	-s	-tis
3	-t	-nt

Зразки відмінювання дієслів у теперішньому часі дійсного способу активного стану

I дієвідміна

При відмінюванні дієслів I дієвідмини у теперішньому часі дійсного способу активного стану особові закінчення додаються безпосередньо до основи. У 1-й особі однини кінцевий голосний основи **-a** зливається з особовим закінченням **-o**.

laborāre – працювати (основа laborā-)

Особа	Sing.	Plur.
1	laboro <i>я працюю</i>	laboramus <i>ми працюємо</i>
2	laboras <i>ти працюєш</i>	laboratis <i>ви працюєте</i>
3	laborat <i>він (вона, воно) працює</i>	laborant <i>вони працюють</i>

II дієвідміна

При відмінюванні дієслів II дієвідміни в теперішньому часі дійсного способу активного стану особові закінчення додаються безпосередньо до основи.

vidēre – бачити (основа vidē-)

Особа	Sing.	Plur.
1	video <i>я бачу</i>	videmus <i>ми бачимо</i>
2	vides <i>ти бачиш</i>	videtis <i>ви бачите</i>
3	videt <i>він (вона, воно) бачить</i>	vident <i>вони бачать</i>

III дієвідміна

При відмінюванні дієслів III дієвідміни в теперішньому часі дійсного способу активного стану особові закінчення додаються до основи за допомогою сполучних голосних, а саме: починаючи з 2-ї особи однини до 2-ї особи множини між основою і закінченням додається голосний **-i**, а в 3-й особі множини – **-u**.

colēre – вирощувати, обробляти (основа col-)

Особа	Sing.	Plur.
1	colo <i>я вирощую</i>	colimus <i>ми вирощуємо</i>
2	colis <i>ти вирощуєш</i>	colitis <i>ви вирощуєте</i>
3	colit <i>він (вона, воно) вирощує</i>	colunt <i>вони вирощують</i>

IV дієвідміна

При відмінюванні дієслів IV дієвідміни в теперішньому часі дійсного способу активного стану особові закінчення додаються безпосередньо до основи, лише в 3-й особі множини між основою і закінченням вставляється сполучний голосний **-u**.

audīre – слухати (основа audī-)

Особа	Sing.	Plur.
1	audio <i>я слухаю</i>	audimus <i>ми слухаємо</i>
2	audis <i>ти слухаєш</i>	auditis <i>ви слухаєте</i>
3	audit <i>він (вона, воно) слухає</i>	audiunt <i>вони слухають</i>

ЛЕКСИЧНИЙ МІНІМУМ

planto, āre – садити, саджати
laboro, āre – працювати
laetifico, āre – удобрювати
irrigo, āre – поливати
aro, āre – орати, обробляти
germino, āre – проростати
fructifico, āre – плодоносити
habito, āre – жити, мешкати
formo, āre – утворювати
nomino, āre – називати
classifico, āre – класифікувати
floreo, ēre – цвісти
studeo, ēre – вчити, вивчати
doceo, ēre – вчити
habeo, ēre – мати
oleo, ēre – пахнути

cresco, ēre – рости
vivo, ēre – жити
colo, ēre – обробляти, ви-
рощувати
sero, ēre – сіяти
meto, ēre – жати, збирати
seligo, ēre – відбирати
insero, ēre – прищеплювати
dico, ēre – говорити
defloresco, ēre – відцвітати
maturesco, ēre – дозрівати
decido, ēre – опадати
lego, ēre – збирати; читати
describo, ēre – описувати
occuro, ēre – зустрічатися
scio, īre – знати

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які назви рослин і тварин є індивідуальними? Чим вони відрізняються від інформативних?
2. Чим може бути виражений індивідуальний видовий епітет?
3. Як утворюються родові назви рослин від власних назв?
4. Сформулюйте правила утворення видових епітетів рослин від імен та призвищ.
5. Як утворюються форми теперішнього часу дійсного способу активного стану латинських дієслів?
6. Назвіть особові закінчення латинських дієслів.

7. У дієслів яких дієвідмін форми теперішнього часу дійсного способу активного стану утворюються шляхом приєднання особових закінчень безпосередньо до основи?
8. Які особливості творення має форма 1-ї особи однини теперішнього часу дійсного способу активного стану дієслів I дієвідміни?
9. За допомогою яких сполучних голосних утворюються форми теперішнього часу дійсного способу активного стану дієслів III дієвідміни?
10. Як утворюється форма 3-ї особи множини теперішнього часу дійсного способу активного стану дієслів IV дієвідміни?

ВПРАВИ

1. Транслітеруйте (запишіть латиницею) імена та прізвища, утворіть від них видові епітети у формі: а) іменників у родовому відмінку; б) прикметників:

Зразок: Вінтер – Winter – winteri – winteranus, a, um

<i>Варіант 1</i>	<i>Варіант 2</i>	<i>Варіант 3</i>	<i>Варіант 4</i>
Лінней	Вавилов	Тимофєєв	Гіннал
Тімірязєв	Мюррей	Гердер	Євгенія
Браун	Дортманн	Сугерокі	Зеров
Попова	Окснер	Сочава	Стенлі
Альберт	Радченко	Глен	Липський
Галлер	Воронов	Островський	Петренко
Фомін	Завадський	Радде	Кернер

2. Перекладіть індиферентні назви видів рослин, визначте спосіб утворення видових епітетів від імен та прізвищ:

<i>Варіант 1</i>	<i>Варіант 2</i>
Phleum michelii	Sorbaria olgae
Crambe steviana	Rubus komarovii
Allium paulii	Triticum thaoudar
Artemisia tchernieviana	Avena ludoviciana
Triticum timopheevii	Stipa zaleskii
Agrostis syreistschikovii	Avena wiestii
Thymus pallasianus	Festuca beckeri

Варіант 3

Pinus fominii
Aconitum besseranum
Sedum ruprechtii
Primula eugeniae
Rugosa raicovae
Veratrum lobellianum
Daphne sophia

Варіант 4

Crataegus poiarcovae
Corydalis halleri
Pinus banksiana
Cytisus zingeri
Betula maximowichiana
Iris camillae
Ranunculus kladnii

3. Провідмініяйте дієслова в теперішньому часі дійсного способу активного стану:

Варіант 1

planto, āre – садити
studeo, ēre – вчити, вивчати
vivo, ēre – жити
scio, īre – знати

Варіант 2

amo, āre – любити
respondo, ēre – відповідати
sero, ēre – сіяти
nutrio, īre – годувати

Варіант 3

irrigo, āre – поливати
sedeo, ēre – сидіти
dico, ēre – говорити
sentio, īre – відчувати, думати

Варіант 4

argo, āre – орати, обробляти
doceo, ēre – вчити
lego, ēre – читати
consentio, īre – погоджуватися

4. Перекладіть речення українською мовою, для довідки використовуйте таблицю відмінкових закінчень іменників, розміщену у додатках:

Варіант 1

- 1) Solanum tuberosum et Lycopersicum esculentum colimus.
- 2) Rubus ideus Majo floret, Julio fructificat.
- 3) Mala herba cito crescit (*латинське прислів'я*).

Варіант 2

- 1) Pulsatilla latifolia et Convallaria majalis vere florent.
- 2) Phleum, trifolium, lathyrus, festuca et poa in pratis crescunt.
- 3) Salix cinerea fruticeta format.

Варіант 3

- 1) Malum, pyrum, prunum, cerasum et armeniacam plantamus.
- 2) Magister de plantis cultis dicet.
- 3) Abies alba in silvis crescit, in montibus saepe occurrit.

Варіант 4

- 1) Linguam Latinam studemus.
- 2) Viburnum opulus in silvis et hortis crescit.
- 3) Folia arborum frondosarum autumnno decidunt.

5. Перекладіть речення латинською мовою. Для довідки використуйте таблицю відмінкових закінчень іменників, розміщену у додатках:

Варіант 1

- 1) Квітка має пелюстки, тичинки і маточку.
- 2) Гілки і листя утворюють крону дерева.
- 3) Ми вирощуємо Буряк цукровий і Моркву посівну.

Варіант 2

- 1) Сосна звичайна і Ялина європейська ростуть у лісах.
- 2) Я працюю в ботанічному саду університету.
- 3) Проліска дволиста цвіте навесні.

Варіант 3

- 1) Ми сіємо Пшеницю тверду і Ячмінь звичайний.
- 2) Агроном відбирає насіння.
- 3) Види утворюють рід, роди утворюють родину, родини утворюють порядок.

Варіант 4

- 1) Акація справжня і Глід український мають гострі колючки.
- 2) Ми збираємо помідори й огірки.
- 3) Гарбузи, кавуни і дині ростуть на баштанах.

ВПРАВИ НА ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Repetitio est mater studiorum.
Повторення – мати навчання.

Латинське прислів'я

Варіант 1

1. У поданих словах визначте, як вимовляються підкреслені букви та буквосполучення, поставте та поясніть наголос:

<u>ph</u> aseolus	<u>h</u> ippop <u>h</u> aë	<u>c</u> icer	<u>e</u> quisetum
coloc <u>yn</u> this	<u>r</u> hina <u>n</u> thus	<u>ca</u> epa	<u>r</u> hoeas
mycos <u>ph</u> aerella	<u>c</u> och <u>l</u> earia	<u>co</u> erulescens	<u>s</u> choenoplectus
acyr <u>th</u> osiphon	<u>h</u> yoscyamus	<u>s</u> phaero <u>th</u> eca	kn <u>au</u> tia

2. Визначте відміну та основу іменників:

daucus, i <i>m</i>	planta, ae <i>f</i>	species, ei <i>f</i>	flos, floris <i>m</i>
fructus, us <i>m</i>	plantago, inis <i>f</i>	glycine, es <i>f</i>	folium, i <i>n</i>

3. Узгодьте прикметники, подані у дужках, з іменниками, провідмінійте утворені словосполучення:

prunus, i *f* – слива (domesticus, a, um – домашній)
quercus, us *f* – дуб (pubescens, entis – пухнастий)
secale, is *n* – жито (silvester, stris, stre – лісовий)

4. Перекладіть українською мовою, зробіть граматичний аналіз термінів та вкажіть спосіб вираження видового епітета:

Fagopyrum esculentum	Solanum tuberosum
Cucumis sativus	Allium caepa
Bruchus lentis	Echinochloë crus-galli
Lathyrus tuberosus	Alternaria brassicae
Phoma herbarum	Ascochyta onobrychidis
Cucurbita pepo	Pica pica

5. Перекладіть латинською мовою:

Пшениця тверда	Церкоспора бурякова
Люцерна посівна	Фітофтора небезпечна
Костриця різнолиста	Селера пахуча
Тимофіївка гірська	Рис посівний
Помідор їстівний	Коренегриз весняний
Горох польовий	Заєць європейський

6. Перекладіть складені назви рослин українською мовою, зробіть граматичний аналіз термінів:

<i>Brassica oleracea</i> var. <i>capitata</i>	<i>Cuscuta europaea</i> ssp. <i>viciae</i>
<i>Panicum miliaceum</i> ssp. <i>ovatum</i>	<i>Daucus carota</i> var. <i>sativa</i>
<i>Puccinia graminis</i> f. sp. <i>avenae</i>	<i>Sphaerotheca fulginea</i> f. <i>cucumeris</i>

7. Перекладіть складені назви рослин латинською мовою:

Буряк звичайний, різновид білий
Пирій повзучий, різновид пухнастий
Рис посівний, підвид звичайний
Тонконіг лучний, різновид вузьколистий
Еризифа звичайна, форма квасолі
Конюшина посівна, підвид рання

8. Перекладіть українською мовою уніомінальні назви рослин і тварин, визначте ранг таксонів:

Pinophyta	Pooideae	Cannabaceae
Fabales	Cucurbitales	Insecta
Ascomycetes	Monocotyledones	Herbivora
Cruciferae	Dilleniidae	Lepidoptera

9. Перекладіть латинською мовою уніомінальні назви рослин і тварин:

відділ Покритонасінні	родина Зонтичні
клас Дводольні	підродина Селерові
клас Хвоцевидні	клас Ссавці
порядок Тонконогоцвіті	ряд Гризуни
родина Злакові	ряд Двокрилі

Варіант 2

1. У поданих словах визначте, як вимовляються підкреслені букви та буквосполучення, поставте та поясніть наголос:

<u>ch</u> aemedrys	<u>ca</u> caecia	<u>cal</u> vatia	<u>ba</u> ccatus
<u>ce</u> ratocystis	<u>sa</u> nguisorba	<u>ca</u> espitosus	<u>iso</u> etes
<u>ny</u> mp ~~h~~ aea	<u>ar</u> rhena <u>th</u> erum	<u>cy</u> tisus	<u>sch</u> iz <u>an</u> dra
<u>hip</u> pop ~~h~~ ae	<u>gly</u> cyrrhiza	<u>ther</u> mophilus	<u>thu</u> ia

2. Визначте відміну та основу іменників:

ramus, i <i>m</i>	gemma, ae <i>f</i>	series, ei <i>f</i>	radix, icis <i>f</i>
quercus, us <i>f</i>	rhizoma, atis <i>n</i>	cornu, us <i>n</i>	anemone, es <i>f</i>

3. Узгодьте прикметники, подані у дужках, з іменниками, провідмініайте утворені словосполучення:

fagus, i *f* – бук (silvaticus, a, um – лісовий)
acer, aceris *n* – клен (campester, stris, stre – польовий)
ribes, is *n* – смородина (ruber, bra, brum – червоний)

4. Перекладіть українською мовою, зробіть граматичний аналіз термінів та вкажіть спосіб вираження видового епітета:

Picea abies	Opomyza florum
Genista tinctoria	Acacia dealbata
Chamenerium angustifolium	Ulmus glabra
Dryopteris filix-mas	Vaccinium myrtillus
Achillea millefolium	Canis lupus
Psylla rosae	Ciconia ciconia

5. Перекладіть латинською мовою:

Береза повисла	Вільха клейка
Липа серцелиста	Ліщина звичайна
Осока гостра	Бузина чорна
Яблуня ягідна	Сон широколистий
Глід український	Шовковиця біла
Осика	Модрина польська

6. Перекладіть складені назви рослин українською мовою, зробіть граматичний аналіз термінів:

<i>Bidens tripartita</i> var. <i>pumila</i>	<i>Anemone silvestris</i> f. <i>grandiflora</i>
<i>Linum perenne</i> ssp. <i>squamulosum</i>	<i>Convallaria maialis</i> var. <i>rosea</i>
<i>Pinus cembra</i> var. <i>sibirica</i>	<i>Erysiphe graminis</i> f. <i>hordei</i>

7. Перекладіть складені назви рослин латинською мовою:

Осока гостра, різновид чорна
Тілеція пшениці, форма звичайна
Тополя чорна, різновид пірамідальна
Диня посівна, різновид китайська
Живокіст лікарський, різновид ланцетоподібний
Сосна кедрова, різновид сибірська
Блекота чорна, різновид бліда

8. Перекладіть українською мовою уніомінальні назви рослин і тварин, визначте ранг таксонів:

Gymnospermae	Ascomycetes	Oomycetidae
Polypodiopsida	Cruciferae	Agaricales
Betulales	Prunoideae	Filicidae
Insecta	Ulmaceae	Rodentia

9. Перекладіть латинською мовою уніомінальні назви рослин і тварин:

відділ Папоротеподібні	клас Дискоміцети
клас Однодольні	родина Липові
клас Хвоцевидні	підродина Яблуневі
порядок Вербоцвіті	клас Ссавці
родина Кленові	ряд Хижаки

Варіант 3

1. У поданих словах визначте, як вимовляються підкреслені букви та буквосполучення, поставте та поясніть наголос:

<u>ch</u> ryso <u>s</u> plenium	hier <u>o</u> ch <u>l</u> oë	<u>e</u> uro <u>p</u> aeus	ma <u>j</u> or
ca <u>e</u> sal <u>p</u> inia	<u>o</u> enan <u>t</u> he	<u>r</u> hyt <u>i</u> sma	<u>c</u> ydonia
<u>r</u> h <u>o</u> ph <u>a</u> l <u>o</u> s <u>i</u> ph <u>u</u> m	<u>q</u> u <u>e</u> rc <u>u</u> s	ly <u>c</u> a <u>e</u> na	best <u>i</u> a
hy <u>o</u> sc <u>y</u> amus	<u>ch</u> in <u>e</u> ns <u>i</u> s	<u>t</u> illet <u>i</u> a	eph <u>e</u> dra

2. Визначте відміну та основу іменників:

subspecies, ei <i>f</i>	phoma, atis <i>n</i>	oxycoccus, i <i>m</i>	larix, icis <i>f</i>
silene, es <i>f</i>	coma, ae <i>f</i>	tribus, us <i>m</i>	medicago, inis <i>n</i>

3. Узгодьте прикметники, подані в дужках, з іменниками, провідмініайте утворені словосполучення:

taxus, i *f* – тис (baccatus, a, um – ягідний)
pisum, i *n* – горох (arvensis, e – польовий)
Salix, icis *f* – верба (fragilis, e – ламкий)

4. Перекладіть українською мовою, зробіть граматичний аналіз термінів та вкажіть спосіб вираження видового епітета:

Betula verrucosa	Iuglans regia
Mycosphaerella ribis	Psylla pyri
Larix polonica	Quercus robur
Tussilago farfara	Bidens cernua
Fagus grandifolia	Vulpes vulpes
Contarinia pisi	Erysiphe umbelliferarum

5. Перекладіть латинською мовою:

Клен татарський	Рододендрон жовтий
Ялиця біла	Яблуня рання
Черета трироздільна	Звіробій шорсткий
Кропива дводомна	Підлісник європейський
Первоцвіт лікарський	Подорожник великий
Груша звичайна	Шипшина собача

6. Перекладіть складені назви рослин українською мовою, зробіть граматичний аналіз термінів:

<i>Pinus silvestris</i> var. <i>melanosperma</i>	<i>Populus nigra</i> var. <i>italica</i>
<i>Achillea millefolium</i> f. <i>setacea</i>	<i>Erysiphe umbelliferarum</i> f. <i>dauci</i>
<i>Mentha spicata</i> var. <i>longifolia</i>	<i>Rosa cinnamomea</i> var. <i>elliptica</i>

7. Перекладіть складені назви рослин латинською мовою:

Шпинат городній, різновид колючий
Льон жовтий, підвид кримський
Дуб звичайний, різновид ранній
В'яз польовий, різновид корковий
Горошок посівний, різновид серцелистий
Рута пахуча, підвид садова
Шовковиця біла, різновид татарська

8. Перекладіть українською мовою уніомінальні назви рослин і тварин:

Angiospermae	Sphagnidae	Salicaceae
Archimycetes	Rosales	Carnivora
Equisetopsida	Gramineae	Aves
Zygomycetidae	Maloideae	Canidae

9. Перекладіть латинською мовою уніомінальні назви рослин і тварин:

відділ Голонасінні	клас Плауновидні
клас Аскоміцети	родина Первоцвіті
порядок Березоцвіті	ряд Травоїдні
родина Букові	клас Комахи
підродина Трубчасті	ряд Лускокрилі

Варіант 4

1. У поданих словах визначте, як вимовляються підкреслені букви та буквосполучення, поставте та поясніть наголос:

<u>chaenomeles</u>	<u>chaerophyllum</u>	<u>thymus</u>	<u>physalis</u>
<u>arctostaphylos</u>	<u>echinochloë</u>	<u>caerofolium</u>	<u>caryophyllaceae</u>
<u>ceratoccephalus</u>	<u>euphrasia</u>	<u>rhinanthus</u>	<u>exobaşidium</u>
<u>ascochyta</u>	<u>rhizophydium</u>	<u>schizachne</u>	<u>cyrtophyllus</u>

2. Визначте відміну та основу іменників:

poa, ae <i>f</i>	taxon, i <i>n</i>	lupus, i <i>m</i>	acus, us <i>f</i>
melo, onis <i>m</i>	cotyledon, onis <i>f</i>	lepus, oris <i>m</i>	pisum, i <i>n</i>

3. Узгодьте прикметники, подані у дужках, з іменниками, провідмініайте утворені словосполучення:

malus, i *f* – яблуня (baccatus, a, um – ягідний)
platanus, us *f* – платан (orientalis, e – східний)
cannabis, is *n* – коноплі (sativus, a, um – посівний)

4. Перекладіть українською мовою, зробіть граматичний аналіз термінів та вкажіть спосіб вираження видового епітета:

Dactylis glomerata	Glycine soia
Olpidium radices	Phellinus abietis
Populus tremula	Grossularia reclinata
Macrosporium solani	Apera spica-venti
Prunus spinosa	Talpa europaea
Quercus pubescens	Melolontha melolontha

5. Перекладіть латинською мовою:

Подорожник великий	Верба сіра
Кавун колоцинт	Вишня кущова
Буряк звичайний	Груша домашня
Блекота чорна	Еспарцет посівний
Фізодерма кукурудзи	Філостикта яблуні
Квасоля червона	Тонконіг лучний

6. Перекладіть складені назви рослин українською мовою, зробіть граматичний аналіз термінів:

Allium oleraceum var. roseum	Melo sativus ssp. agrestis
Erysiphe communis f. lupini	Beta vulgaris var. altissima
Elytrigia repens var. caesium	Puccinia graminis f. sp. hordei

7. Перекладіть складені назви рослин латинською мовою:

Береза повисла, різновид гладка
Вероніка весняна, різновид проста
Редька посівна, підвид чорна
Перстач білий, різновид голий
Жовтець їдкий, різновид північний
М'ята лісова, різновид зелена
Крупка дібровна, різновид голоплідна

8. Перекладіть українською мовою уніомінальні назви рослин і тварин, визначте ранг таксонів:

Polypodiophyta	Compositae	Magnoliopsida
Linaceae	Lamiidae	Diptera
Gasteromycetes	Betulales	Sciuridae

9. Перекладіть латинською мовою уніомінальні назви рослин і тварин:

відділ Мохоподібні	клас Акразіоміцети
клас Плауновидні	підклас Сфагнові
порядок Тисові	порядок Лілієцвіті
родина Губоцвіті	родина Довгоносики
підродина Латуківі	підродина Полівки

ДОДАТКИ

ІСТОРІЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ

Non tam praeclarum est scire Latine,
quam turpe nescire.

Не так похвально знати латину, як
ганебно її не знати.

Цицерон

Латина – одна з найдавніших мов індоєвропейської мовної сім'ї. Нині латину відносять до числа мертвих мов, оскільки жодна національність не користується нею у повсякденному спілкуванні. Спочатку (приблизно у I тисячолітті до н. е.) цією мовою розмовляло одне з багатьох племен Стародавньої Італії – латинів, або латинян, які оселилися в центральній частині Апеннінського півострова в місцевості Лацій. За легендою, у 753 р. до н. е. тут було засновано місто Рим. Маленьке селище пастухів і землеробів, яким був Рим у VI ст. до н. е., спочатку підкорило собі всю Італію, а згодом стало центром світової імперії, “вічним містом”. У результаті військових, політичних та економічних завоювань Рим поширив свою владу на значну частину Європи, Малої Азії та Північної Африки. Кордони могутньої Римської імперії сягали на заході берегів Атлантичного океану, на сході – Вірменії, на півдні – Африки, а на півночі – Британських островів. Водночас із підкоренням нових територій і народів розповсюджувалася і латина, яка стала офіційною мовою Римської імперії.

В історії розвитку латинської мови розрізняють декілька періодів. Архаїчний період починається з VII ст. до н. е. і триває до II ст. до н. е. Найдавніші писемні пам'ятки латинської мови, що збереглися до нашого часу, датуються приблизно VII ст. до н. е., а найдавніші відомі нам літературні пам'ятки – серединою III ст. до н. е.

У I ст. до н. е. спостерігається надзвичайний розквіт римського мистецтва та літератури. На зміну архаїчному періоду приходить доба класичної, або “золотої”, латини. У цей період відбувається становлення літературної латинської мови, яка характеризувалася багатим лексичним фондом, досконалістю граматики та синтаксису, розмаїттям жанрів та стилістичних засобів. Латинська літературна мова сягає довершеності у

творах видатних письменників, поетів, ораторів та політичних діячів того часу: Лукреція, Катулла, Вергілія, Горація, Овідія, Цицерона, Цезаря, Катона та ін.

У I ст. н. е. розпочинається період післякласичної, або “срібної”, латини, який триває до II ст. н. е. На добу “срібної” латини припадає творчість відомих римських поетів-сатириків Марціала та Ювенала, письменників Лівія, Петронія, Тацита. У цей період остаточно сформувалися норми латинської фонетики й граматики, усталилися правила орфографії. Але реальна мовна ситуація в Римській імперії була такою, що поруч із латинською літературною мовою існувала розмовна народна мова, так звана “вulgарна латина”. Період післякласичної латини характеризується відривом розмовної латинської мови від мови літературної.

Ця тенденція значно посилюється у період пізньої латини (III–V ст. н. е.). Розмовна латинська мова зазнавала все більшого впливу місцевих діалектів підкорених племен і народів. У результаті такої асиміляції поступово сформувалися нові європейські національні мови, які ми відносимо до групи романських (букв. “римських”) мов: італійська, французька, іспанська, португальська, румунська та деякі інші.

Після падіння Римської імперії починається період середньовічної латини (VI–XIII ст.), яка стає у країнах Європи мовою католицької церкви, школи, судочинства та дипломатії.

В історії Європи XIV – XVI ст. відомі як доба Ренесансу, або Відродження. Ця назва виникла тому, що провідні діячі того часу намагалися відродити гуманістичні традиції античного світу. В епоху Ренесансу гуманісти знову звернулися до латинської мови: латина ніби також переживала своє відродження, але зовсім на новому рівні. Нова латина поступово перетворювалася на міжнародну мову науки. Нею писали твори Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, Еразм Роттердамський та ін.

І цей статус міжнародної мови науки остаточно закріплюється за латиною у Новий час (XVII–XVIII ст.) Латина стала мовою, яка об’єднувала вчених усієї Європи: нею листувалися, проводилися диспути і захищалися дисертації, видавалися наукові праці. Латинською мовою писали свої твори найвидатніші вчені того часу: І. Ньютон, Р. Декарт, Б. Спіноза, К. Лінней, М. Ломоносов. Латиною велось викладання в усіх університетах Європи.

Як міжнародна мова науки латина не втратила свого значення й нині. Вона залишається єдиною професійною мовою ботаніків, зоологів, медиків та юристів усього світу. Такі риси класичних мов, як лаконічність та економічність виразу зробили її незамінним джерелом формування наукової термінології і в інших дисциплінах, оскільки терміни на-

ціонального походження часто поступаються латинським у стислості й значення понять та в можливості творення похідних слів.

Важко переоцінити і загальнокультурне значення латинської мови. В інтернаціональному словниковому фонді багатьох мов світу значне місце посідають латинізми. Найбільше їх, звичайно, в мовах романських: у французькій – 80–90%, в італійській – 70–80%. З германських мов найбільше їх в англійській – до 75%. Багато слів латинського походження є і в українській мові: *університет, факультет, ректор, декан, професор, студент, лабораторія, аудиторія* та ін. Розкриття значення цих слів у латинській мові уточнює сферу їх вживання в рідній мові.

У мови багатьох народів світу увійшли також латинські прислів'я, сентенції та афоризми, які давно стали крилатими висловами і часто трапляються в художній, науковій та публіцистичній літературі. Наприклад: *terra incognita* – невідома земля, *alma mater* – мати-годувальниця (традиційна образна назва навчальних закладів), *tabula rasa* – чиста дошка, *persona grata* – бажана особа, *festina lente* – поспішай поволі, *repetitio est mater studiorum* – повторення – мати навчання та ін.

ЛАТИНЬКА МОВА В УКРАЇНІ (ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС)

Латинська мова з давніх давен відіграла важливу роль у культурному розвитку Західної Європи. Вона була літературною мовою переважної більшості західноєвропейських народів, це була мова науки, медицини, юриспруденції, мова художньої літератури.

Вперше латинізми проникають на терени України ще в X – XI ст. (коляда, тмин, кесар, фортуна та ін.). Однак основна маса латинізмів була засвоєна українською мовою у XVI – XVII ст.

В історії України це був період енергійного культурно-просвітницького руху, період розквіту науки і літератури. На цей час припадає перше культурне відродження України, яке, за словами М. Грушевського, “розбудило громадську енергію, приспану ... періодом упадку, викликало нові пориви національної солідарності, викресало нові колективні форми громадської кооперації, нові методи освіти і культурного виховання”¹. Саме на цей період припадає піднесення літописання (Острозький, Львівський, Хмельницький літописи), полемічної літератури (твори І. Потія, М. Смотрицького, З. Копистенського, І. Борецького), драматургії (інтермедії до драми Я. Гаватовича, “Сло-

---

¹ Грушевський М. Історія України Руси. В 6 т. – 9 кн. – Т. VI. – К. – С. 113.

во о збуренню пекла”). У цей період було надруковано українською мовою багато богословських трактатів та перлин ораторського мистецтва (твори К. Транквіліона-Ставровецького, М. Смотрицького, З. Копистенського та ін.).

Для історії України XVI–XVII ст. характерний інтенсивний на той час розвиток науки і шкільництва; у різних регіонах України виникають навчальні заклади, що були названі *братськими школами*. Першу таку школу заснувало братство у Львові (1586). Із статутів шкіл і реєстрів учнів, що збереглися до нашого часу, видно, що братські школи були закладами, приступними для всіх станів. До Львівської школи, як видно з її реєстру, приймали дітей панів, попів і дияконів, ковалів, пекарів, малярів, кравців, кушнірів і навіть дітей старців. У самій школі до багатого ставилися так само, як і до бідного, про що свідчить четвертий параграф “Порядку школьного”: “...богатии над убогими в школе ничим выщим не мають быти, только самою наукою, плотію же равны все, все бо есми о Христе братія”². За зразком Львівської братської школи згодом постало чимало інших братських шкіл: у Перемишлі (1592), Галичі, Городку, Рогатині, Стрию, Миколаєві, Комарному, Ярославі, Холмі, Красноставі, Замості (1606), Любліні, Більському, Бересті, Володаві, Пинську, Києві (1615), Стрятині, Вінниці, Немирові, Кам’янці-Подільському, Межибожі, Луцькому (1620), Володимирі-Волинському, Кременці та ін.³ Проте далеко не всі схвально ставилися до поширення шкіл на території України. Г. Домецький зауважує, що “від неучених попів і козаків велике було обурення і нашо заводите латинську і польську школи, яких у нас дотепер не було ...”⁴.

При Києво-Богоявленському братстві діяла “школа наук елліно-словенського и латино-польского письма”, як вона була названа у грамоті патріарха Феофана 1620 р. Після об’єднання її з Лаврською школою (заснованою П. Могилою в 1631 р.) виник знаменитий в історії української освіти Києво-Могилянський колегіум (1632 р.), який з часом був реорганізований у Києво-Могилянську академію. Остання стала видатним центром науки і освіти не лише на східнослов’янських землях, а

---

² *Маслов С.* Культурно-національне відродження на Україні в кінці XVI і першій половині XVII століття // Європейське відродження та українська література XVI – XVII ст. – К., 1993. – С. 328.

³ *Див.: Білодід І.К.* Києво-Могилянська академія в історії східнослов’янських літературних мов. – К., 1979; *Братські школи* // Енциклопедія українознавства. – Т. 1. – Львів, 1993. – С. 174-175; *Ісаєвич Я.Д.* Братства та їх роль у розвитку української культури XVI – XVIII ст. – К., 1966.

⁴ *Голубєв С.* Київській Митрополит Петро Могила и его сподвижники. – Т. 1. – К., 1883. – С. 43.

й відомим в усьому слов'янському світі та в ряді інших країн Європи. Про це свідчить хоча б той факт, що в її стінах навчалися студенти з Болгарії, Сербії, Чорногорії, Далмації, Греції, західно-слов'янських, арабських та деяких інших країн⁵.

Великі просвітницькі завдання, які ставили перед собою діячі культурно-національного руху в Україні XVI – XVII ст., викликали появу друкарства й спонукали до організації видавничої справи. Уже в 1586 р. Львівське братство організувало свою друкарню. Ця друкарня швидко розвинула свою діяльність і дожила як друкарня Ставропігіального інституту до нашого часу.

Упродовж 1604 – 1606 рр. у Стратині (Галичина) працювала друкарня Ф. Ю. Балабана. Після його смерті Є. Плетенецький купив і перевіз друкарню до Києва, в Лавру, і з 1615 р. почав друкування книг у Києві. В середині XVII ст. в Україні діяло 25 друкарень в 17 містах і селах. Спершу було чимало малих приватних видавництв, але поступово видання книжок зосередилося в найбільших друкарнях – Києво-Печерської Лаври, Львівського братства, Михайла Сльозки, Львівського єзуїтського колегіуму⁶.

Ці події не могли не вплинути на мовну ситуацію в Україні. Свої “законо”, як стверджує О. Купчинський, епоха Відродження запропонувала і для мови. Характерним для того періоду була боротьба двох тенденцій: утвердження національної мови і прагнення до багатомовності, з чим було пов'язане входження України до європейського культурно-просвітницького ареалу.

У XVI – XVII ст. в Україні була надзвичайно складна, “найскомплікованіша в Європі (якщо не в усьому світі) мовна ситуація”. У цей період в Україні знайшли застосування і розвивалися багато різних мов, які належали до відмінних мовних систем, мали різну структуру і відрізнялися як походженням, так і характером використання; це були: українська (руська), церковнослов'янська (слов'янська), грецька, латинська, гебрійська та їдиш, вірменська, турецька, кипчацько-татарська, польська, німецька, угорська, молдавська, італійська, французька та інші мови⁷. Серед цього різноманіття мов особливу роль у культурному роз-

---

⁵ Білодід І.К. Києво-Могилянська академія в історії східнослов'янських літературних мов. – К., 1979. – С. 60.

⁶ Ісаєвич Я. Книга і друкарство в Україні у XVI – першій половині XVII ст. // Ісаєвич Я. Україна давня і нова : народ, релігія, культура. – Львів, 1996. – С. 319.

⁷ Купчинський О. Українська церква і питання української (руської) народно-розмовної мови у другій половині XVI – XVII століття // *Warszawskie zeszyty ukrai-noznawcze/ 4-5/* – Warszawa, 1997. – С. 205.

витку України XVI – XVII ст. відіграла латинська мова, яка була мовою культури середніх віків у цілій Європі.

Українські книжники розуміли міжнародне значення латинської мови в Західній Європі, її престижність; цією мовою здобували освіту українські студенти в західноєвропейських університетах, засвоюючи досягнення європейської науки. Деякі з цих студентів пізніше самі стали професорами і викладачами в університетах Західної Європи. В 1488–1489 рр. “пояснив” студентам Арістотеля у Краківському університеті князь Андрій Свірський⁸; професором цього ж університету був гуманіст Юрій Котермак з Дрогобича (відомий як Юрій Дрогобич); ступінь магістра у Кракові здобув Павло Русин (‘Paulus Crosnensis de Rucia’, ‘Ruthenus’) у 1506 р. і відтоді був викладачем латинської літератури у Краківському університеті.

В Україні ставлення до латинської мови на різних етапах її використання було неоднаковим: спершу – ворожим, згодом – прихильним. Так, багатьом латинська мова здавалася недосконалою. У 1622 р. З. Копистенський писав: “Безпечнейшая есть реч и увереннейшая философію и феологію славенским язѣком писати и з грецкого переводити, нижли латинским, который оскудный есть, же так реку – до трудных высоких і богословских речей недовольный и недостаточный”. І.Вишенський свого часу радив: “Не ходи, любимый брате, до латинское хитрословное лжи, бо веру згубиш”. На його думку “латинська премудрість – пряма дорога до пекла. Риторика, діалектика й інші поганські (латинські) хитрості й руководства є витворами діавола, що веде боротьбу із слов’янською мовою, яка є найбільш плодюча і найулюбленіша Богові”¹⁰. Зауважимо, що і в братських школах на початку їх існування латинська мова не посідала провідних позицій: “...обученіе именно славянскому языку здесь и занимало первенствующее место. Латинскій языкъ не процветалъ въ домогилянскихъ школахъ. Некоторые ревнители православія строго консервативного направленія желали даже, чтобы онъ вовсе исключень былъ изъ школьной программы. ...Невключеніе въ школьную программу латинскаго языка, бывшаго не только ключемъ къ тоговременной науке, но имевшаго вместе съ темъ въ литовско-

---

⁸ *Кравців Б.* Ренесанс і гуманізм на Україні // Європейське відродження та українська література XVI – XVIII ст. – К., 1993. – С. 311.

⁹ *Огієнко І.* Українська літературна мова XVI ст. і український Крехівський Апостол 1560-х років. Літературно-лінгвістична монографія. – Варшава, 1930. – Т. 1. – С. 498.

¹⁰ *Див.: Голубев С.* Київській Митрополит Петро Могила и его сподвижники. – Т. 1. – К., 1883.

польском государстве громадное общественное значение, – могло бы поставить южно-русские школы в слишком приниженное положение сравнительно с польскими учебными заведениями, и титул неукров и безъ того сплошь и рядомъ прилагавшееся къ воспитанникамъ сихъ школъ, безъ сомнѣнія, прилагалось бы къ нимъ еще чаще”¹¹.

Переломним етапом у визнанні латинської мови в Україні були 30-ті роки XVII ст.: у грамоті від 26.05.1620 р. патріарх Феофан називає Київську школу “еллино-славенскаго и латино-польскаго письма”, а в листі до царя (1625) самі братчики назвали свою школу училищем “языка словяноросскаго и еллиногреческаго”. Зауважимо, що українським прогресивним діячам, зокрема П.Могилі, довелося боротися за право провадити навчання за західноєвропейськими зразками, оскільки польський король Владислав IV своїм привілеєм від 14 березня 1633 р. затвердив школи на українських землях такими, якими вони були до того часу, тобто із середнім рівнем, а в 1634 р. – суворо заборонив мати в Києві й інших містах латинські школи¹². Універсалом від 18 березня 1835 р. Владислав IV утвердив право викладати латинською мовою лише курси діалектики й логіки. З цим правом Київська колегія залишилася до кінця польського панування над Києвом. Але на ці заборони П. Могила не звертав уваги і продовжував розпочату шкільну програму.

У Києво-Могилянському колегії латинська мова посідала перше місце в навчальній програмі: “...разумеется, значение латинскаго языка въ означенной школе за рассматриваемое время было только тенью въ сопоставленіи съ темъ значеніемъ, какое онъ приобретаетъ здѣсь въ слѣдующій (могилянскій періодъ), – и Сильвестръ Коссовъ былъ вполне правъ, заявляя, что они (т. е. профессора коллегии могилянской) лучше насаждали въ русскіе умы латинскій языкъ, чѣмъ бывшіе до нихъ наставники”¹³. Про місце латині в реорганізованому колегії писав і М. Булгаков: “Из мов найголовнішою почиталась латинська, яка через це й була у найбільш квітучому стані з перших років училища. Цією мовою викладалися усі науки, крім слов’янської граматики й православного катехізису; ...нею писалися майже всі твори учнівські”¹⁴. Збереглося чимало шкільних курсів теорії поетичного та ораторського мистецтва досліджуваного періоду, написаних латинською мовою і прочитаних не

---

¹¹ Коссов С. Exegesis // Голубев С. История Киевской Академии. – К., 1886. – С. 184-185.

¹² Титов Х. Стара вища освіта в Київській Україні к. XVI – XIX в. – К., 1924. – С. 95.

¹³ Голубев С. История Киевской духовной академии. – К., 1886. – С. 186-187.

¹⁴ Булгаков М. История Киевской академии. – Спб., 1843. – С. 94.

лише у Києво-Могилянській, а й у Московській слов'яно-греко-латинській академіях та в інших навчальних закладах України і Росії. До найвідоміших належать твори А. Старновецького і М. Котозварського “*Liber artis poeticae*” (1637), Я. Понтана “*Commendatio brevis poeticae*” (1646), “*Poetica practica*” (1648), “*Subsidium Rhetoricum*” (1670), “*Poeticarum institutionum breve compendium*” (1671), Й. Кроковського “*Penuarium Tullianae Eloquentiae*” (1683), “*Fons Castalius*” (1685), “*Cunae Bethlumicae*” (1686–1687), І. Волянського “*Rhetor Roxolanus*” (1689), “*Promptuarium artis eloquentiae*” (1691), “*Cytheron bivertex*” (1694–1695), “*Lyra*” (1696), “*Rosa inter spinas*” (1696–1697), С.Яворського “*Concha*” (1698).

Вихованців Києво-Могилянської академії зобов'язували говорити латинською мовою “...і в класах, і в житлових кімнатах, і на самих вулицях, – словом – скрізь, де тільки могли зійтись один з одним” [16, 75]. За помилки в латині братчиків суворо карали: вішали на шию *calculus* з написом “*asinus asinorum*” і треба було “великого сприту, щоби позбутися цього *calculus* – передати тому, хто зробить помилку в латинській мові. Найприкріше було останньому, хто мусив заночувати з *calculus*”¹⁵.

Латинська мова у першій половині XVI ст. була мовою канцелярій Галицько-Волинської держави. На Холмщині, Підляшші, Поліссі у зазначений період в канцеляріях користувалися не лише мовою “руською”, а й латинською. Після прийняття Люблінської унії (1596) латинську мову було запроваджено у діловодство тих волинських міських канцелярій, де до того часу використовували українську мову; на Поділлі з того часу актовою мовою також стала латинська. Отже, опанування латинською мовою у тих суспільно-політичних умовах було життєвою необхідністю. С.Косов наголошував на важливості вивчення латинської мови для українців того періоду: “Перша причина, чому нашому народу потрібна латинська наука – та, щоб нашу Русь не називали неосвіченою Руссю. А то поїде бідний русин на трибунал, на сейм, на сеймик, у міський або земський суд, – без латинської мови програє справу (*bez łaciny płaci winy*). Без неї – ні судді, ні адвоката (*praktyka*), ні розуму, ні посла; дивитиметься то на одного, то на другого, витріщивши очі, як ворона”¹⁶. Пізніше (1644) цю ж думку висловив митрополит П. Могила в своїм “*LiFoci*”: “Для Русі для літургії необхідно учитися грецькою і

---

¹⁵ *Огієнко І.* Українська літературна мова XVI ст. і український Крехівський Апостол 1560-х років. Літературно-лінгвістична монографія. – Варшава, 1930. – Т. 1. – С. 498.

¹⁶ *Коссов С.* Exegesis // Голубев С. История Киевской Академии. – К., 1886. – С. 184-185.

слов'янською [церковнослов'янською – С.Г.] мовами, але для політики не досить цього, а треба їм уміти польською мовою і латиною: в Короні Польській латинську мову як природню не мало вживають не тільки в костьолі, а також перед Його Королівською Милістю, в сенаті, як і в посольстві..., так і в трибуналі, зрештою, у всіх політичних справах: для чого слухною є та мова русинам, що мешкають у Короні, без якої в тій країні не можна жити. Недопустима річ і непристойна була б [ситуація. – С.Г.], коли б перед паном в сенаті або в посольстві [русин. – С.Г.] говорив грецькою або слов'янською, коли йому з собою завжди треба було б возити перекладача і його сприймали б за чужинця або дурня, про що йому було б сказано”¹⁷. Автор зазначав, що латинську мову треба вивчати якщо не для публічних промов, то, принаймні, для розуміння оточуючих, які послуговувалися латинською як розмовною мовою. Латинська мова була потрібна для диспутів на релігійні теми, щоб вміти відповідати тією мовою, якою запитано; для розуміння латинськомовних богословських книг, яких було багато, на відміну від грецьких і слов'янських.

Український патріот В. Загоровський у своєму заповіті (1577) наказував вчити дітей обов'язково латини: “А коли имь Богъ милосерднѣй дасть в своємъ языку рускомъ въ писме светомъ науку досконалую ... тогда масть еє милость пани дячина моя бакаляра статечного, который бы ихъ науки латинского письма добре учити могъ, имь зъєднавши, въ дому моемъ велеть учить. А кды вже в науце той добърыє початки въ себе мети будутъ, масть ихъ еє милость ..., до Вильни къ єзуитам, бо тамъ фалють детямъ добрую науку, або где ся напристойней ихъ милости видеть будетъ, до науки дати, которое абы ся, до дому не присжчаючи ани въ немъ бываючи, если Богъ дасть, семь летъ або и болшь уставичне и пильне учили. Отколи имь Богъ милостивый дасть уместность досконалую въ латынской науце, мають быть даны.”¹⁸

Вплив латинської мови на культурне життя в Україні к. XVI – XVII ст. був досить сильним, що давалося взнаки і за кордоном; так, московські воеводи були не задоволені тим, що в 1655 р. Виговський і Тетеря з львівськими послами розмовляли по-латині, а коли в 1649 р. українці побудували в Москві школу, то на них скаржилися, що в ній навчають дітей латинської мови (“кто по-латыни научится, тотъ съ правого пути совратится”). А серед закарпатських українців в Угорщині ла-

---

¹⁷ *ЛиФос або Kamien*. – К., 1644. – С. 374.

¹⁸ *Огієнко І.* Українська літературна мова XVI ст. і український Крехівський Апостол 1560-х років. Літературно-лінгвістична монографія. – Варшава, 1930. – Т. 1. – С. 497.

тинський вплив був сильним аж до XVIII ст., де латина мала статус офіційної мови.

Вплив античної культури на українську у XVI – XVII ст. йшов опосередковано через Європу, особливо через посередництво німецької та чеської культур; та найпомітнішу роль у цьому процесі відіграла Польща, що було зумовлено тогочасними суспільно-політичними та економічними умовами розвитку Речі Посполитої, до складу якої входила частина українських земель.

Отже, латинська мова (література, культура) через посередництво польської культури у XVI – XVII ст. проникає на східнослов'янські терени й посідає помітне місце у науковому, духовному, адміністративному та культурному житті України (Білорусі, Росії). Інтенсивне вивчення латинської мови, переклади латинських художніх творів, використання латинської лексики для наукової термінології впливало на "книжковий" характер запозичень. Процес запозичення латинізмів тривав і в наступні століття, але інтенсивність його була значно меншою. Не всі з давніх латинізмів збереглися в сучасній українській літературній мові, однак серед запозичень з інших мов латинізми посідають чи не одне з найпочесніших місць!

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ БІОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА НОМЕНКЛАТУРИ

Біологія (від грец. *bios* – життя і *logos* – слово, вчення) – це комплекс наук про живу природу. Предметом біології є всі прояви життя: структура та функції живих організмів, їх походження, розвиток та розповсюдження, зв'язки між собою та з неживою природою. Сам термін “біологія” був запропонований у 1802 р. Ж. Б. Ламарком і Г.Р. Тревіранусом, хоча зустрічався він і раніше – у працях Т. Роозе (1797) та К. Бурдаха (1800).

За об'єктом досліджень у системі біологічних наук розрізняють ботаніку (від грец. *botane* – рослина, трава) – науку про рослини, зоологію (від грец. *zoon* – тварина і *logos* – вчення) – науку про тварин, анатомію (від грец. *anatomye* – розтин) – науку про будову тіла та ін. Це – найбільш загальні, комплексні біологічні дисципліни, які мають велику кількість власних розділів, котрі інколи виокремлюють у самостійні науки. Як і будь-яка наука, біологія має власну термінологію та номенклатуру – сукупність наукових назв та найменувань, які вживаються у ботаніці, зоології та інших біологічних комплексних дисциплінах.

Історія біологічної термінології заглиблюється корінням в античність. Прабатьківщиною багатьох сучасних природознавчих наук вважають Стародавню Грецію.

Одним з найвидатніших учених античного світу був Аристотель (384 – 322 рр. до н. е.). Аристотель створив одну з найчіткіших і послідовних наукових систем, яка спиралася на колосальний емпіричний матеріал як із суспільних, так і з природничих дисциплін. У біології Аристотель розробив учення, в основі якого були спостереження над доцільністю в будові живих організмів: він розглядав розвиток органічних структур із зародка як факт прояву доцільності в природі. Знаменитий твір Аристотеля “Історія тварин”, в якому він описав і класифікував близько 500 видів тварин, ліг в основу абсолютної більшості наступних праць із природознавства античності й середньовіччя.

“Батьком ботаніки” називають іншого стародавньогрецького вченого Теофраста (372 – 287 рр. до н. е.), справжнє ім'я якого було Тіртам. Прозвання “*Theophrastos*” – “володар божественної мови” він отримав за блискучий ораторський талант від свого вчителя Аристотеля. До нас дійшли лише два великі твори Теофраста з ботаніки: “Історія рослин” і “Про причини рослин”.

“Історія рослин” за змістом відповідає сучасним морфології, анатомії та систематиці рослин. Теофраст поділив усе рослинне царство на

4 відділи: дерева, кущі, багатолітники і трави, а кожний з відділів – на 2 групи: дикі й оброблювані рослини.

Друга праця Теофраста – “Про причини рослин” є обробкою того ж фактичного матеріалу, але під іншим кутом зору. По суті, вона присвячена теоретичним і прикладним питанням фізіології рослин. У ній Теофраст докладно описав способи походження, розмноження і зростання рослин, вплив зовнішніх факторів на їх життя. Багато уваги він приділив таким практичним питанням садівництва та агрономії як оброблення рослин, розмноження рослин насінням, штучне запилення, щеплення. Теофраст запровадив багато ботанічних термінів. Деякі з них вживаються і сьогодні, зокрема це назви життєвих форм рослин: дерева, чагарники, кущі, трави. Зрозуміло, що всі природничі терміни у той час були грецькими.

У II ст. до н. е. Рим підкоряє Грецію, внаслідок чого відбувається взаємозбагачення римської та грецької культури. Римляни, які на той час ще не мали такої розвинутої наукової традиції, почали засвоювати лексику грецьких наук. Частково разом із новими поняттями вони запозичували і слова, що їх означають. Водночас відбувався й інший процес – утворення власне латинських термінів для позначення наукових понять.

Одним з найвидатніших природознавців Стародавнього Риму був Гай Пліній Старший (23 – 79 рр. н. е.). Народився він у Коморимській колонії в Цизальпійській Галлії, освіту здобув у Римі. Після його смерті залишилося 160 книг. Але з усіх його творів до нас дійшла лише “Природнича історія”, що складається з 37 книг і є своєрідною енциклопедією знань про природу, накопичених в античному світі. 4 книги з неї присвячені фізиці та географії, 5 – опису та класифікації тваринного світу, а 21 – рослинному царству. В решті книг ішлося про неорганічну природу. За словами автора, для написання цього твору йому довелося дослідити близько двох тисяч томів. “Природнича історія” Плінія Старшого була авторитетним джерелом, з якого протягом багатьох століть брали відомості про навколишній світ і природу та цитували в посібниках із різних дисциплін.

У Середні віки інтерес до природничих наук значно зменшився. Але в добу Відродження вчені знов звертаються до античної наукової спадщини. З’являються написані латиною коментарі до творів давньогрецьких та давньоримських природознавців: Аристотеля, Теофраста, Плінія та ін.

Пізніше з’являються “травники” – короткі описи лікарських рослин, оскільки розвиток біологічних знань у той час визначався в основному пріоритетами медицини. Після винаходу в XV ст. друкарства травники стали публікуватися регулярно. З наукової точки зору, ці праці бу-

ли неточними і повними марновірств, але їхнє поширення стимулювало розвиток ботаніки. Авторами травників були, як правило, лікарі, яких цікавили, передусім, цілющі властивості рослин, однак необхідність розрізняти різноманітні рослини змушувала їх бути досить уважними в описах та ілюстраціях.

Травники продовжували виходити до кінця XVI ст., але вчених усе більше цікавили самі рослини, незалежно від їхніх лікувальних властивостей. Накопичені описи рослин потребували певної систематизації. У XVI ст. А. Чезальпіно класифікував рослини на основі будови їхніх квіток, плодів і насіння. У XVII ст. Р. Морісон виділив деякі “природні” групи рослин, зокрема родини зонтичних (*Umbelliferae*) і хрестоцвітих (*Cruciferae*). Англійський натураліст Дж. Рей пішов ще далі, об’єднавши родини в групи вищого рангу. Він звернув увагу на важливість для класифікації кількості сім’ядоль, запропонувавши розрізняти однодольні і дводольні рослини. Він же визначив поняття “вид” і створив першу класифікацію хребетних.

Усі ці тенденції знайшли своє найбільш повне і послідовне втілення в працях видатного шведського вченого-натураліста Карла Ліннея (1707–1778), якого вважають основоположником наукової біологічної систематики. Він увів точну й конкретну термінологію в описи рослин і тварин (до нього терміни відзначалися такою розпливчастістю і сплутаністю, що визначення рослин і тварин було майже неможливим).

Іншою важливою заслугою К. Ліннея було запровадження подвійної (біномінальної) біологічної номенклатури. У своїй ґрунтовній праці “Система природи” (1735) він запропонував позначати кожний вид рослини або тварини двома латинськими словами – назвою роду та видовим епітетом. Ця лаконічна номенклатура замінила колишні багатослівні описи і діагнози, чим усунула безліч утруднень і помилок. З уведенням системи подвійних назв позначення видів рослин і тварин стали значно коротшими. Наприклад, один із видів шипшини називався раніше *Rosa caule aculeato, pedunculis hispidis, calycibus semipinnatis glabris* – Шипшина із шипастим стеблом, щетинистими квітконосами, напівпір’ястими гладкими чашолисточками; в ліннейівській номенклатурі назва цього виду виражається лише двома словами: *Rosa centifolia* – Шипшина столиста.

Лінней відкрив і описав близько 2000 видів рослин. Разом з тим він запропонував нову класифікацію рослин, яка хоча і була штучною, але виявилася досить зручною. Він класифікував рослини за кількістю і розташуванням тичинок, маточок і плодолистиків (репродуктивних структур квітки). Така “статева” система завдяки своїй простоті і легкості отримала широке визнання.

Таким чином, К. Лінней систематизував майже весь накопичений фактичний матеріал із ботаніки та зоології, який знаходився до того в хаотичному стані; визначив такі таксономічні категорії, як рід, порядок, клас, що мало велике значення для подальшого розвитку класифікації рослинності та тваринного світу.

Сучасні ботанічні та зоологічні номенклатури беруть початок у класичних працях К. Ліннея. Сьогодні під терміном “біологічна номенклатура” розуміють систему наукових назв для позначення груп організмів, які пов’язані тим чи іншим ступенем спорідненості – таксонів (від грец. *taxis* “порядок, розташування”). Єдина латинська біологічна номенклатура забезпечує універсальність і стабільність наукових назв рослин і тварин. Для одного таксона може бути встановлено лише одну назву. Вибір назви визначається правилом пріоритету, згідно з яким дійсною є лише найдавніша з оприлюднених назв, що відповідає вимогам біологічної номенклатури. У ботаніці з 1935 р. законна публікація нового таксона рослини повинна обов’язково супроводжуватися діагнозом (описом) рослини, написаним латинською мовою.

Правила біологічної номенклатури розробляють міжнародні комітети з номенклатур, які з метою уніфікації номенклатурних найменувань видають спеціальні кодекси, що мають силу законодавчих документів для наукових публікацій. У 1969 р. був розроблений Міжнародний кодекс номенклатури культурних рослин. Чинний Міжнародний кодекс ботанічної номенклатури був прийнятий XV Міжнародним ботанічним конгресом у 1994 р. Існують також окремі кодекси зоологічної номенклатури та номенклатури бактерій.

Міжнародними кодексами номенклатур закріплено статус єдиної професійної мови біологічних дисциплін саме за латиною. І це – не лише данина науковій традиції. Не менш важливим є те, що латина – мертва мова: латинські біологічні терміни не змішуються із загальноживованою лексикою національних мов, що забезпечує їх ізолюваність та однозначність.

Отже, латинська мова є єдиною професійною мовою для вчених-біологів усього світу. Тому вивчення термінологічної латини необхідне для майбутніх фахівців агробіологічного профілю.

ВИДАТНІ БОТАНИКИ

Scientia potentia est.

Знання – сила.

Фр. Бекон

**Бессер
Віллібальд
Готлібович**
(1784–1842)

– російський ботанік-систематик і флорист, член-кореспондент Петербурзької АН. Народився в м. Інсбрук (Швейцарія). Закінчив Краківський університет у 1807 р. Викладав ботаніку і зоологію у Волинській гімназії (м. Кременець), був директором Кременецького ботанічного саду (1809–1831). У 1835–1838 рр. – професор ботаніки Київського університету. Наукові праці присвячені флористиці та систематиці рослин. Зібрав великий гербарій, який тепер знаходиться в Інституті ботаніки ім. М. Холодного НАН України. З флористичних праць найціннішими є його двотомна праця про флору Галичини та праця про флору південно-західної частини Росії, в якій описана флора Волині, Поділля та інших регіонів.

**Висоцький
Георгій
Миколайович**
(1865–1940)

– український геоботанік, лісівник, географ, і ґрунтознавець, академік АН України, академік ВАСГНІЛ. Народився в с. Микитівка (тепер Сумська обл.). У 1890 р. закінчив Петровську сільськогосподарську академію. З 1919 по 1923 рр. був завідувачем кафедри ґрунтознавства Таврійського університету, а з 1926 по 1930 рр. – кафедри лісівництва Харківського інституту сільського і лісового господарства. Досліджував вплив рослинності, зокрема лісу, на водний режим місцевості, вперше розрахував баланс вологи під лісом і полем. Багато уваги приділяв питанням підбору лісових порід для степового лісорозведення та типології лісонасаджень. Своїми працями заклав основи ґрунтової гідрології засушливих районів, розробив учення про типи водного режиму ґрунтів.

**Горожанкін
Іван
Миколайович**
(1848–1904)

– видатний російський ботанік-морфолог і ембріолог рослин. Народився у Воронежі. Закінчив Московський університет (1871), а з 1881 р. – професор і завідувач кафедри морфології і систематики рослин цього ж університету. Основні наукові роботи присвячені морфології та ембріології рослин. Створив новий порівняльно-ембріологічний напрям у російській ботаніці. Відкрив статевий процес у голонасінних рослин. Уперше описав плазмодесми та спостерігав вихід спермій через отвір пилкової трубки. Розробив систему рослинного світу, чітко визначив поняття про архегоніальні рослини (мохоподібні, папоротеподібні, голонасінні).

Гофмейстер Вільгельм
(1824–1877)

– німецький ботанік, член Паризької АН, професор Гейдельберзького і Тюбінгенського університетів. Народився в Лейпцизі. Один із засновників ембріології рослин. Описав розвиток насінного зачатка та зародкового мішка, процес запліднення та розвиток зародка із заплідненої яйцеклітини. Провів дослідження з порівняльної ембріології мохоподібних, папоротеподібних, голонасінних рослин та встановив у них чергування безстатевого і статевого поколінь. На основі цих досліджень виявив генетичну спорідненість між споровими і насінними рослинами. Багато праць присвятив фізіології рослин, зокрема надходженню води і поживних речовин через корінь.

**Зеров
Дмитро Костянтинович**
(1895–1971)

– український ботанік-ембріолог, філогеніст, академік АН України, доктор біологічних наук, професор, заслужений діяч науки УРСР, лауреат Державної премії УРСР. Народився в с. Зінково (тепер Полтавська обл.). Закінчив Київський університет (1922). З 1921 р. працював в АН України, у 1931–1971 рр. – в Інституті ботаніки АН України. У 1933–1953 рр. був завідувачем кафедри нижчих рослин Київського університету ім. Т. Г. Шевченка. Наукову діяльність роз-

почав під керівництвом О. Фоміна. Вивчав флору сфагнових та печіночних мохів України і як наслідок цих досліджень опублікував "Визначник сфагнових мохів України" (1935), "Визначник печіночних мохів УРСР" (1939), "Флора печіночних та сфагнових мохів України" (1964), "Бріофлора Українських Карпат" (1971). На особливу увагу заслуговує монографія Д. Зерова "Очерки филогении бессосудистых растений" (1972), яка є однією з найвидатніших сучасних праць із філогенії. Вона отримала високу оцінку в широких колах світової ботанічної науки, перекладена декількома іноземними мовами.

**Клоков
Михайло Васильович**
(1896–1981)

– відомий український ботанік-систематик і флорист, професор, доктор біологічних наук. Народився в Лебедині Сумської обл. Закінчив Харківський університет у 1921 р. Працював у Харківському університеті. У 1941–1944 рр. був професором Українського університету в Кзил-Орді, з 1946 р. працював в Інституті ботаніки АН України. Наукова діяльність пов'язана з розробкою теоретичних та методологічних питань ботаніки, критико-систематичною обробкою багатьох груп рослин України та СРСР. Він розвинув учення про географічні раси рослин як елементарні основні природні одиниці в еволюції рослинного світу, заклавши основи нової науки – фітосидології. Описав понад 380 нових видів квіткових рослин. М. Клоков – один з авторів та головний редактор 5 і 7 томів 12-томного видання "Флора УРСР". У 1950 р. видано "Визначник рослин України" під загальною редакцією М. Клокова. Велике теоретичне значення мають узагальнюючі праці М. Клокова "Основні етапи історичного розвитку рослинного світу" (1956) та "Основные этапы развития равнинной флоры европейской части СССР" (1963).

Ламарк
Жан Батист
П'єр Антуан
де Моне
(1744–1829)

– французький натураліст, професор природничої історії, творець першої еволюційної теорії. Народився у Базантені. У 1772–1776 рр. учився у Вищій медичній школі, потім залишив медицину і зайнявся природознавством, зокрема ботанікою. Результатом цих досліджень стала тритомна праця “Флора Франції” (1778), що принесла Ламарку широку популярність. Протягом наступних років він продовжував ботанічні дослідження, використовуючи колекції, зібрані їм під час подорожей, і матеріали Королівського ботанічного саду. У 1793 р. Королівський ботанічний сад був реорганізований у Музей природничої історії, де Ламарк став професором кафедри зоології комах і керував цією кафедрою протягом 24 років. В історії науки Ламарк відомий насамперед як творець першої цілісної концепції еволюції живої природи, один із попередників Ч. Дарвіна.

Липський Воло-
димир Іполитович
(1863–1937)

– видатний український учений, ботанік-флорист і систематик рослин, академік АН УРСР, член-кореспондент АН СРСР, віцепрезидент і президент Української Академії наук. Народився в с. Самобілах Рівненського повіту Волинської губернії. У 1886 р. закінчив Київський університет і залишився працювати асистентом кафедри морфології і систематики рослин. Працюючи в Київському університеті, досліджував флору і рослинність Київської губернії, Поділля, Бессарабії, Кавказу і Середньої Азії. За матеріалами цих досліджень опублікував ряд фундаментальних праць, зокрема “Дослідження про флору Бессарабії” (1889), “Флора Кавказу” (1899), “Флора Середньої Азії” (1903) та ін. В. Липський був не лише чудовим дослідником флори і рослинності, а й прекрасним організатором ботанічних садів та знавцем гербарної справи.

Лінней Карл
(1707–1778)

– видатний шведський природознавець, академік і перший президент Шведської АН, відомий учений зі світовим визнанням, основоположник біологічної систематики. Народився в с. Росгулт. З юності його захоплювала природнича історія, особливо ботаніка. Ці заняття заохочував місцевий лікар, що порадив Ліннею обрати професію медика, оскільки в той час ботаніка вважалася частиною фармакології. У 1727 р. Лінней вступив до Лундського університету, а в наступному році перейшов до Упсальського університету, де викладання ботаніки і медицини було поставлено краще. У 1731 р., захистивши дисертацію, став асистентом професора ботаніки О. Рудбека, в 1735 р. вступив до Хардервейкського університету в Голландії, де незабаром одержав ступінь доктора медицини. У 1736–1738 рр. у Голландії вийшли перші видання багатьох робіт Ліннея, які пізніше неодноразово редагувалися і доповнювалися: “Система природи”, “Ботанічна бібліотека”, “Основи ботаніки” “Критика ботаніки”, “Роди рослин”, “Класи рослин”. У них він описав і застосував нову систему класифікації, що ґрунтувалася на будові і кількості репродуктивних структур рослин: тичинок і маточок. Хоча така класифікація і була штучною, вона виявилася настільки зручною, що незабаром одержала загальне визнання.

У ґрунтовній праці “Система природи”, якій Лінней присвятив 33 роки постійної роботи та наукових досліджень (1735–1768), автором була зроблена спроба розподілити весь світ природи – тварин, рослини і мінерали – за класами, родами і видами, а також установити правила їхньої ідентифікації. виправлені і доповнені видання цього трактату виходили 12 разів за життя Ліннея і багато разів перевидавалися після його смерті.

У 1741 р. Лінней був призначений професором медицини Упсальського університету, а в 1742 р. став там же ще й професором ботаніки.

У 1753 р. він завершив свою велику працю “Види рослин”, у якій наводилися описи і біномінальні назви видів рослин, що визначили розвиток сучасної ботанічної номенклатури.

Лінней – автор більше ніж 180 книг і безлічі статей, головним чином із природничої історії і медицини. Найбільше значення з них мали описи і класифікація всіх відомих у той час рослин і тварин. Він систематизував розрізнені і часто суперечливі дані більш ранніх авторів і сам описав велику кількість нових видів. Його публікації стимулювали подальші дослідження, оскільки дали вченим можливість чітко відрізняти відоме від невідомого. Він зібрав величезний гербарій і колекцію рослин.

Сучасні натуралісти вважають Ліннея засновником біномінальної системи наукової номенклатури, визнаної сьогодні в усьому світі. Бінарна система припускає, що в кожного виду рослин і тварин є єдина, приналежна тільки йому наукова назва (біномен), що складається з двох слів (латинських або латинізованих). Перше з них – родово назва – загальна для цілої групи близьких видів, що складають один біологічний рід. Друге – видовий епітет, що відноситься тільки до одного виду даного роду. Простота і чіткість такої системи, що визначає одночасно родинні зв'язки і видову унікальність організмів, разом з авторитетом самого Ліннея, визнаного фахівця з ідентифікації форм живого, призвели до загального визнання запропонованих їм біномінальних назв.

Ліннейська система класифікації згодом неодноразово радикально переглядалася, однак основні її принципи збереглися: вона стала тим фундаментом, на якому виросла сучасна біологія.

**Окснер
Альфред
Миколайович**
(1898–1973)

– видатний український ботанік-ліхенолог, член-кореспондент АН України, засновник української школи ліхенологів. Народився в Єлизаветграді. Закінчив Київський інститут народної освіти (1924). З 1922 р. працював у системі АН України, з 1931 р. по 1973 р. завідував відділом ліхенології Інституту ботаніки АН України, одночасно в 1968–1970 рр. був директором цього ж інституту. Досліджуючи лишайники України, Уралу, Алтаю, Західного Сибіру, Забайкалля, Кавказу, Примор'я, Середньої Азії, зібрав великий гербарій, який ліг в основу флористичних, фітоценологічних, систематичних, філо-генетичних досліджень у галузі ліхенології. Значним доробком А. Окснера є його "Визначник лишайників УРСР" (1937). Вершиною флористичних досліджень стала його фундаментальна праця "Флора лишайників України" (т. 1 – 1956; т. 2 – вип. 1 – 1968).

Пліній Старший
(23–79 рр.)

Народився в Комо – римській колонії в Цизальпійській Галлії. Освіту здобув у Римі. Пліній був надзвичайно працювитою людиною. Як свідчили його сучасники, не було такого місця і часу, які б він вважав не зручними для учених занять. Він вважав утраченою всяку годину, не присвячену розумовій праці. Після його смерті залишилося 160 книг. Але з усіх творів до нас дійшла лише "Природнича історія", що складається з 37 книг і є енциклопедію всіляких знань, накопичених античним світом про природу. В 2 – 6 книгах наводилися відомості з фізики, астрономії, географії, 8 – 11 книги присвячені світу тварин, 12 – 32 – рослинному царству. В решті книг йшлося про неорганічну природу. "Природнича історія" ще протягом багатьох століть була авторитетним джерелом, з якого брали відомості про світ і природу та робили витяги для укладання посібників з різних дисциплін.

**Погребняк
Петро
Степанович**
(1900–1976)

– український лісівник, еколог рослин і ґрунтознавець, академік і віце-президент АН України. Народився у Волоховому Яру (тепер Харківська обл.). Закінчив Харківський сільськогосподарський інститут (1924). Працював завідувачем кафедри загального лісівництва та ґрунтознавства Київського лісогосподарського інституту (1933–1941), директором Інституту лісу АН України (1945–1956). Наукові інтереси П. Погребняка охоплювали лісівництво, фізіологію та екологію деревних рослин, ґрунтознавство, лісову гідрологію. Загальне визнання отримало розроблене ним учення про типи лісорослинних умов, особливо методика едафічної сітки, що широко використовувалась для порівняльних досліджень лісових фітоценозів. Він є автором багатьох підручників та посібників, зокрема "Основи лісової типології" (1955), "Загальне лісівництво" (1968), які не раз перевидавалися.

Рей Джон
(1627–1705)

– англійський біолог, один з основоположників систематики рослин як науки. Народився у Блек-Нотлі. У 1648 р. закінчив Трінті-коледж Кембріджського університету, де пізніше викладав математику і гуманітарні дисципліни. У 1660 р. отримав духовний сан і відмовився від посади в університеті. Часто подорожував Європою з метою вивчення її флори і фауни. У 1667 р. був прийнятий у члени Лондонського королівського товариства і приступив до реалізації задуманого ним плану систематизації всієї природи. У 1682 р. запропонував нову систему класифікації рослин і увів поняття “вид”. Це був перший крок до створення природної системи класифікації рослин. У своїй праці “Історія рослин” (1704) Рей описав і класифікував 18 600 видів, ґрунтуючись на зовнішніх ознаках – формі і будові квіток, листів, плодів. Увів поняття однодольних і дводольних рослин. У 1961 р. опублікував працю “Мудрість Бога, що проявилася в Його

творіннях”, в якій доводив існування вищого задуму у природі. Крім того, в ній ботаніка була уперше представлена не просто як система класифікації рослин, а як наука про їх походження й еволюцію.

**Рогович
Панас
Семенович**
(1812–1878)

– відомий український ботанік-флорист, систематик рослин і палеонтолог. Народився на хуторі Рогівля Стародубського повіту Чернігівської губернії. Закінчив Київський університет (1938). З 1947 р. працював на кафедрі ботаніки Київського університету (з 1853 р. – професор), а з 1852 р. – одночасно директор Ботанічного саду університету. П. Рогович досліджував флору Полтавської, Чернігівської, Київської і Волинської губерній, описав при цьому ряд нових видів рослин, зібрав великий гербарій. Результати цих досліджень лягли в основу наукових ботанічних праць, зокрема "Огляд судинних і напівсудинних рослин, що входять до складу флори губерній Київської, Чернігівської та Полтавської" (1855).

**Страсбургер
Едуард**
(1844–1912)

– відомий німецький ботанік, за походженням поляк, член Польської АН у Кракові. Народився у Варшаві. Закінчив Ієнський університет. Був професором і одночасно директором ботанічних садів Ієнського і Боннського університетів. Займався дослідженнями в галузі анатомії, цитології і ембріології рослин. У працях із цитології рослин детально описав мітоз і мейоз у вищих рослин та пояснив біологічне значення редукції числа хромосом. В ембріологічних роботах розкрив суть процесу запліднення у папоротеподібних, голонасінних і покрито-насінних рослин. Співатор підручника з ботаніки (1894), що неодноразово перекладався різними мовами.

Теофраст

– стародавньогрецький філософ, природодослі-

(Тіргам)
(бл. 372–287 до н.е.)

дник, якого вважають “батьком ботаніки”. Народився в Ерезі на о. Лесбос. Був учнем Платона, співпрацював у його Академії. Пізніше став учнем Аристотеля, у якого вчився як природодослідник. Був прекрасним оратором, за що отримав прозвання Теофраст – “божественний промовець”. У ботаніці відомий як автор наукових творів “Історія рослин” і “Про причини рослин”, в яких описав близько 500 видів рослин. Багато уваги у своїх творах приділив питанням морфології, фізіології та систематики рослин. Запровадив багато термінів, деякі з них застосовуються в ботаніці і сьогодні, зокрема назви життєвих форм рослин: дерева, кущі, кущики, трави тощо.

**Тімірязєв
Климент
Аркадійович**
(1843– 1920)

– відомий російський натураліст, засновник російської школи фізіологів рослин, основоположник учення про фотосинтез. Народився у Санкт-Петербурзі. У 1861 р. вступив до Петербурзького університету. У 1871 р. захистив магістерську дисертацію на тему “Спектральний аналіз хлорофілу” і був призначений професором Петровської сільськогосподарської академії в Москві. Тут він читав лекції з усіх розділів ботаніки. У 1875 р. йому присуджено звання доктора ботаніки за твір “Про засвоєння світла рослиною”. Перший запровадив у Росії досвіди з культурою рослин у штучних ґрунтах. Розробив біологічну концепцію, яка дала можливість глибше зрозуміти процес фотосинтезу. Дав трактування основних понять у біології – поняття про вид, проблеми органічної доцільності, аналізу форм і характеру дії природного добору. Був популяризатором природознавства. Праця “Життя рослини”, яка неодноразово перекладалася різними мовами, є зразком загальнодоступного курсу фізіології рослин.

Фомін

– відомий ботанік-флорист і систематик, акаде-

**Олександр
Васильович**
(1863–1935)

мік АН України. Народився в с. Єрмолівка Саратовської губернії. Закінчив Московський університет у 1893 р. Працював на кафедрі ботаніки Юр'євського університету (1896–1901), у Тифліському ботанічному саду (1901–1914), професором Київського університету (1914–1930). З 1921 р. – директор Ботанічного саду цього ж університету, що тепер носить його ім'я. З 1922 р. – завідувач науково-дослідної кафедри ботаніки, створеної на базі Київського ботанічного саду. З 1927 р. – директор Науково-дослідного інституту ботаніки України, а з 1931 р. – директор Інституту ботаніки АН УРСР. Досліджував флору Кавказу, України, Сибіру, Далекого Сходу. Розробив перше ботанічне районування території України, написав ряд монографічних праць, зокрема: "Флора України" (1926), "Голонасінні Кавказу та Криму" (1928), "Папоротникообразные в флоре Сибири и Дальнего Востока" (1930) та ін.

**Холодний
Микола
Григорович**
(1882–1953)

– український ботанік-фізіолог, член-кореспондент та академік АН УРСР. Народився в Тамбові. Закінчив Київський університет (1906). Після закінчення університету працював там же до 1941 р. (з 1926 р. – професор). Упродовж майже 30 років одночасно працював в Інституті ботаніки АН України. Заклав основи вчення про фітогормони, що пояснює хімічну природу активізації і гальмування ростових процесів у рослин (фітогормональна теорія тропізмів Холодного-Вента). Велику наукову цінність мають його дослідження в галузі мікробіології, зокрема в галузі морфології і фізіології залізобактерій та в екології рослин. Ім'я М. Холодного присвоєно Інституту ботаніки НАН України.

ЕТИМОЛОГІЧНИЙ ДОВІДНИК

Nomina si nescis, perit et cogito rerum.
Якщо не знаєш назв, то неможливе
пізнання речей.

К. Лінней

Allium саера

Цибуля звичайна

Allium (alium) є давньою латинською назвою часнику (цибуля і часник належать до однієї родини). Іменник *allium* походить від кельтського прикметника *all* “пекучий”: часник має гострий, пекучий смак. Можливо, також є зв’язок з лат. *halare* “пахнути” (*halium* → *alium*), оскільки рослина має сильний характерний запах. Як видовий епітет вжито іменник *саера*, *ae f* “цибуля”, який походить від кельтського *сар* (сер) “голова”: цибулина має кулясту форму.

Achillea millefolium

Деревій звичайний

Іменник *achillea* походить від імені грецького міфологічного героя Ахілла, учня кентавра Хірона. За легендою, Ахілл уперше використав деревій для лікування ран. Іменник *millefolium* походить від лат. *mille* “тисяча” і *folium* “листок”, що вказує на сильно розсічене листя цієї рослини (порівняй рос. назву рослини: Тысяче-листник обыкновенный).

Adonis vernalis Горицвіт весняний

Назву *adonis* дано рослині на честь юнака Адоніса, улюбленця Афродіти, який загинув на полюванні від дикого кабана. Засмучена богиня виростила з крапель крові Адоніса квітку – втілення краси юнака. Міф про Адоніса символізує відмирання й оновлення природи. Виникнувши в Сирії, цей міф потрапив до Греції, а потім – і до Риму. Прикметник *vernalis* “весняний” походить від лат. *ver*, *veris n* “весна”, оскільки цей вид рослини цвіте навесні.

Alnus glutinosa

Вільха клейка

Іменник *alnus*, *i f* “вільха” походить від кельтських слів: *al* “при” і *lan* “берег” (*al + lan + us*). Таку назву рослина отримала через те, що вона часто росте по берегах річок та озер, на лісових болотах. Видовий епітет *glutinōsus*, *a, um* від лат. *gluten*, *inis n* “клей” вказує на те, що молоде листя цього виду вільхи дуже клейке.

Armeniaca vulgaris

Абрикос звичайний

Іменник *arneniaca*, *ae f* “абрикос” походить від прикметника *arneniacus*, *a, um* “вірменський”, оскільки плоди цього дерева уперше потрапили до Риму з Вірменії. Пліній називав плоди абрикоса “вірменська слива”. Прикметник *vulgaris*, *e* “звичайний” утворений від лат. *vulgus*, *i n* “народ, простолуд”.

Artemisia absinthium

Полин гіркий

Назва *artemisia*, можливо, пов’язана з ім’ям грецької богині Артеміди (*Artemis*). Пліній вважає, що рослину названо на честь Артемізії Галікарнаської – дружини короля Мавзола, яка вилікувалася за допомогою цієї трави. Можливо також, що в основі назви лежить грец. *artemes* “здоровий”, оскільки полин має цілющі властивості. Іменник *absinthium* походить від грец. *apsinthos* (*a* “не” + *psinthos* “насолода”), оскільки рослина має гіркий, терпкий смак.

Atropa belladonna Бе-

ладонна звичайна

К. Лінней назвав рід *Atropa* на честь однієї з парок грецької міфології Атропи, яка перерізала нитку життя людини (більшість рослин цього роду отруйні). Іменник *belladonna* походить від італійських слів: *bella* “красива” і *donna* “жінка”. У давнину жінки користувалися соком цієї рослини як косметичним засобом: його закапували в очі та натирали ним щоки.

Bidens tripartita

Черета трироздільна

Іменник *bidens, entis f* “черета” походить від лат. *bis* “двічі, дво-” і *dens, dentis m* “зуб”: плоди цієї рослини мають два зубчастих вістря. Видовий епітет *tripartitus, a, um* “трироздільний” (від лат. *tri-* “три-” і *pars, partis f* “частина”) вказує на будову листка череди.

Brassica oleracea

Капуста городня

Давня латинська назва рослини *brassica* походить від кельтського *bresic* “капуста”. Можливо, є також зв’язок з грец. *braxein* “варити, готувати”: капуста була поширеною овочевою культурою у Стародавньому Римі, з неї готували безліч страв. Прикметник *oleraceus, a, um* походить від лат. *olus, eris n* “овоч, городина”.

Cannabis sativa

Коноплі посівні

Іменник *cannabis* є латинізованим варіантом грец. *kannabis*, яке походить від двох слів: санскритського *сапа* “трубка” (порожнисте стебло рослини за формою нагадує трубку) і сірійського *bis (pis)* “коноплі”. Прикметник *sativus, a, um* “посівний” походить від форми супіна *satum* дієслова *serere* “сіяти”. Видовий епітет *sativus* характерний для більшості культурних рослин.

Capsella bursa-pastoris

Грицики звичайні

Назва роду *capsella* перекладається як “коробочка” (зменшувальне від *capsa, ae f* “коробка, ящик, футляр”). Складений видовий епітет *bursa-pastoris* перекладається як “сумка пастуха”, оскільки трикутна форма плодів цієї рослини нагадує торбинку пастуха (порівняй рос. назву рослини: Пастушья сумка).

Capsicum annuum

Перець однорічний, або стручковий

Іменник *capsicum*, можливо, походить від лат. *capsa, ae f* “коробка, футляр”: плоди перцю нагадують коробочку, в якій знаходиться насіння. За іншою версією, *capsicum* є похідним від грец. дієслова *kapto* “кусаю, печу”: перець має гострий, пекучий смак. Ви-

довий епітет *annuum* (від лат. *annus*, і *m* “рік”) вказує на те, що рослина закінчує свій життєвий цикл за один рік.

Centaurea cyanus
Волошка синя

Пліній пов’язує назву *centaurea* (*kentaurea*) з ім’ям міфічного кентавра Хірона, який лікував різні хвороби за допомогою цілющих рослин. Видовий епітет *cyanus* є латинізованим варіантом грецької назви волошки.

Chelidonium maius
Чистотіл великий

Назва *chelidonium* походить від грец. *chelidon* “ластівка”. За спостереженнями стародавніх греків, рослина з’являється, коли прилітають ластівки, і відмирає, коли вони відлітають у вирій. У Діоскріда є ще одне міфологічне пояснення цієї назви: “Кажуть, що коли пташеня ластівки сліпне, мати приносить у дзьобі цю траву і виліковує його”. Як видовий епітет вжито форму вищого ступеня *maior*, і *ius* прикметника *magnus* “великий”.

Convallaria maialis
Конвалія звичайна

Іменник *convallaria*, *ae f* “конвалія” походить від лат. *convallis* “долина” і грец. *lerion* “лілія”, таким чином, *convallaria* буквально перекладається як “лілія долини”, оскільки квіти конвалії нагадують квіти лілії і росте рослина у низинах. Видовий епітет *maialis*, *e* “травневий” вказує на час цвітіння рослини.

Crataegus ucrainica
Глід український

Іменник *crataegus*, *i f* “глід” походить від грец. *kratos* “сила”, оскільки рослина має дуже міцні й гострі колючки. Видовий епітет *ucrainicus*, *a, um* вказує на географічне поширення цього виду глоду.

Cucurbita pepo

Гарбуз звичайний

Іменник *cucurbita* походить від лат. *cucumis, eris n* “огірок” і *orbitus, a, um* “круглий”, і буквально перекладається як “круглий огірок” (гарбуз та огірок належать до однієї родини). Як видовий епітет вжито грецьку назву рослини *pepo, onis m* “гарбуз”.

Equisetum silvaticum

Хвощ лісовий

Іменник *equisetum, i n* “хвощ” походить від лат. *equus, i m* “кінь” і *seta, ae f* “щетина, жорсткий волос”. Таку назву рослині дав Пліній, оскільки тонкі гілочки хвоща нагадують кінський хвіст. Видовий епітет *silvaticus, a, um* “лісовий” (від лат. *silva, ae f* “ліс”) вказує на місцезростання цього виду хвощів.

Fagopyrum esculentum

Гречка посівна

Назва *fagopyrum* походить від двох слів: лат. *fagus* “бук” та грец. *rygos* “пшениця” і буквально перекладається як “букова пшениця”: з гречки, як і з пшениці, мололи борошно, а тригранні плоди рослини за формою нагадують букові горішки. Прикметник *esculentus, a, um* походить від лат. *esca, ae f* “їжа, корм”.

Fragaria vesca

Суниця лісова

Іменник *fragaria, ae f* “суниця” походить від давньої латинської назви цієї рослини *fraga, яка, в свою чергу, пов’язана з дієсловом fragare* “приємно пахнути”, оскільки її ягоди мають приємний запах. Видовий епітет *vescus, a, um* “дрібний” вказує на розмір ягід.

Frangula alnus

Крушина ламка

Іменник *frangula, ae f* “крушина” походить від дієслова *frangere* “ламати”, оскільки рослина має дуже ламку деревину. Як видовий епітет вжито іменник *alnus, i f* “вільха”: листя крушини нагадує листя вільхи (порівняй рос. назву рослини: Крушина ольховидная).

- Galanthus nivalis**
Підсніжник звичайний
- Іменник *galanthus*, *i m* “підсніжник” походить від грец. *gala* “молоко” і *anthos* “квітка” у зв’язку з молочно-білим кольором квітів. Прикметник *nivalis*, *e* “сніговий” вказує на те що рослина цвіте, коли ще не розтанув сніг.
- Gossypium herbaceum**
Бавовник трав’янистий
- Іменник *gossypium* походить від арабської назви бавовнику *goza*, а прикметник *herbaceus*, *a, um* – від лат. *herba*, ае *f* “трава”: на відміну від *Gossypium arboreum* (Бавовнику дерев’янистого), *G. herbaceum* має невисоке трав’янисте стебло.
- Helianthus annuus**
Соняшник звичайний,
або однорічний
- Іменник *helianthus* походить від грец. *helios* “сонце” і *anthus* “квітка”. Таку назву рослина отримала через те, що повертає свою квітку-кошик за сонцем. Видовий епітет *annuus* (від лат. *annus*, *i m* “рік”) вказує на те, що рослина закінчує свій життєвий цикл за один рік.
- Helichrysum arenarium**
Цмин пісковий
- Іменник *helichrysum*, *i n* “цмин” походить від грец. *helios* “сонце” і *chrysos* “золото”, оскільки квіти цмину мають золотисто-жовтий колір. Прикметник *arenarius*, *a, um* “пісковий, піщаний” (від лат. *arena*, ае *f* “пісок”) вказує на місцезростання рослини.
- Humulus lupulus**
Хміль звичайний
- Походження іменника *humulus*, *i m* “хміль” пов’язують з іменником *humus* “земля, ґрунт” або прикметником *humilis* “низький”, оскільки рослина часто стелеться землею. Іменник *lupulus* походить від лат. *lupus*, *i m* “вовк”. Така назва пов’язана з тим, що хміль оповиває інші рослини та душить їх, наче вовк душить свою здобич. Пліній називає хміль *Lupus salctarius* “Вербовий вовк”.

Hyoscyamus niger
Блекота чорна

Назва *hyoscyamus* є латинізованим варіантом грецької назви *hyoskyamos*, яка походить від двох слів: *hyos* “свиня” і *kyamos* “біб”. Назву “свинячий біб” дав рослині Діоскрід, який помітив, що свині, які їли плоди блекоти, вмирили. Видовий епітет *niger* вказує на темно-фіолетове забарвлення серцевини квітки.

Iuglans regia
Горіх грецький

Іменник *iuglans, ndis f* “горіх” походить від лат. *Iu* (скорочення від *Iuppiter* – Юпітер) і *glans, glandis f* “жолудь”, і означає: “присвячений Юпітеру плід, що за формою нагадує жолудь”. Прикметник *regius, a, um* “царський” походить від лат. *rex, regis m* “цар”: горіх – високе, могутнє дерево з розлогою кроною.

Juniperus communis
Ялівець звичайний

Деякі дослідники вважають, що назва *juniperus* походить від кельтського прикметника *ienepereus* “колючий”, оскільки голки хвої ялівця досить колючі. Інші вважають, що ця назва походить від лат. *iuvenis* “молодий” і *parere* “народжувати” (ялівець – це вічнозелена рослина, на якій постійно оновлюється хвоя). Первісне значення прикметника *communis* (від *con-munus*) – спільний, загальнозживаний.

Ledum palustre
Багно звичайне

Іменник *ledum, i n* “багно”, можливо, пов’язаний з дієсловом *laedere* “шкодити”, тому що міцний запах рослини викликає запаморочення. Прикметник *paluster, stris, stre* походить від лат. *palus, udis f* “болото” і вказує на місцезростання рослини.

Leonurus quinquelobatus
Собача кропива
п’ятилопатева

Назва *leonurus* походить від лат. *leo, leonis m* “лев” і грец. *ura* “хвіст”, оскільки суцвіття рослини нагадує хвіст лева. Прикметник *quinquelobatus, a, um* “п’ятилопатевий” вказує на форму листка.

Linum usitatissimum

Льон звичайний,
або довгунець

Іменник *linum* є латинізованим варіантом грец. *linon*, яке походить від кельтського *lin* “нитка”: з стеблин льону виготовляли нитки. Як видовий епітет вжито прикметник у найвищому ступені *usitatissimum* “найзвичайніший” (від *usitatus*, *a*, *um* “звичайний”).

Menianthes trifoliata

Бобівник трилистяний

За однією версією, *menianthes* походить від грец. *minyntha* “небагато, недовго” і *anthos* “квітка”, оскільки квіти цієї рослини швидко відцвітають. За іншою – перша частина у назві *menianthes* походить від грец. *menyien* “вказувати, виявляти”: за рожевими квітами рослини можна визначити заболочені місця, оскільки бобівник часто росте на болотах. Видовий епітет *trifoliata* вказує на трійчасте листя рослини.

Mentha piperita

М’ята перцева

Назва *mentha* походить від імені німфи Менти, яку богиня Прозерпина перетворила на рослину. Прикметник *piperitus*, *a*, *um* “перцевий” (від лат. *piper*, *eris n* “перець”) вказує на гострий, пекучий смак рослини.

Nicotiana rustica

Махорка

Рослину названо на честь французького послианника у Португалії Ж. Ніко, який надіслав насіння цієї рослини до Парижа. Він же перший виростив *Nicotiana rustica* у своєму саду і використовував її для лікування ран та виразок. Прикметник *rusticus*, *a*, *um* “сільський” (від лат. *rus*, *ruris n* “село”), вказує на те, що цей вид рослини культурний.

Oryza sativa

Рис посівний

Назву *oryza* дав рослині відомий грецький вчений Теофраст, якому належить перша спроба класифікації рослин. Прикметник *sativus*, *a*, *um* “посівний” походить від форми супіна *satum* дієслова *serere* “сіяти”.

- Origanum vulgare**
Материнка звичайна
- Іменник *origanum*, *i n* походить від грец. *oros* “гора” і *ganos* “прикраса, блиск” і буквально перекладається як “прикраса гори”. Прикметник *vulgaris*, *e* утворений від лат. *vulgus*, *i n* “народ, простолюди”.
- Oxycoccus quadripetalus**
Журавлина чотирипелюсткова
- Назва *oxycoccus* походить від грец. *oxus* “кислий” і *kokkos* “зерно” і пов’язана із кислим смаком та кулястою формою ягід журавлини. Прикметник *quadripetalus* (від лат. *quadri-* “чотири-” і *petalum*, *i n* “пелюстка”) вказує на будову квітки.
- Padus racemosa**
Черемха звичайна
- Іменник *padus*, *i f* “черемха” походить від латинської назви річки По у Північній Італії. Прикметник *racemōsus*, *a, um* “з китицею, китицеподібний” (від лат. *racemus*, *i m* “китиця”) вказує на тип суцвіття рослини.
- Panicum miliaceum**
Просо посівне
- Іменник *panicum*, можливо, пов’язаний з лат. *panis*, *is m* “хліб”. Як видовий епітет вжито прикметник *miliaceus*, *a, um* “просяний”, який походить від лат. *milium*, *i n* “просо, пшоно”.
- Plantago maior**
Подорожник великий
- Назва *plantago* походить від лат. *planta* “стопа, рослина” і *agere* “водити, йти слідом”. Деякі види подорожника (у тому числі *P. major*) нагадують слід людини. Крім того, подорожник ніби супроводжує людину – росте біля доріг та стежок. Як видовий епітет вжито форму вищого ступеня *maior*, *ius* прикметника *magnus* “великий”.
- Primula veris**
Первоцвіт весняний
- Primula* – зменшувальне від числівника *prīmus*, *a, um* “перший”. Карл Лінней присвоїв таку назву роду первоцвітів, тому що більшість його видів – це перші весняні квіти. Видовий епітет *veris* “весняний” також вказує на час цвітіння рослини.

Quercus robur
Дуб звичайний

Назва *quercus* трапляється вже у Цицерона та інших давніх авторів. Можливо, вона походить від грец. *kerkein* “шорсткий, шершавий” (за зовнішнім виглядом та властивостями кори дуба). Видовий епітет також виражений іменником *robur, oris n* “дуб”.

Ranunculus acer
Жовтець їдкий

Іменник *ranunculus, i m* є зменшувальною назвою від *rana*, *ae f* “жаба” і перекладається як “жабеня”. Таку назву жовтець отримав через те, що росте на болотах та у вологих місцях. Видовий епітет *acer* “гострий, їдкий” вказує на смак рослини.

Rheum palmatum
Ревінь пальчастий

Rheum є латинізованим варіантом грецької назви цієї рослини *rheon*, яка походить від дієслова *rheein* “текти”: за проносною дією ревеня. Видовий епітет *palmatum* (від лат. *palma, ae f* “долоня”) вказує на характерну для цього виду ревеня форму листків.

Ribes nigrum
Смородина чорна

Ribes – латинізований варіант арабської назви одного з видів ревеня, що росте в Палестині і має кислий смак. Коли араби завоювали Іспанію, вони перенесли назву *ribes* на агрус, що мав такий самий кислий смак. Пізніше цю назву було перенесено і на смородину (агрус і смородина належать до однієї родини). Видовий епітет *nigrum* “чорний” вказує на колір ягід.

Rosa canina
Шипшина собача

Іменник *rosa, ae f* походить від давньогрецьк. *rhodon* “троянда, шипшина”, яке, у своєю чергу, пов’язане з кельтським прикметником *rhodd* “червоний” (за кольором квітів і плодів рослини). Видовий епітет *caninus, a, um* “собачий” (від лат. *canis, is m, f* “собака”) дано рослині тому, що цей вид шипшини порівняно бідний на вітаміни.

Rumex confertus

Щавель кінський

Rumex є давньою назвою щавлю, яка, можливо, пов'язана з лат. *rumex*, ісис *m* “дротик, металний спис із коротким ратищем”: через гостру форму листків рослини. Як видовий епітет вжито дієприкметник минулого часу dokonаного виду пасивного стану *confertus*, *a, um* “скупчений, зібраний” (від лат. *confercio*, *fertum*, іре “скупчувати, збирати в одне місце”), що вказує на густі суцвіття щавлю.

Solanum tuberosum

Картопля

Дослівно латинська назва картоплі перекладається як “паслін бульбистий”. Назва роду *solanum* походить від лат. *solamen* “утіха, полегшення” у зв'язку з наркотичною дією більшості видів пасльону. Прикметник *tuberosus*, *a, um* утворений від *tuber*, *eris n* “бульба”.

Sorbus aucuparia

Горобина звичайна

Деякі дослідники пов'язують назву *sorbus* “горобина” з кельтським прикметником *sor* “терпкий” (за смаком ягід рослини). Інші вважають, що вона походить від латинського дієслова *sorbere* “поглинати, вбирати, ковтати”, оскільки плоди більшості видів горобини є їстівними. Як видовий епітет вжито прикметник *aucuparius*, *a, um*, який походить від лат. *aucupari* “ловити птахів” (плоди горобини приваблюють птахів).

Taraxacum officinale

Кульбаба лікарська

Латинська назва кульбаби *taraxacum* походить від грец. *taraxis* “хвороба очей” і акеомаі “лікую”: соком цієї рослини лікували очні хвороби. На цілющі властивості кульбаби вказує і видовий епітет *officinale*, е “лікарський”, який походить від лат. *officina*, *ae f* “майстерня, аптека”.

Triticum vulgare

Пшениця звичайна

Давня латинська назва рослини *triticum* походить від дієприкметника минулого часу *trititus*, а, um “розмелений, розтертий”, утвореного від дієслова *terere* “терти, молоти, товкти”: з давніх часів із зерна пшениці молили борошно. Прикметник *vulgaris*, e “звичайний” утворений від лат. *vulgus*, i n “народ, простолюди”.

Vaccinium myrtillus

Чорниця

Назва *vaccinium* походить від лат. *baccinium* “ягідний кущ” (від *bacca*, ae f “ягода”). Іменник *myrtillus* – зменшувальне від *myrtus* “мирт” (листя чорниці нагадує листя мирту).

Viburnum opulus

Калина звичайна

Іменник *viburnum*, i n “калина” походить від лат. *vibere* “плетися, вити”: з молодих гнучких гілок рослини плели кошики. Іменник *opulus*, i f є давньою латинською назвою клена (листя калини нагадує листки клена).

Zea mays

Кукурудза звичайна

Іменник *zea* походить від грец. *zea* “хліб, пшениця”. Карл Лінней переніс цю назву на кукурудзу, тому що вона, як і пшениця, має високу харчову цінність. Як видовий епітет вжито іменник *mays*, який походить від мексиканського *mahiz* “кукурудза, маїс”: батьківщина рослини – Південна Америка.

ВИДИ ПОЛЬОВИХ КУЛЬТУР

Ut sementem feceris, ita metes.
Що посієш, те й пожнеш.

Латинське прислів'я

Пшениця

Triticum aestivum (vulgare) – Пшениця м'яка (звичайна)
Triticum durum – Пшениця тверда
Triticum dicoccum – Пшениця двозернянка (полба)
Triticum monococcum – Пшениця однозернянка
Triticum compactum – Пшениця карликова
Triticum polonicum – Пшениця польська
Triticum timopheevii – Пшениця Тимофєєва
Triticum turgidum – Пшениця тургідум (англійська)
Triticum persicum – Пшениця персикум (карталінська)
Triticum spelta – Пшениця спельта

Ячмінь

Hordeum sativum – Ячмінь посівний
Hordeum vulgare – Ячмінь звичайний
Hordeum intermedium – Ячмінь проміжний
Hordeum distichum – Ячмінь дворядний
Hordeum murinum – Ячмінь мишачий

Овес

Avena sativa – Овес посівний
Avena barbata – Овес бородатий
Avena nuda – Овес голий
Avena byzantina – Овес візантійський
Avena abyssinica – Овес абіссінський
Avena strigosa – Овес піщаний
Avena fatua – Вівсюг звичайний
Avena ludoviciana – Вівсюг південний
Avena sterilis – Вівсюг середньоморський (стерильний)

Жито

Secale cereale – Жито посівне
Secale silvestre – Жито дике (лісове)

Просо

Panicum miliaceum – Просо звичайне
Panicum milliaceum ssp. *effusum* – Просо розлоге
Panicum milliaceum ssp. *patentissimum* – Просо рідкорозлоге
Panicum milliaceum ssp. *contractum* – Просо стиснуте
Panicum milliaceum ssp. *ovatum* – Просо овальне
Panicum spontaneum – Просо дике
Setaria italica – Просо логовчасте (могар, чумиза)
Pennisetum glaucum – Просо африканське
Echinochloë frumentaceae – Пайза

Рис

Oryza glaberrima – Рис голий
Oryza sativa – Рис посівний
Oryza sativa ssp. *communis* – Рис звичайний
Oryza sativa ssp. *brevis* – Рис короткозерновий

Гречка

Fagopyrum esculentum – Гречка посівна (їстівна)
Fagopyrum tataricum – Гречка татарська

Льон

Linum usitatissimum – Льон звичайний (довгунець)
Linum flavum – Льон жовтий
Linum perenne – Льон багаторічний
Linum tenuifolium – Льон тонколистий

Горох

Pisum sativum – Горох посівний
Pisum avense – Горох польовий (пелюшка)
Pisum elatius – Горох високий

Pisum humile – Горох низький
Pisum fulvum – Горох червоно-жовтий
Pisum formosum – Горох багаторічний
Pisum abyssinicum – Горох абіссінський

Квасоля

Phaseolus vulgaris – Квасоля звичайна
Phaseolus coccineus – Квасоля яскраво-червона

Люпин

Lupinus luteus – Люпин жовтий
Lupinus albus – Люпин білий
Lupinus polyphyllus – Люпин багатолістий
Lupinus angustifolius – Люпин вузьколістий

Кукурудза

Zea mays indentata – Кукурудза зубоподібна
Zea mays semindentata – Кукурудза напівзубоподібна
Zea mays amylacea – Кукурудза крохмалиста
Zea mays saccharata – Кукурудза цукрова
Zea mays amyleo-saccharata – Кукурудза крохмалисто-цукрова
Zea mays indurata – Кукурудза кремниста
Zea mays everta – Кукурудза розлусна
Zea mays tunicata – Кукурудза плівкова

ВИЗНАЧЕННЯ ДОВГОТИ ВІДКРИТОГО ДРУГОГО СКЛАДУ ВІД КІНЦЯ СЛОВА У БОТАНІЧНИХ ТЕРМІНАХ

Для того щоб визначити, довгим чи коротким від природи є голосний у відкритому другому складі від кінця слова, слід звернути увагу на наступний приголосний. Наприклад, необхідно визначити довготу або короткість другого складу у словах: *cannabis* – коноплі, *plantago* – подорожник, *garhanus* – редька.

Як видно з таблиці, в сполученні **ab** голосний **a** є завжди коротким і ненаголошеним (винятків немає), отже, у слові *cann**a**bis* наголос ставиться на третій склад від кінця слова: *cánnābis*.

У сполученні **ag** голосний **a** є, як правило, довгий. Слово *plant**a**go* не належить до поданих у дужках винятків, тому підлягає загальному правилу наголошення: *plantágo*.

У сполученні **an** голосний **a** також здебільшого довгий, але слово *garhanus* належить до винятків, тому другий склад від кінця слова короткий, отже, наголос ставиться на третій склад: *ráphānus*.

NB! У таблиці приклади наводяться звичайним шрифтом, а винятки – у дужках курсивом.

Гол. + пригол.	Склад довгий	Склад короткий
ab	—	<i>arābis</i>
ac	<i>(pastināca, portulāca)</i>	<i>androsāce</i>
ag	<i>medicāgo</i>	<i>(asparāgus, saxifrāga)</i>
al	<i>secāle</i>	<i>(amygdālus, astragālus, polygāla, -petālus)</i>
am	—	<i>hyoscýāmus</i>
an	<i>caragāna</i>	<i>(cyānus, hippocastānum, origānum, peucedānum, platānus, raphānus)</i>
ap	<i>sināpis</i>	—
ar	<i>(pediculāris, phalāris)</i>	<i>cappāris</i>
at	<i>isātis</i>	<i>(clemātis)</i>
av	<i>papāver</i>	—
ed	<i>(resēda)</i>	<i>andromēda</i>
el	<i>spirodēla</i>	—
em	—	<i>anthēmis</i>
en	<i>avēna</i>	<i>(astragēne)</i>

Гол. + пригол.	Склад довгий	Склад короткий
er	lonicēra	(<i>arrhenathērum, berbēris, hedēra, junipērus, -fēr-, -ptēr-</i>)
et (h)	tanacētum, anēthum	(<i>nepēta</i>)
ic	(<i>urtīca</i>)	brassīca
il	—	erophīla
im	—	ocīmum
in	glycīne	(<i>cardamīne, carpīnus, cotīnus, elatīne, fraxīnus, ricīnus</i>)
ip	—	tulīpa
is	anīsum	(<i>cytīsus</i>)
it	phragmītes	(<i>cucurbīta, composītus</i>)
iv	sempervīvum	—
ob	—	orōbus
od	(<i>omphalōdes</i>)	cynōdon
og	andropōgon	—
ol	—	pyrōla
om	(<i>glechōma</i>)	butōmus
on	anemōne	(<i>-cotyledōnes</i>)
op	(<i>hysōpus</i>)	lycōpus
or	(<i>-flōr-, passiflōra, udōra</i>)	adenophōra
os	mimōsa	—
ot	melilōtum	(<i>-mycōta</i>)
uc	festūca	—
ug	asperūgo	—
ul	—	betūla
um	—	cucūmis
un	callūna	—
ur	leonūrus	—
us	anchūsa	—
ut	cuscūta	—
yb	—	intýbus
yn	—	monogýnus
yr	fagopýrum	—
ys	helichrýsum	—

**ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ БУКВ
ЛАТИНСЬКИМ АЛФАВІТОМ**

Українські букви	Латинські букви та буквосполучення	Приклади
А а	A a	Andreev – Андрєєв
Б б	B b	Bobrov – Бобров
В в	V v	Vavilov – Вавилов
	W w	Winogradov – Виноградов
Г г	G g	Gromov – Громов
	H h	Holub – Голуб
Д д	D d	Durov – Дуров
Е е	E e	Eduard – Едуард
Є є	J e	Jerifanov – Єпіфанов
Ж ж	Z h	Dezhnev – Дежньов
З з	Z z	Zerov – Зеров
И и	Y y	Bilyk – Білик, Krylov – Крилов
І і	I i	Ivanov – Іванов
Й й	J j	Vojko – Войко
	Y y (у кінці прізвищ)	Sosnowsky – Сосновський
К к	K k	Komarov – Комаров
Л л	L l	Lavrenko – Лавренко
М м	M m	Medwedew – Медведєв
Н н	N n	Nosov – Носов
О о	O o	Orlov – Орлов
П п	P p	Popov – Попов
Р р	R r	Romanov – Романов
С с	S s	Smirnow – Смирнов
Т т	T t	Taras – Тарас
У у	U u	Udoenko – Удовенко
Ф ф	F f	Fomin – Фомін
	ph	Timopheev – Тимофєєв
Х х	ch	Chochlov – Хохлов
Ц ц	tz	Kuznetsov – Кузнєцов
Ч ч	tsch	Gontschar – Гончар
	tch	Tchernenko – Черненко
	cz	Czerepanov – Черепанов
Ш ш	sch	Galushko – Галушко
	sh	Peshkova – Пешкова
Щ щ	schz	Roschzin – Рошчін
	stsch	Syreistschikov – Сирейшиков
	schtsch	Mischtschenko – Міщенко
Ю ю	ju	Jurtzev – Юрцев
Я я	ja	Jakovenko – Яковенко

**ЗВЕДЕНА ТАБЛИЦЯ ВІДМІНКОВИХ ЗАКІНЧЕНЬ
ЛАТИНСЬКИХ ІМЕННИКІВ**

Відміна		I	II		III		IV		V
Рід		<i>f</i>	<i>m</i>	<i>n</i>	<i>m, f</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>n</i>	<i>f</i>
число	відмінок								
Sing.	Nom.	-a	-us	-um	різні		-us	-u	-es
	Gen.	-ae	-er	-on	-is		-us		-ei
	Dat.	-ae			-i		-ui	-u	-ei
	Acc.	-am	-um		-em	Nom.	-um	-u	-em
	Abl.	-a	-o		-e (-i)		-u		-e
Plur.	Nom.	-ae	-i	-a	-es	-a (-ia)	-us	-ua	-es
	Gen.	-arum	-orum		-um (-ium)		-uum		-erum
	Dat.	-is	-is		-ibus		-ibus		-ebus
	Acc.	-as	-os	-a	-es	-a (-ia)	-us	-ua	-es
	Abl.	-is	-is		-ibus		-ibus		-ebus

У дужках наводяться закінчення голосного та мішаного типів відмінювання.

**ЗВЕДЕНА ТАБЛИЦЯ РОДОВИХ ЗАКІНЧЕНЬ
ЛАТИНСЬКИХ ПРИКМЕТНИКІВ**

Прикметники першої групи (I-II відміни)	Прикметники другої групи (III відміни)																					
<table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="text-align: center;"><i>m</i></td> <td style="text-align: center;"><i>f</i></td> <td style="text-align: center;"><i>n</i></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">-us, -er</td> <td style="text-align: center;">-a</td> <td style="text-align: center;">-um</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">II відміна</td> <td style="text-align: center;">I відміна</td> <td style="text-align: center;">II відміна</td> </tr> </table>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	-us, -er	-a	-um	II відміна	I відміна	II відміна	<p>1) прикметники трьох закінчень:</p> <table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="text-align: center;"><i>m</i></td> <td style="text-align: center;"><i>f</i></td> <td style="text-align: center;"><i>n</i></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">-er</td> <td style="text-align: center;">-is</td> <td style="text-align: center;">-e</td> </tr> </table> <p>2) прикметники двох закінчень:</p> <table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="text-align: center;"><i>m, f</i></td> <td style="text-align: center;"><i>n</i></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">-is</td> <td style="text-align: center;">-e</td> </tr> </table> <p>3) прикметники одного закінчення:</p> <table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="text-align: center;"><i>m, f, n</i></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">-r / -s / -x</td> </tr> </table>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	-er	-is	-e	<i>m, f</i>	<i>n</i>	-is	-e	<i>m, f, n</i>	-r / -s / -x
<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>																				
-us, -er	-a	-um																				
II відміна	I відміна	II відміна																				
<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>																				
-er	-is	-e																				
<i>m, f</i>	<i>n</i>																					
-is	-e																					
<i>m, f, n</i>																						
-r / -s / -x																						

СХЕМА ГРАМАТИЧНОГО АНАЛІЗУ БІНОМІНАЛЬНИХ, ТРИНОМІНАЛЬНИХ ТА СКЛАДЕНИХ ТЕРМІНІВ

1. Латинська назва – переклад.
2. Аналіз за кількістю компонентів, вид синтаксичного зв'язку (узгоджене означення, неузгоджене означення, прикладка, тавтономія).
3. Родова назва: частина мови, рід, відміна, відмінок, число.
4. Видовий епітет: частина мови, рід, відміна, відмінок, число.

Зразки граматичного аналізу термінів

- a) *Triticum durum* – Пшениця тверда
Біномінальна назва виду (узгоджене означення)
Родова назва: *Triticum*, іменник, n, II відміна, nom. sing.
Видовий епітет: *durum*, прикметник, n, II відміна, nom. sing.;
- b) *Peronospora pisi* – Пероноспора гороху
Біномінальна назва виду (неузгоджене означення)
Родова назва: *Peronospora*, іменник, f, I відміна, nom. sing.
Видовий епітет: *pisi*, іменник, n, II відміна, gen. sing.;
- c) *Allium саера* – Цибуля городня
Біномінальна назва виду (прикладка)
Родова назва: *Allium*, іменник, n, II відміна, nom. sing.
Видовий епітет: *саера*, іменник, f, I відміна, nom. sing.;
- d) *Ciconia ciconia* – Лелека білий
Біномінальна назва виду (тавтономія)
Родова назва: *Ciconia*, іменник, f, I відміна, nom. sing.
Видовий епітет: *ciconia*, —”—.;
- e) *Beta vulgaris var. esculenta* – Буряк звичайний, різновид – столовий
Складена назва різновиду
Родова назва: *Beta*, іменник, f, I відміна, nom. sing.
Видовий епітет: *vulgaris*, прикметник, f, III відміна, nom. sing.
(узгоджене означення).
Внутрішньовидовий епітет: *esculenta*, прикметник, f, I відміна, nom. sing. (узгоджене означення).

ЛАТИНСЬКІ ПРИСЛІВ'Я, СЕНТЕНЦІЇ ТА АФОРИЗМИ

Ab ovo. – Від яйця, від самого початку (*частина виразу ab ovo usque ad mala – від яйця до яблук: у римлян обід починався з яєць і закінчувався фруктами*).

Ad Kalendas Graecas. – До грецьких календ, ніколи (*у римлян календами називалися перші дні місяця, греки ж календ не знали*).

Ad rem. – До справи.

Alea iacta est. – Жереб кинуто.

Aliena vitia in oculis habemus, a tergo nostra sunt. – Чужі вади бачимо, своїх не помічаємо.

Alienos agros irrigas, tuis sitientibus. – Ти поливаєш чужі поля, а свої залишаєш сухими.

Alit aemulatio ingenia. – Змагання розвиває здібності.

Alma mater. – Мати-годувальниця (*традиційна образна назва навчальних закладів*).

Alter ego. – Друге я; близький друг, однодумець.

Alteri vivas oportet, si vis tibi vivere. – Живи для інших, якщо хочеш жити для себе.

Amat victoria curam. – Перемога любить старанність.

Amicus certus in re incerta cernitur. – Вірний друг пізнається в біді.

Amicus Plato, sed magis amica veritas. – Платон (мені) друг, однак істина на дорожча.

Amor non est medicabilis herbis. – Любов не лікується травами.

Aquila non captat muscas. – Орел не ловить мух.

Arbor vitae. – Дерево життя.

Ars longa, vita brevis. – Мистецтво вічне, життя коротке.

Arte et humanitate, labore et scientia! – Мистецтвом і людяністю, працею і знанням!

Audi multa, loquere pauca. – Слухай багато, говори мало.

Audiatur et altera pars. – Хай буде вислухана й інша сторона.

Aurea mediocritas. – Золота середина.

Ausculata et perpende. – Вислухай і зваж.

Aut Caesar, aut nihil. – Або Цезар, або ніхто.

Aut cum scuto, aut in scuto. – Або зі щитом, або на щиті.

Brevis nobis vita data est, at memoria bene redditae vitae sempiterna. – Нам дано коротке життя, але пам'ять про добре прожите життя вічна.

Carpe diem! – Лови день!

Citius, altius, fortius! – Швидше, вище, сильніше! (*девіз Олімпійських ігор*)

Cogito, ergo sum. – Я мислю, отже, я існую.

Consuetudo est altera natura. – Звичка – це друга натура.

Contra spem spero. – Без надії сподіваюсь.

Cum grano salis. – З дрібною солі (*в'їдливо*).

Cum principia negante non est disputandum. – З тим, хто заперечує принципи, не сперечаються.

De facto. – Фактично.

De gustibus non est disputandum. – Про смаки не сперечаються.

Debes, ergo potes. – Ти повинен, отже, ти можеш.

Dicere non est facere. – Сказати – не означає зробити.

Dictum – factum. – Сказано – зроблено.

Docendo discimus. – Навчаючи, вчимося.

Doctrina multiplex, veritas una. – Учення численні, істина одна.

Dulce laudari a laudato viro. – Приємно почути похвалу від людини, гідної похвали.

Dum spiro, spero. – Доки дихаю, надіюсь.

Duo lepores insequens, netrum cepit. – За двома зайцями поженешся, жодного не спіймаєш.

E fructu arbor cognoscitur. – Дерево пізнається по плоду.

Edimus, ut vivamus, non vivimus, ut edamus. – Ми їмо, щоб жити, а не живемо, щоб їсти.

Errare humanum est. – Людині властиво помилятися.

Eruditio aspera optima est. – Суворе навчання – найкраще.

Est modus in rebus. – Є міра в речах.

Et cetera. – І так далі.

Etiam post malam segetum serendum est. – І після поганого врожаю слід сіяти.

Ex nihilo nihil. – З нічого – ніщо.

Exercitatio artem parat. – Вправи породжують майстерність.

Fac et spera! – Роби і надійся!

Facile dictu, difficile factu. – Легко сказати, важко зробити.

Feci, quod potui, faciant meliora potentes. – Я зробив усе, що міг, хай зробить краще, хто може.

Festina lente. – Поспішай поволі.

Fiat lux! – Хай буде світло!

Fide, sed cui fidas, vide. – Довіряй, але дивися, кому довіряєш.

Finis coronat opus. – Кінець вінчає діло.

Fortuna caeca est. – Доля сліпа.

Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo. – Крапля точить камінь не силою, а частим падінням.

Habent sua fata libelli. – Книги мають свою долю.

Hic mortui vivunt, hic muti loquuntur. – Тут мертві живуть, тут німі говорять (*напис на бібліотеках*).

Hominis mens discendo alitur et cogitando. – Людський розум живиться навчанням і мисленням.

Homo improbus beatus non est. – Нечесна людина не може бути щасливою.

Homo locum ornat, non hominem locus. – Людина прикрашає місце, а не місце людину.

Homo sapiens. – Людина розумна.

Homo sum, humani nihil a me alienum puto. – Я людина, і ніщо людське мені не чуже.

Honores mutant mores. – Почесті міняють звичаї.

Honoris causa. – Ради пошани (*найчастіше вживається при надаванні наукового ступеня за заслуги, без захисту дисертації*).

Ignorantia non est argumentum. – Незнання – не довід.

Ignoscito saepe alteri, nunquam tibi. – Іншому пробачай часто, собі – ніколи.

In scientia naturali principia observationibus confirmari debent. – У природничій науці принципи мають підтверджуватися спостереженнями.

Labor callum obducit dolori. – Праця пом'якшує скорботу.

Labor corpus firmat. – Праця зміцнює тіло.

Labor omnia vincit. – Праця все перемагає.

Laboremus! – Працюймо!

Labores pariunt honores. – Праця породжує пошану.

Lapsus calami. – Помилка пера, описка.

Lapsus linguae. – Помилка язика, обмовка.

Lege artis. – За правилами мистецтва.

Liber est mutus magister. – Книга – це німий учитель.

Maiori cede. – Поступайся старшим.

Mala gallina malum ovum. – Погана курка – погане яйце.

Mala herba cito crescit. – Погана трава швидко росте.

Mea culpa. – Моя провина.

Mens sana in corpore sano. – У здоровому тілі здоровий дух.

Modus vivendi. – Спосіб життя.

Multi multa sciunt, nemo omnia. – Багато хто знає багато, ніхто – всього.

Multum vinum bibere, non diu vivere. – Багато вина пити – недовго жити.

Natura arte adiuta interdum facit miracula. – Природа за допомогою мистецтва (науки) інколи робить дива.

Natura est semper invicta. – Природа завжди непереможна.

Natura incipit, ars dirigit, usus perficit. – Природа починає, мистецтво спрямовує, досвід удосконалює.

Natura nihil facit frustra. – Природа нічого не робить даремно.

Natura non facit saltus. – Природа не робить стрибків.

Natura rerum. – Природа речей.

Naturalia non sunt turpia. – Природне не огидне.

Naturam mutare difficile est. – Важко змінити природу.

Ne quid nimis! – Нічого зайвого!

Nemo sapiens nisi patiens. – Ніхто не розумний, якщо не терпеливий.

Nihil fit sine ratione sufficienti. – Ніщо не робиться без достатньої підстави.

Nihil tam difficile est, quin quaerendo investigari posit. – Немає нічого настільки важкого, чого б не можна було досягти старанням.

Nil admirari. – Не дивуйся.

Nil desperandum. – Не впадай у відчай.

Noli me tangere. – Не чіпай мене.

Noli nocere. – Не нашкодуй.

Nomina si nescis, perit et cogito rerum. – Якщо не знаєш назв, то неможливе пізнання речей.

Nomina sunt odiosa. – Імена ненависні (*не будемо називати імен*).

Non multa, sed multum. – Не багато (за кількістю), але багато (за значенням).

Non numeranda, sed ponderanda argumenta. – Докази цінуються не за кількістю, а за якістю.

Non omne, quod nitet, aurum est. – Не все золото, що блищить.

Non progredi est regredi. – Не йти вперед означає йти назад.

Non scholae, sed vitae discimus. – Не для школи, а для життя вчимося.

Non tam praeclarum est scire Latine, quam turpe nescire. – Не так почесно знати латинську мову, як ганебно її не знати.

Nosce te ipsum. – Пізнай самого себе (*напис на храмі Дельфійського оракула в Стародавній Греції і на анатомічних театрах*).

Nota bene! (NB!) – Познач добре, зверни увагу.

Nulla aetas ad discendum sera. – Вчитися ніколи не пізно.

Nulla dies sine linea. – Жодного дня без рядка (*занять, праці*).

Nulla regula sine exceptione. – Немає правила без винятку.

Nullus est liber tam malus, ut non aliqua parte prosit. – Немає такої поганой книги, яка б хоч частково не була корисною.

Nullus locus tibi dulcior esse debet patria tua. – Жодне місце не повинно бути тобі дорожче за батьківщину.

Omne initium difficile est. – Усякий початок важкий.

Omnia mea mecum porto. – Все своє ношу з собою.

Omnis ars naturae imitatio est. – Всяке мистецтво є наслідуванням природи.

Otia dant negotia. – Лінощі породжують вади.

Otium post negotium. – Відпочинок після роботи.

Per aspera ad astra. – Через терни до зірок.

Perfice te! – Удосконалюйся себе!

Post factum. – Після того, що сталося; заднім числом.

Post scriptum (P.S.). – Після написаного, приписка в кінці листа, постскриптум.

Potius sero quam nunquam. – Краще пізніше, ніж ніколи.

Primus inter pares. – Перший серед рівних.

Pro et contra. – За і проти.

Quae nocent, docent. – Що шкодить, (те) навчає.

Quale opus est, tale est praemium. – Яка робота – така нагорода.

Qualis vita, finis ita. – Яке життя, такий кінець.

Qui discit sine libro, aquam haurit cribro. – Хто вчиться без книги, той черпає воду решетом.

Qui non laborat, non manducet. – Хто не працює, той не їсть.

Qui quaerit, reperit. – Хто шукає, той знаходить.

Qui scribit, bis legit. – Хто пише, той двічі читає.

Quid pro quo. – Одне замість іншого.

Quidquid agis, prudenter agas et respice finem. – Що б ти не робив, роби розумно і передбачай результат.

Quod licet Iovi, non licet bovi. – Що дозволено Юпітерові, не дозволено бикові.

Quod tibi fieri non vis, alteri non feceris. – Не роби іншому того, чого собі не бажаєш.

Quot capita, tot sensus. – Скільки голів, стільки умів.

Radices litterarum amarae sunt, fructus dulces. – Корені науки гіркі, плоди – солодкі.

Re, non verbis. – Ділами, а не словами.

Repetitio est mater studiorum. – Повторення – мати навчання.

Sapienti sat. – Розумному досить.

Satis est bene ignorare, quam male didicisse. – Краще не знати взагалі, ніж погано вивчити.

Scientia potentia est. – Знання – сила.

Semel scriptum, decies lectum. – Один раз написане – це десять разів прочитане.

Sero venientibus – ossa. – Тим, хто пізно приходить, – кістки.

Si sapis, sis apis. – Якщо ти розумний, будь (працьовитим), як бджола.

Sic transit gloria mundi. – Так минає мирська слава.

Sine ira et studio. – Без гніву і пристрасті.

Sine labore non erit panis in ore. – Без праці не буде хліба в роті.

Sol lucet omnibus. – Сонце світить всім.

Spes vana. – Марна надія.

Sui generis. – Свого роду, своєрідний.

Suum cuique. – Кожному своє.

Tabula rasa. – Чиста дошка; щось неторкнуте.

Tantum scitur, quantum memoria tenetur. – Стільки знається, скільки пам'ятається.

Te hominem esse memento. – Пам'ятай, що ти людина.

Tempora mutantur et nos mutamur in illis. – Часи міняються, і ми міняємося з ними.

Tempori pace! – Бережи час!

Terra incognita. – Невідома земля; щось незнане.

Tertium non datur. – Третього не дано.

Theoria cum praxi. – Теорія з практикою.

Ubi concordia, ibi victoria. – Де згода, там перемога.

Ubi facta loquuntur, non opus est verbis. – Де говорять факти, немає потреби в словах.

Ubi mel, ibi fel. – Де мед, там і жовч.

Ultima ratio. – Останній довід.

Una hirundo non facit veris. – Одна ластівка весни не робить.

Unus pro omnibus et omnes pro uno. – Один за всіх і всі за одного.

Usus optimus magister est. – Досвід – найкращий вчитель.

Ut sementem feceris, ita metes. – Що посієш, те й пожнеш.

Vale! – Будь здоровий, прощай!

Veni, vidi, vici. – Прийшов, побачив, переміг.

Verba magistri. – Слова вчителя, авторитетної людини.

Verba volant, scripta manent. – Слова відлітають, написане залишається.

Viribus unitis. – Спільними зусиллями.

Vis medicatrix naturae. – Цілюща сила природи.

Vita sine litteris mors est. – Життя без науки – це смерть.

Vivere est cogitare. – Жити – означає мислити.

Vivere est militare. – Жити – означає боротися.

СТУДЕНТСЬКИЙ ГІМН “GAUDEAMUS”

Переклад А.О. Содомори

Gaudeamus igitur
Iuvenes dum sumus!
Post iucundam iuventutem
Post molestam senectutem
Nos habebit humus.

Гей, повеселімося,
Поки молодії!
Мине молодість квітуча,
Старість нас впов'є, мов туча,
І земля покриє.

Ubi sunt, qui ante nos
In mundo fuere?
Transeas ad superos,
Transeas ad inferos,
Nos si vis videre.

Де ті, що жили колись
На розлогім світі?
Треба чи під землю йти,
Чи на небо злинути,
Щоби їх зустріти.

Vita nostra brevis est
Brevi finietur;
Venit mors velociter,
Rapit nos atrociter,
Nemini parcetur!

Те життя – лиш мить одна,
Вмить воно й пролине.
Смерть кістлява – тут як тут,
Чинить свій над нами суд:
Всіх – до домовини!

Vivat Academia,
Vivant professores!
Vivat membrum quodlibet,
Vivant membra quaelibet
Semper sint in flore!

Хай живе науки храм,
Хай живуть учені!
Кожен з них нехай живе,
Процвітає гроно все
У добрі, натхненні!

Vivat omnes virgines,
Graciles, formosae!
Vivant et mulieres
Tenerae, amabiles,
Bonaе, laboriosae!

Хай живуть дівчата всі –
Струнки та ласкаві!
Хай усі жінки живуть,
Що любов, тепло несуть,
Ніжні, в праці жваві!

Vivat et respublica
Et qui illam regit!
Vivat nostra civitas,
Maecenatum caritas,
Quae nos hic protegit!

Хай живе наш край увесь
І хто править краєм!
Хай живуть мужі ясні,
Що з їх ласки, приязні
Знань тут набуваєм!

Pereat tristitia,
Pereant dolores,
Pereat diabolus
Quivis antiburchius
Atque irrisores!

Геть, журбо-напаснице,
Геть од нас, лукавий!
Геть усяк, хто квапить!
З нас понасміхатися,
Заздрий нашій славі!

ЛАТИНСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК

А

abies, ĕtis *f* ялиця

A. alba Я. біла, *A. gracilis* Я. струнка, *A. mayriana* Я. Майра, *A. nordmanniana* Я. кавказька, *A. sibirica* Я. сибірська

absinthium, i *n* полин

acacia, ae *f* акація

A. dealbata А. срібляста, *A. melanoxyton* А. чорна, *A. vera* А. справжня

acanthus, i *m* акант

acephalus, a, um безголовий, безкачанний

acer, ĕris *n* клен

A. campestre К. польовий, або паклен, *A. negundo* К. ясенелистий, *A. platanoides* К. звичайний, або гостролистий, *A. pseudoplatanus* К. несправжньо-платановий, або явір, *A. saccharinum* К. цукристий, *A. tataricum* К. татарський, *A. velutinum* К. бархатистий, або величний

acer, acris, acre гострий, їдкий

acerbus, a, um терпкий

acerinus, a, um кленовий

acetosus, a, um кислий

achenium, i *n* сім'янка

achillea, ae *f* деревій

A. micrantha Д. дрібноквітковий, *A. millefolium* Д. звичайний, *A. ptarmica* Д. цілолистий, *A. submillefolium* Д. майже звичайний, *A. tenuifolia* Д. тонколистий

acidum, i *n* кислота

acinacifolius, a, um шаблелистий

aconitum, i *n* аконіт, борець

A. besseranum А. Бессера, *A. bucovinense* А. буковинський, *A. gracile* А. стрункий, *A. napum* А. низький, *A. nemorosum* А. дібровний, *A. odontandrum* А. зубчастотичинковий, *A. paniculatum* А. розлогий, *A. variegatum* А. строкатий

acorus, i *m* лепеха

A. calamus Л. звичайна, або болотна

Acrasiomycetes, um *m* клас Акразіомцети

acroptilon, i *n* степовий гірчак

A. repens С. г. звичайний, або повзучий

actea, ae *f* воронець

A. spicata В. колосистий

acus, us *f* голка, хвоя, колючка
acuminatus, a, um загострений, гостроверхий, гострий
acuti- (*лат.*) гостро-
acutifolius, a, um гостролистий
acūtus, a, um гострий
adiantum, i n адіант
A. capillus-veneris А. венерин волос, *A. pedulatum* А. стоповидний
adōnis, idis *f* горицвіт
A. aestivalis Г. літній, *A. autumnalis* Г. осінній, *A. vernalis* Г. весняний
adōxa, ae *f* адокса
A. moschatellina А. мускусна
aegopodium, i n яглиця
A. podagraria Я. звичайна
aelia, ae *f* елія, щитник (*ент.*)
aescūlus, i *f* гіркокаштан
Ae. hippocastanum Г. звичайний, *Ae. octandra* Г. восьмиличинковий,
Ae. pavia Г. червоний
aestivālis, e літній
aestīvus, a, um літній
aethūsa, ae *f* собача петрушка
Ae. cynapium С. п. звичайна
aequi- (*лат.*) рівно-
aequidens, entis рівнозубчастий
aequilobus, a, um рівнолопатекий
aequipetālus, a, um рівнопелюстковий
agaricus, i m печериця, шампіньйон
A. arvensis П. польова, *A. campestris* П. звичайна, *A. meleagris* П. темно-луската отруйна, *A. xanthodermus* П. рудіюча отруйна
agelastica, ae *f* листоїд
ager, agri *m* поле
agrestis, e польовий
agricultor, ōris *m* (**agronōmus, i m**) агроном
agricultorius, a, um (**agronomīcus, a, um**) агрономічний
agricultūra, ae *f* (**agronomia, ae** *f*) агрономія, землеробство
agrимonia, ae *f* парило
A. grandis П. велике, *A. odorata* П. запашне, *A. eupatoria* П. звичайне,
A. pilosa П. волосисте
agromyza, ae *f* мінер

agropyron (agropyrum), i n житняк

A. cristatum Ж. гребінчастий, або ширококолосий, *A. dazyanthum* Ж. пухнастоквітковий, *A. imbricatum* Ж. черепитчастий, *A. desertorum* Ж. пустельний, *A. fragile* Ж. ламкий

agrostemma, ae f кукіль

A. githago К. звичайний, *A. linicola* К. льоновий

agrostis, idis f мітлиця, польовиця

A. alba М. біла, *A. canina* М. собача, *A. gigantea* М. велетенська, *A. granitcola* М. гранітна, *A. pseudoalba* М. неспражньобіла, *A. stolonizans* М. повзуча, *A. tenuis* М. тонка

ailanthus, i f айлант

A. altissima А. найвищий, або китайський ясен

alabastrum, i n бутон

alauda, ae f жайворонок

albi- (лат.) біло-

albiflorus, a, um білоквітковий

albus, a, um білий

alcea, ae f рожа

A. rosea Р. рожева

alchimilla, ae f приворотень, або манжетка

A. acutangula П. гострокутний, *A. mollis* П. м'який, *A. micans* П. блискучий, *A. pastoralis* П. пастуший

alga, ae f водорість

alisma, ātis n (ae f) частуха

A. graminea Ч. злаковидна, *A. plantago-aquatica* Ч. подорожникова

Alismatidae, ārum f підклас Алізматиди

alliaria, ae f кінський часник

A. officinalis К. ч. лікарський, *A. petiolata* К. ч. черешковий

allium, i n часник, цибуля

A. angulosum Ц. гранчаста, *A. ascalonicum* Ц. аскалонська, або шалот, *A. caepa* Ц. городня, *A. firmotunicatum* Ц. міцновдягнена, *A. fistulosum* Ц. батун, *A. porrum* Ц. порей, *A. sativum* Ч. посівний, *A. schoenoprasum* Ц. різанець, або шніт, *A. scorodoprasum* Ц. часникова, або рокамболь, *A. sphaerocephalum* Ц. круглоголова, *A. ursinum* Ц. ведмежа, або левурда

allysum, i n бурачок

A. hirsutum Б. шорсткий, *A. campestre* Б. польовий, *A. desertorum* Б. пустельний, *A. minutum* Б. малий, *A. tortuosum* Б. кручений

alnus, i f вільха

A. glutinosa В. клейка, *A. incana* В. сiра

aloë, es f алое

A. arborescens А. деревоподібне

alopēcūrus, i n китник, лисохвіст

A. aequalis К. рівний, *A. vaginatus* К. піхвовий, *A. alpinus* К. альпійський, *A. apriatus* К. строкатий, *A. arundinaceus* К. очеретяний, *A. geniculatus* К. колінчастий, *A. laguriformis* К. зайцехвостий, *A. mucronatus* К. гострий, *A. myosuroides* К. мишачохвостий, *A. pratensis* К. лучний

alpestris, e альпійський

alpinia, ae f калган

alpīnus, a, um альпійський

Alsinoideae, ārum f підродина Мокричні

alternaria, ae f альтернарія

A. brassicae А. капусти, *A. phaseoli* А. квасолі

althaea, ae f алтей

A. officinalis А. лікарський

altus, a, um високий

amabilis, e приємний

amanīta, ae f мухомор

A. caesarea М. Цезаря, *A. citrina* М. цитриновий, *A. muscaria* М. червоний, *A. pantherina* М. пантерний, *A. phalloides* М. зелений, або біла поганка, *A. virosa* М. білий смердючий

amaranthus, i m амарант, щириця

A. albus А. білий, *A. caudatus* А. хвостатий, або лисячий хвіст, *A. cruentus* А. багряний, *A. retroflexus* А. закинутий

amārus, a, um гіркий

amaryllis, īdis f амариліс

A. belladonna А. беладонна

ambly- (*грец.*) тупо-

amblyophyllus, a, um туполистий

ambrosia, ae f амброзія

amelanchier, i f ірга

A. canadensis І. канадська, *A. ovalia* І. овальна, *A. rotundifolia* І. круглолиста, *A. spicata* І. колосиста

amentum, i n сережка

amethystinus, a, um аметистовий

amorpha, ae f аморфа

A. fruticosa А. кушова

Amphimallon solstitialis Червневий хрущ

amplexicaulis, e стеблообгортний

amygdālus, i f мигдаль

A. communis М. звичайний, *A. nana* М. низький, або степовий, бобчук

amylaceus, a, um крохмалистий

anagālis, is *f* курячі очки, або очний цвіт

A. arvensis К. о. польові, *A. caerulea* К. о. голубі

anchūsa, ae *f* воловик

A. italica В. італійський, *A. officinalis* В. лікарський

andrea, ae *f* андрея

A. alpestris А. альпійська, *A. rupestris* А. скельна

anemōne, es *f* анемона

A. narcissiflora А. нарцисоцвіта, *A. nemorosa* А. дібровна, *A. ranunculoides* А. жовтецева

anēthum, i *n* кріп

A. graveolens К. пахучий, *A. involucratum* К. обгортний

andromēda, ae *f* андромеда

A. polyfolia А. багатоліста

androsāce, ae *f* проломник

A. filiformis П. нитковидний, *A. septentrionalis* П. північний

angelīca, ae *f* дудник

A. archangelica Д. лікарський, *A. silvestris* Д. лісовий

Angiospermae, ārum *f* відділ Покритонасінні (*парал.* Magnoliophyta)

angiospermus, a, um покритонасінний

angusti- (*лат.*) вузько-

angustifolius, a, um вузьколистий

anīmal, is *n* тварина

anisantha, ae *f* анізанта

A. tectorum А. покрівельна

anisoplia, ae *f* хлібний жук, кузька

A. agricola Жук-хрестоносець, *A. austrica* Хлібний жук-кузька

anīsum, i *n* аніс

A. vulgare А. звичайний

annotīnus, a, um однорічний

annuus, a, um однорічний

anserīnus, a, um гусячий

antennaria, ae *f* котячі лапки

A. dioica К. л. дводомні

anthēra, ae *f* пиляк

antherīcum, i *n* віхалка

A. ramosum В. гілляста

anthophōrus, a, um квітконосний

anthoxanthum, i *n* пахуча трава

A. amarum П. т. гірка, *A. odoratum* П. т. звичайна

-anthus, a, um (-anthēmos, on) (грец.) -квітковий, -цвітий
anthyrrium, i n ротики
A. maius Р. великі, *A. oronchium* Р. дикі
anulāris, e кільцеподібний
aramea, ae f зернова совка
apera, ae f метлюг
A. longiseta М. довгоостистий, *A. maritima* М. приморський, *A. spicaventi* М. звичайний
apetalus, a, um безпелюстковий
aphis, idis f попелиця
A. craccivora П. люцернова, *A. fabae* П. бурякова, *A. gossypii* П. баштанна
aphyllus, a, um безлистя
apiātus, a, um строкатий, плямистий
apis, is f бджола
Apiaceae, ārum f родина Селерові (парал. Umbelliferae Зонтичні)
Apiāles, ium f порядок Зонтикоцвіті
apium, i n селера
A. graveolens С. пахуча
Aprocynaceae, ārum f родина Барвінкові
aquaticus, a, um водяний
aqu(i)- (лат.) водо-
aquilegia, ae f орлики, водозбір
A. colchica О. колхідські, *A. olympica* О. олімпійські, *A. transilvanica* О. трансільванські, *A. vulgaris* О. звичайні
arābis, is f гусимець
A. auriculata Г. вушкатий, *A. hirsuta* Г. шорсткий, *A. pendula* Г. повислий, *A. turrita* Г. пужниковий
arachis, idis f арахіс
A. hypogaea А. підземний, або земляний горіх
aradus, i m підкорник
aralia, ae f аралія
A. elata А. висока, *A. manschurica* А. маньчжурська
arbor, ōris f дерево
arborescens, entis (arboreus, a, um) деревоподібний, дерев'янистий
arbuscula, ae f деревце
arbūtus, i f суницік
A. andrachne С. дрібноплідний, *A. unedo* С. великоплідний
archangelica, ae f дягель
A. officinalis Д. лікарський

arctium, i n лопух

A. lappa Л. великий, *A. minus* Л. малий

arctostaphylos, i m мучниця

A. uva-ursi М. звичайна

arcuātus, a, um дугоподібний

Arecidae, ārum f підклас Арециди (*парал.* Palmidae *Пальміди*) **arenarius, a, um** пісковий, піщаний

argenteus, a, um сріблястий

aristolochia, ae f хвилівник

A. clematitis Х. ломоносovidний, *A. macrophylla* Х. великолистий

armeniāca, ae f абрикос

A. mandshurica А. маньчжурський, *A. vulgaris* А. звичайний

armeria, ae f армерія

A. maritima А. приморська, *A. pocutica* А. покутська

armillaria, ae f опеньок

A. mellea О. осінній справжній

armoracia, ae f хрін

A. rusticana Х. звичайний, *A. sisymbrioides* Х. сухоребриковий, або лучний

arnica, ae f арніка

A. montana А. гірська

aronia, ae f аронія

A. melanocarpa А., або горобина чорноплідна

arrhenathërum, i n райграс

A. elatius Р. високий

artemisia, ae f полин

A. absinthium П. гіркий, *A. austriaca* П. австрійський, *A. cina* П. цитварний, *A. dracunculus* П. естрагонова, або естрагон, *A. scoparia* П. мітластий, або віниковий, *A. taurica* П. кримський

arum, i n аронник

aruncus, i m таволжник

A. vulgaris Т. звичайний

arvālis, e польовий

arvensis, e польовий

arvum, i n поле

asārum, i n копитняк

asclepias, adis f ваточник

A. syriaca В. сирійський

ascochyta, ae f аскохіта

A. betae А. бурякова, *A. linicola* А. льонова, *A. phaseolorum* А. квасолева, *A. pisi* А. горохова, *A. onobrychidis* А. еспарцетова

Ascomycētes, um *m* клас Аскоміцети
asiaticus, a, um азіатський
asparāgus, i *m* холодок, спаржа, аспарагус
A. brachyphyllus X. коротколистий, *A. officinalis* X. лікарський, *A. plumosus* X. перистий, *A. sprengeri* X. Шпренгера
asper, aspēra, aspērūm шорсткий
asperūgo, inis *f* гостриця, асперуго
A. procumbens Г. сланка
asperūla, ae *f* маренка
A. odorata М. запашна
aspidistra, ae *f* аспідистра
A. elatior А. висока
asplenium, i *n* аспленіум, листовик
A. adiantum-nigrum А. чорний, *A. rutamuraria* А. муровий, *A. scolopendrium* А. сколопендровий, *A. septentrionale* А. північний, *A. trichomanes* А. волосистий
asphodeline, es *f* асфоделіна
A. lutea А. жовта, *A. taurica* А. кримська, *A. tenuior* А. тонка
aster, eri (eris) *m* айстра
A. alpinus А. альпійська, *A. amelloides* А. ромашкоподібна, *A. amellus* А. степова, *A. novae-angliae* А. американська, *A. novi-belgii* А. віргінська, *A. salignus* А. верболиста
Asteraceae, ārum *f* родина Айстрові (*парал.* Compositae *Складноцвіті*)
Asteridae, ārum *f* підклас Астериди
astilbe, es *f* астильба
A. davidii А. Давида
astragālus, i *m* астрагал
A. cicer А. нутовий, або хлопунець, *A. borysthenicus* А. дніпровський, *A. danicus* А. датський, *A. dasianthus* А. шерстистоквітковий, *A. glycyphyllus* А. солодколистий
athyrium, i *n* безщитник
A. alpestre Б. альпійський, *A. filix-femina* Жіноча папороть
atrans, antis чорнуватий, темнуватий
atrīplex, ĩcis *f* лутига
A. hortensis Л. садова, *A. nitens* Л. блискуча, *A. patula* Л. розлога, *A. tatarica* Л. татарська
atro- (*лат.*) чорно-, темно-
atrōra, ae *f* красавка
A. belladonna Беладонна звичайна
aurantiācus, a, um жовтогарячий
aureus, a, um золотистий

aureobasidium, i n ауреобазидій

aurītus, a, um вушкатиї

austrālis, e південний

autumnālis, e осінній

autumnus, i m осінь

avēna, ae f овес, вівсюг

A. abyssinica О. абіссінський, *A. barbata* О. бородатий, *A. byzantina* О. візантійський, *A. cultiformis* В. подібний, *A. fatua* В. звичайний, *A. ludoviciana* В. південний, *A. nuda* О. голий, *A. sativa* О. посівний, *A. sterilis* В. середньоморський, або стерильний, *A. strigosa* О. піщаний

avis, is f птах

В

bacca, ae f ягода

baccātus, a, um (baccans, antis) ягідний

baccētum, i n ягідник

barbarea, ae f суріпиця

B. arcuata С. дугоподібна, *B. stricta* С. пряма, *B. verna* С. весняна, або зимовий крес, *B. vulgaris* С. звичайна

barbātus, a, um бородатий

Basidiomycētes, um m клас Базидіоміцети

basilicum, i n базилік

beckmannia, ae f бекманія

B. eruciformis Б. звичайна, *B. syziachne* Б. східна

begonia, ae f бегонія

belladonna, ae f беладонна

bellevalia, ae f белевалія

B. sarmatica Б. сарматська

bellis, īdis f стокротки

B. perennis С. багаторічні

berbēris, īdis f барбарис

B. iliensis Б. ілійський, *B. orientalis* Б. східний, *B. vulgaris* Б. звичайний

bergenia, ae f бадан

B. crassifolia Б. товстолистий

berteroa, ae f гикавка

B. incana Г. сіра

beta, ae f буряк

B. perennis Б. багаторічний, *B. vulgaris* Б. звичайний, *B. vulgaris var. alba* Б. білий, *B. vulgaris var. altissima* Б. цукровий, *B. vulgaris var. cicla* Б. циліндричний, *B. vulgaris var. esculenta* Б. їстівний

betaceus, a, um буряковий

betonica, ae f буквиця

B. officinalis Б. лікарська

betula, ae f береза

B. ermanii Б. Ермана, *B. fruticosa* Б. кущова, *B. humilis* Б. низька, *B. maximowicziana* Б. Максимовича, *B. pendula* Б. повисла, *B. pubescens* Б. пухнаста, *B. verrucosa* Б. бородавчата

bi- (лат.) дво-

bicolor, oris двоколірний

bicornis, e дворогоий

bidens, entis f череда

B. cernua Ч. поникла, *B. radiata* Ч. промениста, *B. tripartita* Ч. трироздільна

biennis, e дворічний

bifolius, a, um дволистий

bifurcatus, a, um роздвоєний

biota, ae f біота

B. orientalis Б. східна

bipartitus, a, um двороздільний

boletus, i m білий гриб, боровик

B. calopus Б. неїстівний, *B. felleus* гірчак, *B. edulis* боровик, *B. luridus* дубовик, або синяк

bombycinus, a, um шовковий, атласний

bonus, a, um хороший, добрий, гарний

borago, inis f огірочник, огіркова трава

borealis, e північний

borysthenicus, a, um дніпровський

botanica, ae f (botanice, es f) ботаніка

botanicus, a, um ботанічний

bothriochloa, ae f (bothriochloë, es f) бородач

B. caucasica Б. кавказький, *B. ischaemum* Б. звичайний

botrychium, i n гронянка

B. lunaria Г. півмісяцева, або ключ-трава

botryoideus, a, um гроноподібний

botrys, yos f грона, кетяг

brachy- (грец.) коротко-

brachyanthus, a, um короткокрітковий

brachypodium, i n куцоніжка

B. pinnatum К. пірчаста, *B. rupestre* К. скельна, *B. silvaticum* К. лісова

bractea, ae f приквіток

brassica, ae f капуста

B. oleracea К. городня, *B. oleracea* var. *acephala* К. кормова, *B. oleracea* var. *botrytys* svar. *cauliflora* К. цвітна, *B. oleracea* var. *capitata* f. *alba* К. білокачанна, *B. oleracea* var. *capitata* f. *rubra* К. червонокочанна, *B. oleracea* var. *gemmifera* К. брюссельська, *B. oleracea* var. *gongyloides* К. кольрабі, *B. oleracea* var. *sabauda* К. савойська, *B. juncea* Гірчиця сарептська, *B. nigra* Гірчиця чорна, *B. napus* бруква, рапс, *B. napus* var. *esulenta* Бруква їстівна, *B. napus* var. *oleifera* Рапс олійний, *B. rapa* ріпа, турнепс

Brassicaceae, ārum f родина Капустяні (*napal.* Cruciferae)

brevi- (*лат.*) коротко-

brevicaulis, e короткостебловий

breviflorus, a, um короткоквітковий

brevis, e короткий

britannicus, a, um британський

briza, ae f трясучка

B. australis Т. південна, *B. media* Т. середня, *B. spicata* Т. колосиста

bromopsis, ĩdis f стоколос

B. inermis С. безостий

bromus, i m бромус

B. arvensis Б. польовий, *B. commutans* Б. мінливий, *B. mollis* Б. м'який, *B. secalinus* Б. житній, *B. scoparius* Б. волотистий, *B. squarrosus* Б. розчепирений

bruchus, i m зерноїд

brunneus, a, um коричневий

bryonia, ae f брионія, переступень

B. alba Б. біла, *B. dioica* Б. дводомна

Bryidae, ārum f підклас Бриєві мохи

Bryophyta, ōrum n відділ Мохоподібні

bubo, onis m пугач

bucovinensis, e буковинський

bulbocodium, i n брандушка

B. versicolor Б. різноколірна

bulbŏsus, a, um бульбистий

bunias, ādis f свербіга

B. arvensis С. польова, *B. orientalis* С. східна

bupleurum, i n володушка

B. aureum В. золотиста, *B. fruticosum* В. кущова, *B. multinerve* В. багатожилкова, *B. rotundifolium* В. круглолиста

butōmus, i m сусак

B. umbellatus С. зонтичний

buxus, i f самшит

B. colchica С. колхідський, *B. hircana* С. гірканський, *B. sempervirens* С. вічнозелений

bystiscus, i m трубноверт

byzantīnus, a, um візантійський

С

саера, ae f (сепа, ae f) цибуля, цибулина

saerefolium, i n бугиля, кервель

saeruleus, a, um (coeruleus, a, um) голубий, блакитний

caesalpinia, ae f цезальпінія

C. coriaria Ц. дубильна, *C. gilliesii* Ц. Джилліса, *C. japonica* Ц. японська

caesius, a, um сизий

caespitōsus, a, um дернистий

calamagrostis, īdis f куничник

C. arundinacea К. очеретяний, *C. canescens* К. сіруватий, *C. epigeios* К. наземний, *C. neglecta* К. непомітний, *C. pseudoarundinacea* К. несправжньоочеретяний, *C. varia* К. різнобарвний

calathidium, i n кошик (*тун суцвіття*)

calcareus, a, um вапняковий

calla, ae f образки

C. palustris О. болотні

callistēphus, i m калістефус, садова айстра

C. chinensis Садова айстра китайська

callūna, ae f верес

C. vulgaris В. звичайний

caltha, ae f каложниця

C. palustris К. болотна

calvatia, ae f кальвація, порхавка

calystegia, ae f калістегія

C. sepium К. парканна, *C. soldanella* К. сольданелова

calyx, ūcis m чашечка

camelīna, ae f рижій

C. albiflora Р. білокрітківий, *C. allysum* Р. бурачковий, або льоновий, *C. glabrata* Р. голий, *C. microcarpa* Р. дрібноплідний, *C. pilosa* Р. волосистий, *C. sativa* Р. посівний, *C. silvestris* Р. лісовий

campanŭla, ae f дзвоники

C. alpina Д. альпійські, *C. carpatica* Д. карпатські, *C. glomerata* Д. скупчені, *C. latifolia* Д. широколисті, *C. media* Д. середні, *C. patula* Д. розлогі, *C. persicifolia* Д. персиколісті, *C. rapunculus* Д. рапунцель

campester, stris, stre польовий

canadensis, e канадський

candīdus, a, um білосніжний

canescens, entis сіруватий

canīnus, a, um собачий

canis, is m собака

C. domesticus С. свійський, *C. lupus* Вовк сірий

canna, ae f канна

C. hortensis К. садова, *C. indica* К. індійська

cannābis, is f коноплі

C. indica К. індійські, *C. ruderalis* К. рудеральні, *C. sativa* К. посівні

cantharellus, i m лисичка

C. cibarius Л. спражня, або жовта їстівна

canus, a, um сірий, сивий

capillātus, a, um волосистий

capitŭlum, i n головка (*тун суцвіття*)

capitātus, a, um качанний

caprāris, is f каперси

C. herbacea К. трав'янисті, *C. spinosa* К. колючі

capreus, a, um козячий

Caprifoliaceae, ārum f родина Жимолостеві

capsella, ae f грицики

C. bursa-pastoris Г. звичайні, *C. orientalis* Г. східні

capsīcum, i n перець

C. annuum П. стручковий, або однорічний

capsŭla, ae f коробочка (*тун плода*)

caragāna, ae f карагана

C. arborescens К. дерев'яниста, або жовта акація, *C. frutex* К. кушова, або дреза

cardamīne, es f жеруха

C. amara Ж. гірка, *C. bulbifera* Ж. бульбоносна, *C. impatiens* Ж. недоторкана, *C. dentata* Ж. зубчаста, *C. parviflora* Ж. дрібноцвіта, *C. pratensis* Ж. лучна

carduus, i m будяк

C. nutans Б. пониклий

carex, icis f осока

C. acuta О. гостра, *C. brevicollis* О. парвська, *C. brizoides* О. трясучковидна, *C. digitata* О. пальчаста, *C. humilis* О. низька, *C. pilosa* О. волосиста, *C. praecox* О. рання, *C. remota* О. рідкоколоса, *C. riparia* О. побережна, *C. rostrata* О. здута, *C. supina* О. приземкувата

carinātus, a, um кілюватий

Carnivora ряд Хижаки

carnōsus, a, um м'ясистий

carōta, ae f морква дика

carpatīcus, a, um карпатський

carpīnus, i f граб

C. betulus Г. звичайний, *C. orientalis* Г. східний, або грабинник

-carpus, a, um (*грец.*) -плідний, -плодий

carum, i n ммин

C. carvi К. звичайний

Caryophyllaceae, ārum f родина Гвоздичні

Caryophyllidae, ārum f підклас Гвоздиковидні

caryopsis, idis f зернівка

cassia, ae f касія

C. acutifolia К. гостролиста, *C. angustifolia* К. вузьколиста

castanea, ae f каштан

C. sativa К. посівний, або їстівний

caucasīcus, a, um кавказький

caudātus, a, um хвостатий

caulis, is m стеблина

cavus, a, um порожнистий

cedrus, i f кедр

C. deodara К. гімалайський, *C. libani* К. ліванський

Celastraceae, ārum f родина Бруслинові

Celastrales, ium f порядок Бруслинові

celosia, ae f целозія, або півнячий гребінь

celtis, is f каркас

C. caucasica К. кавказький, *C. glabrata* К. голий, *C. occidentalis* К. західний

semler, bra, brum кедровий

cenangium, i n ценангій

cenchrus, i m ценхрус

centaurea, ae f волошка

C. borysthena В. дніпровська, *C. calcitrapa* В. колючеголова, *C. cyanus* В. синя, *C. jacea* В. лучна, *C. scabiosa* В. пірчаста, *C. sumensis* В. сумська

centaurium, i n золототисячник

C. erythraea (*C. vulgare*) З. звичайний, *C. minus* З. малий, *C. pulchellum* З. гарний

cephaleia, ae f пильщик

cephalotāxus, i f головчастотис

C. fortunei Г. Фортуна

cerphus, idis m стебловий пильщик

cerastium, i n роговик

C. arvense Р. польовий, *C. biebersteinii* Р. Біберштейна, *C. caespitosum* Р. дернистий, *C. grandiflorum* Р. великоквітковий, *C. tomentosum* Р. повстистий

cerāsus, i f вишня

C. avium черешня, *C. erythrocarpa* В. червоноплідна, *C. fruticosa* В. кущова, *C. glandulosa* В. залозиста, *C. incana* В. сіра, *C. japonica* В. японська, *C. mahaleb* В. магалєбська, або антипка, *C. tomentosa* В. повстиста, *C. vulgaris* В. звичайна

ceratocephālus, i m реп'яшок

C. falcatus Р. серповидний, *C. orthoceras* Р. пряморогий

ceratocystis, is f цератоцист

cercospōra, ae f церкоспора

C. beticola Ц. бурякова, *C. vitiphylla* Ц. виноградна

cereālis, e хлібний, посівний

cernuus, a, um пониклий

cetraria, ae f цетрарія

C. islandica Ц. ісландська, або ісландський мох

chaenomēles, is f хеномелес

Ch. speciosa (*Ch. japonica*) Х. японська

chaerophyllum, i n бутень

Ch. bulbosum Б. бульбистий, *Ch. prescottii* Б. Прескотта

chamenerium (chamenerion), i n іван-чай

Ch. angustifolium І.-ч. вузьколистий

chamomilla, ae f ромашка, хамоміла

Ch. recutinata Р. лікарська, або обідрана, *Ch. suaveolens* Р. запашна

cheiranthus, i m лакфіоль

Ch. cheiri Л. садова

chelidonium, i n чистотіл

Ch. maius Ч. звичайний, або великий

chenopodium, i n лобода

Ch. album Л. біла, *Ch. anthelminticum* Л. протиглисна, *Ch. rubrum* Л. червона, *Ch. serotinum* Л. пізня

chinensis, e китайський

chondrilla, ae f хондрила

Ch. juncea X. ситниковидна

chori- (*грец.*) роздільно-

choripetalus, a, um роздільнопелюстковий

choriphyllus, a, um роздільнолистий

choristemoneus, a, um роздільнотичинковий

chosenia, ae f чозенія

Ch. arbutifolia Ч. мучницелиста, *Ch. macrolepis* Ч. крупно-лускувата

chrysanthemum, i n хризантема

Ch. carinatum X. кілювата, *Ch. coronarium* X. увінчана

chrysopogon, onis m золотобородник

Ch. gryllus З. цикадовий

chrysoplenium, i n жовтяниця

Ch. alternifolium Ж. черговолиста

chylo- (*грец.*) соковито-

chylocarpus, a, um соковитоплідний

chylocaulis, e соковитостебловий

chylophyllus, a, um соковитолистий

cibarius, a, um їстівний

cicer, ěris n нут, горох

C. arientinum Н. культурний, *C. minutum* Н. малий

cichorium, i n цикорій

C. endivia Ц. салатний, або ендівій, *C. intybus* Ц. звичайний, або кореневий

ciconia, ae f лелека

cicūta, ae f цикута

C. virosa Ц. отруйна

cimicifuga, ae f клопогін

C. foetida К. смердючий

cincinnus, i m завійка (*тун суцвіття*)

cinereus, a, um попелястий

cingulātus, a, um оповитий

cinnamomeus, a, um коричний

cirsium, i n осот

C. arvense О. польовий

cistus, i m ладанник

C. ladaniferus Л. ладаноносний, *C. salvifolius* Л. шавлієлистий, *C. tauricus* Л. кримський

cito швидко

citrīnus, a, um цитриновий

citrullus, i m кавун

C. colocynthis К. колоцинт, *C. colocynthoides* К. кормовий, *C. lanatus* К. звичайний

citrus, i f цитрус

C. limon лимон, *C. sinensis* апельсин, *C. unshiu* (*C. reticulata*) мандарин

cladonia, ae f кладонія

C. alpestris К. альпійська, *C. arbuscula* К. лісова, *C. digitata* К. пальчата, *C. rangiferina* К. оленьча, *C. stellaris* К. зірчаста

cladosporium, i n кладоспорій

classis, is f клас

clavātus, a, um булавовидний

claviceps, ītis f клавіцепс, ріжки

C. paspali К. паспалюма, *C. purpurea* К. пурпурава

clemātis, īdis f (**clematitis, īdis f**) ломиніс

C. flammula Л. вогнистий, *C. integrifolia* Л. цілолистий, *C. jakmanii* Л. Жакмана, *C. pseudoflammula* Л. жигунець, *C. recta* Л. прямий, *C. vitalba* Л. виноградолистий

cleome, es f клеоме

C. ornithopodioides (*C. ariana*) К. птахонога, *C. speciosa* К. гарна

clethra, ae f клетра

C. acuminata К. гостра, *C. alnifolia* К. вільхолиста, *C. arborea* К. дерев'яниста

Clitopilus prunūlus підвишень

coccineus, a, um яскраво-червоний, шарлаховий

coccomyces, etis m кокоміцес

cochlearia, ae f хрін

C. armoracia Х. хвичайний

colchīcum, i n пізньоцвіт

C. ancyrense П. анкарський, *C. autumnale* П. осінній, *C. speciosum* П. чудовий, *C. umbrosum* П. тіньовий

colletotrichium, i n колетотрихій

colo, ěre обробляти, вирощувати

colocynthis, īdis f колоцинт

color, ōris m колір

coma, ae f крона

comārum, i n вовче тіло

C. palustre В. т. болотне

comestibīlis, e їстівний

commūnis, e звичайний

commūtans, antis мінливий

comōsus, a, um кошлатий, волохатий, чубатий

compactus, a, um щільний

Compositae, ārum f родина Складноцвіті (*парал. Asteraceae Айстрові*)

compositus, a, um складний

compressus, a, um стиснутий

concultivar, āris n сортотип

confertus, a, um скупчений

conglomerātus, a, um скупчений

conifer, fēra, fērum хвойний

conium, i n болиголов

C. maculatum Б. плямистий

consolida, ae f сокирки

C. ajacis С. Аяксові, *C. arvensis (C. regalis)* С. польові, *C. orientalis* С.

східні, *C. paniculata* С. волотисті

congestus, a, um стиснутий

contarinia, ae f галиця, комарик

contractus, a, um стиснутий

conus, i m шишка

convallaria, ae f конвалія

C. majalis К. звичайна

convolvūlus, i m березка

C. arvensis Б. польова, *C. scammonia* Б. смолоносна

coprinus, i m гнойовик

C. atramentarius Г. чорний, *C. commatus* Г. білий, *C. micaceus* Г. рудий

coptis, coptidis f коптис

cordātus, a, um серцелистий

coriaceus, a, um шкірястий

coriandrum, i n коріандр

C. sativum К. посівний

coriarius, a, um дубильний

cormus, i m пагін

corniculātus, a, um рогатий

cornus, i f дерен, кизил

C. mas Дерен справжній, або кизил

cornūtus, a, um рогатий

corolla, ae f вінчик

coronaria, ae f коронарія

C. flos-cucūli Зозулин цвіт

coronilla, ae f в'язіль, або заяча конюшина

C. elegans В. стрункий, *C. varia* В. барвистий

corchorus, i m джут

C. capsularis Д. короткоплідний, *C. olitorius* Д. довгоплідний

corrydalis, idis f ряст

C. cava Р. порожнистий, *C. halleri* Р. Галлера, *C. marchalliana* Р. Маршалла, *C. solida* Р. щільний

corŷlus, i f ліщина

C. avellana Л. звичайна, *C. colurna* Л. деревовидна, або ведмежий горіх, *C. maxima* Л. великоплідна, або ломбардський горіх, *C. pontica* Л. понтійська

costātus, a, um ребристий

coŷnus, i f скумпія

C. coggigria С. звичайна, або рай-дерево

cotoneaster, eri f кизильник

C. integerrima К. цілокрайї, *C. lucida* К. блискучий, *C. melanocarpus* К. чорноплідний, *C. multiflorus* К. багатоквітковий, *C. taurica* К. кримський

cotylēdon, ōnis f сім'ядоля

cracca, ae f горошок дикий

crambe, es f катран, вузьколиста капуста

C. abyssinica К. абіссинський, *C. kotchiana* К. Кочі, *C. maritima* К. приморський, *C. tatarica* К. татарський

crassi- (лат.) товсто-

crassifolius, a, um товстолистий

Crassulaceae, ārum f родина Товстолисті

crataegus, i f глід

C. monogyna Г. одноматочковий, *C. orientalis* Г. східний, *C. pentagyna* Г. п'ятиматочковий, *C. sanguinea* Г. криваво-червоний, *C. ucrainica* Г. український

crenātus, a, um зарубчастий

creresco, ēre рости

cretaceus, a, um крейдяний

crispus, a, um кучерявий

cristātus, a, um гребінчастий

crocus, i m шафран, крокус

C. flavus Ш. жовтий, *C. heuffelianus* Ш. Гейфеля, *C. reticulatus* Ш. сітчастий, *C. sativus* Ш. посівний, *C. speciosus* Ш. гарний

Crucifērae, ārum f родина Хрестоцвіті (парал. Brassicaceae Капустяні)

cruentus, a, um багрянний, криваво-червоний
crus, cruris *n* гомілка
crypsis, ĭdis *f* скритниця
C. aculeata С. колюча, *C. alopecuroides* С. китниковида
cucūlus, i *m* зозуля
cucumerarium, i *n* баштан
cucumerarius, a, um баштанний
cucūmis, ěris *m* огірок
C. melo диня, *C. sativus* О. посівний
cucurbĭta, ae *f* гарбуз
C. maxima Г. великий, *C. moschata* Г. мускатний, *C. pepo* Г. звичайний
culinarius, a, um їстівний, харчовий, кулінарний
cultĭvar, āris *n* сорт
cultus, a, um культурний
cuneātus, a, um клиноподібний, клинчастий
cupressus, us *f* кипарис
C. sempervirens К. вічнозелений
curculio, onis *m* довгоносик
curcūma, ae *f* куркума
C. domestica К. культурна
cuscūta, ae *f* повитиця
C. approximata П. тонкостеблова, *C. breviflora* П. південна, або короткокіткова, *C. campestris* П. польова, *C. epilinum* П. льонова, *C. epithymum* П. чебрецева, *C. europaea* П. європейська
cuspidātus, a, um гострий, гостроверхий
cyaneus, a, um синій
cyānus, i *m* волошка
Cycadopsĭda, ōrum *n* клас Саговникові
cycas, ādis *f* саговник
C. revoluta С. звичайний
cyclāmen, ĭnis *n* цикламен
C. kuznetzovii Ц. Кузнецова, *C. persicum* Ц. перський
cydonia, ae *f* айва
C. oblonga А. довгаста
cyñara, ae *f* артишок
C. cardunculus А. іспанський, або кардон, *C. scolymus* А. посівний, або колючий
synōdon, i *n* свинорій
C. пальчастий *C. dactylon*
synoglossum, i *n* чорнокорінь
C. amabile Ч. присмний, *C. officinale* Ч. лікарський

cynosūrus, i m гребінник

C. cristatus Г. звичайний, *C. echinatus* Г. колючий

cupērus, i m смикавець

C. alternifolius С. черговолистий, *C. esculentus* С. їстівний, або чуфа,
C. rotundus С. круглий

cypripedium, i n зозуліні черевички

C. calceolus З. ч. справжні, *C. macranthon* З. ч. великоквіткові

cyromitra, ae f строчок

C. esculenta С. звичайний, *C. gigas* С. великий

cyrtophyllus, a, um криволистий

cytostēris, īdis f цистоптерис

C. filix-fragilis Ц. ламкий, *C. montana* Ц. гірський

cytīsus, i m зіновать, рокитник

C. albus З. біла, *C. ruthenicus* З. руська, *C. zingeri* З. Зінгера

D

dactŷlis, īdis f грястиця

D. coronifera Г. корончаста, *D. dispersa* Г. розсіяна, *D. glomerata* Г. збірна, *D. polygama* Г. багатошлюбна, *D. striiformis* Г. смужкувата

daedalea, ae f губка, трутовик

dahlia, ae f жоржина

D. coccinea Ж. шарлахова, *D. pinnata* Ж. периста

daphne, es f вовчі ягоди

D. sneorum В. я. пахучі, *D. mezereum* В. я. звичайні

datŭra, ae f дурман

D. stramonium Д. звичайний

daucus, i m морква

D. carota М. дика, *D. sativus* М. посівна

de (з *Abl.*) з, від, про

dealbātus, a, um білуватий, сріблястий

dec(a)- (*грец.*) десяти-

decapētālus, a, um десятипелюстковий

decem- (*лат.*) десяти-

decemflōrus, a, um десятиквітковий

decemlineātus, a, um десятилінійний

decido, ēre опадати

deciduus, a, um опадаючий

decoratīvus, a, um декоративний

delphinium, i n дельфіній

D. cuneatum Д. клиновидний, *D. elatum* Д. високий, *D. fissum* Д. розщеплений, *D. intermedium* Д. середній, *D. nacladense* Д. східнокарпатський, *D. puniceum* Д. яскраво-червоний

dendranthema, ātis n дендрантема

D. indicum Д. індійська, або дрібноквіткова, *D. morifolium* Д. шовковицелиста, або китайська

densi- (*lat.*) густо-, рясно-**densiflorus, a, um** рясноцвітий**densifolius, a, um** густолистий**densus, a, um** густий, рясний**dentaria, ae f** зубниця

D. bulbifera З. бульбиста, *D. glandulosa* З. залозиста, *D. quinquefolia* З. п'ятилиста

dentatus, a, um зубчастий**descurainia, ae f** дескурайнія**desertus, a, um** пустельний**describo, ěre** описувати**deshampsia, ae f** шучник

D. caespitosa Щ. дернистий, *D. flexuosa* Щ. хвилястий

deutzia, ae f девція

D. scabra Д. шорстка

dianthus, i m гвоздика

D. borbasii Г. Борбаша, *D. barbatus* Г. бородата, або турецька, *D. caryophyllus* Г. садова, або голландська, *D. deltoides* Г. дельтовидна, *G. пишна* *D. superbus*, *G. придністровська* *D. hypanicus*

di- (*грец.*) дво-**dicentra, ae f** дицентра

D. spectabilis Д. прекрасна

dico, ěre говорити**dicoccus, a, um** двозерновий**Dicotyledones, um f** клас Дводольні (*напал.* Magnoliopsida)**dicotyledoneus, a, um** дводольний**dictamnus, i m** ясенець

D. gymnostylis Я. голостовпчиковий

diervilla, ae f дієрвіла

D. sessilifolia Д. сидячоліста

diffusus, a, um розлогий**digitalis, is f** наперстянка

D. ferruginea Н. іржава, *D. grandiflora* Н. великоквіткова, *D. purpurea* Н. пурпурова

digitaria, ae f пальчатка

D. ischaemum П. кровоспинна, *D. pectiniformis* П. гребінчаста

digitātus, a, um пальчастий

Dilleniidae, ārum f підклас Диленіїди

dioīcus, a, um дводомний

diplodia, ae f диплодія

diprion, i n пильщик

dipsācus, i m черсак

D. laciniatus Ч. розрізанолистий, *D. sativus* Ч. посівний, *D. silvestris* Ч. лісовий, *D. strigosus* Ч. щетинистий

Diptera ряд Двокрилі

dispermus, a, um двонасінний

dissectus, a, um розсічений

distachyus, a, um двоколосий

distichus, a, um дворядний

divaricātus, a, um розлогий

diversi- (лат.) різно-

diversiflōrus, a, um різноквітковий

diversifolius, a, um різнолистий

doceo, ēre вчити

dociostaurus, i m хрестовичка

dolich(o)- (грец.) довго-

dolichocarpus, a, um довгоплідний

domestīcus, a, um домашній

donetzīcus, a, um донецький

draba, ae f крупка

D. leiocarpa К. голоплідна, *D. nemorosa* К. дібровна

drosera, ae f росичка

D. rotundifolia Р. круглoliста

drupa, ae f кістянка

dryas, ādis f дріада

D. octopetala Д. восьмипелюсткова

dryoptēris, īdis f дріоптерис

D. cristata Д. гребінчастий, *D. filix-mas* Д. чоловічий, або чоловіча папороть, *D. oreopteris* Д. гірський, *D. spinulosa* Д. остистий, *D. thelypteris* Д. болотний

dubius, a, um сумнівний

dušchekia, ae f душекія

D. viridis Д. зелена

dulcis, e солодкий

durus, a, um твердий

dyonisia, ae f діонісія

Е

ebŭlus, i f бузина (*трав'яниста*)

ecballium, i n огірок-пирскач

E. elaterium О. пружний

echinacea, ae f ехінацея

echinochloë, es f (echinochloa, ae f) плоскуха

E. crus-galli П. звичайна, або півняче просо, *E. frumentacea* пайза, *E. oryzicola* П. рисова, *E. utilis* П. корисна

echinopanax, äcis m заманиха

echium, i n синяк

E. ruscicum С. руський, *E. vulgare* С. звичайний

edŭlis, e їстівний

effŭsus, a, um розлогий

elaegnus, i f маслинка

E. angustifolia М. вузьколиста, *E. argentea* М. срібляста, *E. oxycarpa* М. гостроплідна

elasmucha, ae f щитник

elatine, es f повойничок

elator, ius вищий

elätus, a, um високий

elëgans, antis стрункий

eleochäris, idis f ситняг

E. dulcis С. солодкий, *E. palustris* С. болотний, *E. tuberosa* С. бульбистий

elettaria, ae f елетарія

E. cardamon Е. кардамон, *E. major* Е. велика

ellipticus, a, um еліптичний

elŭmus, i m пирійник, елімум

E. caninus П. собачий, *P. trachycaulis* шорсткостебловий

elytrigia, ae f пирій

E. elongata П. довгастиий, *E. intermedia* П. середній, *E. juncea* П. ситниковий, *E. mucronata* П. загострений, *E. nodosa* П. вузлуватий, *E. repens* П. повзучий, *E. tesquicola* П. степовий, *E. trichophora* П. волосистий, *E. stipifolia* П. ковилолистий

emarginätus, a, um виїмчастий

emberiza, ae f вівсянка

endemicus, a, um ендемічний

endobioticus, a, um ендобіотичний

endothia, ae f ендотія
ennea- (*грец.*) дев'яти-
entoloma, ātis n ентолома
E. clypeatum Е. садова їстівна
ephedra, ae f ефедра, хвойник
E. distachya Е. двоколоса, *E. equisetina* Е. хвощова
Epilachna vigintioctomaculata Сонечко двадцятивосьмикрапкове
epilobium, i n зніт
E. angustifolium З. вузьколистий, *E. hirsutum* З. шорсткий, *E. parviflorum* З. дрібноквітковий
epipogium, i n надбородник
E. aphyllum Н. безлистий
Equisetophŷta, ōrum n відділ Хвощеподібні
Equisetopsīda, ōrum n клас Хвощевидні
equisētum, i n хвощ
E. arvense Х. польовий, *E. fluviatile* Х. річковий, *E. hiemale* Х. зимовий, *E. palustre* Х. болотний, *E. ramossum* Х. галузистий, *E. silvaticum* Х. лісовий, *E. telmateia* Х. великий
eragrostis, īdis f гусятник
E. pilosa Г. волосистий, *E. poaeoides* Г. тонконоговидний, *E. suaveolens* Г. запашний
erectus, a, um прямостоячий
eremurus, i m еремур
E. robustus Е. могутній, *E. spectabilis* Е. показний, *E. tauricus* Е. кримський
erīca, ae f еріка
E. arborea Е. дерев'яниста, *E. scoparia* Е. лозова, *E. tetralix* Е. хрестоліста
Ericaceae, ārum f родина Вересові
Ericāles, ium f порядок Вересоцвіті
erinaceus, i m їжак
eriochloa, ae f шерстяк
E. villosa Ш. волосистий
eriophŏrum, i n пухівка
E. angustifolium П. вузьколиста, *E. vaginatum* П. піхвова
erodium, i n грабельки
E. cicutarium Г. звичайні, або буськи
erūca, ae f ерука
E. sativa Е. посівна
ervilia, ae f (*ervilla, ae f*) горошок

eryngium, i n миколайчики

E. campestre М. польові, *E. planum* М. плоскі

erysimum, i n жовтушник

E. aureum Ж. золотистий, *E. canescens* Ж. сіруватий, *E. cheiranthoides* Ж. левкойний, *E. cretaceum* Ж. крейдяний, *E. cuspidatum* Ж. загострений, *E. diffusum* Ж. розлогий, *E. durum* Ж. твердий, *E. repandum* Ж. розчерірений, *E. silvaticum* Ж. лісовий, *E. strictum* Ж. прямий

erysiphe, es f еризифа

erythr(o)- (*грец.*) червоно-

erythrocarpus, a, um червоноплідний

erythrocephalus, a, um червоноголовий

erythrospermus, a, um червононасінний

eschulentus, a, um їстівний

eschscholcia, ae f ешольція

E. californica Е. каліфорнійська

et i

eucalyptus, i f евкаліпт

E. cinerea Е. сизий, *Eu. globulus* Е. кулястий, *Eu. viminalis* Е. лозовий

Eumycōta, ōrum n Справжні гриби, відділ

eupatorium, i n сідач

Eu. cannabinum С. коноплевий

euphorbia, ae f молочай

Eu. carpatica М. карпатський, *Eu. cyparissias* М. кипарисовидний, *Eu. dulcis* М. солодкий, *Eu. esula* М. гострий, *Eu. falcata* М. серповидний, *Eu. lucida* М. блискучий, *Eu. peplus* М. городній, *Eu. salicifolia* М. верболистий, *Eu. stepposa* М. степовий, *Eu. virgata* М. лозовий

euphrasia, ae f очанка

Eu. brevipila О. коротковолоса, *Eu. montana* О. гірська, *Eu. parviflora* О. дрібноквіткова, *Eu. tatarica* О. татарська, *Eu. taurica* О. кримська, *Eu. tenuis* О. тонка

europaeus, a, um європейський

evernia, ae f евернія

E. prunastri Е. сливова

evonŷmus (euonŷmus), i f бруслина

E. europaea Б. європейська, *E. nana* Б. карликова, *E. velutina* Б. бархатиста, *E. verrucosa* Б. бородавчаста

excellens, entis прекрасний, чудовий

excelsus, a, um високий

exobasidium, i n екзобазидій

F

faba, ae *f* біб

F. bona Б. кормовий

Fabaceae, ārum *f* родина Бобові (*парал.* Leguminosae)

facultas, ātis *f* факультет

fagineus, a, um буковий

fagopyrum, i *n* гречка

F. esculentum (*F. sagittatum*) Г. посівна, *F. tataricum* Г. татарська

fagus, i *f* бук

F. orientalis Б. східний, *F. silvatica* Б. лісовий

falcātus, a, um серпоподібний

familia, ae *f* родина

farfāra, ae *f* підбіл

fasciātus, a, um смугастий

fecundus, a, um родючий

felis, is *f* кішка

ferrugineus, a, um іржавий

ferūla, ae *f* ферула

F. foetida Ф. смердюча, *F. moschata* Ф. мускусна

festūca, ae *f* костриця

F. amethystina К. аметистова, *F. arientina* К. бараняча, *F. arundinaceae* К. очеретяна, *F. carpatica* К. карпатська, *F. cretacea* К. крейдяна, *F. duriuscula* К. твердувата, *F. guestphalica* К. вестфальська, *F. gigantea* К. велетенська, *F. glauca* К. сиза, *F. orientalis* К. східна, *F. picta* К. мальована, *F. polessica* К. поліська, *F. pratensis* К. лучна, *F. rubra* К. червона, *F. sulcata* К. борозниста, *F. supina* К. лежача, *F. vaginata* К. піхвова, *F. valesiaca* К. валезійська, *F. varia* К. строката

fibrōsus, a, um волокнистий

ficaria, ae *f* шінка

F. verna П. весняна

filipendūla, ae *f* гадючник

F. purpurea Г. пурпуровий, *F. ulmaria* Г. в'язолистий, *F. vulgaris* Г. звичайний

filix, icis *f* папороть

fimbriātus, a, um бахромчастий

figus, i *f* фікус

F. carica інжир, смоковниця, *F. elastica* Ф. кімнатний

fissus, a, um розщеплений

flammūlus, a, um вогнистий

flavescens, entis жовтіючий, жовтуватий

flavi- (*лат.*) жовто-
flaviflōrus, a, um жовтоквітковий
flavus, a, um жовтий
flexilis, e гнучкий
flexuōsus, a, um звивистий, хвилястий
floreo, ēre цвісти
flos, floris m квітка
-flōrus, a, um (*лат.*) -квітковий, -цвітий
fluviatilis, e річковий
foenicūlum, i n фенхель
F. italicum Ф. італійський, *F. vulgare* Ф. звичайний
foetidus, a, um смердючий
folium, i n листок
-folius, a, um (*лат.*) -листяний
forma, ae f форма
forma speciālis спеціальна форма
formo, āre утворювати
formōsus, a, um красивий, гарний
forsythia, ae f форзиція
F. suspensa Ф. плакуча
fragaria, ae f суниця
F. ananassa С. садові, *F. chiloensis* С. чилійські, *F. moschata* С. мускусні, *F. vesca* С. лісові, *F. virginiana* С. вірджинські, *F. viridis* С. зелені, або полуниці
fragilis, e ламкий
fragrans, antis запашний, пахучий
frangūla, ae f крушина
F. alnus К. ламка, або вільховидна, *F. rupestris* К. скельна
fraxīnus, i f ясен
F. excelsior Я. звичайний, *F. ornus* Я. білоцвітий, або манновий, *F. oxycarpa* Я. гостроплідний
fritillaria, ae f рябчик
F. imperialis Р. садовий, *F. meleagris* Р. великий, *F. meleagroides* Р. малий, *F. ruthenica* Р. руський
frondōsus, a, um листяний
fructus, us m плід
frumentaceus, a, um хлібний
frutex, icis m кущ
fruticans, antis кущовий
fruticetum, i n чагарник
fruticōsus, a, um кущовий

fulgineus, a, um чорний

fulvus, a, um червоно-жовтий

fumaria, ae f рутка

F. officinalis Р. лікарська, *F. parviflora* Р. дрібноквіткова, *F. rostellata* Р. загострена

fumōsus, a, um димчасто-сірий

fungus, i m гриб

furcātus, a, um вилчастий

fusarium, i n фузарій

F. avenaceum Ф. вівсяний, *F. graminearum* Ф. злаковий, *F. oxysporum* Ф. гостроспоровий, *F. solani* Ф. картоплі

fuscus, a, um бурий

G

gagea, ae f зірочки

G. lutea З. жовті, *G. pusilla* З. низенькі

galbūlus, i m шишкоягода

galanthus, i m підсніжник

G. nivalis П. звичайний, *G. plicatus* П. складчастий

galega, ae f козлятник

galeobdōlon, i n зеленчук

G. luteum З. жовтий

galinsōga, ae f галінсога

G. parviflora Г. дрібноцвіта

galium, i n підмаренник

G. aparine П. чіпкий, *G. boreale* П. північний, *G. mollugo* П. м'який, *G. odoratum* П. запашний, *G. vernum* П. весняний, *G. verum* П. справжній

gallus, i m півень

gardenia, ae f гарденія

G. jasminoides Г. жасминовидна

Gasteromycētes, um m клас Гастероміцети

gemma, ae f брунька

gemmafer, fēra, fērum бруньконосний

geniculātus, a, um колінчастий

genista, i f дрік

G. sagittalis Д. крилатий, *G. tetragona* Д. чотиригранний, *G. tinctoria* Д. красильний

gentiāna, ae f тирлич

G. lutea Т. жовтий, *G. paradoxa* Т. незвичайний, *G. pneumonanthe* Т. звичайний

genus, ěris n рід

geranium, i n герань

G. maculatum Г. плямиста, *G. palustre* Г. болотна, *G. pratense* Г. лучна, *G. pusilla* Г. маленька, *G. robertianum* Г. Роберта, *G. sanguineum* Г. криваво-червона, *G. silvaticum* Г. лісова

germanicus, a, um германський

germino, āre проростати

geum, i n гравілат

G. coccineum Г. яскраво-червоний, *G. rivale* Г. річковий, *G. urbanum* Г. міський

giganteus, a, um гігантський, велетенський

glaber, bra, brum голий, шорсткий

glabri- (лат.) голо-

glabriflorus, a, um голоквітковий

gladiolus, i m гладіолус, косарик

G. grandiflorus Г. великоквітковий, *G. imbricatus* Г. черепитчастий, *G. primulinus* Г. примуловидний

glandulosus, a, um залозистий

glans, glandis f жолудь

glaucium, i n мачок

G. corniculatum М. рогатий, *G. flavum* М. жовтий, *G. tricolor* М. триколірний

glaucus, a, um сизий

glechōma, ae f розхідник

G. hederacea Р. звичайний, *G. hirsuta* Р. шорсткий

globōsus, a, um кулястий

glomerella, ae f гломерела

G. cingulata Г. оповита

gleditschia, ae f гледичія

G. triacanthos Г. колюча

glutinōsus, a, um клейкий

glyceria, ae f лепешняк

G. arundinacea Л. очеретяний, *G. fluitans* Л. плаваючий, *G. maxima* Л. великий, *G. nemoralis* Л. дібровний, *G. nervata* Л. жилкуватий, *G. plicata* Л. складчастий

glycīne, es *f* соя

G. hispida С. щетиниста, *G. max* С. звичайна, або культурна, *G. soja* С. дика

glycy- (*грец.*) солодко-

glycycarpus, a, um солодкоплідний

glycyphyllus, a, um солодколистий

glycyrrhīza, ae *f* солодка

G. ehinata С. щетиниста, *G. glabra* С. гола, *G. uralensis* С. уральська

gnaphalium, i *n* сухоцвіт

G. silvaticum С. лісовий, *G. supinum* С. приземкуватий, *G. uliginosum* С. багновий

gossypium, i *n* бавовник

G. arboreum Б. дерев'янистий, *G. herbaceum* Б. трав'янистий, *G. hirsutum* Б. звичайний, або шорсткий

graecus, a, um грецький

gracīlis, e стрункий

gramen, īnis *n* злак

Gramineae, ārum *f* родина Злакові

gramineus, a, um (gramīnis, e) злаковий

grandi- (*лат.*) велико-

grandiflōrus, a, um великоквітковий

grandifolius, a, um великолистий

grandis, e великий

granum, i *n* зерно

graphium, i *n* графій

gratiōla, ae *f* авран

G. officinalis А. лікарський

gratus, a, um приємний

graveōlens, entis пахучий

griseus, a, um сірий

grossularia, ae *f* агрус

G. reclinata А. відхилений, або культурний

Grossulariaceae, ārum *f* родина Смородинові

gymnadenia, ae *f* билинець

G. conopsea Б. довгорогий

gymno- (*грец.*) голо-

gymnoclādus, i *f* бундук

gymnorrhīzus, a, um голокореневий

gymnospermium, i n гімносперміум

G. odessanum Г. одеський

Gymnospermae, ārum *f* відділ Голонасінні (*парал.* Pinophyta)

gymnospermus, a, um голонасінний

Н

habeo, ēre мати

habito, āre жити, мешкати

Hamamelididae, ārum *f* підклас Гамамеліди

hamamelis, īdis *f* гамамеліс

H. virginiana Г. віргінський, або чарівний горіх

hedēra, ae *f* плющ

H. colchica П. колхідський, *H. helix* П. звичайний

hedysārum, i n солодушка, копійник

H. coronarium С. вінцева, *H. cretaceum* С. крейдяна, *H. gmelinii* С.

Гмеліна, *H. grandiflorum* С. великоквіткова, *H. hedysaroides* С. гірська,

H. tauricum С. кримська, *H. ucrainicum* С. українська

helianthēmum, i n сонцещвіт

helianthus, i m соняшник

H. annuus С. однорічний, *H. lenticularis* С. бур'янистий, *H. tuberosus*

С. бульбистий, або топінамбур

helichrysum, i n цмин

helictotrichon, i n вівсюнець

H. alpinum В. альпійський, *H. planiculme* В. плоскостебловий, *H. prat-*

ense В. лучний, *H. pubescens* В. пухнастий, *H. schellianum* В. Шелла,

H. tauricum В. кримський, *H. versicolor* В. різнобарвний

heliophilus, a, um світлолюбний

heliotropium, i n геліотроп

H. peruvianum Г. перувіанський

helix, īcis *f* плющ

hellebōrus, i m чемерник

H. dumetorum Ч. чагарниковидний, *H. niger* Ч. чорний, *H. viridis* Ч. зе-

лений

helvetīcus, a, um гельветський, швейцарський

hemerocallis, īdis *f* лілейник

H. fulva Л. рудий, *H. lilioasphodelphus* Л. жовтий, *H. minor* Л. малий

hepatīca, ae *f* печіночниця

H. nobilis П. звичайна

hepta- (*грец.*) семи-

heptapetalus, a, um семипелюстковий

heptaphyllus, a, um семилистий
heracleum, i n борщівник
herba, ae f трава
herbaceus, a, um трав'янистий
herniaria, ae f остудник
H. glabra О. гладкий, *H. polygama* О. багатошлюбний
hespēris, īdis f вечорниця
H. pycnotricha В. густоволохаті, *H. sibirica* В. сибірські, *H. suaveolens*
 В. запашні, *H. tristis* В. плакучі
heter(o)- (грец.) різно-
heteranthus, a, um різноквітковий
heterophyllus, a, um різнолистий
hex(a)- (грец.) шести-
hexapetalus, a, um шестипелюстковий
hexaphyllus, a, um шестилистий
hiemālis, e зимовий
hieracium, i n нечуйвітер
H. pilosella Н. волохатенький, *H. umbellatum* Н. зонтичний
hierochloë, es f чаполоч
H. australis Ч. південна, *H. odorata* Ч. пахуча, *H. stepposa* Ч. степова
hirundo, inis f ластівка
hygrophilus, a, um вологолюбний
Hippocastanaceae, ārum f родина Гіркокаштанові
hippophæ, es f обліпиха
H. rhamnoides О. крушиновидна, *H. salicifolia* О. верболиста
hirsūtus, a, um шорсткий
hirtus, a, um шорсткий
hispanicus, a, um іспанський
holcus, i m медова трава
H. lanatus М. т. шерстиста, *H. mollis* М. т. м'яка
holo- (грец.) ціло-
holophyllus, a, um цілолистий
hordeum, i n ячмінь
H. distichum Я. дворядний, *H. intermedium* Я. проміжний, *H. jubatum*
 Я. гривастий, *H. murinum* Я. мишачий, *H. sativum* Я. посівний, *H. vul-*
gare Я. звичайний
hortensis, e садовий
horticultūra, ae f садівництво
hortus, i m сад
hottonia, ae f турча
H. inflata Т. здута, *H. palustris* Т. болотна

humīlis, e низький

humūlus, i m хміль

H. lupulus X. звичайний

huperzia, ae f баранець

hyacinthus, i m гіацинт

hybiscus, i m гібіскус

H. cannabinus Г. коноплевий, або кенаф, *H. hybridus* Г. гібридний, *H. rosa-sinensis* китайська троянда, *H. syriacus* Г. сирійський, *H. trionum* Г. трійчастий

hybrīda, ae f гібрид

hybrīdus, a, um гібридний

hydrangea, ae f гідрангія, гортензія

H. macrophylla Г. великолиста, *H. panicula* Г. мітласта

hydro- (грец.) водо-

hydrochāris, ītis f жабурник

H. morsus-ranae Ж. звичайний

hydrophīlus, a, um водолюбний

hydropiper, ēris n водяний перець

hygro- (грец.) волого-

hygrophyton, i n гігрофіт (рослина, пристосована до надмірних умов зволоження)

hyoscyāmus, i m блекота

H. niger Л. чорна, *H. pallidus* Л. бліда

hypericum, i n звіробій

H. elegans З. стрункий, *H. hirsutum* З. шорсткий, *H. montanum* З. гірський, *H. perforatum* З. звичайний, *H. quadrangulum* З. чотиригранний

Hypholōma fasciculāre Опеньок сірчано-жовтий несправжній

hypogaeus, a, um підземний

hyspanicus, a, um іспанський

hyssopus, i m іссоп

H. cretaceus І. крейдяний, *H. officinalis* І. лікарський

I

idaeus, a, um ідейський

ilex, īcis f падуб

I. acutifolium П. гостролистий, *I. colchica* П. колхідський, *I. crenata* П. зарубчастий

imbricātus, a, um черепитчастий

impatiens, entis *f* розрив-трава

I. balsamina Р. бальзамина, *I. noli-tangere* Р. звичайна, *I. parviflora* Р. дрібноквіткова

in (з *Acc.*, *Abl.*) в, на

incānus, a, um сірий

incīsus, a, um надрізаний

indentātus, a, um зубоподібний

indīcus, a, um індійський

inebrians, antis п'янки

inermis, e безостий

infestans, antis шкідливий, небезпечний

infestum, i n шкідник

inflorescentia, ae *f* суцвіття

inocybe, es *f* іноцибе

I. fastigiata І. конусовидний, *I. patouillardii* І. Патуйляра

inonōtus, i m інонот, трутовик

I. obliquus І. косий, *I. obliquus f. sterilis* чага

insectum, i n комаха

integer, gra, grum цільний

integri- (*лат.*) ціло-

integrifolius, a, um цілолистяний

integripetālus, a, um цілопелюстковий

intermedius, a, um проміжний, середній

inūla, ae *f* оман

I. ausherana О. Оше, *I. britannica* О. британський, *I. germanica* О. німецький, *I. helenium* О. високий, *I. italica* О. італійський, *I. oculus-christi* О. очний, *I. salicina* О. верболистяний

involūtus, a, um загорнутий

ipomaea, ae *f* іпомея

I. batatas Батат, або солодка картопля, *I. purpurea* І. пурпурова, або кручені паничі пурпурові

iris, irīdis *f* півники

I. aphylla П. безлисті, *I. florentina* П. флорентійські, *I. germanica* П. німецькі, *I. hungarica* П. угорські, *I. hybrida* П. гібридні, *I. pseudacorus* П. болотні, *I. pumila* П. низькі, *I. sibirica* П. сибірські, *I. tenuifolia* П. тонколисті

irrigo, āre поливати

isātis, īdis *f* вайда

I. campestris В. польова, *I. costata* В. ребриста, *I. emarginata* В. виїмчаста, *I. praecox* В. рання, *I. tinctoria* В. красильна

islandīcus, a, um ісландський

iso- (грец.) рівно-

isoëtes, is f молодильник, полушник

I. lacustris М. озерний, *I. setacea* М. щетинистий

Isoëtopsida, ðrum n клас Ізоетопсиди, або Молодильниковидні

isophyllus, a, um рівнолистий

italicus, a, um італійський

Ж

japonicus, a, um японський

jasiōne, es f аґалик-трава

Ja. montana А.-т. гірська

jasmīnum, i n жасмин

Ja. fruticans Ж. кущовий, *Ja. nudiflorum* Ж. голоцвітий, *Ja. officinale* Ж. лікарський

juglans, glandis f горіх

Ju. cinerea Г. сірий, *Ju. mandshurica* Г. маньчжурський, *Ju. nigra* Г. чорний, *Ju. regia* Горіх грецький, або волоський

juncus, i m ситник

Ju. articulatus С. членистий, *Ju. atratus* С. чорний, *Ju. bufonius* С. жаб'ячий, *Ju. compressus* С. сплюснутий, *Ju. subnodulosus* С. вузлуватий

junipĕrus, i f ялівець

Ju. communis Я. звичайний, *Ju. excelsa* Я. високий, *Ju. foetidissima* Я. смердючий, *Ju. sabina* Я. козацький, *Ju. sibirica* Я. сибірський, *Ju. virginata* Я. віргінський

К

kalanchoë, es f каланхоє

K. blossfeldiana К. Блоссфельда, *K. longiflora* К. довгоквіткове, *K. pinnata* К. пірчасте, *K. tomentosa* К. повстисте

knautia, ae f свербіжниця

K. arvensis С. польова, *K. dipsacifolia* С. черсаколиста, *K. longifolia* С. довголиста

koeleria, ae f келерія, кипець, тонконіг

K. cristata К. гребінчаста, *K. glauca* К. сиза, *K. gracilis* К. струнка, *K. lobata* К. лопатева, *K. moldavica* К. молдавська, *K. polonica* К. польська, *K. sabuletorum* К. піскова, *K. splendens* К. блисучка

Л

Labiatae, ārum *f* родина Губоцвіті

laboro, āre працювати

laburnum, i *n* золотий дощ

L. anagyroides З. д. звичайний

lactarius, i *m* хрящ-молочник

L. controversus Х. осиковий, або тополевий, *L. deliciosus* Рижик смачний, *L. helvus* Х. неїстівний, або болотний, *L. necator* Х. оливково-чорний, *L. piperitus* Х. перцевий, *L. rufus* Х. гірчак, *L. torminosus* вовнянка

lactūca, ae *f* латук

L. sativa Л. посівний, *L. serriola* Л. дикий, *L. tatarica* Л. татарський

Lactucoideae, ārum *f* підродина Латуківі (*парал.* Liguliflorae Язичкові)

lacuster, stris, stre озерний

laetifico, āre удобрювати

laevis, e гладкий

lagenaria, ae *f* лагенарія, або горлянка

L. siceraria Л. звичайна

lagochilus, i *m* зайцегуб

L. inebrians З. п'янкий

laminātus, a, um пластинчастий

Lamiaceae, ārum *f* (**Labiatae, ārum** *f*) родина Губоцвіті

Lamiāles, ium *f* порядок Губоцвіті

Lamiidae, ārum *f* підклас Ламіїди, або Губоцвітовидні

Lamioideae, ārum *f* підродина Губоцвіті

lamium, i *n* глуха кропива

L. album Г. к. біла, *L. amplexicaule* Г. к. стеблообгортна, *L. maculatum* Г. к. плямиста

lanātus, a, um шерстистий

lanceolātus, a, um ланцетовидний

lappa, ae *f* лопух

larix, ĩcis *f* модрина

L. decidua М. європейська, *L. polonica* М. польська, *L. sibirica* М. сибірська

laspeyresia, ae *f* плодожерка

lathraea, ae *f* петрів хрест

L. squamaria П. х. лускатий

lathyrus, i *m* чина

L. hirsutus Ч. шорстка, *L. odoratus* Ч. запашна, *L. pratensis* Ч. лучна, *L. rotundifolius* Ч. круглolistа, *L. sativus* Ч. посівна, *L. tuberosus* Ч. бульбиста, *L. vernus* Ч. весняна

lati- (*лат.*) широко-
latifolius, a, um широколистяний
latus, a, um широкий
laurocerāsus, i f лавровишня
L. officinalis Л. лікарська
laurus, i f лавр
L. nobilis Л. благородний
lavandūla, ae f лаванда
L. angustifolia Л. вузьколиста
lavatēra, ae f лаватера
L. thuringiaca Л. тюрингська
laxifolius, a, um рідколистий
leccinum, i n підосичник, підберезник
L. aurantiācum підосичник, *L. scabrum* підберезник

ledum, i n багно
L. palustre Б. звичайне
leersia, ae f леерзія
L. oryzoides Л. рисовидна, або дикий рис

lego, ěre 1) збирати; 2) читати
legūmen, ĩnis n біб (*тун плода*)
Leguminosae, ārum f родина Бобові (*парал. Fabaceae*)
leguminōsus, a, um бобовий
lemna, ae f ряска
L. gibba Р. горбаста, *L. minor* Р. мала, *L. trisulca* Р. триборозенчаста

lens, lentis f сочевиця
L. culinaria (culinaria) С. їстівна, або звичайна, *L. nigricans* С. чорнувата, *L. orientalis* С. східна

leontice, es f леонтиця
L. odessana Л. одеська

lenticella, ae f сочевичка
leontopodium, i n едельвейс
L. alpinum Е. альпійський

leonūrus, i m собача кропива
L. cardiaca С. к. звичайна, *L. quinquelobatus* С. к. п'ятилопатева

leopardia, ae f леопольдія
L. comosa Л. чубкувата, *L. tenuifolia* Л. тонколиста

lepidium, i n хрінниця
L. campestre Х. польова, *L. draba* Х. крупковидна, *L. densiflorum* Х. рясноцвіта, *L. latifolium* Х. широколиста, *L. perfoliatum* Х. пронизанолиста, *L. ruderale* Х. смердюча, *L. sativum* Х. посівна, або крес-салат

lepido-(грец.) луско-
lepidocarpus, a, um лускоплідний
lepiōta, ae f гриб-зонтик
L. brunneoincarnata Г. вишнево-коричневий, *L. helveola* Г. сіро-червоний отруйний, *L. procera* Г. великий
leptinotarsa, ae f колорадський жук
lepto-(грец.) тонко-
leptocarpus, a, um тонкоплідний
leptocaulis, e тонкостебловий
lepus, oris m заєць
leuc(o)-(грец.) біло-
leucanthēmum, i n королиця
L. maximum К. велика, *L. vulgare* К. звичайна
leucanthus, a, um білокрітковий
leucocarpus, a, um білоплідний
leucojum, i n білоцвіт
L. aestivum Б. літній, *L. vernum* Б. весняний
leucospermus, a, um білонасінний
levisticum, i n любисток
L. officinale Л. лікарський
leymus, i m колосняк
L. arenarius К. пісковий, *L. chinensis* К. китайський, *L. racemosus* К. китицевий, *L. ramosus* К. гіллястий
lichen, īnis n лишайник
lignifer, fera, ferum деревинний
Liguliflorae, ārum f підродина Язичкові (*парал.* Lactucoideae Латукові)
ligustrum, i n бирючина
L. japonicum Б. японська, *L. vulgare* Б. звичайна
Liliidae, ārum f підклас Ліліїди
Liliopsīda, ōrum n клас Однодольні (*парал.* Monocotyledōnes)
lilium, i n лілія
L. aureum Л. золотиста, *L. candidum* Л. біла, *L. caucasica* Л. кавказька, *L. ledebourii* Л. Ледебюра, *L. martagon* Л. лісова, або саранка, *L. regale* Л. королівська, *L. speciosum* Л. гарна, *L. tigrinum* Л. тигрова, *L. tenuifolium* Л. тонколиста
limneticus, a, um озерний
linaria, ae f льонок
L. bipartita Л. двороздільний, *L. dulcis* Л. солодкий, *L. euxina* Л. чорноморський, *L. genistifolia* Л. дроколистий, *L. sabulosa* Л. пісковий, *L. simplex* Л. простий, *L. ruthenica* Л. руський, *L. vulgaris* Л. звичайний
lingua, ae f мова

linnea, ae f ліннея

L. borealis Л. північна

linum, i n льон

L. flavum Л. жовтий, *L. perenne* Л. багаторічний, *L. tenuifolium* Л. тонколистий, *L. usitatissimum* Л. звичайний, або довгунець

listera, ae f зозулині сльози

L. cordata З. с. серцелисті, *L. ovata* З. с. яйцелисті

lobātus, a, um лопатевий

locusta, ae f сарана

lolium, i n пажитниця

L. arvense П. польова, *L. loliaceum* П. південна, *L. multiflorum* П. багатоквіткова, або італійський райграс, *L. perenne* П. багаторічна, або англійський райграс, *L. persicum* П. перська, *L. remotum* П. розсунута, *L. rigidum* П. жорстка, *L. temulentum* П. п'янка

longi- (лат.) довго-

longifolius, a, um довголистий

longiramōsus, a, um довгогіллястий

longus, a, um довгий

lonicēra, ae f жимолость

L. caerulea Ж. голуба, *L. caprifolia* Ж. козолиста, *L. edulis* Ж. їстівна, *L. nigra* Ж. чорна, *L. tatarica* Ж. татарська, *L. xylosteum* Ж. пухнаста

lotus, i m лядвенець

L. angustissimus Л. вузьколистий, *L. corniculatus* Л. рогатий, *L. tenuis* Л. тонкий, *L. ucrainicus* Л. український

lucidus, a, um блискучий

lupīnus, i m люпин

L. albus Л. білий, *L. angustifolius* Л. вузьколистий, *L. luteus* Л. жовтий, *L. polyphyllus* Л. багатолистий

lute(i)-, (лат.) жовто-

luteolus, a, um жовтуватий

luteus, a, um жовтий

luzūla, ae f ожика

L. multiflora О. багатоквіткова, *L. pallescens* О. бліда, *L. pilosa* О. волосиста, *L. spicata* О. колосиста

lunaria, ae f лунарія, місячник

L. annua Л. однорічна, *L. rediviva* М. оживаюча

lupus, i m вовк

lycium, i n повій

L. barbatum П. звичайний

lycoperdon, i n дощовик

L. perlatum Д. їстівний
lycopersicon (lycopersicon), i n помідор
L. esculentum П. їстівний
Lycopodiophyta, ōrum n відділ Плауновидні
Lycopodiopsida, ōrum n клас Плауноподібні
lycopodium, i n плаун
L. alpinum П. альпійський, *L. anceps* П. двогострий, *L. annotinum* П. колючий, *L. clavatum* П. булавовидний, *L. selago* П. баранець
lyratus, a, um ліроподібний
lysimachia, ae f вербозілля
L. nummularia В. лучне, *L. vulgaris* В. звичайне
lythrum, i n плакун
L. salicaria П. верболистий, *L. virgatum* П. прutowидний

М

macr(o)- (грец.) велико-
macrocarpus, a, um великоплідний
macrophyllus, a, um великолистий
macrosporium, i n макроспорій
maculatus, a, um плямистий
magni- (лат.) велико-
magnolia, ae f магнолія
M. acuminata М. загострена, *M. cobus* М. кобус, *M. fuscata* М. бурувата, *M. grandiflora* М. великоквіткова, *M. macrophylla* М. великолиста, *M. obovata* М. японська
Magnoliidae, ārum f підклас Магноліїди
Magnoliophyta, ōrum n відділ Покритонасінні (*парал.* Angiospermae)
Magnoliopsida, ōrum n клас Дводольні (*парал.* Dicotyledones)
magnus, a, um великий
magonia, ae f магонія
M. aquifolium М. падуболиста
maialis, e травневий
majanthemum, i n веснівка
M. bifolium В. дволиста
major, jus (compar. до magnus) більший, великий (*може вживатися в значенні звичайного ступеня*)
majorana, ae f майоран
M. hortensis М. садовий
malus, i f яблуня

M. baccata Я. ягідна, *M. domestica* Я. домашня, або культурна, *M. praecox* Я. рання, *M. prunifolia* Я. сливолиста, або китайська, *M. pumila* Я. карликова, *M. silvestris* Я. лісова

malva, ae f калачики

M. neglecta К. занедбані, *M. pusilla* К. маленькі

marasmius, i m часничник

M. prasiosmus Ч. гострозапашний, *M. scorodonius* Ч. дрібний

marchantia, ae f маршанція

M. polymorpha М. поліморфна, або різноманітна

Marchantiopsida, ðrum n клас Печіночники

marginātus, a, um облямований, окантований

maritimus, a, um приморський, морський

marubium, i n шандра

mas, maris m чоловік

matricaria, ae f ромашка

M. perforata Р. продріявлена, або непахуча

matthiōla, ae f левкой, матіола

M. annua Л. літній, або однорічний, *M. bicornis* Л. дворогий, або матіола, *M. incana* Л. зимовий, або білоповстистий

maximus, a, um (*superl. do magnus*) найбільший, великий (*може вживатися в значенні звичайного ступеня*)

mays, maÿdis f кукурудза, маїс

mega-, megal(o)- (*грец.*) велико-

medicāgo, inis f люцерна

M. falcata Л. серповидна, *M. lupulina* Л. хмелевидна, *M. minima* Л. маленька, *M. romanica* Л. румунська, *M. sativa* Л. посівна, *M. scutellata* Л. щитовидна, *M. varia* Л. мінлива, або середня

medius, a, um середній

melampyrum, i n перестріч

M. argyrocotum П. сріблястий, *M. arvensis* П. польовий, *M. cristatum* П. гребінчастий, *M. pratense* П. лучний

melano- (*грец.*) чорно-

melanocarpus, a, um чорноплідний

melanolasius, a, um чорноволосястий

melanospermus, a, um чорнонасінний

melica, ae f перлівка

M. altissima П. висока, *M. chrysolepis* П. золотолускова, *M. monticola* П. гірська, *M. nutans* П. поникла, *M. picta* П. ряба, *M. simulans* П. поплутана, *M. taurica* П. кримська, *M. uniflora* П. одноквіткова

melilōtus, i m буркун

M. albus Б. білий, *M. altissimus* Б. високий, *M. officinalis* Б. лікарський
melior, ius (*compar.* до bonus) кращий
melissa, ae f меліса
M. officinalis М. лікарська
melleus, a, um медовий
mellifer, fēra, fērum медоносний
melo, ōnis m диня
M. sativus (*Cucumis melo*) Д. посівна
melolontha, ae f травневий хрущ
M. melolontha Західний т. х.
mentha, ae f м'ята
M. arvensis М. польова, *M. aquatica* М. водяна, *M. crispa* М. кучерява,
M. piperita М. перцева, *M. spicata* М. колосиста
menyanthes, is f бобівник
M. trifoliata Б. трилистяний
mercuriālis, idis f переліска
M. annua П. однорічна, *M. perennis* П. багаторічна
mesohygrophyton, i n мезогігрофіт (*рослина, пристосована до життя в місцезростаннях із значним зволоженням*)
mesophyton, i n мезофіт (*рослина, пристосована до життя в місцезростаннях з достатнім зволоженням*)
mespilus, i f мушмула
M. germanica М. германська, або звичайна
metasequoia, ae f метасеквойя
M. glyptostoboides М. китайська
micr(o)- (*грец.*) дрібно-
micranthus, a, um дрібноквітковий
microcarpus, a, um дрібноплідний
microphyllus, a, um дрібнолистяний
microtus, i m полівка
migratorius, a, um мандрівний
miliaceus, a, um просяний
milium, i n просянка
M. effusum П. розлога, *M. vernalis* П. весняна
millefolium, i n деревій
mimōsa, ae f мімоза
M. pudica М. соромлива
minimus, a, um (*superl.* до parvus) найменший, малий (*може вживатися в значенні звичайного ступеня*)
minor, us (*compar.* до parvus) менший, малий (*може вживатися в значенні звичайного ступеня*)

mirabilis, e дивний

mnium, i n мній

M. punctatum М. крапчастий, *M. undulatum* М. хвилястий

moldavicus, a, um молдавський

molinia, ae f молінія

M. coerulea М. голуба, *M. euxina* М. чорноморська, *M. litoralis* М. прибережна

mollis, e м'який

mon(o)- (*грец.*) одно-

monanthus, a, um одноквітковий

monococcus, a, um однозерновий

Monocotyledones, um f клас Однодольні (*парал.* Liliopsida)

monocotyledoneus, a, um однодольний

monogynus, a, um одноствопцевий; одноматочковий

monoicus, a, um однодомний

mons, montis m гора

montanus, a, um гірський

morchella, ae f зморшок

M. conica З. конічний, *M. esculenta* З. їстівний

morus, i f шовковиця

M. alba Ш. біла, *M. bombycis* Ш. атласна, *M. nigra* Ш. чорна

moschatus, a, um мускусний, мускатний

mucronatus, a, um гострий, загострений

mulgedium, i n молокан

M. tataricum М. татарський

multi- (*лат.*) багато-

multiflorus, a, um багатоквітковий

multus, a, um численний

muralis, e настінний

murinus, a, um мишачий

mus, muris m миша

muscari, n (*невідм.*) гадюча цибулька

M. botryoides Г. ц. гроновидна, *M. neglectum* Г. ц. занедбана, або непомітна, *M. pocutica* Г. ц. покутська

muscus, i m мох

mycosphaerella, ae f мікосферела

myosotis, idis f незабудка

M. alpestris Н. альпійська, *M. silvatica* Н. лісова, *M. palustris* Н. болотна

myrica, ae f восківниця

M. cerifera В. воскова, *M. gale* В. звичайна, або болотна, *M. tomentosa*
В. повстиста

myrtillus, i m чорниця

myrtus, i f мирт

M. communis М. звичайний

N

nanus, a, um карликовий

napus, i m бруква, рапс

narcissus, i m нарцис

N. angustifolius Н. вузьколистий, *N. jonquilla* Н. жонкіль, *N. odorus* Н. запашний, *N. poëticus* Н. білий, *N. pseudonarcissus* Н. неспражній, або жовтий, *N. tazetta* Н. тацет

nardus, i f біловус

N. stricta Б. стиснутий

natans, antis плаваючий

necessarius, a, um необхідний

nectarifer, fēra, fērum нектароносний

neglectus, a, um непомітний

nemorālis, e (nemorōsus, a, um) дібровний

nemus, ōris n діброва

neottia, ae f гніздівка

N. nidus-avis Г. звичайна

nepēta, ae f котяча м'ята

N. cataria К. м. справжня

nervōsus, a, um жилкуватий

nicotiāna, ae f тютюн

N. alata Т. крилатий, *N. rustica* махорка, *N. tabacum* Т. справжній

nidus, i m гніздо

nigella, ae f чорнушка

N. arvensis Ч. польова, *N. damascena* Ч. дамаська, *N. garidella* Ч. дрібноцвіта, *N. sativa* Ч. посівна, *N. segetalis* Ч. нив'яна

nigellus, a, um чорнуватий

niger, gra, grum чорний

nigri-, nigro- (лат.) чорно-

nigrīcans, antis чорніючий

nitīdus, a, um блискучий

nivālis, e сніговий, білосніжний

nobilis, e благородний

nocens, entis шкідливий

nodōsus, a, um вузлуватий
nomino, āre називати
nonnūla, ae f куряча сліпота
N. pulla К. с. звичайна
novem- (лат.) дев'яти-
novus, a, um новий
nudi- (лат.) голо-
nudicaulis, e голостебловий
nudigranulōsus, a, um голозерновий
nudus, a, um голий
nuphar, aris n глечики
N. luteum Г. жовті
nutans, antis пониклий
nux, nucis f горіх (*тип плода*)

nymphaea, ae f латаття
N. alba Л. біле, *N. candida* Л. білосніжне, *N. coerulea* Л. блакитне, *N. gigantea* Л. велетенське, *N. lotus* Л. єгипетське
nymphoides, is f плавун
N. peltata П. щитолистий

О

obliquus, a, um косий, нерівнобокий
oblongus, a, um довгастий
obovātus, a, um овальний
obscurus, a, um темний
obtus- (лат.) тупо-
obtusifolius, a, um туполистий
obtusilobātus, a, um туполопатеувий
obtūsus, a, um тупий
occidentālis, e західний
occurō, ěre зустрічатися
ochr(o)- (грец.) жовто-
ochranthus, a, um жовтокрітковий
ochroleucus, a, um жовто-білий
ocimum, i n базилік
O. basilicum Б. звичайний, або городній, *O. gratissimum* Б. приємний
oct(o)- (лат., грец.) восьми-
octandrus, a, um восьмигичинковий

octopetālus, a, um восьмипелюстковий
octophyllus, a, um восьмилистий
odessānus, a, um одеський
odorātus, a, um запашний
oenanthe, es *f* омег
Oe. aquatica О. водяний
oenothēra, ae *f* енотера
Oe. biennis Е. дворічна, *Oe. lamarckiana* Е. Ламарка
officinālis, e лікарський
olea, ae *f* маслина
O. europaea М. європейська
oleifer, fēra, fērum олійний
oleraceus, a, um городний
olericultūra, ae *f* овочівництво
oleo, ēre пахнути
oligo- (*грец.*) мало-
oliganthus, a, um малоквітковий
olpidium, i *n* ольпідій
olus, ēris *n* овоч
onagra, ae *f* онагра
onobrychis, īdis *f* еспарцет
O. arenaria Е. піщаний, *O. gracilis* Е. стрункий, *O. petraea* Е. скель-
ний, *O. sativa* Е. посівний, *O. transcaucasica* Е. закавказький, *O. vicifolia* Е. виколистий
Oomycetidae, ārum *f* підклас Ооміцети
opācus, a, um матовий
ophioglossum, i *n* вужачка
O. vulgatum В. звичайна
opomyza, ae *f* опоміза
optīmus, a, um (*superl. do bonus*) найкращий
opūlus, i *f* клен
orchis, īdis *f* зозулинець
O. fuchsii З. Фукса, *O. maculata* З. плямистий, *O. mascula* З. чоловічий,
O. militaris З. шоломоносний, *O. morio* З. салеповий
orientālis, e східний
origānum, i *n* материнка
O. majorana майоран, *O. vulgare* М. звичайна
ornātus, a, um прикрашений
ornithogālum, i *n* ряска
O. gussonei Р. Гуссона, *O. umbellatum* Р. зонтична, *O. woronovii* Р. Во-
ронова

ornus, i f ясен

orobanche, es f вовчок, зарази́ха

O. cumanica В. соняшниковий, *O. lutea* В. жовтий, *O. ramosa* В. гіллястий

ortho- (грец.) прямо-

orthoramōsus, a, um прямогіллястий

oryza, ae f рис

O. glaberrima Р. голий, *O. sativa* Р. посівний, *O. sativa ssp. communis* Р. звичайний, *O. sativa ssp. brevis* Р. короткозерновий

oscinella, ae f шведська муха

O. frit Вів'сяна ш. м., *O. pusilla* Ячмінна ш. м.

osmanthus, i m османт

O. decorus О. привабливий, *O. fragrans* О. запашний

osmunda, ae f чистоус

O. cinnamomea Ч. коричний, *O. regalis* Ч. королівський

ostrea, ae f хмелеграб

O. carpiniifolia Х. звичайний

ovarium, i n зав'язь

ovātus, a, um овальний

oxālis, īdis f квасениця

O. acetosella К. звичайна, *O. stricta* К. прямостояча

oxycarpus, a, um гостроплідний

oxycoccus, i m журавлина

O. microcarpus Ж. дрібноплідна, *O. palustris* Ж. болотна, *O. quadripetalus* Ж. чотирепелюстка

Р

pabulāris, e кормовий

pachy- (грец.) товсто-

pachycarpus, a, um товстоплідний

pachycaulis, e товстостебловий

padus, i f черемха

P. racemosa (P. avium) Ч. звичайна

paeconia, ae f півонія

P. albiflora П. білоквітка, *P. daurica* П. даурська, *P. officinalis* П. лікарська, *P. tenuifolia* П. тонколиста

paliūrus, i f держидерево

P. spina-christi Д. звичайне

Palmidae, ārum f підклас Пальміди (*paral. Arecidae* Арециди)

pallidus, a, um блідий

palmātus, a, um пальчастий, долоневидний

paluster, stris, stre болотний

panicūla, ae f волоць

paniculātus, a, um волотистий

panīcum, i n просо

P. miliaceum П. звичайне, *P. miliaceum ssp. contractum* П. стиснуте, *P. miliaceum ssp. effusum* П. розлоге, *P. miliaceum ssp. ovatum* П. овальне, *P. miliaceum ssp. patentissimum* П. рідкорозлоге, *P. spontaneum* П. дике

parāver, ěris n мак

P. alpinum М. альпійський, *P. agremone* М. польовий, *P. dubium* М. сумнівний, *P. bracteatum* М. приквітниковий, *P. orientale* М. східний, *P. rhoeas* М. дикий, або самосійка, *P. somniferum* М. снотворний, *P. walpolei* М. Вальполя

parasitīcus, a, um паразитичний

parietīnus, a, um настінний

paris, idis f вороняче око

P. quadrifolia В. о. звичайне

parmelia, ae f пармелія

parnassia, ae f білозір

P. palustris Б. болотний

partenocissus, i f дикий виноград

P. quinquefolia Д. в. п'ятилисточковий, *P. tricuspidata* Д. в. тригострий

parus, i m синиця

parvi- (*lam.*) дрібно-

parvifolius, a, um дрібнолистий

parviflorus, a, um дрібноквітковий

parvus, a, um малий, дрібний

pasuus, a, um пасовищний

passer, is m горобець

passiflōra, ae f страстоцвіт

P. caerulea С. голубий, *P. incarnata* С. біло-червоний

pastināca, ae f пастернак

P. sativa П. посівний, *P. silvestris* П. дикий

patiens, entis стійкий, витривалий

frigoris p-ns морозостійкий

siccicatis p-ns посухостійкий

umbrae p-ns тіньювтривалий

patūlus, a, um розлогий

pauci- (*lam.*) мало-

pauciflorus, a, um малоквітковий

paucifolius, a, um малолістий
paulownia, ae f павловнія
P. tomentosa П. повстиста
paillus, i m свинуха
P. atromentosus С. товста, *P. involutus* С. тонка
pectinātus, a, um гребінчастий
pedātus, a, um стоповидний
pedatifidus, a, um стоповидно-надрізаний
pedatilobātus, a, um стоповидно-лопатевий
pedatipartītus, a, um стоповидно-роздільний
pedicellus, i m квітконіжка
pediculāris, is f шолудивник
peduncūlus, i m квітконос
pelargonium, i n пеларгонія
P. roseum П. рожева
pellia, ae f пелія
P. epiphylla П. надлиста, *P. nessiana* П. Нессе
pellucidus, a, um прозорий, просвітчастий
peltigera, ae f пельтигера
P. aphthosa П. пупирчаста
pendūlus, a, um повислий
pennātus, a, um пірчастий
pennisētum, i n просо
P. glaucum П. африканське
pent(a)- (грец.) п'яти-
pentandrus, a, um п'ятитичинковий
pentaphyllus, a, um п'ятилистий
pentagŷnus, a, um п'ятиматочковий
perо, ōnis m гарбуз
perennis, e багаторічний
perfoliātus, a, um пронизанолистий
perforātus, a, um пробитий, продірявлений, пронизаний
perianthum, i n оцвітина
perigonium, i n оцвітина
perilla, ae f перила
P. frutescens П. кушова, *P. frutescens var. nankinensis* П. нанкійська
periplōca, ae f обвійник
P. graeca О. грецький
peronospora, ae f пероноспора
persīca, ae f персик
P. davidiana П. Давида, *P. vulgaris* П. звичайний

persīcus, a, um перський
petālum, i n пелюстка
petiolātus, a, um черешковий
petiōlus, i m черешок
petunia, ae f петунія
P. hybrida П. гібридна
petraeus, a, um скельний
petroselinum, i n петрушка
P. crispum П. кучерява, або городня, *P. sativum* П. посівна
peucedānum, i n смовдь, гірська петрушка
phacelia, ae f фацелія
Ph. tanacetifolia Ф. пижмолиста
phalāris, īdis f канаркова трава
Ph. canariensis К. т. справжня, *Ph. minor* К. т. мала
phaseōlus, i m квасоля
Ph. coccineus К. червона, *Ph. vulgaris* К. звичайна
phellīnus, i m губка, трутовик
phellodendron, i n фелодендрон, бархат
Ph. amurense Ф. амурський
philadelphus, i m чубушник, або садовий жасмин
Ph. coronarius Ч. увінчаний, *Ph. grandiflorus* Ч. великоквітковий
-philus, a, um (грец.) -любний
phleogēna, ae f флеогена
phleum, i n тимофіївка
Ph. alpinum Т. альпійська, *Ph. phleoides* Т. степова, *Ph. pratense* Т. лучна
phlox, phlocis f флокс
Ph. drummondii Ф. Друммонда, *Ph. paniculata* Ф. волотистий, *Ph. sibirica* Ф. сибірський, *Ph. subulata* Ф. шилоподібний
phoma, ātis n фома
Ph. exigua Ф. незначна, *Ph. herbarum* Ф. трав'яна
phragmites, is f очерет
Ph. communis О. звичайний, *Ph. japonica* О. японський
Phycomycētes, um m клас Фікомицети
-phyllus, a, um (-phyllos, on) (грец.) -листяний
phyllostāchys, ŷdis f листоколосник
Ph. bambusoides Л. бамбуковидний
phylosticta, ae f філостикта
phyllostreta, ae f блішка
physālis, is f фізаліс

Ph. alkekengi Ф. звичайний, *Ph. ixocarpa* Ф. клейкий, або мексиканський томат, *Ph. pubescens* Ф. пухнастий

physārum, i n фізарум

physoderma, ātis n фізодерма

phytolacca, ae f лаконос

Ph. americana (*Ph. decandra*) Л. американський

phytonomus, i m довгоносик

phytophthōra, ae f фітофтора

Ph. infestans Ф. шкідлива, або небезпечна

pīca, ae f сорока

pīcea, ae f ялина

P. abies Я. звичайна, або смерека, *P. canadensis* Я. канадська, *P.*

obovata Я. сибірська, *P. pungens* Я. колюча

pīcifer, fēra, fērum смолоносний

pīcro- (*грец.*) гірко-

pīcrocarpus, a, um гіркоплідний

pīcrooccus, a, um гіркогорішковий

pīctus, a, um мальований, строкатий, плямистий, оздоблений

pīleus, i m шапка (*гриба*)

pīlōsus, a, um волосистий

pīnētum, i n бор

Pinidae, ārum f підклас Хвойні

pīnnātus, a, um перистий, пірчастий

pīnnati- (*лат.*) перисто-

pīnnatifolius, a, um перистолистий

pīnnatilobātus, a, um перистолопатовий

pīnnatiparfītus, a, um перистороздільний

pīnnatisectus, a, um перисторозсічений

Pinophŷta, ōrum n відділ Голонасінні (*парал.* Gymnospermae)

Pinopsīda, ōrum n клас Хвойні

pīnus, i f сосна

P. banksiana С. Банкса, *P. cembra* С. кедрова, *P. fominii* С. Фоміна, *P.*

mugo С. гірська, або жереп, *P. pallasiana* С. Палласова, або кримська,

P. sibirica С. сибірська, *P. silvestris* С. звичайна, *P. strobus* С. Вейму-

това, або біла

pīper, ěris n перець

pīperītus, a, um перецевий

pīptathĕrum, i n рисівка

P. holciforme Р. медотравна, *P. virescens* Р. зеленувата

pīsiformis, e горохоподібний

pīsūm, i n горох

P. abyssinicum Г. абіссінський, *P. arvense* Г. польовий (пелюшка), *P. elatius* Г. високий, *P. formosum* Г. багаторічний, *P. fulvum* Г. червоно-жовтий, *P. humile* Г. низький, *P. sativum* Г. посівний

planta, ae f рослина

- p. eutrophica* еутроф, рослина, що характеризується високою вибагливістю до родючості ґрунту
- p. megatrophica* мегатроф, рослина, що характеризується найвищою потребою в родючості ґрунту
- p. mesotrophica* мезотроф, рослина, що характеризується помірною потребою в родючості ґрунту
- p. mesoeutrophica* мезоеутроф, рослина, що характеризується відносно великою потребою в родючості ґрунту
- p. oligomesotrophica* олігомезотроф, рослина, що характеризується порівняно невисокою вибагливістю до родючості ґрунту
- p. oligotrophica* оліготроф, рослина, що характеризується незначною вибагливістю до родючості ґрунту
- p. culta* культура (найчастіше у *Plur.*)
- p-ae ad silonem idoneae* силосні культури
- p-ae aetheriferae* ефіроолійні культури
- p-ae agrestes* польові культури
- p-ae autumnno satae (hiemales)* озимі культури
- p-ae cucumerariae* баштанні культури
- p-ae cultae bacciferae* ягідні культури
- p-ae cultae cereales (sativae)* зернові культури
- p-ae cultae leguminosae* бобові культури
- p-ae cultae pabulares* кормові (фуражні) культури
- p-ae hortenses* садові культури
- p-ae in tepidariis cultae* тепличні культури
- p-ae in termocepiis cultae* парникові культури
- p-ae industriales* технічні культури
- p-ae leguminosae cibariae* зернобобові культури
- p-ae oleiferae* олійні культури
- p-ae oleraceae* овочеві культури
- p-ae pomaceae* плодові культури
- p-ae pratenses cultae* лучні культури
- p-ae vere satae (aestivae)* ярові культури

plantāgo, īnis f подорожник

P. lanceolata П. ланцетолистий, *P. major* П. великий, *P. media* П. середній, *P. psyllium* П. блошиний

planto, āre садити, саджати

planus, a, um плоский

plasmodiophōra, ae f плазмодіофора

Plasmodiophoromycētes, um m клас Плазмодіофороміцети

plasmopāra, ae f плазмопара

P. viticola П. виноградна

platanthēra, ae f любка

P. bifolia Л. дволиста, або нічна фіалка

platānus, i (us) f платан

P. acerifolia П. лондонський, *P. digitifolia* П. пальчатолистий, *P. maculata* П. плямистий, *P. occidentalis* П. західний, *P. orientalis* П. східний, або чинара

platy- (*грец.*) широко-

platyclādus, i f платікладус, широкогілочник

P. orientalis П. східний

platyphyllus, a, um широколистий

plenus, a, um махровий

pleurōtus, i m плеврот

P. ostreatus П. черепчастий

plicātus, a, um складчастий

plumbāgo, īnis f плюмбаго, свинчатка

pluri- (*лат.*) багато-

roa, ae f тонконіг

P. alpina Т. альпійський, *P. annua* Т. однорічний, *P. bulbosa* Т. бульбистий, *P. compressa* Т. стиснутий, *P. granitica* Т. гранітний, *P. media* Т. середній, *P. nemoralis* Т. гайовий, *P. palustris* Т. болотний, *P. pratensis* Т. лучний, *P. trivialis* Т. звичайний, *P. versicolor* Т. різнобарвний, *P. vollhynensis* Т. волинський

Poaceae, ārum f родина Злакові

Poāles, ium f порядок Тонконогоцвіті

podocarpus, i m подокарп, ногоплідник

P. macrophyllus П. великолистковий, *P. nagi* П. Нагі

podolīcus, a, um подільський

polemonium, i n синюха

P. caeruleum С. голуба

polessīcus, a, um поліський

pollen, īnis n пилок

pollinīfer, fēra, fērum пилконосний

polonīcus, a, um польський

poly- (*грец.*) багато-

polyandrus, a, um багатотичинковий

polyanthēmus, a, um багатоквітковий

polycarpus, a, um багатоплідний

polygāla, ae f китяки

P. amarella К. гіркуваті, *P. comosa* К. чубаті, *P. sibirica* К. сибірські, *P. tenuifolia* К. тонколисті, *P. vulgaris* К. звичайні

polygāmus, a, um полігамний, багатодомний, багатошлюбний

polygonatum, i n купина

P. grandiflorum К. великоквіткова, *P. latifolium* К. широколиста, *P. multiflorum* К. багатоквіткова, *P. officinale* К. лікарська, *P. odoratum* К. запашна

Polygonaceae, ārum f родина Гречкові

Polygonāles, ium f порядок Гречкоцвіті

polygōnum, i n гірчак, спориш

P. aviculare С. звичайний, *P. bistorta* Г. зміїний, або ракові шийки, *P. convolvulus* Г. березковидний, або витка гречка, *P. hydropiper* Г. перцевий, або водяний перець

polypetālus, a, um багатопелюстковий

polyphilla, ae f мрамуровий хрущ

polyphyllus, a, um багатолистий

Polyodiaceae, ārum f родина Багатоніжкові

Polyodiophŷta, ōrum n відділ Папоротеподібні

Polyodiopsida, ōrum n клас Папоротеvidні

polypodium, i n багатоніжка, поліподіум

P. serratum Б. пилчаста, *P. vulgare* Б. звичайна, або солодиця

polymorphus, a, um поліморфний

polyspermus, a, um багатонасінний

polystichum, i n багаторядник

P. angulare Б. кутастий, *P. lobatum* Б. лопатевий, *P. lonchitis* Б. списовидний

polytrichum, i n політрихум, або зозулін льон

P. commune З. л. звичайний, *P. juniperinum* З. л. ялівцевидний, *P. piliferum* З. л. волосистий

pomicultūra, ae f плодівництво

pomifer, fēra, fērum плодовий

pomifēro-baccans, antis плодово-ягідний

pomonellus, a, um яблуневий

pomum, i n яблуко

popŭlus, i f тополя

P. alba Т. біла, *P. balsamifera* Т. бальзамічна, *P. canadensis* Т. канадська, *P. canescens* Т. сірувата, *P. diversifolia* Т. різнолиста, або туранга, *P. nigra* Т. чорна, або осокір, *P. pyramidalis* Т. пірамідальна, *P. simonii* Т. китайська, *P. tremula* осика

porrum, i f порей

portulāca, ae f портулак

P. grandiflora П. великоквітковий, *P. oleracea* П. городній

potamogēton, ōnis m рдесник

P. crispus Р. кучерявий, *P. lucens* Р. блискучий, *P. natans* Р. плаваючий, *P. pectinatus* П. гребінчастий, *P. perfoliatus* Р. пронизанолистий

potentilla, ae f перстач

P. alba П. білий, *P. anserina* П. гусячий, або гусяча лапка, *P. arenaria* П. пісковий, *P. argentea* П. сріблястий, *P. erecta* П. прямостоячий, або калган, *P. heptaphylla* П. семилистий, *P. impolita* П. неблискучий, *P. intermedia* П. середній, *P. obscura* П. темний, *P. supina* П. лежачий

poterium, i n чорноголовник

praecox, ocis ранній

praeflōrens, entis ранньоцвітний

pratam, i n луг, лука

pratensis, e лучний

primūla, ae f первоцвіт

P. elatior П. високий, *P. macrocalyx* П. великочашечковий, *P. obconica* П. оберненоконічний, *P. veris* П. весняний, *P. vulgaris* П. звичайний

primus, a, um перший

prismaticus, a, um призматичний

procērus, a, um високорослий

procumbens, entis сланкий

Prostoteliomycētes, um m клас Простотеліоміцети

prostrātus, a, um сланкий

prunus, i f слива

P. divaricata алича, *P. domestica* С. домашня, *P. insititia* тернослива, *P. salicina* С. верболиста, *P. spinosa* С. колюча, або терен

pseudo- (*грец.*) несправжньо-

pseudopeziza, ae f псевдопецица

Psilotophŷta, ōrum n відділ Псилотоподібні

psylla, ae f листоблішка

pteridium, i n орляк

P. aquilinum О. звичайний

pteroarya, ae f лапина, крилогорішник

P. fraxinifolia Л. ясенелиста

ptilidium, i n птилідій

P. pulcherrimum П. красивий

pubescens, entis пухнастий

puccinellia, ae f покісниця

P. gigantea П. велетенська, *P. distans* П. розставлена

puccinia, ae f пукцинія

P. graminis П. злакова
pulcher, chra, chrum красивий, гарний
pulmonaria, ae f медунка
P. obscura М. темна, *P. officinalis* М. лікарська
pulsatilla, ae f сон
P. latifolia С. широколистяний, *P. nigricans* С. чорночотий, *P. patens* С.
 розкритий, *P. pratensis* С. лучний
pulvinaria, ae f подушечниця
pumilus, a, um карликовий
punctatus, a, um крапчастий
pungens, entis колючий
punica, ae f гранат
P. granatum Г. звичайний
purpureus, a, um пурпуровий
pusillus, a, um крихітний, маленький
putamen, ĩnis n кісточка
pyramidalis, e пірамідальний
pyrethrum, i n піретрум
P. cinerariifolium П. цінерарієлистий, або далматська ромашка, *P. coccineum* П. червоний, або кавказька ромашка, *P. partenium* П. дівочий,
P. roseum П. рожевий, або перська ромашка
pyröla, ae f грушанка
P. media Г. середня, *P. minor* Г. мала, *P. rotundifolia* Г. круглолиста
pyrus, i f груша
P. cajan Г. кайон, *P. communis* Г. звичайна, *P. domestica* Г. домашня,
P. elaeagrifolia Г. маслинколиста, *P. nivalis* Г. снігова, *P. salicifolia* Г.
 верболиста, *P. raddeana* Г. Радде

Q

quadri- (лат.) чотири-
quadiennis, e чотирирічний
quadriflorus, a, um чотириквітковий
quadrifolius, a, um чотирилистяний
quadrivetälus, a, um чотирипелюстковий
quercetum, i n дiброва
quercus, us f дуб

Qu. castaneifolia Д. каштанолистий, *Qu. ilex* Д. кам'яний, *Qu. macranthera* Д. великопиляковий, *Qu. palustris* Д. болотний, *Qu. petraea* Д. скельний, *Qu. pubescens* Д. пухнастий, *Qu. robur* Д. звичайний

quinque- (лат.) п'яти-

quinqueflōrus, a, um п'ятиквітковий

quinquefolius, a, um п'ятилистий

quinelobātus, a, um п'ятилопатевий

R

racemōsus, a, um китицеподібний

racēmus, i m китиця

radiātus, a, um променистий

radicūla, ae f 1) корінчик; 2) редиска

radix, icis f корінь

radūla, ae f радула

R. complanata Р. сплющена

ramularia, ae f рамулярія

ramōsus, a, um гіллястий

ramus, i m гілка

Ranunculidae, ārum f підклас Ранункуліди

ranuncūlus, i m жовтець

R. acer Ж. їдкий, *R. auricomus* Ж. золотистий, *R. flammulus* Ж. вогнистий, *R. illyricus* Ж. іллірійський, *R. lanuginosus* Ж. шерстистий, *R. lateralis* Ж. бокоцвітний, *R. lingua* Ж. язиколістий, *R. pedatus* Ж. стоповидний, *R. polyanthemus* Ж. багатоквітковий, *R. repens* Ж. повзучий, *R. sceleratus* Ж. отруйний

rapa, ae f ріпа

raphānus, i m редька

R. candidus Р. біла, *R. raphanistrum* Р. дика, *R. sativus* Р. посівна, або городня, *R. sativus ssp. niger* Р. звичайна, *R. sativus var. radícula* редиска

rapistrum, i n ріпиця

R. perenne Р. багаторічна, *R. rugosum* Р. зморшкувата

rapunculus, i m рапунцель

rari- (лат.) рідко-

rariflōrus, a, um рідкоквітковий

rarus, a, um рідкий, рідкісний

reclinātus, a, um відхилений

recti- (лат.) прямо-

recticaulis, е прямостебловий
rectiflorus, а, um прямоквітковий
rectus, а, um прямий
reflexus, а, um відхилений
regalis, е царський, царствений
regius, а, um царський, царствений, розкішний
remotus, а, um розсунутий, розставлений, розхилений
repens, entis повзучий
reseda, ае f резада
R. lutea P. жовта, *R. luteola* P. жовтувата, *R. odorata* P. запашна
resinifer, fēra, fērum смолоносний
resinosus, а, um смолистий
reticulatus, а, um сітчастий
rhamnus, і f жостір
Rh. cathartica Ж. проносний, *Rh. imeretina* Ж. імеретинський, *Rh. tinctoria* Ж. красильний
rheum, і n ревінь
Rh. officinale P. лікарський, *Rh. palmatum* P. пальчастий, *Rh. rhaconitum* P. чорноморський, *Rh. ribes* P. смородиновий, *Rh. undulatum* P. хвилястий
rhinanthus, і m дзвінець
Rh. major Д. великий
rhizoctonia, ае f ризоктонія
rhizōma, ātis n кореневище
rhizophydium, і n ризофідіум
rhizopus, і m ризопус
rhizotrogus, і m коренегриз
rhodiola, ае f родіола
Rh. rosea P. рожева
rhododendron, і n рододендрон
Rh. aureum (*Rh. chrysanthum*) P. золотистий, *Rh. dauricum* P. даурський, *Ph. luteum* P. жовтий
rhoeas, ādis f дикий мак, мак-самосійка
rhus, rhois f сумах
Rh. coriaria С. дубильний, *Rh. typhina* С. коротковолосий, або оцтове дерево
rhytisma, ātis n ритізма
ribes, is n смородина
R. alpinum С. альпійська, *R. aureum* С. золотиста, *R. carpaticum* С. карпатська, *R. lucidum* С. блискуча, *R. nigrum* С. чорна, *R. odoratum* С. запашна, *R. rubrum* С. червона, або порічки, *R. spicatum* С. колосиста

ricinus, i f рицина

rigidus, a, um жорсткий

rivālis, e річковий

robinia, ae f робінія

R. hispida P. щетиниста, *R. pseudoacacia* P. звичайна, або біла акація,
R. viscosa P. клейка

robur, ōris n дуб

robustus, a, um могутній, міцний

Rodentia ряд Гризуни

romanicus, a, um римський; румунський

rorippa, ae f водяний хрін

R. amphibia В. х. земноводний, *R. anceps* В. х. двогострий, *R. brachycarpa* В. х. короткоплодий, *R. silvestris* В. х. лісовий

rosa, ae f шипшина, троянда

R. acicularis Ш. колюча, *R. agrestis* Ш. польова, *R. canina* Ш. собака, *R. centifolia* Ш. столиста, *R. chinensis* Ш. китайська, *R. cinnamomea* Ш. корична, *R. corymbifera* Ш. щитконосна, *R. damascena* Ш. дамаська, *R. eglantheria* Ш. еглантерія, *R. glauca* Ш. сиза, *R. pomifera* Ш. яблунева, *R. prutenis* Ш. прутська, *R. rugosa* Ш. зморшкувата, *R. spinosissima* Ш. найколючіша, *R. tomentosa* Ш. повстиста, *R. turbinata* Ш. дзигоподібна

Rosaceae, ārum f родина Розові

Rosāles, ium f порядок Розоцвіті

Rosidae, ārum f підклас Розиди

roseus, a, um рожевий

rosmarinus, i m розмарин

R. officinalis P. лікарський

rossicus, a, um руський

rotundifolius, a, um круглолистий

rotundus, a, um круглий

ruber, bra, brum червоний

Rubiaceae, ārum f родина Маренові

rubidus, a, um червонуватий

rubiginōsus, a, um іржаво-червоний

rubri- (лат.) червоно-

rubriflorus, a, um червоноквітковий

rubus, i m ожина

R. caesius O. сиза, *R. chamaemorus* морощка, *R. hirtus* O. шорстка, *R. idaeus* малина, *R. nessensis* O. несійська, або ведмежина, *R. plicatus* O. складчаста, *R. saxatilis* костяниця, *R. serpens* O. змієвидна, *R.*

suberectus О. підйомиста, *R. sulcatus* О. жолобчаста, *R. tomentosa* О. повстиста
runderālis, e рудеральний
rufus, a, um рудий
rugōsus, a, um зморшкуватий
rumex, icis *f* щавель
R. acetosa Щ. кислий, *R. acetosella* Щ. горобиний, *R. confertus* Щ. кінський, *R. patientia* Щ. шпинатний
rupester, stris, stre скельний
ruscus, i m рускус
R. hypoglossus Р. під'язиковий, *R. ponticus* Р. понтіський
rusticus, a, um сільський
russūla, ae *f* сироїжка
R. aeruginea С. зелена велика, *R. delica* С. біла, *R. emetica* С. блювотна, *R. vesca* С. їстівна, *R. virescens* С. луската, або товстуха, *R. xerampelina* С. смердюча
ruta, ae *f* рута
R. graveolens (*R. hortensis*) Р. пахуча
ruthenicus, a, um руський

S

sabulōsus, a, um піщаний
saccharātus, a, um цукровий, цукристий
saepe часто
sagittaria, ae *f* стрілолист
S. sagittifolia С. звичайний, *S. trifolia* С. трилистий
sagittarius, a, um стрілоподібний
salicornia, ae *f* солонець
S. europaea С. європейський, *S. herbacea* С. трав'янистий
salix, icis *f* верба
S. alba В. біла, *S. acutifolia* В. гостролиста, або шелога, *S. aurita* В. вухката, *S. caprea* В. козяча, *S. cinerea* В. попеляста, *S. fragilis* В. лямка, *S. herbacea* В. трав'яниста, *S. myrtilloides* В. чорнична, *S. purpurea* В. пурпурова, *S. reticulata* В. сітчаста, *S. rosmarinifolia* В. розмаринолиста, *S. triandra* В. тритичинкова, *S. viminalis* В. прутовидна
salsōla, ae *f* курай

S. herbacea К. трав'янистий, *S. soda* К. чумний
salvia, ae f шавлія
S. officinalis Ш. лікарська, *S. pratensis* Ш. лучна, *S. sclarea* Ш. мускатна, *S. splendens* Ш. блискуча
sambūcus, i f бузина
S. ebulus Б. трав'яниста, *S. nigra* Б. чорна, *S. racemosa* Б. червона
sanguineus, a, um криваво-червоний
sanguisorba, ae f родовик
S. magnifica Р. чудовий, *S. officinalis* Р. лікарський
sanicūla, ae f підлісник
S. europaea П. європейський
Sapindāles, ium f порядок Сапіндоцвіті
saponaria, ae f мильнянка
S. officinalis М. лікарська
sarcōdon, i n їжовик
S. imbricatum Ї. лускатий
sarothamnus, i m жарновець
S. scoparius Ж. віниковий
saxifrāga, ae f ломикамінь
S. hirculus Л. болотний, *S. punctata* Л. крапчастий
satīvus, a, um посівний
scaber, bra, brum шорсткий
scabiōsa, ae f скабіоза
S. atropurpurea С. темно-пурпурова, *S. caucasica* С. кавказька, *S. columbaria* С. голубина, *S. lucida* С. світла, *S. ochroleuca* С. блідожовта, *S. taurica* С. кримська, *S. ucrainica* С. українська
scandīcus, a, um скандинавський
scelerātus, a, um пагубний, отруйний
schepherdia, ae f шефердія
S. argentea Ш. срібляста
schizachne, es f схізахна
S. callosa С. мозолиста
schizandra, ae f лимонник
S. chinensis Л. китайський
schoenoplectus, i m схеноплект
S. lacustris С. озерний
scilla, ae f проліска
S. bifolia П. дволиста, *S. cernua* П. поникла, *S. mischtschenkoana* П. Міщенко, *S. sibirica* П. сибірська
scio, tre знати
sciophilus, a, um тіньюлюбний

scirpus, i m комиш

S. lacustris К. озерний, *S. silvaticus* К. лісовий

sciurus, i m білка

scleranthus, i m червець

S. annuus Ч. однорічний

sclerochloa, ae f твердококос

S. dura Т. стиснутий

sclerotinia, ae f склеротинія

S. baccarum С. ягідна, *S. sclerotiorum* С. склероцієвидна

scolochloa, ae f тростяниця

S. festucacea Т. кострицевидна

scoparius, a, um віниковий

scopolia, ae f скополія

S. carniolica С. карніолійська

scorzonēra, ae f скорцонера

S. hispanica С. іспанська, *S. tau-sagyz* С. тау-сагіз

scotia, ae f совка

S. segetum Озима с.

scrophularia, ae f ранник

S. cretacea Р. крейдяний, *S. donetzica* Р. донецький, *S. nodosa* Р. вузлуватий

scutifolius, a, um щитолистий

secāle, is n жито

S. cereale Ж. посівне, *S. kuprijanovii* Ж. Купріянова, *S. montanum* Ж. гірське, *S. silvestre* Ж. дике, *S. vavilovii* Ж. Вавилова

securinega, ae f секурінега

S. suffruticosa С. напівкущова

sedum, i n очиток

S. acre О. їдкий, *S. ruprechtii* Очиток Рупрехта, або заяча капуста звичайна, *S. telephium* О. звичайний

seges, ētis f посів

selaginella, ae f плаунок

S. selaginoides П. плауновидний, *S. helvetica* П. швейцарський

semen, īnis n насіння

sempervivum, i n молодило

S. ruthenicum М. руське

sempervirens, entis вічнозелений

senecio, ōnis m жовтозілля

S. erucifolius Ж. тонколисте

senticōsus, a, um тернистий, колючий

sepalum, i n чашолисток

sept(i)-, septem- (лат.) семи-

septemfolius, a, um семилистяний

septentrionālis, e північний

septoria, ae f септорія

S. graminis С. злакова, *S. lycopersici* С. помідорна

sequoia, ae f секвоя

S. sempervirens С. вічнозелена

sequoiadendron, i n секвоядендрон

S. giganteum С. велетенський, або мамонтове дерево

sericeus, a, um шовковий, шовковистий

series, ei f ряд, серія

sero, ěre сіяти

serotinus, a, um пізній

serpens, entis повзучий

serpyllum, i n чебрець

serratus, a, um пилчастий

sessiliflorus, a, um сидячоквітковий

sessilifolius, a, um сидячолістяний

setaceus, a, um щетинистий

setaria, ae f мишія

S. glauca М. сизий, *S. italica* М. італійський, або просо італійське, *S.*

verticillata М. кільчастий, *S. viridis* М. зелений

sex- (лат.) шести-

sexflorus, a, um шестиквітковий

sibiricus, a, um сибірський

sida, ae f сида

S. acuta С. гостра, *S. napala* С. багаторічна

silene, es f смілка

S. dichotoma С. вилчаста, *S. nutans* С. поникла, *S. vulgaris* С. звичайна

siliqua, ae f стручок

silva, ae f ліс

silvaticus, a, um лісовий

silvester, stris, stre лісовий

simplex, ĩcis простий

sināpis, is f гірчиця

S. alba Г. біла, *S. arvensis* Г. польова

sinensis, e китайський

sisymbrium, i n сухоребрик

- S. altissimum* С. високий, *S. confertum* С. скупчений, *S. loeselii* С. Льо-зеліїв, *S. officinale* С. лікарський, *S. polymorphum* С. мінливий, *S. stric-
tissimum* С. стиснутий
- sitophilus, i m** довгоносик
S. granarius Комірний д.
- smilax, ācis f** смілаке
S. chinensis С. китайський, *S. excelsa* С. високий, *S. maximowiczii* С. Максимовича
- soja, ae f** дика соя
- solānum, i n** паслін
S. dulcatarum П. солодко-гіркий, *S. melongena* Баклажан синій, *S. ni-
grum* П. чорний, *S. tuberosum* картопля
- soldanella, ae f** сольданела
S. montana С. гірська
- solidāgo, īnis f** золотушник
S. canadensis З. канадський, *S. virgaurea* З. звичайний
- solīdus, a, um** щільний
- somnifer, fēra, fērum** снотворний
- sonchus, i m** осот
S. arvensis О. жовтий, або польовий, *S. asper* О. шорсткий, *S. oleraceus*
О. городній
- sophōra, ae f** софора
S. flavescens С. жовтувата, *S. japonica* С. японська
- sorbaria, ae f** горобинник
S. sorbifolia Г. горобинолистий
- sorbus, i f** горобина
S. aucuparia Г. звичайна, *S. domestica* Г. домашня, *S. dualis* Г. двоїста,
S. scandica Г. скандинавська, *S. graeca* Г. грецька, *S. melanocarpa* Г.
чорноплідна, *S. taurica* Г. кримська, *S. torminalis* берека
- sorex, icis m** землерийка
- sorghum, i n** сорго
S. bicolor С. двоколірне, або звичайне, *S. cafrorum* С. кафрське, *S. cer-
nuum* С. поникле, *S. chinense* С. китайське, *S. halepense* С. алепське,
S. saccharatum С. цукрове, *S. technicum* С. технічне
- sparganium, i n** їжача голівка
S. minimum Ї. г. мала, *S. neglectum* Ї. г. непомітна, *S. polyedrum* Ї. г. ба-
гатогранна, *S. simplex* Ї. г. проста
- species, ei f** вид (таксономічна категорія)
species, erum f (Plur.) породи, види
s-es arborum деревні породи
s-es coniferae хвойні породи
s-es frondosae листяні породи

s-es fruticum чагарникові породи
speciōsus, a, um красивий, гарний
spergūla, ae f шпергель
S. arvensis Ш. польовий, *S. linicola* Ш. льоновий, *S. maxima* Ш. великий
-spermus, a, um -насі́нний
sphaerococcus, a, um круглзерновий
spheroideus, a, um кулястий
sphaerothēca, ae f сферотека
S. macularis С. плямиста, *S. mors-uvae* С. агрусова
Sphagnidae, ārum f підклас Сфагнові
sphagnum, i n сфагнум
S. centrale С. центральний, *S. fuscum* С. бурий, *S. magellanicum* С. магелланський, *S. palustre* С. болотний
spica, ae f колос
spicātus, a, um колосистий
-spicātus, a, um (*лат.*) -колосий
spinacia, ae f шпинат
S. sativa (*S. oleracea*) Ш. посівний
spinōsus, a, um колючий
spiraea, ae f таволга
S. crenata Т. зарубчаста, *S. douglasii* Т. Дугласова, *S. hypericifolia* Т. звіробоелиста, *S. japonica* Т. японська, *S. media* Т. середня, *S. salicifolia* Т. верболиста
splendens, entis блиску́чий
spongospōra, ae f спонгоспора
spontaneus, a, um дикорослий
sporohema, ātis n спорогема
squamarius, a, um лускатий
squami- (*лат.*) луско-
squamifolius, a, um лусколистий
squamōsus, a, um лускатий
stachys, ŷdis f чистець
S. officinalis Ч. лікарський, *S. silvatica* Ч. лісовий
-stachyus, a, um (-stachys, yos) (*грец.*) -колосий
stamen, īnis n тичинка
stapelia, ae f стапелія
S. variegata С. строката
stegocarpus, a, um покритоплідний
stellaria, ae f зі́рочник

S. graminea З. злаковидний, *S. holostea* З. лісовий, *S. media* З. середній,
S. nemorum З. гайовий
steno- (*грец.*) вузько-
stenophyllus, a, um вузьколистий
steppōsus, a, um степовий
sterilis, e стерильний
stipa, ae f ковила
S. dasyphylla К. пухнастолиста, *S. paradoxa* К. дивовижна, *S. longifolia*
К. довголиста, *S. capillata* К. волосиста, *S. lessingiana* К. Лессінга, *S.*
pennata К. пірчаста, *S. ucrainica* К. українська
stipŭla, ae f прилисток
strictus, a, um прямий
strigōsus, a, um щетинистий
striiformis, e смужкуватий
strobīlus, i m шишка
stromatīna, ae f строматіна
strophanthus, i m строфант
S. gratus С. приємний
suaveōlens, entis запашний
suavis, e приємний
subclassis, is f підклас
subdivisio, onis f підвідділ
suberōsus, a, um корковий
subfamilia, ae f підродина
subforma, ae f підформа
subgenus, eris n підрід
subordo, inis m підпорядок
subspecies, ei f підвид
subularia, ae f шильник
S. aquatica Ш. водяний
subulifolius, a, um шилолистий
subvarietas, atis f підрізновид
succīsa, ae f комонник, сивець
S. ochroleuca К. жовто-білий, *S. pratensis* К. лучний
sum, esse бути
siccisella, ae f малий комонник
S. inflexa М. к. зігнутий
succōsus, a, um соковитий
succulentus, a, um соковитий
suillus, i n маслюк
S. luteus М. звичайний
sulcātus, a, um борознистий, жолобчастий

superclassis, is *f* надклас
superfamilia, ae *f* надродина
supergenus, eris *n* надрід
superspecies, ei *f* надвид
supervarietas, atis *f* надрізновид
supīnus, a, um лежачий
swida, ae *f* свидина

S. australis С. південна, *S. sanguinea* С. криваво-червона

sylvaticus, a, um = *silvaticus, a, um*

sylvester, stris, stre = *silvester, stris, stre*

symphoricarpus, i m (symphoricarpus, i m) сніжноягідник

S. albus С. білий, *S. rivularis* С. річковий

symphytum, i n живокіт

S. asperum Ж. шорсткий, *S. caucasicum* Ж. кавказький, *S. officinalis* Ж. лікарський, *S. tuberosum* Ж. бульбистий

synchytrium, i n синхітрії

S. endobioticum С. ендобіотичний, *S. macrosporum* С. великоспоровий
syrenia, ae *f* сиренія

S. cana С. сива, *S. siliculosa* С. стручкова

syringa, ae *f* бузок

S. josikaea Б. угорський, *S. persica* Б. перський, *S. reticulata* Б. сітчастий, *S. vulgaris* Б. звичайний

Т

tabacum, i n тютюн

tagētes, is *f* чорнобривці

T. erecta Ч. прямостоячі, або повняки, *T. patula* Ч. розлогі, *T. tenuifolia* Ч. тонколисті

talpa, ae *f* кріт

tanacētum, i n пижмо

T. silvaticum П. лісове, *T. vulgare* П. звичайне

taphrina, ae *f* тафрина

taraxācum, i n кульбаба

T. hybernum К. осіння, або крим-сагиз, *T. erythrospermum* К. червоноплідна, *T. kok-saghys* К. кок-сагиз, *T. obliquum* К. нерівнобока, *T. vulgare* К. звичайна

tardiflorus, a, um пізньоцвітий

tataricus, a, um татарський

tauricus, a, um кримський

taxodium, i n таксодій, болотний кипарис

T. distichum Т. звичайний
taxon, i n таксон
taxus, i f тис
T. baccata Т. ягідний, або негний-дерево
temulentus, a, um п'янкий
tenui- (лат.) тонко-
tenuifolius, a, um тонколистий
tenuis, e тонкий
ternātus, a, um трійчастий
tetr(a)- (грец.) чотири-
tetraphyllus, a, um чотирилистий
tetraspermus, a, um чотиринасінний
tettigonia, ae f коник
teucrium, i n самосил
thalictrum, i n рутвиця
Th. aquilegifolium Р. орликолиста, *Th. flavum* Р. жовта, *Th. lucidum* Р. блискуча, *Th. minus* Р. мала, *Th. simplex* Р. проста
thecla, ae f хвостатка
thermophilus, a, um теплолюбний
thermopsis, idis f термопсис
Th. lanceolata Т. ланцетовидний, *Th. turcestanica* Т. туркестанський
thlaspi, n (невідм.) талабан
Th. alliaceum Т. часниковий, *Th. alpestre* Т. альпійський, *Th. arvense* Т. польовий, *Th. perfoliatum* Т. пронизанолистий, *Th. praecox* Т. ранній
thuaia, ae f тую
Th. occidentalis Т. західна, *Th. orientalis* Т. східна, *Th. plicata* Т. велетенська, або складчаста
thymus, i n чебрець
Th. calcareus Ч. вапняковий, *Th. marschallianus* Ч. Маршаллів, *Th. pallasianus* Ч. Палласів, *Th. polesicus* Ч. поліський, *Th. serpyllum* Ч. повзучий, *Th. ucrainicus* Ч. український, *Th. vulgaris* Ч. звичайний
tichius, i m довгоносик
tilia, ae f липа
T. argentea Л. срібляста, *T. cordata* Л. серцелиста, *T. europaea* Л. європейська, *T. platyphyllos* Л. широколиста
tilletia, ae f тілеція
tinctorius, a, um красильний
tomentosus, a, um повстистий
tortus, a, um скручений
torus, i m квітколоже
trachyspermum, i n айован

T. ammi А. запашний
tradescantia, ae f традесканція
T. virginiana Т. віргінська
tragopogon, onis m козельці
T. borysthenticus К. дніпровські, *T. major* К. великі, *T. ucrainicus* К. українські
tragus, i m чіплянка
T. racemosus Ч. китицева
trapa, ae f водяний горіх
T. natans В. г. плаваючий
tremūlus, a, um тремтячий
tri- (лат., грец.) три-
triandrus, a, um тритичинковий
tribus, us f триба, коліно (таксономічна категорія)
tricholōma, ātis n рядовка
T. equestre Р. зелена, або зеленушка, *T. imbricatum* Р. коричнева, *T. populinum* Р. тополева
tricolōr, ōris триколірний
trifolium, i n конюшина
T. alpestre К. альпійська, *T. arvense* К. польова, *T. aureum* К. золотиста, *T. borysthenticum* К. дніпровська, *T. dubium* К. сумнівна, *T. elegans* К. струнка, *T. hybridum* К. гібридна, *T. medium* К. середня, *T. montanum* К. гірська, *T. pratense* К. лучна, *T. repens* К. повзуча
trifolius, a, um трилистий
tripartītus, a, um трироздільний
trisētum, i n трищетинник
T. alpestre Т. альпійський, *T. carpaticum* Т. карпатський, *T. flavescens* Т. жовтуватий, *T. macrotrichum* Т. довговолосий, *T. rigidum* Т. жорсткий
tritīcum, i n пшениця
T. aestivum (vulgare) П. м'яка (звичайна), *T. compactum* П. карликова, *T. dicoccum* П. двозернянка, або полба, *T. durum* П. тверда, *T. monococcum* П. однозернянка, *T. persicum* П. персикум, або карталінська, *T. polonicum* П. польська, *T. spelta* П. спельта, *T. sphaerococcum* П. круглозернова, *T. timopheevii* П. Тимофеева, *T. turgidum* П. тургідум, або англійська, *T. urartu* П. урарту
triviālis, e звичайний
trollius, i m купальниця
T. asiaticus К. азійська, *T. chinensis* К. китайська, *T. europaeus* К. європейська
tropaeōlum, i n настурція

T. maius Н. велика, *T. minus* Н. мала, *T. tuberosum* Н. бульбиста
truncus, i m стовбур
tuber, ěris n бульба
tuber, ěris n трюфель
T. aestivum Т. літній, *T. brumale* Т. зимовий, *T. melanosporum* Т. чорний
tuberōsus, a, um бульбистий
Tubuliflorae, ārum f підродина Трубчасті (*парал. Asteroideae Айстрові*)
tubulōsus, a, um трубчастий
tulīpa, ae f тюльпан
T. albertii Т. Альберта, *T. callieri* Т. Кальє, *T. gesneriana* Т. Геснера, *T. greigii* Т. Грейга, *T. kaufmanniana* Т. Кауфмана, *T. schrenkii* Т. Шренка
tussilāgo, ĩnis f підбіл
T. farfara П. звичайний, або мати-й-мачуха
typha, ae f рогіз
T. angustifolia Р. вузьколистий, *T. latifolia* Р. широколистий

U

ucrainīcus, a, um український
uliginōsus, a, um багновий, болотний
ulmus, i f в'яз
U. carpinifolia В. граболистий, або берест, *U. densa* В. густий, або карагач, *U. elliptica* В. еліптичний, *U. glabra* В. голий, або шорсткий, *U. laevis* В. гладенький, *U. suberosa* В. корковий
umbella, ae f зонтик
Umbelliferae, ārum f родина Зонтичні (*парал. Apiaceae Селерові*)
undulātus, a, um хвилястий
unĕdo, ōnis m сунічник
uni- (*лат.*) одно-
unicaulis, e одностебловий
unicōlor, ōris одноколірний
uniflōrus, a, um одноквітковий
unifoliātus, a, um однолистий
unilateralis, e однобокий
unisiliquōsus, a, um одностручковий
universītas, ātis f університет
urbānus, a, um міський
urens, entis жалкий
uromyces, etis m уроміцес
ursīnus, a, um ведмежий
urtīca, ae f кропива

U. dioica К. дводомна, *U. urens* К. жалка
usitātus, a, um звичайний, загальноживаний, поширений
ustillāgo, īnis фустилага, головня
U. laevis У. гладка, *U. maydis* У. кукурудзи, *U. nuda* У. гола, *U. tritici*
У. пшениці
utilis, e корисний

V

vaccinium, i n чорниці, брусниця
V. myrthillus чорниці, *V. uliginosum* буяхи, або лохина, *V. vitis idaea*
Брусниця звичайна
valeriāna, ae f валеріана
V. excelsa В. висока, *V. nitida* В. блискуча, *V. officinalis* В. лікарська, *V. palustris* В. болотна, *V. rossica* В. руська, *V. stolonifera* В. пагононосна,
V. ucrainica В. українська
vanilla, ae f ваніль
V. planifolia В. плосколиста
varietas, ātis f різновид (*у рослин*), варієтет (*у тварин*)
varius, a, um барвистий, строкатий, різноманітний, мінливий
vegetabilis, e рослинний
vegetatio, ōnis f рослинність
velutīnus, a, um бархатистий
venenātus, a, um (venenōsus, a, um) отруйний
ventus, i m вітер
ver, veris n весна (**vere** навесні)
veratrum, i n чемериця
V. album Ч. біла, *V. lobelianum* Ч. Лобелієва, *V. nigrum* Ч. чорна
verbascum, i n дивина
V. blattaris Д. тарганяча, *V. densiflorum* Д. рясноцвіта, *V. nigrum* Д. чорна,
V. orientale Д. східна, *V. phlomidis* Д. лікарська, *V. phoeniceum* Д. фіолетова,
V. speciosum Д. гарна, *V. thapsus* Д. ведмежа, або ведмеже вухо
verbēna, ae f вербена
vernālis, e весняний
vernus, a, um весняний
veronīca, ae f вероніка
V. arvensis В. польова, *V. chamaedris* В. дібровна, *V. didyma* В. двійчата,
V. incana В. сива, *V. spicata* В. колосиста, *V. teucrium* В. широколиста
verrucōsus, a, um бородавчастий

verus, a, um справжній

viarius, a, um придорожній

viburnum, i n калина

V. lantana К. цілолиста, або гордовина, *V. tinus* К. вічнозелена, *V. opulus* К. звичайна

vicia, ae f горошок

V. angustifolia Г. вузьколистий, *V. cracca* Г. мишачий, *V. ervilia* Г. французький, *V. sativa* Г. посівний, *V. tetrasperma* Г. чотиринасінний, *V. villosa* Г. волохатий

villōsus, a, um волохатий

viminālis, e прутовидний, лозовий

vinca, ae f барвінок

V. hebecea Б. трав'янистий, *V. minor* Б. малий

vincetoxīcum, i n ластовень

V. hirundinaria Л. лікарський

vinīfer, fēra, fērum виноносний

viōla, ae f фіалка

V. arvensis Ф. польова, *V. lutea* Ф. жовта, *V. mirabilis* Ф. дивна, *V. odorata* Ф. запашна, *V. tricolor* Ф. триколірна

violaceus, a, um фіолетовий

virescens, entis зеленуватий, зеленіючий

virgātus, a, um прутовидний, лозовий

viridarium, i n парк

virīdis, e зелений

virōsus, a, um отруйний

viscaria, ae f віскарія

V. alpina В. альпійська, *V. viscosa* В. звичайна

viscōsus, a, um клейкий

viscum, i n омела

V. album О. біла, *V. coloratum* О. забарвлена

vita, ae f життя

viticultūra, ae f виноградарство

vitis, is f виноград

V. amurensis В. амурський, *V. labrusca* В. Ізабелла, *V. silvestris* В. лісовий, *V. vinifera* В. справжній, або культурний

vittātus, a, um смугастий

vivo, ěre жити

volhynensis, e волинський

volubīlis, e виткий

vulgāris, e звичайний

vulpes, is f лисиця

vulpia, ae f вульпія

V. bromoides В. бромусовидна, *V. ciliata* В. війчаста, *V. myurus* В. мишохвоста

X

xanthellus, a, um жовтуватий

xanthium, i n нетреба

X. spinosum Н. колюча, *X. strumarium* Н. звичайна

xantho- (грец.) жовто-

xanthocarpus, a, um жовтоплідний

xanthoxālis, īdis f ксантоксаліс

xero- (грец.) сухо-

xerocōmus, i n моховик

X. badius Польський гриб, *X. chrysenteron* М. жовтий, *X. subtomentosus* М. зелений, або решітка

xeromesophyton, i n ксеромезофіт (рослина, пристосована до життя в сухих і свіжих місцезростаннях)

xerophilus, a, um сухоллюбний

xerophyton, i n ксерофіт (рослина, пристосована до сухих умов місцезростання)

Z

zea, zeaef кукурудза

Z. mays К. звичайна, *Z. mays amylacea* К. крохмалиста, *Z. mays amylaeo-saccharata*, К. крохмалисто-цукрова, *Z. mays everta* К. розлусна, *Z. mays indentata* К. зубоподібна, *Z. mays indurata* К. кремениста, *Z. mays saccharata* К. цукрова, *Z. mays semidentata* К. напівзубоподібна, *Z. mays tunicata* К. плівкова

zelcōva, ae f зельква, дзельква

Z. carpinifolia З. граболиста

zerna, ae f стоколос

Z. erecta С. прямий, *Z. ramosa* С. гіллястий, *Z. riparia* С. прибережний, *Z. sterilis* С. стерильний

zinnia, ae f майорці

Z. elegans М. стрункі

zizania, ae f зизанія

Z. aquatica З. водяна, *Z. latifolia* З. широколиста

zostera, ae f камка

Zygomycētes, um t клас Зигоміцети

УКРАЇНСЬКО-ЛАТИНСЬКИЙ СЛОВНИК

А

абрикос armeniāca, ae *f*

A. звичайний A. vulgaris, *A. маньчжурський* A. mandshurica

авран gratiōla, ae *f*

A. лікарський G. officinalis

агалик-трава jasiōne, es *f*

A.-т. гірська Ja. montana

агроном agricultor, ōris *m*; agronōmus, i *m*

агрономія agricultūra, ae *f*; agronomia, ae *f*

агрономічний agricultorius, a, um; agronomicus, a, um

агрис grossularia, ae *f*

A. відхилений, або культурний G. reclinata

адіант adiantum, i *n*

A. венерин волос A. capillus-veneris, *A. стоповидний* A. pedulatum

адокса adōxa, ae *f*

A. мускусна A. moschatellina

азіатський asiaticus, a, um

айва cydonia, ae *f*

A. довгаста C. oblonga

айлант ailanthus, i *f*

A. найвищий, або китайський ясен A. altissima

айован trachyspermum, i *n*

A. запашиний T. ammi

айстра aster, eri (eris) *m*

A. альпійська A. alpinus, *A. американська* A. novae-angliae, *A. вірджинська* A. novi-belgii, *A. верболиста* A. salignus, *A. ромашковидна* A. amelloides, *A. степова* A. amellus

Айстрові, підродина Asteroideae, ārum *f* (*парал.* Трубчасті *Tubuliflorae*)

Айстрові, родина Asteraceae, ārum *f* (*парал.* Складноцвіті *Compositae*)

акант acanthus, i *m*

акація acacia, ae *f*

A. справжня A. vera, *A. срібляста* A. dealbata, *A. чорна* A. melanoxydon

аконіт aconitum, i *n*

A. Бессера A. besseranum, *A. буковинський* A. bucovinense, *A. дібровний, або гайовий* A. nemorosum, *A. зубчастотичинковий* A. odontandrum, *A. низький* A. nanum, *A. розлогий* A. paniculatum, *A. строкатий* A. variegatum, *A. стрункий* A. gracile

Акразіоміцети, клас Acrasiomycētes, *um m*
алича Prunus divaricata
Алізматиди, підклас Alismatidae, *arum f*
алоє aloë, *es f*
A. деревоподібне A. arborescens
алтей althaea, *ae f*
A. лікарський A. officinalis
альпійський alpinus, *a, um; alpestris, e*
альтернарія alternaria, *ae f*
A. капусти A. brassicae, *A. квасолі* A. phaseoli
амарант amaranthus, *i m*
A. білий A. albus, *A. багрянний* A. cruentus, *A. закинтий* A. retroflexus,
A. хвостатий, або лисячий хвіст A. caudatus
амариліс amaryllis, *idis f*
A. беладонна A. belladonna
аметистовий amethystinus, *a, um*
амброзія ambrosia, *ae f*
аморфа amorpha, *ae f*
A. кущова A. fruticosa
андрея andrea, *ae f*
A. альпійська A. alpestris, *A. скельна* A. rupestris
андромеда andromēda, *ae f*
A. багатоліста A. polyfolia
анемона anemōne, *es f*
A. дібровна A. nemorosa, *A. жовтецева* A. ranunculoides, *A. нарцисо-*
віта A. narcissiflora
анізанта anisantha, *ae f*
A. покрівельна A. tectorum
аніс anīsum, *i n*
A. звичайний A. vulgare
апельсин Citrus sinensis
аралія aralia, *ae f*
A. висока A. elata, *A. маньчжурська* A. mandschurica
арахіс arachis, *idis f*
A. підземний, або земляний горіх A. hypogaea
Арециди, підклас Arecidae, *arum f* (*парал. Пальміди Palmidae*)
армерія armeria, *ae f*
A. покутська A. posutica, *A. приморська* A. maritima
арніка arnica, *ae f*
A. гірська A. montana
ароматичний aromaticus, *a, um*

аронник arum, і n

аронія aronia, ae f

A., або горобина чорноплідна *A. melanocarpa*

артишок sunāra, ae f

A. іспанський, або кардон *C. cardunculus*, *A. посівний*, або колючий *C. scolymus*

Архіміцети, клас Archimycētes, um m

Аскоміцети, клас Ascomycētes, um m

аскохіта ascochyta, ae f

A. бурякова *A. betae*, *A. горохова* *A. pisi*, *A. еспарцетова* *A. onobrychidis*, *A. квасолева* *A. phaseolorum*, *A. льонова* *A. linicola*

аспарагус asparāgus, і m

аспідистра aspidistra, ae f

A. висока *A. elatior*

аспленіум asplenium, і n

A. волосистий *A. trichomanes*, *A. муровий* *A. rutamuraria*, *A. північний* *A. septentrionale*, *A. сколопендровий* *A. scolopendrium*, *A. чорний* *A. adiantum-nigrum*

Астериди, підклас Asteridae, ārum f

астрагал astragālus, і m

A. датський *A. danicus*, *A. дніпровський* *A. borysthenicus*, *A. нутовий*, або хлопунець *A. cicer*, *A. солодколистий* *A. glycyphyllus*, *A. шорсткостоквітковий* *A. dasianthus*

астильба astilbe, es f

A. Давида *A. davidii*

асфоделіна asphodelīne, es f

A. жовта *A. lutea*, *A. кримська* *A. taurica*, *A. тонка* *A. tenuior*

атласний bombycīnus, a, um

Б

бавовник gossypium, і n

Б. дерев'янистий *G. arboreum*, *Б. звичайний*, або шорсткий *G. hirsutum*, *Б. трав'янистий* *G. herbaceum*

багато- multi-, pluri- (*лат.*), poly- (*грец.*)

багатоквітковий multiflōrus, a, um; polyanthēmus, a, um

багатолистий polyphyllus, a, um

багатонасінний polyspermus, a, um

багатоніжка polypodium, і n

Б. звичайна, або солодиця *P. vulgare*, *Б. пилчаста* *P. serratum*

багатопелюстковий polypetalus, a, um

багатоплідний polycarpus, а, ум
багаторічний perennis, е
багаторядник polystichum, і *n*
Б. кутастий P. angulare, *Б. лопатевий* P. lobatum, *Б. списовидний* P. lonchitis
багатотичинковий polyandrus, а, ум
багно ledum, і *n*
Б. звичайне L. palustre
багновий uliginosus, а, ум
багрянний cruentus, а, ум
бадан bergenia, ае *f*
Б. товстолистий B. crassifolia
Базидіоміцети, клас Basidiomycetes, ум *m*
базилік ocimum, і *n*; basilicum, і *n*
Б. звичайний, або городній O. basilicum, *Б. присмний* O. gratissimum
Баклажан синій Solanum melongena
баранець hyperzia, ае *f*
барбарис berberis, idis *f*
Б. звичайний B. vulgaris, *Б. ілійський* B. iliensis, *Б. східний* B. orientalis
барвистий varius, а, ум
Барвінкові, родина Aprocynaceae, ārum *f*
барвінок vinca, ае *f*
Б. малий V. minor, *Б. трав'янистий* V. hebacea
бархат phellodendron, і *n*
бархатистий velutinus, а, ум
батат Ipomaea batatas
бахромчастий fimbriatus, а, ум
баштан cucumerarium, і *n*
бджола apis, is *f*
бегонія begonia, ае *f*
безлистий aphyllus, а, ум
безостий inermis, е
безпелюстковий apetalus, а, ум
безщитник athyrium, і *n*
бекманія beckmannia, ае *f*
Б. звичайна B. eruciformis, *Б. східна* B. syziachne
беладонна belladonna, ае *f*
белевалія bellevalia, ае *f*
Б. сарматська B. sarmatica

береза *betūla*, ae *f*

Б. бородавчаста *V. verrucosa*, *Б. Ермана* *V. ermanii*, *Б. кущова* *V. fruticosa*, *Б. Максимовича* *V. maximowicziana*, *Б. низька* *V. humilis*, *Б. повисла* *V. pendula*, *Б. пухнаста* *V. pubescens*

березка *convolvulus*, i *m*

Б. польова *C. arvensis*, *Б. смолоносна* *C. scammonia*

берека *Sorbus torminalis*

берест *Ulmus caprinifolia*

билинець *gymnadenia*, ae *f*

Б. довгорогий *G. conopsea*

бирючина *ligustrum*, i *n*

Б. звичайна *L. vulgare*, *Б. японська* *L. japonicum*

біб (рослина) *fabā*, ae *f*

Б. кормовий *F. bona*

біб (тип плода) *legūmen*, īnis *n*

білий *albus*, a, um

білий гриб, боровик *bolētus*, i *m*

Б. їстівний *V. edulis*, *Б. неїстівний* *V. calopus*

білка *sciurus*, i *m*

біло- *albi-* (лат.); *leuc(o)-* (грец.)

біловус *nardus*, i *f*

Б. стиснутий *N. stricta*

білозір *parnassia*, ae *f*

Б. болотний *P. palustris*

білокрітковий *albiflorus*, a, um; *leucanthus*, a, um

білонасінний *leucospermus*, a, um

білоплідний *leucocarpus*, a, um

білосніжний *candidus*, a, um

білоцвіт *leucojum*, i *n*

Б. весняний *L. vernalis*, *Б. літній* *L. aestivum*

білуватий *albīdus*, a, um; *albīcans*, antis; *dealbātus*, a, um; *candens*, entis; *exalbīdus*, a, um

біота *biota*, ae *f*

Б. східна *V. orientalis*

благородний *nobilis*, e

блекота *hyoscyāmus*, i *m*

Л. бліда *H. pallidus*, *Л. чорна* *H. niger*

бліда поганка *Amanīta phalloides*

блідий *pallīdus*, a, um

блішка *phyllostreta*, ae *f*

бліскучий *lucīdus*, a, um; *nitīdus*, a, um; *splendens*, entis

бобівник *menyanthes*, *is f*
Б. трилистий *M. trifoliata*
бобовий *leguminōsus*, *a, um*
Бобові, родина *Fabaceae*, *ārum f*; *Leguminosae*, *ārum f*
бобчук *Amygdalus nana*
Болаксові, або Водолюбні, підродина *Hydrocotyloideae*, *ārum f*
болиголов *conium*, *i n*
Б. плямистий *C. maculatum*
болотний *paluster*, *stris, stre*
бор *pinētum*, *i n*
бородавчастий *verrucōsus*, *a, um*
бородатий *barbātus*, *a, um*
бородач *bothriochloa*, *ae f* (*bothriochloë*, *es f*)
Б. звичайний *V. ischaemum*, *Б. кавказький* *V. caucasica*
борознистий *sulcātus*, *a, um*
борщівник *heracleum*, *i n*
ботаніка *botanica*, *ae f* (*botanice*, *es f*)
ботанічний *botanicus*, *a, um*
боровий *pineticolus*, *a, um*
бражник *amorpha*, *ae f*
брандушка *bulbocodium*, *i n*
Б. різноколірна *V. versicolor*
Бриєві мохи, підклас *Bryidae*, *ārum f*
брионія *bryonia*, *ae f*
Б. біла *V. alba*, *Б. дводомна* *V. dioica*
британський *britannicus*, *a, um*
бромус *bromus*, *i m*
Б. волохистий *V. scoparius*, *Б. житній* *V. secalinus*, *Б. мінливий* *V. commutans*, *Б. м'який* *V. mollis*, *Б. польовий* *V. arvensis*, *Б. розчепірений* *V. squarrosus*
бруква *napus*, *i m*
Б. їстівна *Brassica napus* var. *esulenta*
брунька *gemma*, *ae f*
бруньконосний *gemmafer*, *fēra, fērum*
бруслина *evonŭmus* (*euonŭmus*), *i f*
Б. бархатиста *E. velutina*, *Б. бородавчаста* *E. verrucosa*, *Б. європейська* *E. europaea*, *Б. карликова* *E. nana*
Бруслинові, порядок *Celastrāles*, *ium f*
Бруслинові, родина *Celastraceae*, *ārum f*
брусниця *Vaccinium vitis idaea*
бугила *saerrefolium*, *i n*

будяк *carduus*, і *m*
Б. пониклий *C. nutans*

бузина *sambūcus*, і *f*
Б. трав'яниста *S. ebulus*, *Б. червона* *S. racemosa*, *Б. чорна* *S. nigra*

бузок *syringa*, ае *f*
Б. звичайний *S. vulgaris*, *Б. перський* *S. persica*, *Б. сітчастий* *S. reticulata*, *Б. угорський* *S. josikaea*

бук *fagus*, і *f*
Б. лісовий *F. silvatica*, *Б. східний* *F. orientalis*

буквиця *betonica*, ае *f*
Б. лікарська *B. officinalis*

буковинський *bucovinensis*, е

булавовидний *clavātus*, а, um

бульба *tuber*, *ëris* *n*

бульбистий *tuberōsus*, а, um; *bulbōsus*, а, um

бундук *gymnoclādus*, і *f*

бурачок *allysum*, і *n*
Б. кручений *A. tortuosum*, *Б. малий* *A. minutum*, *Б. польовий* *A. campestre*, *Б. пустельний* *A. desertorum*, *Б. шорсткий* *A. hirsutum*

бурий *fuscus*, а, um

буркун *melilōtus*, і *m*
Б. білий *M. albus*, *M. altissimus* *Б. високий*, *Б. лікарський* *M. officinalis*

буряк *beta*, ае *f*
Б. багаторічний *B. perennis*, *Б. білий* *B. vulgaris* var. *alba*, *Б. звичайний* *B. vulgaris*, *Б. їстівний* *B. vulgaris* var. *esculenta*, *Б. циліндричний* *B. vulgaris* var. *cicla*, *Б. цукровий* *B. vulgaris* var. *altissima*

буряковий *betaceus*, а, um

бур'ян *mala herba*; *herba nocens* (noxia); *planta nocens* (noxia); *planta segetālis* (у посівах злаків)

бутень *chaerophyllum*, і *n*
Б. бульбистий *Ch. bulbōsus*, *Б. Прескотта* *Ch. prescottii*

бути *sum*, *esse*

бутон *alabastrum*, і *n*

В

в *in* (з *Acc.*, *Abl.*)

вайда *isātis*, *īdis* *f*
В. виймчаста *I. emarginata*, *В. красильна* *I. tinctoria*, *В. польова* *I. campestris*, *В. рання* *I. praecox*, *В. ребриста* *I. costata*

- валеріана** *valeriāna*, ае *f*
V. блискуча V. nitida, V. болотна V. palustris, V. висока V. excelsa, V. лікарська V. officinalis, V. пагононосна V. stolonifera, V. руська V. rossica, V. українська V. ucrainica
- ваніль** *vanilla*, ае *f*
V. плосколиста V. planifolia
- вапняковий** *calcareus*, а, ум
- ваточник** *asclepias, adis f*
V. сирійський A. syriaca
- ведмежий** *ursīnus*, а, ум
- великий** *magnus*, а, ум; *major, ius (compar. до magnus); maxīmus*, а, ум
(superl. до magnus); grandis, e; amplus, a, um
- велико-** *grandi-, magni- (лат.); macr(o)-, mega-, megal(o)- (грец.)*
- великоквітковий** *grandiflōrus*, а, ум
- великолистий** *macrophyllus*, а, ум
- великоплідний** *macrocarpus*, а, ум
- верба** *salix, icis f*
V. біла S. alba, V. гостролиста, або шелога S. acutifolia, V. вушката S. aurita, V. козяча S. caprea, V. ламка S. fragilis, V. попеляста S. cinerea, V. прутовидна S. viminalis, V. пурпурова S. purpurea, V. розмаринлиста S. rosmarinifolia, V. сітчаста S. reticulata, V. трав'яниста S. herbacea, V. чорнична S. myrtilloides, V. тритичинкова S. triandra
- вербозілля** *lysimachia*, ае *f*
V. звичайне L. vulgaris, V. лучне L. numullaria
- верес** *callūna*, ае *f*
V. звичайний C. vulgaris
- Вересові, родина** *Ericaceae, ārum f*
- Вересоцвіті, порядок** *Ericāles, ium f*
- вероніка** *veronica*, ае *f*
V. двійчаста V. didyma, V. дібровна V. chamaedris, V. польова V. arvensis, V. сива V. incana, V. колосиста V. spicata, V. широколиста V. teucrium
- весна** *ver, veris n*
- веснівка** *majanthemum, i n*
V. дволиста M. bifolium
- весняний** *vernus*, а, ум; *vernālis, e*
- вечорниці** *hespēris, idis f*
V. густоволохаті H. ruscotricha, V. запашині H. suaveolens, V. плакучі H. tristis, V. сибірські H. sibirica
- вид (таксономічна категорія)** *species, ei f*
- виймчастий** *emarginātus*, а, ум

вилчастий furcātus, a, um

виноград vitis, is *f*

V. амурський V. amurensis, V. лісовий V. silvestris, V. Ізабелла V. labrusca, V. справжній, або культурний V. vinifera

виноградарство viticultūra, ae *f*

вирощувати colo, ěre

високий altus, a, um; elātus, a, um; excelsus, a, um; procērus, a, um

виткий volubīlis, e

вишня cerāsus, i *f*

V. залозиста C. glandulosa, V. звичайна C. vulgaris, V. кущова C. fruticososa, V. магалейська, або анטיפка C. mahaleb, V. повстиста C. tomentosa, V. сіра C. incana, V. червоноплідна C. erythrocarpa, V. японська C. japonica

вівсюг avēna, ae *f*

V. звичайний A. fatua, V. південний A. ludoviciana, V. подібний A. cultiformis, V. середньоморський, або стерильний A. sterilis

вісьюнець helictotrichon, i *n*

V. альпійський H. alpinum, V. кримський H. tauricum, V. лучний H. pratense, V. плоскостебловий H. planiculme, V. пухнастий H. pubescens, V. різнобарвний H. versicolor, V. Шелла H. schellianum

вівсянка emberiza, ae *f*

відділ divisio, onis *f*

відхилений reclinātus, a, um; reflexus, a, um

візантійський byzantīnus, a, um

вільха alnus, i *f*

V. клейка A. glutinosa, V. сіра A. incana

віниковий scorarius, a, um

вінчик corolla, ae *f*

віскарія viscaria, ae *f*

V. альпійська V. alpina, V. звичайна V. viscosa

віхалка anthericum, i *n*

V. гілляста A. ramosum

вічнозелений sempervirens, entis

вовк lupus, i *m*

вовнянка Lactarius torminōsus

вовче тіло comārum, i *n*

V. т. болотне C. palustre

вовчі ягоди daphne, es *f*

V. я. звичайні D. mezereum, V. я. пахучі D. sneorum

вовчок orobanche, es *f*

B. соняшниковий O. cumana, *B. жовтий* O. lutea, *B. гіллястий* O. ramosa

вогнистий flammūlus, a, um

водо- aqu(i)- (*лат.*); hydro- (*грец.*)

водолюбний hydrophīlus, a, um

водорість alga, ae *f*

водяний aquatīcus, a, um

водяний горіх trapa, ae *f*

B. з. плаваючий T. natans

водяний перець hydropiper, ěris *n*

водяний хрін rorippa, ae *f*

B. х. двогострий R. anceps, *B. х. земноводний* R. amphibia, *B. х. короткоплодий* R. brachycarpa, *B. х. лісовий* R. silvestris

волинський volhynensis, e

воловик anchūsa, ae *f*

B. італійський A. italica, *B. лікарський* A. officinalis

вологий humidus, a, um

володушка bupleurum, i *n*

B. multinerve B. багатожилкова, *B. золотиста* B. aureum, *B. круглолиста* B. rotundifolium, *B. кущова* B. fruticosum

вологолюбний hygrophīlus, a, um

волокнистий fibrōsus, a, um

волосистий pilōsus, a, um; capillātus, a, um

волотистий paniculātus, a, um

волють panicūla, ae *f*

волохатий villōsus, a, um; comōsus, a, um

волошка centaurea, ae *f*

B. дніпровська C. borysthenica, *B. колючеголова* C. calcitrapa, *B. лучна* C. jacea, *B. пірчаста* C. scabiosa, *B. синя* C. cyanus, *B. сумська* C. sumensis

воронець aceta, ae *f*

B. колосистий A. spicata

вороняче око paris, ĩdis *f*

B. о. звичайне P. quadrifolia

восківниця myrīca, ae *f*

B. воскова M. cerifera, *B. звичайна, або болотна* M. gale, *B. повстиста* M. tomentosa

восьми- oct(o)- (*лат., грец.*)

восьмилистий octophyllus, a, um

восьмипелюстковий octopetalus, a, um

восьмитичинковий octandrus, a, um
вужачка ophioglossum, i n
В. звичайна O. vulgatum
вузлуватий nodosus, a, um
вужко- angusti- (*лат.*); steno- (*грец.*)
вужколистий angustifolius, a, um; stenophyllus, a, um
вультія vulpia, ae f
В. бромусовидна V. bromoides, *В. в'їччаста* V. ciliata, *В. мишохвоста*
 V. myurus
вушканий auritus, a, um
вчити doceo, ēre; studeo, ēre
в'язіль coronilla, ae f
В. барвистий C. varia, *В. стрункий* C. elegans
в'яз ulmus, i f
В. гладенький U. laevis, *В. голий, або шорсткий* U. glabra, *В. граболи-*
стий, або берест U. carpinifolia, *В. густий, або карагач* U. densa, *В.*
еліптичний U. elliptica, *В. корковий* U. suberosa

Г

гадюча цибулька muscāri, n (*невідм.*)
Г. ц. гроновидна M. botryoides, *Г. ц. занедбана, або непомітна* M. neglectum, *Г. ц. покутська* M. pocutica
гадючник filipendūla, ae f
Г. звичайний F. vulgaris, *Г. в'язолистий* F. ulmaria, *Г. пурпуровий* F. purpurea
гайовий nemorōsus, a, um; nemorālis, e
галиця contarinia, ae f
галінсога galinsōga, ae f
Г. дрібноцвіта G. parviflora
Гамамеліди, підклас Hamamelididae, ārum f
гамамеліс hamamelis, īdis f
Г. віргінський, або чарівний горіх H. virginiana
гарбуз cucurbita, ae f
Г. великий C. maxima, *Г. звичайний* C. pepo, *Г. мускатний* C. moschata
гарденія gardenia, ae f
Г. жасминовидна G. jasminoides
гарний (*красивий*) pulcher, chra, chrum; formōsus, a, um; speciōsus, a, um;
 хороший bonus, a, um
Гастероміцети, клас Gasteromycētes, um m

гвоздика dianthus, i m

Г. Борбашиа D. borbasii, *Г. бородата, або турецька* D. barbatus, *Г. дельтовидна* D. deltoides, *Г. пишна* D. superbus, *Г. придністровська* D. hupanicus, *Г. садова, або голландська* D. caryophyllus

Гвоздиковидні, підклас Caryophyllidae, ārum f

Гвоздикоцвіті, порядок Caryophyllales, ium f

Гвоздичні, родина Caryophyllaceae, ārum f

геліотроп heliotropium, i n

Г. перувіанський H. peruvianum

герань geranium, i n

Г. болотна G. palustre, *Г. криваво-червона* G. sanguineum, *Г. лісова* G. silvatica, *Г. лучна* G. pratense, *Г. маленька* G. pusilla, *Г. плямиста* G. maculatum, *Г. Роберта* G. robertianum

германський germanicus, a, um

гикавка berteroa, ae f

Г. сіра B. incana

гіацинт hyacinthus, i m

гібіскус hibiscus, i m

Г. гібридний H. hybridus, *Г. коноплевий, або кенаф* H. cannabinus, *Г. сирійський* H. syriacus, *Г. трійчастий* H. trionum

гібрид hybrīda, ae f

гібридний hybrīdus, a, um

гігрофіт (рослина, пристосована до надмірних умов зволоження)

hygrophyton, i n

гілка ramus, i m

гіллястий ramōsus, a, um

гімносперміум gymnospermium, i n

Г. одеський G. odessanum

гіркий amārus, a, um

гірко- (грец.) picro-

гіркогорішковий picrococcus, a, um

гіркокаштан aescūlus, i f

Г. восьмилисточковий Ae. octandra, *Г. звичайний* Ae. hippocastanum, *Г. червоний* Ae. pavia

Гіркокаштанові, родина Hippocastanaceae, ārum f

гіркоплідний picrocarpus, a, um

гірський montānus, a, um

гірчак polygōnum, i n

Г. беззковидний, або витка гречка P. convolvulus, *Г. зміїний, або ракові шийки* P. bistorta, *Г. перцевий, або водяний перець* P. hydropiper

гірчиця *sināpis*, *is f*, *brassīca*, *ae f*
Г. біла *S. alba*, *Г. польова* *S. arvensis*, *Г. чорна* *V. nigra*, *Г. сарептська*
V. juncea

гладіолус *gladiōlus*, *i m*
Г. великоkwітковий *G. grandiflorus*, *Г. примуловидний* *G. primulinus*, *Г. черетитчастий* *G. imbricatus*

гладкий *laevis*, *e*

гледичія *gleditschia*, *ae f*
Г. колюча *G. triacanthos*

глечики *nuphar*, *aris n*
Г. жовті *N. luteum*

глід *crataegus*, *i f*
Г. криваво-червоний *C. sanguinea*, *Г. одноматочковий* *C. monogyna*, *Г. східний* *C. orientalis*, *Г. український* *C. ucrainica*, *Г. п'ятиматочковий*
C. pentangyna

гломерела *glomerella*, *ae f*
Г. оповита *G. cingulata*

глуха кропива *lamium*, *i n*
Г. к. біла *L. album*, *Г. к. плямиста* *L. maculatum*, *Г. к. стеблообгортна*
L. amplexicaule

гніздівка *neottia*, *ae f*
Г. звичайна *N. nidus-avis*

гнойовик *coprīnus*, *i m*
Г. білий *C. commatus*, *Г. рудий* *C. micaceus*, *Г. чорний* *C. atramentarius*

гнуцький *flexīlis*, *e*

говорити *dico*, *ēre*

голий *nudus*, *a, um*; *glaber*, *bra, brum*

голо- *glabri-*, *nudi-* (*лат.*); *gymno-* (*грец.*)

головка (*тип суцвіття*) *capitūlum*, *i n*

головчастотис *cephalotāxus*, *i f*
Г. Фортуна *C. fortunei*

голозерновий *nudigranulōsus*, *a, um*

голоkwітковий *glabriflōrus*, *a, um*

голокореневий *gymnorrhīzus*, *a, um*

голостебловий *nudicaulis*, *e*

голонасінний *gymnospermus*, *a, um*

Голонасінні, відділ *Pinophŷta*, *ōrum n*; *Gymnospermae*, *ārum f*

голубий *caeruleus*, *a, um* (*coeruleus*, *a, um*)

гора *mons*, *montis m*

гордовина *Viburnum lantana*

горицвіт adōnis, īdis *f*

Г. весняний A. vernalis, *Г. літній* A. aestivalis, *Г. осінній* A. autumnalis

горіх juglans, glandis *f*

Г. грецький, або волоський Ju. regia, *Г. маньчжурський* Ju. mandshurica, *Г. сірий* Ju. cinerea, *Г. чорний* Ju. nigra

горіх (*тип плоду*) nux, nucis *f*

горобець passer, is *m*

горобина sorbus, i *f*

Г. грецька S. graeca, *Г. двоїста* S. dualis, *Г. домашня* S. domestica, *Г. звичайна* S. aucuparia, *Г. кримська* S. taurica, *Г. скандинавська* S. scandica, *Г. чорноплідна* S. melanocarpa

горобинник sorbaria, ae *f*

Г. горобинолистий S. sorbifolia

городній oleraceus, a, um

горох pisum, i *n*; cicer, is *n*

Г. абіссінський P. abyssinicum, *Г. багаторічний* P. formosum, *Г. високий* P. elatius, *Г. низький* P. humile, *Г. польовий (пелюшка)* P. arvense, *Г. посівний* P. sativum, *Г. червоно-жовтий* P. fulvum

горошок vicia, ae *f*

Г. волохатий V. villosa, *Г. вузьколистий* V. angustifolia, *Г. мишачий* V. cracca, *Г. посівний* V. sativa, *Г. французький* V. ervilia, *Г. чотиринасінний* V. tetrasperma

гортензія hydrangea, ae *f*

Г. великолиста H. macrophylla, *Г. мітласта* H. panicula

гострий (*про форму*) acūtus, a, um; mucronātus, a, um; cuspidātus, a, um;

(*про смак*) acer, acris, acre

гостриця asperūgo, īnis *f*

Г. сланка A. procumbens

гостро- acuti- (*лат.*); оху- (*грец.*)

гостролистий acutifolius, a, um

гостроплідний oxycarpus, a, um

граб carpinus, i *f*

Г. звичайний C. betulus, *Г. східний, або грабинник* C. orientalis

грабельки erodium, i *n*

Г. звичайні E. cicutarium

гравілат geum, i *n*

Г. міський G. urbanum, *Г. річковий* G. rivale, *Г. яскраво-червоний* G. coccineum

гранат punīca, ae *f*

Г. звичайний P. granatum

графій graphium, i *n*

гребінник cynosūrus, i m

Г. звичайний C. cristatus, *Г. колючий* C. echinatus

гребінчастий cristātus, a, um; pectinātus, a, um

грецький graecus, a, um

гречка fagopyrum, i n

Г. посівна F. esculentum (F. sagittatum), *Г. татарська* F. tataricum

Гречкові, родина Polygonaceae, ārum f

Гречкоцвіті, порядок Polygonāles, ium f

гриб fungus, i m

гриб-зонтик lepiōta, ae f

Г. великий L. procera, *Г. вишнево-коричневий* L. brunneoincarnata, *Г. сіро-червоний отруйний* L. helveola

Гризуні, ряд Rodentia

грицики capsella, ae f

Г. звичайні C. bursa-pastoris, *Г. східні* C. orientalis

гроно botrys, yos f

гроноподібний botryoideus, a, um

гронянка botrychium, i n

Г. півмісяцева, або ключ-трава B. lunaria

груша pyrus, i f

Г. верболиста P. salicifolia, *Г. домашня* P. domestica, *Г. звичайна* P. communis, *Г. кайон* P. cajan, *Г. маслинколиста* P. elaeagrifolia, *Г. Радде* P. raddeana, *Г. снігова* P. nivalis

грушанка pyrōla, ae f

Г. круглолиста P. rotundifolia, *Г. мала* P. minor, *Г. середня* P. media

грястиця dactŷlis, ūdis f

Г. багатожлобна D. polygama, *Г. збірна* D. glomerata, *Г. корончаста* D. coronifera, *Г. розсіяна* D. dispersa, *Г. смужкувата* D. striiformis

губка, трутовик daedalea, ae f; phellinus, i m

Губоцвіті, підродина Lamioideae, ārum f

Губоцвіті, порядок Lamiāles, ium f

Губоцвіті, родина Lamiaceae, ārum f; Labiatae, ārum f

гусинець arābis, is f

Г. вушканий A. auriculata, *Г. повислий* A. pendula, *Г. пужниковий* A. turrita, *Г. шорсткий* A. hirsuta

густиий densus, a, um

густо- densi- (лат.)

густолистий densifolius, a, um

гусятник eragrostis, ūdis f

Г. волосистий E. pilosa, *Г. запашиий* E. suaveolens, *Г. тонконого-видний* E. poaeoides

гусячий anserīnus, a, um

Д

дво- bi- (лат.); di- (грец.)

дводольний dicotyledoneus, a, um

Дводольні, клас Dicotyledōnes, um *f*; Magnoliopsīda, ōrum *n*

дводомний dioīcus, a, um

двоколірний bicōlor, ōris

двоколосий distachyus, a, um

Двокрилі, ряд Diptera

дволистий bifolius, a, um

двонасінний dispermus, a, um

дворічний biennis, e

дворогий bicornis, e

двороздільний bipartītus, a, um

дворядний distichus, a, um

девція deutzia, ae *f*

Д. шорстка D. scabra

дев'яти- novem- (лат.), ennea- (грец.)

декоративний decoratīvus, a, um

дельфіній delphinium, i *n*

Д. високий D. elatum, *Д. клиновидний* D. cuneatum, *Д. розщеплений* D. fissum, *Д. середній* D. intermedium, *Д. східнокарпатський* D. nacdadense, *Д. яскраво-червоний* D. puniceum

дендрантема dendranthēma, ātis *n*

Д. індійська, або дрібноквіткова D. indicum, *Д. шовковицелиста, або китайська* D. morifolium

деревинний lignifer, fera, ferum

деревій achillea, ae *f*

Д. дрібноквітковий A. micrantha, *Д. звичайний* A. millefolium, *Д. майже звичайний* A. submillefolium, *Д. тонколистий* A. tenuifolia,

Д. цілолистий A. ptarmica

дерево arbor, ōris *f*

дереvence arbuscūla, ae *f*

дерев'янистий arborescens, entis; arboreus, a, um

дереза Caragana frutex

дерен cornus, i *f*

Д. справжній, або кизил C. mas

держидерево paliūrus, i *f*

Д. звичайне P. spina-christi

дернистий caespitōsus, a, um
дескурайнія descurainia, ae *f*
десяти- decem- (*лат.*); dec(a)- (*грец.*)
десятиквітковий decemflōrus, a, um
десятипелюстковий decapetālus, a, um
джут corchorus, i *m*
    Д. довгоплідний *C. olitorius*, *Д. короткоплідний* *C. capsularis*
дивина verbascum, i *n*
    Д. ведмежа, або ведмеже вухо *V. thapsus*, *Д. гарна* *V. speciosum*, *Д. лікарська* *V. phlomoides*, *Д. рясноцвітна* *V. densiflorum*, *Д. східна* *V. orientale*, *Д. тарганяча* *V. blattaris*, *Д. фіолетова* *V. phoeniceum*, *Д. чорна* *V. nigrum*
дивний mirābilis, e
дикий виноград partenocissus, a, um
    Д. в. п'ятилисточковий *P. quinquefolia*, *Д. в. тригострий* *P. tricuspidata*
дикорослий spontaneus, a, um
Диленїди, підклас Dilleniidae, ārum *f*
димчасто-сірий fumōsus, a, um
диня melo, ōnis *m*
    Д. посівна *M. sativus* (*Cucumis melo*)
диплодія diplochia, ae *f*
дицентра dicentra, ae *f*
    Д. прекрасна *D. spectabilis*
дичка arbor pomifera silvestris
діброва nemus, ōris *n*
дібровний nemorōsus, a, um
дієрвіла diervilla, ae *f*
    Д. сидячоліста *D. sessilifolia*
діонісія dyonisia, ae *f*
дзвінець rhinanthus, i *m*
    Д. великий *Rh. major*
дзвоники campanūla, ae *f*
    Д. альпійські *C. alpina*, *Д. карпатські* *C. carpatica*, *Д. персиколисті* *C. persicifolia*, *Д. рапунцель* *C. rapunculus*, *Д. розлогі* *C. patula*, *Д. середні* *C. media*, *Д. скупчені* *C. glomerata*, *Д. широколисті* *C. latifolia*
дніпровський borysthenīcus, a, um
довгастий oblongus, a, um
довгий longus, a, um
довго- longi- (*лат.*); dolich(o)- (*грец.*)
довгогіллястий longiramōsus, a, um

довголистий longifolius, a, um
довгоносик curculio, onis *m*; phytonomus, i *m*; tychius, i *m*; sitophilus, i
довгоплідний dolichocarpus, a, um
домашній domesticus, a, um
донецький donetzicus, a, um
дошовик lycoperdon, i *n*
Д. їстівний L. perlatum
дріада dryas, ädis *f*
Д. восьмипелюсткова D. octopetala
дрібний parvus, a, um; minutus, a, um
дрібно- parvi- (*лат.*); micr(o)- (*грец.*)
дрібноквітковий parviflorus, a, um; micranthus, a, um
дрібнолистий microphyllus, a, um; parvifolius, a, um
дрібноплідний microcarpus, a, um
дріоптерис dryopteris, idis *f*
Д. болотний D. thelypteris, *Д. гірський* D. oreopteris, *Д. гребінчастий*
D. cristata, *Д. остистий* D. spinulosa, *Д. чоловічий, або чоловіча папо-*
роть D. filix-mas
дрік genista, i *f*
Д. красильний G. tinctoria, *Д. крилатий* G. sagittalis, *Д. чотири-гранний*
G. tetragona
дуб quercus, us *f*
Д. болотний Qu. palustris, *Д. великоп'ялковий* Qu. macranthera, *Д. зви-*
чайний Qu. robur, *Д. кам'яний* Qu. ilex, *Д. каштанolistий* Qu. casta-
neifolia, *Д. пухнастий* Qu. pubescens, *Д. скельний* Qu. petraea
дубильний coriarius, a, um
дубовий quercinus, a, um
дубовик Boletus luridus
дугоподібний arcuatus, a, um
дудник angelica, ae *f*
Д. лікарський A. archangelica, *Д. лісовий* A. silvestris
дурман datūra, ae *f*
Д. звичайний D. stramonium
душекія duschekia, ae *f*
Д. зелена D. viridis
дягель archangelica, ae *f*
Д. лікарський A. officinalis

Е, Є

евєрнія evernia, ae *f*

E. сливова E. prunastri

евкаліпт eucalyptus, i *f*

E. кулястий Eu. globulus, E. лозовий Eu. viminalis, E. сизий Eu. cinerea

едельвейс leontopodium, i *n*

E. альпійський L. alpinum

екзобазидій exobasidium, i *n*

елетарія elettaria, ae *f*

E. велика E. major, E. кардамон E. cardamon

елімус elymus, i *m*

еліптичний ellipticus, a, um

ендемічний endemicus, a, um

ендотія endothia, ae *f*

енотєра oenothēra, ae *f*

E. дворічна Oe. biennis, E. Ламарка Oe. lamarckiana

єнтолома entoloma, ātis *n*

E. садова їстівна E. clupeatum

єремур eremurus, i *m*

E. кримський E. tauricus, E. могутній E. robustus, E. показний E. spectabilis

єризифа erysiphe, es *f*

єріка erica, ae *f*

E. дерев'яниста E. arborea, E. лозова E. scoraria, E. хрестоліста E. tetralix

єрука eruca, ae *f*

E. посівна E. sativa

єспарцєт onobrychis, īdis *f*

E. виколистий O. vicifolia, E. закавказький O. transcaucasica, E. піщаний O. arenaria, E. посівний O. sativa, E. скельний O. petraea, E. стрункий O. gracilis

єстрагон Artemisia dracunculus

єутроф (рослина, що характеризується високою вибагливістю до родючості ґрунту) planta eutrophica

єфєдра ephedra, ae *f*

E. двоколоса E. distachya, E. хвоцєва E. equisetina

єхінацея echinacea, ae *f*

єшольція eschscholcia, ae *f*

E. каліфорнійська E. californica

європейський europaeus, a, um

Ж

жабурник hydrochāris, ītis *f*

Ж. звичайний *H. morsus-ranae*

жайворонок alauda, ae *f*; lullula, ae *f*

жалкий urens, entis

жарновець sarothamnus, i *m*

Ж. віниковий *S. scorarius*

жасмин jasmīnum, i *n*

Ж. голоцвітний *Ja. nudiflorum*, *Ж. кущовий* *Ja. fruticans*, *Ж. лікарський* *Ja. officinale*

жеруха cardamīne, es *f*

Ж. бульбоносна *C. bulbifera*, *Ж. гірка* *C. amara*, *Ж. дрібноцвіта* *C. parviflora*, *Ж. зубчаста* *C. dentata*, *Ж. лучна* *C. pratensis*, *Ж. недоторкана* *C. impatiens*

живокіст symphŷtum, i *n*

Ж. бульбистий *S. tuberosum*, *Ж. кавказький* *S. caucasicum*, *Ж. лікарський* *S. officinalis*, *Ж. шорсткий* *S. asperum*

жилкуватий nervōsus, a, um

жити vivo, ěre

Жимолостеві, родина Caprifoliaceae, ārum *f*

жимолость lonicĕra, ae *f*

Ж. голуба *L. caerulea*, *Ж. їстівна* *L. edulis*, *Ж. козолиста* *L. caprifolia*, *Ж. пухнаста* *L. xylosteum*, *Ж. татарська* *L. tatarica*, *Ж. чорна* *L. nigra*

жити habito, āre (*мешкати*)

житняк agropyron (agropyrum), i *n*

Ж. гребінчастий, або ширококолосий *A. cristatum*, *Ж. ламкий* *A. fragile*, *Ж. пустельний* *A. desertorum*, *Ж. пухнастоквітковий* *A. dazyanthum*, *Ж. черепитчастий* *A. imbricatum*

жито secāle, is *n*

Ж. Вавилова *S. vavilovii*, *Ж. гірське* *S. montanum*, *Ж. дике* *S. silvestre*, *Ж. Купріянова* *S. kuprijanovii*, *Ж. посівне* *S. cereale*

жовтець ranuncŭlus, i *m*

Ж. багатоквітковий *R. polyanthemus*, *Ж. бокоцвітний* *R. lateralis*, *Ж. вогнистий* *R. flammulus*, *Ж. золотистий* *R. auricomus*, *Ж. іллірійський* *R. illyricus*, *Ж. їдкий* *R. acer*, *Ж. отруйний* *R. sceleratus*, *Ж. повзучий* *R. repens*, *Ж. стоповидний* *R. pedatus*, *Ж. шерстистий* *R. lanuginosus*, *Ж. язиколістий* *R. lingua*

жовтий luteus, a, um; flavus, a, um

жовто- lutei-, flavi- (*лат.*); xanth(o)-, ochr(o)- (*грец.*)

жовто-білий ochroleucus, a, um

жовтогарячий aurantiacus, a, um
жовтоквітковий flaviflorus, a, um; ochranthus, a, um
жовтоплідний xanthocarpus, a, um
жовтозілля senecio, ōnis *m*
Ж. тонколисте S. erucifolius
жовтуватий flavescens, entis; flavidus, a, um; luteolus, a, um; xanthellus, a, um
жовтушник erysimum, i *n*
Ж. загострений E. cuspidatum, *Ж. золотистий* E. aureum, *Ж. крейдяний* E. cretaceum, *Ж. левкойний* E. cheiranthoides, *Ж. лісовий* E. silvaticum, *Ж. прямий* E. strictum, *Ж. розлогий* E. diffusum, *Ж. розчепирений* E. repandum, *Ж. сіруватий* E. canescens, *Ж. твердий* E. durum
жовтяниця chrysosplenium, i *n*
Ж. черговоліста Ch. alternifolium
жолобчастий sulcatus, a, um
жолудь glans, glandis *f*
жорсткий rigidus, a, um
жоржина dahlia, ae *f*
Ж. периста D. pinnata, *Ж. шарлахова* D. coccinea
жостір rhannus, i *f*
Ж. імеретинський Rh. imeretina, *Ж. красильний* Rh. tinctoria, *Ж. проносний* Rh. cathartica
Жуйні, ряд Ruminantia
журавлина oxycoccus, i *m*
Ж. болотна O. palustris, *Ж. дрібноплідна* O. microcarpa, *Ж. чотирипелюсткова* O. quadripetalus

3

завійка (*тип суцвіття*) cincinnus, i *m*
загорнутий involutus, a, um
заєць lepus, oris *m*
зайцегуб lagochilus, i *m*
З. п'янкий L. inebrians
заманиха echinopanax, ācis *m*
запашний odoratus, a, um; suaveolens, entis; fragrans, antis
зарубчастий crenatus, a, um
західний occidentālis, e
збирати lego, ěre
звивистий flexuosus, a, um
звичайний vulgāris, e; communis, e; triviālis, e

звіробій hypericum, *i n*
З. гірський H. montanum, *З. звичайний* H. perforatum, *З. стрункий* H. elegans, *З. чотиригранний* H. quadrangulum, *З. шорсткий* H. hirsutum

зелений viridis, *e*

зеленуватий virens, entis; virescens, entis; viridulus, *a, um*

зеленчук galeobdolon, *i n*
З. жовтий G. luteum

зельква zelcova, *ae f*
З. граболиста Z. carpinifolia

землерийка sorax, *icis m*

земляний горіх Arachis hypogaea

зерно granum, *i n*

зерноїд bruchus, *i m*

Зигоміцети, клас Zygomycetes, *um m*

зизанія zizania, *ae f*
З. водяна Z. aquatica, *З. широколиста* Z. latifolia

зимовий hiemālis, *e*

зіновать cytīsus, *i m*
З. біла C. albus, *З. Зінгера* C. Zingeri, *З. руська* C. ruthenicus

зірочки gagea, *ae f*
З. жовті G. lutea, *З. низенькі* G. pusilla

зірочник stellaria, *ae f*
З. гайовий S. nemorum, *З. злаковидний* S. graminea, *З. лісовий* S. holostea, *З. середній* S. media

злак gramen, *inis n*

злаковий gramineus, *a, um; gramīnis, e*

Злакові, родина Gramineae, *arum f; Poaceae, arum f*

зморшкуватий rugosus, *a, um*

зморшок morchella, *ae f*
З. їстівний M. esculenta, *З. конічний* M. conica

знати scio, *ire*

зніт epilobium, *i n*
З. вузьколистий E. angustifolium, *З. дрібноквітковий* E. parviflorum, *З. шорсткий* E. hirsutum

зозулин льон polytrichum, *i n*
З. л. звичайний P. commune, *З. л. волосистий* P. piliferum, *З. л. ялівце-*
видний P. juniperinum

зозулин цвіт Coronaria flos-cuculi

зозулинець orchis, *idis f*
З. плямистий O. maculata, *З. салеповий* O. morio, *З. Фукса* O. fuchsii, *З. чоловічий* O. mascula, *З. шоломоносний* O. militaris

зозулині сльози listera, ae *f*
З. с. *серцелисти* L. cordata, З. с. *яйцелисти* L. ovata
зозулині черевички cupripedium, i *n*
З. ч. *великоквіткові* C. macranthon, З. ч. *справжні* C. calceolus
золотий дощ laburnum, i *n*
З. д. *звичайний* L. anagyroides
золотистий aureus, a, um
золотобородник chrysopogon, onis *m*
З. *цикадовий* Ch. gryllus
золототисячник centaaurium, i *n*
З. *гарний* C. pulchellum, З. *звичайний* C. erythrea (C. vulgare), З. *малий* C. minus
золотушник solidāgo, ĩnis *f*
З. *звичайний* S. virgaurea, З. *канадський* S. canadensis
зонтик umbella, ae *f*
Зонтикоцвіті, порядок Apiāles, ium *f*
Зонтичні, родина Umbellifērae, ārum *f* (*парал.* Селерові *Apiaceae*)
зубниця dentaria, ae *f*
З. *бульбиста* D. bulbifera, З. *залозиста* D. glandulosa, З. *п'ятилиста* D. quinquefolia
зубчастий dentātus, a, um

I

i et
іван-чай chamenerium (chamenerion), i *n*
I.-ч. *вузьколистий* Ch. angustifolium
ідейський idaeus, a, um
індійський indicus, a, um
інжир Ficus carica
інонот inonōtus, i *m*
іноцибе inocybe, es *f*
I. *конусовидний* I. fastigiata, I. *Патуйляра* I. patouillardii
ірга amelanchier, i *f*
I. *канадська* A. canadensis, I. *колосиста* A. spicata, I. *круглолиста* A. rotundifolia, I. *овальна* A. ovalia
іржавий ferrugineus, a, um
іржаво-червоний rubiginōsus, a, um
ісландський islandicus, a, um
іспанський hispanicus, a, um

іссоп *hyssōbus*, і *m*

I. крейдяний *H. cretaceus*, *I. лікарський* *H. officinalis*
італійський *italicus*, а, *um*

Ї

їдкий *acer*, *acris*, *acre*

їжак *erinaceus*, і *m*

їжача голівка *sparganium*, і *n*

Ї. г. багатогранна *S. polyedrum*, *Ї. г. мала* *S. minimum*, *Ї. г. непомітна*
S. neglectum, *Ї. г. проста* *S. simplex*

їжовик *sarcodon*, і *n*

Ї. лускатий *S. imbricatum*

їстівний *esculentus*, а, *um*; *edulis*, е; *cibarius*, а, *um*

К

кабачок *Cucurbita pepo* var. *giraumontia*

кавказький *caucasicus*, а, *um*

кавун *citrullus*, і *m*

К. звичайний *C. lanatus*, *К. колоцинт* *C. colocynthis*, *К. кормовий* *C. colocynthoides*

каланхое *kalanchoë*, е *f*

К. Блоссфельда *K. blossfeldiana*, *К. довгоквіткове* *K. longiflora*, *К. пірчасте* *K. pinnata*, *К. повстисте* *K. tomentosa*

калачики *malva*, а *e f*

К. занедбані *M. neglecta*, *К. маленькі* *M. pusilla*

калган¹ (*Перстач пряmostоячий*) *Potentilla erecta*

калган² *alpinia*, а *e f*

калина *viburnum*, і *n*

К. вічнозелена *V. tinus*, *К. звичайна* *V. opulus*, *К. цілолиста, або гордовина* *V. lantana*

калістегія *calystegia*, а *e f*

К. парканна *C. sepium*, *К. сольданелова* *C. soldanella*

калюжниця *caltha*, а *e f*

К. болотна *C. palustris*

камка *zostera*, а *e f*

канадський *canadensis*, е

канаркова трава *phalāris*, ї *dis f*

К. т. мала *Ph. minor*, *К. т. справжня* *Ph. canariensis*

канна canna, ae *f*

K. індійська C. indica, *K. садова* C. hortensis

каперси capparīs, is *f*

K. трав'янисті C. herbacea, *K. колючі* C. spinosa

капуста brassīca, ae *f*

K. білокачанна B. oleracea var. capitata f. alba, *K. брюссельська* B. oleracea var. gemmifera, *K. городня* B. oleracea, *K. кольрабі* B. oleracea var. gongylodes, *K. кормова* B. oleracea var. acephala, *K. савойська* B. oleracea var. sabauda, *K. цвітна* B. oleracea var. botrytys svar. cauliflora, *K. червонокочанна* B. oleracea var. capitata f. rubra

Капустяні, родина Brassicaceae, ārum *f* (*парал.* Хрестоцвіті Cruciferae)

карагана caragāna, ae *f*

K. дерев'яниста, або жовта акація C. arborescens, *K. кущова, або дєреза* C. frutex

каркас celtis, is *f*

K. голій C. glabrata, *K. західний* C. occidentalis, *K. кавказький* C. caucasica

карпатський carpatīcus, a, um

картопля Solanum tuberosum

касія cassia, ae *f*

K. вузьколиста C. angustifolia, *K. гостролиста* C. acutifolia

катран crambe, es *f*

K. абіссинський C. abyssinica, *K. Кочі* C. kotchiana, *K. приморський* C. maritima, *K. татарський* C. tatarica

качанний capitātus, a, um

каштан castanea, ae *f*

K. посівний, або їстівний C. sativa

квасениця oxālis, īdis *f*

K. звичайна O. acetosella, *K. прямостояча* O. stricta

квасоля phaseolus, i *m*

K. звичайна Ph. vulgaris, *K. червона* Ph. coccineus

квітка flos, floris *m*

-квітковий -flōrus, a, um (*лат.*); -anthus, a, um (-anthēmos, on) (*грец.*)

квітколоже torus, i *m*

квітконіжка pedicellus, i *m*

квітконос pedunculus, i *m*

квітконосний florīfer, fēra, fērum; anthophōrus, a, um

келерія koeleria, ae *f*

K. блискуча K. splendens, *K. гребінчаста* K. cristata, *K. лопатева* K. lobata, *K. молдавська* K. moldavica, *K. піскова* K. sabuletorum, *K. польська* K. polonica, *K. сиза* K. glauca, *K. струнка* K. gracilis

кедр cedrus, i f

К. гімалайський C. deodara, *К. ліванський* C. libani

кедровий cember, bra, brum

кєрвель caerefolium, i n

кетяг botrys, yis f

кизил cornus, i f

кизильник cotoneaster, eri f

К. багатоквітковий C. multiflorus, *К. блискучий* C. lucida, *К. кримський* C. taurica, *К. цілокрайї* C. integerrima, *К. чорноплідний* C. melanocarpus

кіпарис cupressus, us f

К. вічнозелений C. sempervirens

кипець koeleria, ae f

кислий acetosus, a, um

китайська троянда Hibiscus rosa-sinensis

китайський chinensis, e; sinensis, e

китайський ясен Ailanthus altissima

китицеподібний racemosus, a, um

китиця racemus, i m

китник alopecurus, i n

Л. альпійський A. alpinus, *Л. гострий* A. mucronatus, *К. зайцехвостий* A. laguriformis, *К. колінчастий* A. geniculatus, *Л. лучний* A. pratensis, *К. мишачехвостий* A. myosuroides, *К. піхвовий* A. vaginatus, *Л. очеретяний* A. arundinaceus, *К. рівний* A. aequalis, *Л. строкатий* A. arpiatus

китяки polygala, ae f

К. гіркуваті P. amarella, *К. звичайні* P. vulgaris, *К. сибірські* P. sibirica, *К. тонколисті* P. tenuifolia, *К. чубаті* P. comosa

кільцеподібний anulāris, e; anulātus, a, um; anuliformis, e

кілюватий carinātus, a, um

кінський часник alliaria, ae f

К. ч. лікарський A. officinalis, *К. ч. черешковий* A. petiolata

кісточка putāmen, ĩnis n

кістянка drupa, ae f

клавіцепс claviceps, ĩtis f

К. паспалюма C. paspali, *К. пурпурова* C. purpurea

кладонія cladonia, ae f

К. альпійська C. alpestris, *К. зірчаста* C. stellaris, *К. лісова* C. arbuscula, *К. оленьча* C. rangiferina, *К. пальчаста* C. digitata

кладоспорій cladosporium, i n

клас classis, is f

клейкий glutinosus, a, um; viscosus, a, um

клен acer, ěris *n*

К. бархатистий, або величний A. velutinum, *К. звичайний, або гостролистий* A. platanoides, *К. польовий, або паклен* A. campestre, *К. несправжньо-платановий, або явір* A. pseudoplatanus, *К. татарський* A. tataricum, *К. цукристий* A. saccharinum, *К. ясенolistий* A. negundo

кленовий acerinus, a, um

клеоме cleome, es *f*

К. гарна C. speciosa, *К. птахонога* C. ornithopodioides (C. ariana)

клетра clethra, ae *f*

К. вільхoлиста C. alnifolia, *К. гостра* C. acuminata, *К. дерев'яниста* C. arborea

клопогін cimicifūga, ae *f*

К. смердючий C. foetida

клиноподібний cuneātus, a, um

ключ-трава Botrychium lunaria

кмин carum, i *n*

К. звичайний C. carvi

ковила stīra, ae *f*

К. волосиста S. capillata, *К. дивовижна* S. paradoxa, *К. довголиста* S. longifolia, *К. Лессінга* S. lessingiana, *К. пірчаста* S. pennata, *К. пухнастолиста* S. dasyphylla, *К. українська* S. ucrainica

козельці tragorōgon, onis *m*

К. великі T. major, *К. дніпровські* T. borysthenticus, *К. українські* T. ucrainicus

козлятник galega, ae *f*

козячий capreus, a, um

кокоміцес coccomyces, etis *m*

колетотрихій colletotrichium, i

коліно (таксономічна категорія) tribus, us *f*

колінчастий geniculātus, a, um

колір color, ōris *m*

Колорадський жук Leptinotarsa decemlineata

колюч spīca, ae *f*

-колючий -spicātus, a, um (*лат.*), -stachyus, a, um (-stachys, yos) (*грец.*)

колючистий spicātus, a, um

колючняк leymus, i *m*

К. гіллястий L. ramosus, *К. китайський* L. chinensis, *К. китицевий* L. racemosus, *К. пісковий* L. arenarius

колоцинт colocynthis, ĩdis *f*

колючий spinōsus, a, um; pungens, entis

колючка spīna, ae *f*

комаха insectum, і *n*
комиш scirpus, і *m*
K. лісовий S. silvaticus, *K. озерний* S. lacustris
комонник succisa, ае *f*
S. ochroleuca *K.* жовто-білий, *S. pratensis* *K.* лучний
конвалія convallaria, ае *f*
K. звичайна C. majalis
коноплі cannabis, іс *f*
K. індійські C. indica, *K. посівні* C. sativa, *K. рудеральні* C. ruderalis
конюшина trifolium, і *n*
K. альпійська T. alpestre, *K. гібридна* T. hybridum, *K. гірська* T. montanum, *K. дніпровська* T. borysthenticum, *K. золотиста* T. aureum, *K. лучна* T. pratense, *K. повзуча* T. repens, *K. польова* T. arvense, *K. середня* T. medium, *K. струнка* T. elegans, *K. сумнівна* T. dubium
копитняк asarum, і *n*
коптис coptis, coptidis *f*
кореневище rhizoma, ātis *n*
коренегриз rhizotrogus, і *m*
коренеплід radix carnosa comestibilis
корисний utilis, е
коричневий brunneus, а, um
коричний cinnamomeus, а, um
коріандр coriandrum, і *n*
K. посівний C. sativum
корінь radix, icis *f*
корковий suberosus, а, um
кормовий pabularis, е
коробочка (тип плода) capsula, ае *f*
королиця leucanthemum, і *n*
K. велика L. maximum, *K. звичайна* L. vulgare
короткий brevis, е
коротко- brevi- (*лат.*); brachy- (*грец.*)
короткоквітковий breviflorus, а, um; brachyanthus, а, um
короткостебловий brevicaulis, е
косий obliquus, а, um
костриця festuca, ае *f*
K. аметистова F. amethystina, *K. бараняча* F. arientina, *K. борозниста* F. sulcata, *K. валеійська* F. valesiaca, *K. велетенська* F. gigantea, *K. вестфальська* F. guestphalica, *K. карпатська* F. carpatica, *K. крейдяна* F. cretacea, *K. лежача* F. supina, *K. лучна* F. pratensis, *K. мальована* F. picta, *K. очеретяна* F. arundinaceae, *K. піхвова* F. vaginata, *K. поліська*

F. polessica, *К. сиза* F. glauca, *К. строката* F. varia, *К. східна* F. orientalis, *К. твердувата* F. duriuscula, *К. червона* F. rubra

косяниця Rubus saxatilis

котяча м'ята перѣта, ае *f*
К. м. справжня N. cataria

котячі лапки antennaria, ае *f*
К. л. дводомні A. dioica

кошик (*тип суцвіття*) calathidium, і *n*

кошлатий comōsus, а, um

крапчастий punctātus, а, um

красавка атрѣра, ае *f*

красивий pulcher, chra, chrum; formōsus, а, um; speciōsus, а, um

красильний tinctorius, а, um

крейдяний cretaceus, а, um

криваво-червоний sanguineus, а, um

криволистий cyrtophyllus, а, um

кримський tauricus, а, um

крихітний pusillus, а, um

крес-салат Lepidium sativum

кріп anēthum, і *n*
К. пахучий A. graveolens, *К. обгортий* A. involucratum

кріт talpa, ае *f*

крокус crocus, і *m*

крона coma, ае *f*

кропива urtica, ае *f*
К. дводомна U. dioica, *К. жалка* U. urens

крохмалистий amylaceus, а, um

круглий rotundus, а, um

круглозерновий sphaerococcus, а, um

круглолистий rotundifolius, а, um

крупка draba, ае *f*
К. голоплідна D. leiocarpa, *К. дібровна* D. nemorosa

крушина frangūla, ае *f*
К. ламка, або вільховидна F. alnus, *К. скельна* F. rupestris

ксантоксаліс xanthoxālis, їdis *f*
К. Діллена X. dillenii, *К. рогатий* X. corniculata

ксеромезофіт (*рослина, пристосована до життя в сухих і свіжих місцезростаннях*) xeromesophyton, і *n*

ксерофіт (*рослина, пристосована до сухих умов місцезростання*) xerophyton, і *n*

кукіль agrostemma, ае *f*

К. звичайний A. githago, *К. льоновий* A. linicola

кукурудза *zea, zeae f*

К. звичайна Z. mays, *К. зубоподібна* Z. mays indentata, *К. крохмалиста* Z. mays amyloacea, *К. крохмалисто-цукрова* Z. mays amyleo-saccharata, *К. кремениста* Z. mays indurata, *К. напівзубоподібна* Z. mays semidentata, *К. плівкова* Z. mays tunicata, *К. розлусна* Z. mays everta, *К. цукрова* Z. mays saccharata

кульбаба taraxacum, *i n*

К. звичайна T. vulgare, *К. кок-сагиз* T. kok-saghys, *К. нерівнобока* T. obliquum, *К. осіння, або крим-сагиз* T. hybernum, *К. червоноплідна* T. erythrospermum

культура planta culta (*найчастіше у Plur.*)

культури багатанні p-ae cucumerariae
культури бобові p-ae cultae leguminosae
культури ефіроолійні p-ae aetheriferae
культури зернобобові p-ae leguminosae cibariae
культури зернові p-ae cultae cereales (sativae)
культури кормові (фуражні) p-ae cultae pabulares
культури лучні p-ae pratenses cultae
культури овочеві p-ae oleraceae
культури озимі p-ae autumnno satae (hiemales)
культури олійні p-ae oleiferae
культури парникові p-ae in thermoceriis cultae
культури плодові p-ae pomaceae
культури польові p-ae agrestes
культури садові p-ae hortenses
культури силосні p-ae ad silonem idoneae
культури тепличні p-ae in tepidariis cultae
культури ягідні p-ae cultae bacciferae
культури ярові p-ae vere satae (aestivae)

культурний cultus, a, um

кулястий globosus, a, um; spheroides, a, um

куничник calamagrostis, *idis f*

К. наземний C. epigeios, *К. непомітний* C. neglecta, *К. несправжньоочеретяний* C. pseudoarundinacea, *К. очеретяний* C. arundinacea, *К. різнобарвний* C. varia, *К. сірватий*, C. canescens

купальниця trollius, *i m*

К. азійська, або вогники T. asiaticus, *К. європейська* T. europaeus, *К. китайська* T. chinensis

купина polygonatum, i n

К. багатоквіткова P. multiflorum, *К. великоквіткова* P. grandiflorum,
К. запашина P. odoratum, *К. лікарська* P. officinale, *К. широколиста* P.
latifolium

курай salsōla, ae f

К. трав'янистий S. herbacea, *К. чумний* S. soda

куркума curcūma, ae f

К. культурна C. domestica

куряча сліпота nonnūla, ae f

К. с. звичайна N. pulla

курячі очки anagālis, is f

К. о. голубі A. caerulea, *К. о. польові* A. arvensis

куцоніжка brachypodium, i n

К. лісова B. silvaticum, *К. пірчаста* B. pinnatum, *К. скельна* B. rupestre

кучерявий crispus, a, um

кущ frutex, icis m

кущовий fruticōsus, a, um; fruticans, antis

Л

лаванда lavandūla, ae f

Л. вузьколиста L. angustifolia

лаватера lavatēra, ae f

Л. тюрінгська L. thuringiaca

лавр laurus, i f

Л. благородний L. nobilis

лавровишня laurocerāsus, i f

Л. лікарська L. officinalis

лагенарія lagenaria, ae f

Л. звичайна L. siceraria

ладанник cistus, i m

Л. ладаноносний C. ladaniferus, *Л. кримський* C. tauricus, *Л. шавлієли-*
стий C. salvifolius

лаконос phytolacca, ae f

Л. американський Ph. americana (Ph. decandra)

лакфіоль cheiranthus, i m

Л. садова Ch. cheiri

Ламіїди, або Губоцвітовидні, підклас Lamiiidae, ārum f

ламкий fragīlis, e

ланцетовидний lanceolātus, a, um

лапина pterocarya, ae f

Л. ясенелиста P. fraxinifolia

ластівка hirundo, inis *f*

Ластівневі, родина Asclepiadaceae, ārum *f*

ластовень vincetoxicum, i *n*

Л. лікарський V. hirundinaria

латаття nymphaea, ae *f*

Л. біле N. alba, *Л. білосніжне* N. candida, *Л. блакитне* N. coerulea, *Л. велетенське* N. gigantea, *Л. єгипетське* N. lotus

латук lactuca, ae *f*

Л. дикий L. serriola, *Л. посівний* L. sativa, *Л. татарський* L. tatarica

Латукові, підродина Lactucoideae, ārum *f* (*парал.* Язичкові *Liguliflorae*)

левкой matthiōla, ae *f*

Л. дворогой, або матіола M. bicornis, *Л. зимовий, або білоповстистий* M. incana, *Л. літній, або однорічний* M. annua

леворда Allium ursinum

лесрзія leersia, ae *f*

Л. рисовидна, або дикий рис L. oryzoides

лежачий supīnus, a, um; procumbens, entis

лелека ciconia, ae *f*

леонтиця leontice, es *f*

Л. одеська L. odessana

леопольдія leopoldia, ae *f*

Л. тонколиста L. tenuifolia, *Л. чубкувата* L. comosa

лепеха acōrus, i *m*

Л. звичайна, або болотна A. calamus

лепешняк glyceria, ae *f*

Л. великий G. maxima, *Л. дібровний* G. nemoralis, *Л. жилкуватий* G. nervata, *Л. очеретяний* G. arundinacea, *Л. плаваючий* G. fluitans, *Л. складчастий* G. plicata

лимон Citrus limon

лимонник schizandra, ae *f*

Л. китайський S. chinensis

липа tilia, ae *f*

Л. європейська T. europaea, *Л. серцелиста* T. cordata, *Л. срібляста* T. argentea, *Л. широколиста* T. platyphyllos

лисичка cantharellus, i *m*

Л. несправжня Clitocybe aurantiaca, *Л. справжня, або жовта їстівна* C. cibarius

лисиця vulpes, is *f*

лисохвіст alopecūrus, i *n*

-листяй -folius, a, um (*лат.*); -phyllus, a, um (-phyllus, on) (*грец.*)

листоблішка psylla, ae *f*

листовик asplenium, i n
листоїд agelastica, ae f; melasoma, atis n
листок folium, i n
листоколосьник phyllostachys, ŷdis f
Л. бамбуковидний Ph. bambusoides
листокрутка dysaphis, idis f
листяний frondōsus, a, um
лишайник lichen, ŷnis n
лікарський officinālis, e
лілейник hemerocallis, ŷdis f
Л. жовтий H. lilioasphodelphus, *Л. малий* H. minor, *Л. рудий* H. fulva
Ліліїди, підклас Liliidae, ārum f
лілія lilium, i n
Л. біла L. candidum, *Л. гарна* L. speciosum, *Л. золотиста* L. aureum, *Л. кавказька* L. caucasica, *Л. королівська* L. regale, *Л. Ледебура* L. ledebourii, *Л. лісова, або саранка* L. martagon, *Л. тигрова* L. tigrinum, *Л. тонколиста* L. tenuifolium
ліннея linnea, ae f
Л. північна L. borealis
ліроподібний lygātus, a, um
ліс silva, ae f
лісовий silvester, stris, stre (sylvester, stris, stre); silvatīcus, a, um (sylvatīcus, a, um)
літній aestīvus, a, um; aestivālis, e
ліщина cogŷlus, i f
Л. великоплідна, або ломбардський горіх C. maxima, *Л. деревовидна, або ведмежий горіх* C. colurna, *Л. звичайна* C. avellana, *Л. понтійська* C. pontica
лобода chenopodium, i n
Л. біла Ch. album, *Л. піздня* Ch. serotinum, *Л. протиглисна* Ch. anthelminticum, *Л. червона* Ch. rubrum
ломикамінь saxifrāga, ae f
Л. болотний S. hirculus, *Л. крапчастий* S. punctata
ломиніс clemātis, ŷdis f (clematitidis, ŷdis f)
Л. виноградолистий C. vitalba, *Л. вогнистий* C. flammula, *Л. Жакмана* C. jakmanii, *Л. жигунець* C. pseudoflammula, *Л. прямий* C. recta, *Л. цілолистий* C. integrifolia
лопатевий lobātus, a, um
лопух arctium, i n
Л. великий A. lappa, *Л. малий* A. minus
лохина Vaccinium uliginosum

луг pratum, і n

лускатий squamōsus, а, um; squamarius, а, um

луско- squami- (лат.), lepido-(грец.)

Лускокрилі, ряд Lepidoptera

лусколистий squamifolius, а, um

лускоплідний lepidocarpus, а, um

лутига atriplex, іcis f

Л. блискуча A. nitens, Л. розлога A. patula, Л. садова A. hortensis, Л. татарська A. tatarica

лучний pratensis, е

льон linum, і n

Л. багаторічний L. perenne, Л. жовтий L. flavum, Л. звичайний, або довгунець L. usitatissimum, Л. тонколистий L. tenuifolium

льонок linaria, ае f

Л. двороздільний L. bipartita, Л. дроколистий L. genistifolia, Л. звичайний L. vulgaris, Л. пісковий L. sabulosa, Л. простий L. simplex, Л. руський L. ruthenica, Л. солодкий L. dulcis, Л. чорноморський L. euxina

любисток levisticum, і n

Л. лікарський L. officinale

любка platanthēra, ае f

Л. дволиста, або нічна фіалка P. bifolia

-любний -philus, а, um (грец.)

люпин lupinus, і t

Л. багатolistий L. polyphyllus, Л. білий L. albus, Л. вузьколистий L. angustifolius, Л. жовтий L. luteus

люцерна medicāgo, іnis f

Л. маленька M. minima, Л. мінлива, або середня M. varia, Л. посівна M. sativa, Л. румунська M. romanica, Л. серповидна M. falcata, Л. хмелевидна M. lupulina, Л. щитовидна M. scutellata

лядвенець lotus, і t

Л. вузьколистий L. angustissimus, Л. рогатий L. corniculatus, Л. тонкий L. tenuis, Л. український L. ucrainicus

М

Магноліїди, підклас Magnoliidae, ārum f

магнолія magnolia, ае f

М. бурувата M. fuscata, М. великоквіткова M. grandiflora, М. великолиста M. macrophylla, М. загострена M. acuminata, М. кобус M. cobus, М. японська M. obovata

магонія *magonia*, ае *f*
М. падуболиста *M. aquifolium*

майоран *majorana*, ае *f*
М. садовий *M. hortensis* (*Origanum majorana*)

майорці *zinnia*, ае *f*
М. стрункі *Z. elegans*

мак *papāver, ēris n*
М. альпійський *P. alpinum*, *М. Вальполя* *P. walpolei*, *М. дикий, або самосійка* *P. rhoeas*, *М. польовий* *P. agremone*, *М. приквітниковий* *P. bracteatum*, *М. снотворний* *P. somniferum*, *М. сумнівний* *P. dubium*, *М. східний* *P. orientale*

макроспорій *macrosporium*, і *n*

мало- *pauci-* (*лат.*); *oligo-* (*грец.*)

малоквітковий *pauciflorus*, а, *um*; *oliganthus*, а, *um*

малолистий *paucifolius*, а, *um*

малий *parvus*, а, *um*; *minor*, *us* (*compar. до parvus*); *minimus*, а, *um* (*superl. до parvus*), *minutus*, а, *um*

малий комонник *siccisella*, ае *f*
М. к. зігнутий *S. inflexa*

малина *Rubus idaeus*

мальований *pictus*, а, *um*

мандарин *Citrus unshiu* (*C. reticulata*)

мандрівний *migratorius*, а, *um*

маньчжурський *mandschuricus*, а, *um*

маренка *asperula*, ае *f*
М. запашна *A. odorata*

Маренові, родина *Rubiaceae*, *arum f*

мармуровий хрущ *polyphilla*, ае *f*

маршанція *marchantia*, ае *f*
М. поліморфна, або різноманітна *M. polymorpha*

маслина *olea*, ае *f*
М. європейська *O. europaea*

маслинка *elaeagnus*, і *f*
М. вузьколиста *E. angustifolia*, *М. гостроплідна* *E. oxycarpa*, *М. срібляста* *E. argentea*

маслюк *suillus*, і *n*
М. звичайний *S. luteus*

материнка *origanum*, і *n*

мати *habeo, ēre*

матіола *matthiōla*, ае *f*

матовий *opācus*, а, *um*

махорка *Nicotiāna rustīca*
махровий *plenus*, a, um
мачок *glaucium*, i n
М. жовтий *G. flavum*, *М. рогатий* *G. corniculatum*, *М. триколірний* *G. tricolor*
мегатроф (рослина, що характеризується найвищою потребою в родючості ґрунту) *planta megatrophīca*
медова трава *holcus*, i m
М. т. м'яка *H. mollis*, *М. т. шерстиста* *H. lanatus*
медовий *melleus*, a, um
медоносний *mellifer*, fēra, fērum
медунка *pulmonaria*, ae f
М. темна *P. obscura*, *М. лікарська* *P. officinalis*
мезоеутроф (рослина, що характеризується порівняно великою потребою в родючості ґрунту) *planta mesoeutrophīca*
мезогігрофіт (рослина, пристосована до життя в місцезростаннях із значним зволоженням) *mesohygrophyton*, i n
мезотроф (рослина, що характеризується помірною потребою в родючості ґрунту) *planta mesotrophīca*
мезофіт (рослина, пристосована до життя в місцезростаннях з достатнім зволоженням) *mesophyton*, i n
меліса *melissa*, ae f
М. лікарська *M. officinalis*
метасеквойя *metasequoia*, ae f
М. китайська *M. glyptostoboides*
метлюг *apera*, ae f
М. довгоостистий *A. longiseta*, *М. звичайний* *A. spica-venti*, *М. приморський* *A. maritima*
мигдаль *amygdalus*, i f
М. звичайний *A. communis*, *М. низький, або степовий* *A. nana*
миколайчики *eryngium*, i n
М. польові *E. campestre*, *М. плоскі* *E. planum*
мильнянка *saponaria*, ae f
М. лікарська *S. officinalis*
мирт *myrtus*, i f
М. звичайний *M. communis*
мишій *setaria*, ae f
М. зелений *S. viridis*, *М. італійський* *S. italica*, *М. кільчастий* *S. verticillata*, *М. сизий* *S. glauca*
мікосферела *mycosphaerella*, ae f
Мікогастероміцети, клас *Myxogasteromycētes*, um m

мімоза mimosa, ae *f*

M. соромлива *M. pudica*

мінер agromyza, ae *f*

мінливий variabilis, e; varius, a, um; commūtans, antis

міський urbānus, a, um

місячник lunaria, ae *f*

M. однорічний *L. annua*, *M. оживаючий* *L. rediviva*

міглиця agrostis, idis *f*

M. біла *A. alba*, *M. гранітна* *A. graniticola*, *M. велетенська* *A. gigantea*,

M. неспражньобіла *A. pseudoalba*, *M. повзуча* *A. stolonizans*, *M. собача*

A. canina, *M. тонка* *A. tenuis*

мній mniūm, i *n*

M. крапчастий *M. punctatum*, *M. хвилястий* *M. undulatum*

могутній robustus, a, um

модрина larix, icis *f*

M. європейська *L. decidua*, *M. польська* *L. polonica*, *M. сибірська* *L. sibirica*

Мокричні, підродина Alsinoideae, ārum *f*

молдавський moldavicus, a, um

молінія molinia, ae *f*

M. голуба *M. coerulea*, *M. прибережна* *M. litoralis*, *M. чорноморська*

M. euxina

молодило sempervivum, i *n*

M. руське *S. ruthenicum*

молодильник isoetes, is *f*

M. озерний *I. lacustris*, *M. щетинистий* *I. setacea*

Молодильниковидні, клас, або Ізоетопсиди Isoëtopsīda, ōrum *n*

молокан mulgedium, i *n*

M. татарський *M. tataricum*

молочай euphorbia, ae *f*

M. блискучий *Eu. lucida*, *M. верболистий* *Eu. salicifolia*, *M. гострий* *Eu.*

esula, *M. городній* *Eu. peplus*, *M. карпатський* *Eu. carpatica*, *M. кипа-*

рисовидний *Eu. cyrassias*, *M. лозовий* *Eu. virgata*, *M. серповидний* *Eu.*

falcata, *M. солодкий* *Eu. dulcis*, *M. степовий* *Eu. stepposa*

морква daucus, i *m*

M. дика *D. carota*, *M. посівна* *D. sativus*

Морквяна муха *Psylla rosae*

морозостійкий frigoris patiens

морозка *Rubus chamaemorus*

мох muscus, i *m*

моховик xerocōmus, i n

M. жовтий X. chrysenteron, *M. зелений, або решітка* X. subtomentosus

Мохоподібні, відділ Bryophyta, ōrum n

мускатний moschātus, a, um

мускусний moschātus, a, um

мухомор amanīta, ae f

M. білий смердючий A. virosa, *M. зелений* A. phalloides, *M. пантерний* A. pantherina, *M. цитриновий* A. citrina, *M. Цезаря* A. caesarea, *M. червоний* A. muscaria

мучниця arctostaphylos, i m

M. звичайна A. uva-ursi

мушмула mespilus, i f

M. германська, або звичайна M. germanica

м'який mollis, e

м'ясистий carnōsus, a, um

м'ята mentha, ae f

M. водяна M. aquatica, *M. колосиста* M. spicata, *M. кучерява* M. crispa, *M. перцева* M. piperita, *M. польова* M. arvensis

Н

на in (з Acc., Abl.)

навесні vere

надбородник epipogium, i n

H. безлистий E. aphyllum

надвид superspecies, ei f

надклас superclassis, is f

надпорядок superordo, inis m

надрід supergenus, eris n

надрізаний incīsus, a, um

надрізовид supervarietas, atis f

надродина superfamilia, ae f

називати nomino, āre

наперстянка digitālis, is f

H. великоквіткова D. grandiflora, *H. іржава* D. ferruginea, *H. пурпурова* D. purpurea

нарцис narcissus, i m

H. білий N. poëticus, *H. вузьколистий* N. angustifolius, *H. жонкіль* N. jonquilla, *H. запашний* N. odoratus, *H. неспражний, або жовтий* N. pseudonarcissus, *H. тацет* N. tazetta

насіннєд arion, i n

-насінний -spermus, a, um

насіння semen, ĩnis *n*

настінний murālis, e; parietĭnus, a, um

настурція tropaeōlum, i *n*

H. бульбиста T. tuberosum, *H. велика* T. maius, *H. мала* T. minus

небезпечний infestans, antis

незабудка myosōtis, ĩdis *f*

H. альпійська M. alpestris, *H. болотна* M. palustris, *H. лісова* M. silvatica

нектароносний nectarĭfer, fĕra, fĕrum

необхідний necessarius, a, um

непомітний neglectus, a, um

несправжньо- pseudo- (*грец.*)

нетреба xanthium, i *n*

H. звичайна X. strumarium, *H. колюча* X. spinosum

нечуйвітер hieracium, i *n*

H. волохатенький H. pilosella, *H. зонтичний* H. umbellatum

низький humĭlis, e

нитковидний filiformis, e

новий novus, a, um

номенклатура nomenclatūra, ae *f*

нут cicer, ĕris *n*

H. культурний C. arientinum, *H. малий* C. minutum

О

обвійник periplōca, ae *f*

O. грецький P. graeca

обліпиха hippophaë, es *f*

O. верболиста H. salicifolia, *O. крушиновидна* H. rhamnoides

облямований marginātus, a, um

образки calla, ae *f*

O. болотні C. palustris

обробляти colo, ĕre

овальний ovātus, a, um

овальнолистяний ovalifolius, a, um

овес avĕna, ae *f*

O. абіссінський A. abyssinica, *O. бородатий* A. barbata, *O. візантійський* A. byzantina, *O. голий* A. nuda, *O. піщаний* A. strigosa, *O. посівний* A. sativa

овоч olus, ĕris *n*

овочевий oleraceus, a, um

овочівник olītor, ōris *m*
овочівництво olericultūra, ae *f*
огірок cucūmis, ēris *m*
O. посівний C. sativus
огірок-пирскач ecballium, i *n*
O. пружний E. elaterium
огірочник borāgo, īnis *f*
одеський odessānus, a, um
одно- uni- (*лат.*); mon(o)- (*грец.*)
однобокий unilateralis, e
однодольний monocotyledoneus, a, um
Однодольні, клас Monocotyledōnes, um *f*; Liliopsīda, ōrum *n*
одномний monoīcus, a, um
одноквітковий uniflōrus, a, um; monanthus, a, um
одноколірний unicōlor, ōris
однолистяний unifoliātus, a, um
однорічний annuus, a, um; annotīnus, a, um
одноматочковий monogŷnus, a, um
одностовпцевий monogŷnus, a, um
одностручковий unisiliquōsus, a, um
ожика luzūla, ae *f*
O. багатоквіткова L. multiflora, *O. бліда* L. pallescens, *O. волосиста*
L. pilosa, *O. колосиста* L. spicata
ожина rubus, i *m*
O. жолобчаста R. sulcatus, *O. змієвидна* R. serpens, *O. несійська* R.
nessensins, *O. підйомиста* R. suberectus, *O. повстиста* R. tomentosa,
O. сиза R. caesius, *O. складчаста* R. plicatus, *O. шорстка* R. hirtus
озерний lacuster, stris, stre; limneticus, a, um
Озима муха Delia coarctata
Озима совка Scotia segetum
олігомеотроф (*рослина, що характеризується порівняно невисокою ви-*
багливістю до родючості ґрунту) planta oligomesotrophīca
оліготроф (*рослина, що характеризується незначною вибагливістю до*
родючості ґрунту) planta oligotrophīca
олійний oleifer, fēra, fērum
ольпідій olpidium, i *n*
оман inūla, ae *f*
O. британський I. britannica, *O. верболистий* I. salicina, *O. високий* I.
helenium, *O. італійський* I. italica, *O. німецький* I. germanica, *O. очний*
I. oculus-christi, *O. Оше* I. ausherana

омег oenanthe, es *f*
O. водяний *Oe. aquatica*

омела viscum, i *n*
O. біла *V. album*, *O. забарвлена* *V. coloratum*

онагра onagra, ae *f*

оппадаючий deciduus, a, um

опеньок armillaria, ae *f*
O. осінній справжній *A. mellea*, *O. сірчано-жовтий* несправжній *Hu-*
pholoma fasciculare

описувати describo, ěre

опоміза opomyza, ae *f*

орлики aquilegia, ae *f*
O. звичайні *A. vulgaris*, *O. колхідські* *A. colchica*, *O. олімпійські* *A.*
olympica, *O. трансільванські* *A. transilvanica*

орляк pteridium, i *n*
O. звичайний *P. aquilinum*

осика Populus tremula

осінній autumnālis, e

османт osmanthus, i *m*
O. запашиий *O. fragrans*, *O. привабливий* *O. decorus*

осока carex, ĩcis *f*
O. волосиста *C. pilosa*, *O. гостра* *C. acuta*, *O. здута* *C. rostrata*, *O. ни-*
зька *C. humilis*, *O. пальчаста* *C. digitata*, *O. парвська* *C. brevicollis*, *O.*
побережна *C. riparia*, *O. приземкувата* *C. supina*, *O. рання* *C. praecoх*,
O. рідкоколоса *C. remota*, *O. трясучковидна* *C. brizoides*

осокір Populus nigra

Осокові, родина Cyperaceae, ārum *f*

Осокоцвіті, порядок Cyperāles, ium *f*

осот sonchus, i *m*; cirsium, i *n*
O. жовтий, або польовий *S. arvensis*, *O. городній* *S. oleraceus*, *O. шор-*
сткий *S. asper*

остистий spinulōsus, a, um

остудник herniaria, ae *f*
O. багатощлюбний *H. polygama*, *O. гладкий* *H. glabra*

отруйний venenātus, a, um; venenōsus, a, um; virōsus, a, um; scelerātus, a,
um

очанка euphrasia, ae *f*
O. гірська *Eu. montana*, *O. дрібноквіткова* *Eu. parviflora*, *O. кримська*
Eu. taurica, *O. коротковолоса* *Eu. brevipila*, *O. татарська* *Eu. tatarica*,
O. тонка *Eu. tenuis*

оцвітина perianthum, i *n*; perigonium, i *n*

очерет phragmites, is *f*

O. звичайний Ph. communis, O. японський Ph. japonica

очеретяний arundinaceus, a, um

очиток sedum, i *n*

O. звичайний S. telephium, O. їдкий S. acre, O. Рупрехта, або заяча капуста звичайна S. ruprechtii

П

павловнія paulownia, ae *f*

П. повстиста P. tomentosa

пагін cormus, i *m*

падуб ilex, icis *f*

П. гостролистий I. acutifolium, П. зарубчастий I. crenata, П. колхідський I. colchica

пажитниця lolium, i *n*

П. багатоквіткова, або італійський райграс L. multiflorum, П. багаторічна, або англійський райграс L. perenne, П. жорстка L. rigidum, П. перська L. persicum, П. південна L. loliaceum, П. польова L. arvense, П. розсунута L. remotum, П. н'янка L. temulentum

пайза Echinochloë frumentacea

паклен Acer campestre

Пальміди, підклас Palmidae, ārum *f* (*парал.* Арециди *Arecidae*)

пальчастий digitatus, a, um; palmatus, a, um

пальчатка digitaria, ae *f*

П. гребінчаста D. pectiniformis, П. кровостинна D. ischaemum

Папоротевидні, клас Polypodiopsida, ōrum *n*

Папоротеподібні, відділ Polypodiophyta, ōrum *n*

папороть filix, icis *f*

Папороть жіноча Athyrium filix-femina

Папороть чоловіча Dryopteris filix-mas

паразитичний parasiticus, a, um

парило agrimonia, ae *f*

П. велике A. grandis, П. волосисте A. pilosa, A. odorata П. запашне, П. звичайне A. eupatoria

парк viridarium, i *n*

пармелія parmelia, ae *f*

паслін solānum, i *n*

П. солодко-їркий S. dulcamara, П. чорний S. nigrum

пасовищний pascuus, a, um

пастернак *pastināca*, ае *f*
П. дикий P. *silvestris*, *П. посівний* P. *sativa*

патисон Cucurbita pepo var. *patisson*

пахнути oleo, ēre

пахуча трава *anthoxanthum*, і *n*
П. т. гірка A. *amarum*, *П. т. звичайна* A. *odoratum*

пахучий *graveolens*, *entis*; *odoratus*, а, *um*; *fragrans*, *antis*

пеларгонія *pelargonium*, і *n*
П. рожжева P. *roseum*

пелія *pellia*, ае *f*
П. надлиста P. *epiphylla*, *П. Нессе* P. *nessiana*

пельтигера *peltigera*, ае *f*
П. пупирчаста P. *aphthosa*

пелюстка *petālum*, і *n*

первоцвіт *primūla*, ае *f*
П. великочашечковий P. *macrocalyx*, *П. весняний* P. *veris*, *П. високий* P. *elatior*, *П. звичайний* P. *vulgaris*, *П. оберненоконічний* P. *obconica*

переліска *mercuriālis*, *īdis f*
П. багаторічна M. *perennis*, *П. однорічна* M. *annua*

перестріч *melampyrum*, і *n*
П. гребінчастий M. *cristatum*, *П. лучний* M. *pratense*, *П. польовий* M. *arvensis*, *П. сріблястий* M. *argyrocomum*

переступень *bryonia*, ае *f*

перець *capsicum*, і *n*; *peper*, ēris *n*
П. стручковий, або однорічний C. *annuum*

перила *perilla*, ае *f*
П. кущова P. *frutescens*, *П. нанкійська* P. *frutescens* var. *nankinensis*

перисто- *pinnati-* (лат.)

перистолистий *pinnatifolius*, а, *um*

перистолопатевий *pinnatilobātus*, а, *um*

перистороздільний *pinnatipartītus*, а, *um*

перисторозсічений *pinnatisectus*, а, *um*

перистий *pinnātus*, а, *um*; *pennātus*, а, *um*

перлівка *melīca*, ае *f*
П. висока M. *altissima*, *П. гірська* M. *monticola*, *П. золотолускова* M. *chrysolepis*, *П. кримська* M. *taurica*, *П. одноквіткова* M. *uniflora*, *П. поникла* M. *nutans*, *П. поплутана* M. *simulans*, *П. ряба* M. *picta*

пероноспора *peronospora*, ае *f*

персик *persica*, ае *f*
П. Давида P. *davidiana*, *П. звичайний* P. *vulgaris*

перстач *potentilla*, ае *f*

П. білий *P. alba*, *П. гусячий, або гусяча лапка* *P. anserina*, *П. лежачий* *P. supina*, *П. неблискучий* *P. impolita*, *П. пісковий* *P. arenaria*, *П. прямо-стоячий, або калган* *P. erecta*, *П. середній* *P. intermedia*, *П. сріблястий* *P. argentea*, *П. семилистяний* *P. heptaphylla*, *П. темний* *P. obscura*

перська ромашка *Rurethrum coccineum*

перський *persicus*, а, *um*

перцевий *pipeřitus*, а, *um*

перший *primus*, а, *um*

петрів хрест *lathraea*, ае *f*

П. х. лускатий *L. squamaria*

петрушка *petroselinum*, і *n*

П. кучерява, або городня *P. crispum*, *П. посівна* *P. sativum*

петунія *petunia*, ае *f*

П. гібридна *P. hybrida*

печериця *agaricus*, і *m*

П. звичайна *A. campestris*, *П. польова* *A. arvensis*, *П. рудіноча отруйна* *A. xanthodermus*, *П. темно-луската отруйна* *A. meleagris*

Печіночники, клас *Marchantiopsida*, *брум n*

печіночниця *hepatica*, ае *f*

П. звичайна *H. nobilis*

пижмо *tanacetum*, і *n*

П. звичайне *T. vulgare*, *П. лісове* *T. silvaticum*

пилконосний *pollinifer*, *fēra*, *fērum*

пиллок *pollen*, *їnis n*

пилчастий *serratus*, а, *um*

пильщик *cephus*, і *m*; *cephaleia*, ае *f*

пиляк *anthēra*, ае *f*

пирій *elytrigia*, ае *f*

П. волосистий *E. trichophora*, *П. вузлуватий* *E. nodosa*, *П. довгастий* *E. elongata*, *П. загострений* *E. mucronata*, *П. ковилolistий* *E. stipifolia*, *П. повзучий* *E. repens*, *П. середній* *E. intermedia*, *П. ситникової* *E. juncea*, *П. степовий* *E. tesquicola*

пирійник *elymus*, і *m*

П. собачий *E. caninus*, *П. шорсткостебловий* *E. trachycaulis*

південний *austrālis*, е

півники *iris*, *iridis f*

П. безлисті *I. aphylla*, *П. болотні* *I. pseudacorus*, *П. гібридні* *I. hybrida*, *П. німецькі* *I. germanica*, *П. низькі* *I. pumila*, *П. сибірські* *I. sibirica*, *П. тонколисті* *I. tenuifolia*, *П. угорські* *I. hungarica*, *П. флорентійські* *I. florentina*

північний boreālis, e; septentrionālis, e (*рідко*)

півонія paeonia, ae *f*

П. білокріткова P. albiflora, *П. даурська* P. daurica, *П. лікарська* P. officinalis, *П. тонколиста* P. tenuifolia

підберезник Lesscīnum scabrum

підбіл tussilāgo, īnis *f*

П. звичайний, або мати-й-мачуха T. farfara

підвид subspecies, ei *f*

підвишень Clitopīlus prunūlus

підвідділ subdivisio, onis *f*

підземний hypogaeus, a, um

підклас subclassis, is *f*

підкорник aradus, i *m*

підлісник sanicūla, ae *f*

П. європейський S. europaea

підмаренник galium, i *n*

П. весняний G. vernum, *П. запашиний* G. odoratum, *П. м'який* G. mollugo, *П. північний* G. boreale, *П. справжній* G. verum, *П. чіпкий* G. aparine

підосичник Lesscīnum aurantiācum

підпорядок subordo, inis *m*

підрід subgenus, eris *n*

підрізнovid subvarietas, ātis *f*

підродина subfamilia, ae *f*

підсніжник galanthus, i *m*

П. звичайний G. nivalis, *П. складчастий* G. plicatus

підтип subtypus, i *n*

підформа subforma, ae *f*

пізній serotīnus, a, um

пізньоцвіт colchīcum, i *n*

П. анкарський C. ancyrense, *П. осінній* C. autumnale, *П. тінювий* C. umbrosum, *П. чудовий* C. speciosum

пізньоцвітний tardiflōrus, a, um

пірамідальний pyramidālis, e

піретрум pyrethrum, i *n*

П. дівочий P. partenium, *П. рожевий, або перська ромашка* P. roseum, *П. цїнерарієлистий, або далматська ромашка* P. cinerariifolium, *П. червоний, або кавказька ромашка* P. coccineum

пірикулярія piricularia, ae *f*

пірчастий pinnātus, a, um

піщаний arenōsus, a, um; sabulōsus, a, um

плаваючий natans, antis
плавун nymphoides, is *f*
П. щитолистий *N. peltata*
плазмодіофора plasmodiophōra, ae *f*
Плазмодіофороміцети, клас Plasmodiophoromycētes, um *m*
плазмопара plasmopāra, ae *f*
П. виноградна *P. viticola*
плакун lythrum, i *n*
П. верболистий *L. salicaria*, *П. прутовидний* *L. virgatum*
пластинчастий laminātus, a, um; lamināris, e
платан platānus, i *f*
П. західний *P. occidentalis*, *П. лондонський* *P. acerifolia*, *П. пальчасто-*
листий *P. digitifolia*, *П. плямистий* *P. maculata*, *П. східний, або чинара*
P. orientalis
платікладус platyclādus, i *f*
П. східний *P. orientalis*
плаун lycopodium, i *n*
П. альпійський *L. alpinum*, *П. баранець* *L. selago*, *П. булавовидний* *L.*
clavatum, *П. двогострий* *L. anceps*, *П. колючий* *L. annotinum*
Плауновидні, клас Lycopodiopsīda, ōrum *n*
плаунок selaginella, ae *f*
П. плауновидний *S. selaginoides*, *П. швейцарський* *S. helvetica*
Плауноподібні, відділ Lycopodiophŷta, ōrum *n*
плеврот pleurōtus, i *m*
П. черепчастий *P. ostreatus*
плід fructus, us *m*
-плідний -carpus, a, um (*грец.*)
плодівництво pomicultūra, ae *f*
плодовий pomifer, fēra, fērum
плодово-ягідний pomifēro-baccans, antis
плодожерка laspeyresia, ae *f*
плоский planus, a, um
плоскуха echinochloë, es *f* (echinochloa, ae *f*)
П. звичайна, або півняче просо *E. crus-galli*, *П. корисна* *E. utilis*, *П. ри-*
сова *E. oryzicola*
плюмбаго plumbāgo, ūnis *f*
плющ hedēra, ae *f*
П. звичайний *H. helix*, *П. колхідський* *H. colchica*
плямистий maculātus, a, um
повислий pendŭlus, a, um

повитиця cuscūta, ae *f*

П. європейська C. europaea, *П. льонова* C. epilinum, *П. південна, або короткоквіткова* C. breviflora, *П. польова* C. campestris, *П. тонкостеблова* C. approximata, *П. чебрецева* C. erithimum

повій lycium, i *n*

П. звичайний L. barbatum

повзучий repens, entis; serpens, entis

повойничок elatīne, es *f*

повстистий tomentōsus, a, um

поганий malus, a, um

подільський podolīcus, a, um

подокарп podocarpus, i *m*

П. великолистковий P. macrophyllus, *П. Нагі* P. nagi

подорожник plantāgo, īnis *f*

П. блошиний P. psyllium, *П. великий* P. major, *П. ланцетолистий* P. lanceolata, *П. середній* P. media

подушечниця pulvinaria, ae *f*

покісниця ruscinellia, ae *f*

П. велетенська P. gigantea, *П. розставлена* P. distans

покритонасінний angiospermus, a, um

Покритонасінні, відділ Magnoliophyta, ōrum *n*; Angiospermae, ārum *f*

покритоплідний stegocarpus, a, um

поле ager, agri *m*; arvum, i *n*; campus, i *m*

поливати irrigo, āre

полин artemisia, ae *f*

П. австрійський A. austriaca, *П. гіркий* A. absinthium, *П. естрагонова, або естрагон* A. dracunculus, *П. кримський* A. taurica, *П. мітластий, або вініковий* A. scoparia, *П. цитварний* A. sina

полівка microtus, i *m*

полігамний polygāmus, a, um

поліморфний polymorphus, a, um

поліський polesīcus, a, um

політрихум polytrichum, i *n*

польовий arvensis, e; campester, stris, stre; agrestis, e

польський polonīcus, a, um

помідор lycopersīcum (lycopersīcon), i *n*

П. їстівний L. esculentum

пониклий cernuus, a, um; nutans, antis

попелиця aphīs, idis *f*

попелястий cinereus, a, um

порода (у ботаниці) *planta, ae f; species, ei f (найчастіше у Plur.)*
 породи деревні s-es arborum
 породи листяні s-es frondosae
 породи плодові p-ae pomaceae
 породи хвойні s-es coniferae
 породи чагарникові s-es fruticum

порожнистий *cavus, a, um*

портулак *portulāca, ae f*
 П. великоквітковий *P. grandiflora*, П. городній *P. oleracea*

порядок *ordo, ĩnis m*

посівний *satĭvus, a, um*

посухостійкий *siccicatis patiens*

працювати *laboro, āre*

прекрасний *excellens, entis*

приворотень *alchimilla, ae f*
 П. блискучий *A. micans*, П. гострокутний *A. acutangula*, П. м'який *A. mollis*, П. пастуший *A. pastoralis*

придорожній *viarius, a, um*

приємний *gratus, a, um; amābilis, e*

призматичний *prismaticus, a, um*

приквіток *bractea, ae f*

прикрашений *ornātus, a, um*

прилисток *stipŭla, ae f*

приморський *maritĭmus, a, um*

продірявлений *perforātus, a, um*

проліска *scilla, ae f*
 П. дволиста *S. bifolia*, П. Міщенко *S. mischtschencoana*, П. поникла *S. cernua*, П. сибірська *S. sibirica*

проломник *androsāce, ae f*
 П. нитковидний *A. filiformis*, П. північний *A. septentrionalis*

променистий *radiātus, a, um*

проміжний *intermedius, a, um*

пронизанолистий *perfoliātus, a, um*

проростати *germino, āre*

просо *panĭcum, i n*
 П. дике *P. spontaneum*, П. звичайне *P. miliaceum*, П. овальне *P. milliaceum ssp. ovatum*, П. рідкорозлоге *P. milliaceum ssp. patentissimum*, П. розлоге *P. milliaceum ssp. effusum*, П. стиснуте *P. milliaceum ssp. contractum*

простий *simplex, ĩcis*

Простотеліоміцети, клас *Prostoteliomycētes, um m*

просяний miliaceus, a, um

просянка milium, i n

П. весняна M. vernalis, *П. розлога* M. effusum

прутовидний virgātus, a, um

прямий rectus, a, um; strictus, a, um

прямо- recti- (*лат.*); ortho- (*грец.*)

прямогіллястий orthoramōsus, a, um

прямоквітковий rectiflōrus, a, um

прямостебловий recticaulis, e

прямостоячий erectus, a, um; strictus, a, um

псевдомонас pseudomonas, ātis f

псевдопаниця pseudopezīza, ae f

Псилотоподібні, відділ Psilotophŷta, ōrum n

птаха avis, is f

птилідій ptilidium, i n

П. красивий P. pulcherrimum

пукцинія ruscinia, ae f

П. злакова P. graminis

пунолистник cotylēdon, ōnis f

пурпуровий purpureus, a, um

пустельний desertus, a, um

пухівка eriophōrum, i n

П. вузьколиста E. angustifolium, *П. піхвова* E. vaginatum

пухнастий pubescens, entis

пшениця trīticum, i n

П. двозернянка, або полба T. dicocum, *П. карликова* T. compactum, *П. круглозернова* T. sphaerococum, *П. м'яка (звичайна)* T. aestivum (vulgare), *П. однозернянка* T. monococum, *П. персикум, або карта-лінська* T. persicum, *П. польська* T. polonicum, *П. спельта* T. spelta, *П. тверда* T. durum, *П. Тимофеева* T. Timopheevii, *П. тургідум, або ан-лійська* T. turgidum, *П. урарту* T. urartu

пшінка ficaria, ae f

П. весняна F. verna

п'янкий inebrians, antis; temulentus, a, um

п'яти- quinque- (*лат.*); pent(a)- (*грец.*)

п'ятиквітковий quinqueflōrus, a, um

п'ятилистяний quinquefolius, a, um; pentaphyllus, a, um

п'ятилопатевий quinquelobātus, a, um

п'ятиматочковий pentagŷnus, a, um

п'ятитичинковий pentandrus, a, um

Р

радула radŭla, ae *f*

P. сплющена R. complanata

райграс arrhenathĕrum, i *n*

P. високий A. elatius

рай-дерево Cotĭnus coggigria

райдужний iridescens, entis

рамулярія ramularia, ae *f*

ранник scrophularia, ae *f*

P. вузлуватий S. nodosa, *P. донецький* S. donetzica, *P. крейдяний* S. cretacea

ранній praesox, ocis

ранньоцвітій praeflōrens, entis

Ранункуліди, підклас Ranunculidae, ārum *f*

рапс napus, i *f*

P. олійний Brassica napus var. oleifera

рдесник potamogĕton, ōnis *m*

P. блискучий P. lucens, *П. гребінчастий* P. pectinatus, *P. кучерявий* P. crispus, *P. плаваючий* P. natans, *P. пронизанолистий* P. perfoliatus

ребристий costātus, a, um

ревінь rheum, i *n*

P. лікарський Rh. officinale, *P. пальчастий* Rh. palmatum, *P. смородиновий* Rh. ribes, *P. хвилястий* Rh. undulatum, *P. чорноморський* Rh. rhaconiticum

редиска radicŭla, ae *f*

редька raphānus, i *m*

P. біла R. candidus, *P. дика* R. raphanistrum, *P. звичайна* R. sativus ssp. niger, *P. посівна, або городня* R. sativus

резеда resĕda, ae *f*

P. жовта R. lutea, *P. жовтувата* R. luteola, *P. запашна* R. odorata

реп'яшок ceratocephālus, i *m*

P. пряморогий C. orthoceras, *P. серповидний* C. falcatus

рижій camelĭna, ae *f*

P. біловітковий C. albiflora, *P. бурачковий, або льоновий* C. allysum, *P. волосистий* C. pilosa, *P. голий* C. glabrata, *P. дрібноплідний* C. microcarpa, *P. лісовий* C. silvestris, *P. посівний* C. sativa

рижик Lactarius deliciōsus

ризоктонія rhizoctonia, ae *f*

ризопус rhizopus, i *m*

ризофідіум rhizophydium, i *n*

рис oryza, ae *f*

P. голий O. glaberrima, *P. звичайний* O. sativa ssp. communis, *P. короткозерновий* O. sativa ssp. brevis, *P. посівний* O. sativa

рисівка riptathërum, i *n*

P. зеленувата P. virescens, *P. медотравна* P. holciforme

ритізма rhytisma, ätis *n*

рицина ricinus, i *f*

рівно- aequi- (*лат.*); iso- (*грец.*)

рівнобокий aequilaterälis, e

рівнозубчастий aequidens, entis

рівнолистий isophyllus, a, um

рівнолопатевий aequilobus, a, um

рівнопелюстковий aequipetalus, a, um

рід genus, ëris *n*

рідко- rari-, laxi- (*лат.*)

рідковітковий rariflorus, a, um

рідколистий laxifolius, a, um

рідкий rarus, a, um

різно- diversi- (*лат.*); heter(o)- (*грец.*)

різновид varietas, ätis *f*

різноквітковий diversiflorus, a, um; heteranthus, a, um

різнолистий diversifolius, a, um; heterophyllus, a, um

ріпа Brassica rapa

ріпиця rapistrum, i *n*

P. багаторічна R. perenne, *P. зморшкувата* R. rugosum

річковий rivälis, e; fluviatilis, e

робінія robinia, ae *f*

P. звичайна, або біла акація R. pseudoacacia, *P. клейка* R. viscosa, *P. щетиниста* R. hispida

рогатий cornutus, a, um; corniculatus, a, um

рогіз typha, ae *f*

P. вузьколистий T. angustifolia, *P. широколистий* T. latifolia

роговик cerastium, i *n*

P. Біберштейна C. biebersteinii, *P. великоквітковий* C. grandiflorum, *P. дернистий* C. caespitosum, *P. повстистий* C. tomentosum, *P. польовий* C. arvense

родина familia, ae *f*

родіола rhodiöla, ae *f*

P. рожева Rh. rosea

родовик sanguisorba, ae *f*

P. лікарський S. officinalis, *P. чудовий* S. magnifica

рододендрон rhododendron, *i n*
P. даурський Rh. dauricum, *P. жовтий* Ph. luteum, *P. золотистий* Rh. aureum (Rh. chrysanthum)

рожа alcea, *ae f*

рожевий roseus, *a, um*

роздвоєний bifurcātus, *a, um*

роздільно- chori- (*грец.*)

роздільнолистий choriphyllus, *a, um*

роздільнопелюстковий choripetalus, *a, um*

роздільнотичинковий choristemoneus, *a, um*

Розиди, підклас Rosidae, *arum f*

розлогий effusus, *a, um*; diffusus, *a, um*; patulus, *a, um*

розмарин rosmarinus, *i m*
P. лікарський R. officinalis

Розові, родина Rosaceae, *arum f*

Розоцвіті, порядок Rosales, *ium f*

розрив-трава impatiens, *entis f*
P. бальзамінова I. balsamina, *P. дрібноквіткова* I. parviflora, *P. звичайна* I. noli-tangere

розсічений dissectus, *a, um*

розсунутий remotus, *a, um*

розхідник glechōma, *ae f*
P. звичайний G. hederacea, *P. шорсткий* G. hirsuta

розщеплений fissus, *a, um*

роман anthēmis, *īdis f*
P. красильний A. tinctoria, *P. собачий* A. cotula

ромашка chamomilla, *ae f*; matricaria, *ae f*
P. запашна Ch. suaveolens, *P. лікарська, або обідрана* Ch. recutinata, *P. продірявлена, або непахуча* M. perforata

росичка drosera, *ae f*
P. круглолиста D. rotundifolia

рослина planta, *ae f*

рослинний vegetabilis, *e*

рослинництво cultura plantarum

рослинність vegetatio, *ōnis f*

рости cresco, *ēre*

ротики anthyrrium, *i n*
P. великі A. maius, *P. дикі* A. oronchium

рудеральний ruderalis, *e*

рудий rufus, *a, um*

рускус ruscus, *i m*
P. під'язиковий R. hypoglossus, *P. понтіїський* R. ponticus

руський ruthenicus, a, um; rossicus, a, um

рута ruta, *ae f*
P. пахуча R. graveolens (R. hortensis)

рутвиця thalictrum, *i n*
P. блискуча Th. lucidum, *P. жовта* Th. flavum, *P. мала* Th. minus, *P. орликолиста* Th. aquilegifolium, *P. проста* Th. simplex

рутка fumaria, *ae f*
P. дрібноквіткова F. parviflora, *P. гостра* F. rostellata, *P. лікарська* F. officinalis

рябчик fritillaria, *ae f*
P. великий F. meleagris, *P. малий* F. meleagroides, *P. руський* F. ruthenica, *P. садовий* F. imperialis

ряд (таксономічна категорія) series, *es f*

рядовка tricholōma, *ātis n*
P. зелена, або зеленушка T. equestre, *P. коричнева* T. imbricatum, *P. тополева* T. populinum

ряска lemna, *ae f*
P. горбаста L. gibba, *P. мала* L. minor, *P. триборозенчаста* L. trisulca

рясноцвітний densiflorus, a, um

ряст corydālis, *īdis f*
P. Галлера C. halleri, *P. Маршалла* C. Marchalliana, *P. порожнистий* C. cava, *P. щільний* C. solida

рястка ornithogālum, *i n*
P. Воронова O. woronovii, *P. Гуссона* O. gussonei, *P. зонтична* O. umbellatum

С

саговник cycas, *ādis f*
C. звичайний C. revoluta

Саговникові, клас Cycadopsīda, *ōrum n*

сад hortus, *i m*

садити planto, *āre*

садівництво horticultūra, *ae f*

садова айстра callistēphus, *i m*
C. а. китайська C. chinensis

садовий hortensis, *e*

самосил teucriu m, *i n*

самшит *buxus*, i f

C. вічнозелений *B. sempervirens*, *C. гірканський* *B. hyrcana*, *C. колхідський* *B. colchica*

Сапіндоцвіті, порядок Sapindāles, ium f

сарана *locusta*, ae f; *dociostaurus*, i m

свербига *bunias*, ādis f

C. польова *B. arvensis*, *C. східна* *B. orientalis*

свербіжниця *knautia*, ae f

C. довголиста *K. longifolia*, *C. польова* *K. arvensis*, *C. черсаколиста* *K. dipsacifolia*

свидина *swida*, ae f

C. криваво-червона *S. sanguinea*, *C. південна* *S. australis*

свинорій *сунѳон*, i n

C. dactylon *C. пальчастий*

свинуха *raxillus*, i m

C. товста *P. atromentosus*, *C. тонка* *P. involutus*

світлолюбний *heliophīlus*, a, um

секвоя *sequoia*, ae f

C. вічнозелена *S. sempervirens*

секвоядендрон *sequoiadendron*, i n

C. велетенський, або мамонтове дерево *S. giganteum*

секурінега *securinega*, ae f

C. напівкущова *S. suffruticosa*

селера *arīum*, i n

C. пахуча *A. graveolens*

Селерові, родина *Apiaceae*, ārum f (*парал.* Зонтичні *Umbellifērae*)

семи- sept(i)-, septem- (*лат.*); hepta- (*грец.*)

семилистий *septemfolius*, a, um; *heptaphyllus*, a, um

семипелюстковий *heptapetalus*, a, um

семитичинковий *heptandrus*, a, um

септорія *septoria*, ae f

C. злакова *S. graminis*, *C. помідорна* *S. lycopersici*

сережка *amentum*, i n

середній *medius*, a, um

серпоподібний *falcatus*, a, um

серцелистий *cordatus*, a, um

сибірський *sibiricus*, a, um

сивий *canus*, a, um; *incanus*, a, um

сида *sida*, ae f

C. багаторічна *S. napala*, *C. гостра* *S. acuta*

сидячоквітковий *sessiliflorus*, a, um

сидячолістий sessilifolius, a, um
сизий caesius, a, um; glaucus, a, um
синиця parus, i m
синій cyaneus, a, um
синхітрій synchytrium, i n
C. великоспоровий S. macrosporum, *C. ендобіотичний* S. endobioticum
синюха polemonium, i n
C. голуба P. caeruleum
синяк echium, i n
C. звичайний E. vulgare, *C. руський* E. russicum
сиренія syrenia, ae f
C. сива S. cana, *C. стручкова* S. siliculosa
сирійка russula, ae f
C. біла R. delicata, *C. блювотна* R. emetica, *C. зелена велика* R. aeruginea, *C. їстівна* R. vesca, *C. луската, або товстуха* R. virescens, *C. смердюча* R. herampelina
ситник juncus, i m
C. вузлуватий Ju. subnodulosus, *C. жаб'ячий* Ju. bufonius, *C. сплюснутий* Ju. compressus, *C. членистий* Ju. articulatus, *C. чорний* Ju. atratus
ситняг eleocharis, idis f
C. болотний E. palustris, *C. бульбистий* E. tuberosa, *C. солодкий* E. dulcis
сідач eupatorium, i n
C. коноплевий Eu. cannabinum
сільський rusticus, a, um
сім'ядоля cotylēdon, onis f
сім'янка achenium, i n
сірий incānus, a, um; griseus, a, um
сіруватий griseolus, a, um; canescens, entis, cinerescens, entis
сітчастий reticulātus, a, um
сіяти sero, ěre
скабіоза scabiōsa, ae f
C. блідо-жовта S. ochroleuca, *C. голубина* S. columbaria, *C. кавказька* S. caucasica, *C. кримська* S. taurica, *C. світла* S. lucida, *C. темно-пурпурова* S. atropurpurea, *C. українська* S. ucrainica
скандинавський scandicus, a, um
скельний petraeus, a, um; saxosus, a, um; rupester, stris, stre
складний compositus, a, um
Складноцвіті, родина Compositae, ārum f (парал. Айстрові Asteraceae)
складчастий plicātus, a, um

склеротинія sclerotinia, ae *f*
C. склероцієвидна S. sclerotiorum, *C. ягідна* S. baccarum

скополія scopolia, ae *f*
C. карніолійська S. carniolica

скорцонера scorzonēra, ae *f*
C. іспанська S. hispanica, *C. тау-сагіз* S. tau-sagyз

скритниця scyropsis, īdis *f*
C. китниковидна C. alopecuroides, *C. колюча* C. aculeata

скручений tortus, a, um

скупнія cotinus, ī *f*
C. звичайна, або рай-дерево C. coggigria

скупчений confertus, a, um; conglomerātus, a, um

сланкий procumbens, entis; prostrātus, a, um

слива prunus, ī *f*
C. верболиста P. salicina, *C. домашня* P. domestica

смердючий foetidus, a, um

смерека Picea abies

смикавець sypērus, ī *m*
C. їстівний, або чуфа C. esculentus, *C. круглий* C. rotundus, *C. чергово-листяний* C. alternifolius

смілакс smilax, ācis *f*
C. високий S. excelsa, *C. китайський* S. chinensis, *C. Максимовича* S. maximowiczii

смілка silene, es *f*
C. вилчата S. dichotoma, *C. звичайна* S. vulgaris, *C. поникла* S. nutans

смовдь peucedānum, ī *n*

смолистий resinōsus, a, um

смолоносний resinifer, fēra, fērum; picifer, fēra, fērum

смородина ribes, is *n*
C. альпійська R. alpinum, *C. блискуча* R. lucidum, *C. запашина* R. odoratum, *C. золотиста* R. aureum, *C. карпатська* R. carpaticum, *C. колосиста* R. spicatum, *C. червона, або порічки,* R. rubrum, *C. чорна* R. nigrum

Смородинові, родина Grossulariaceae, ārum *f*

смугастий vittātus, a, um; fasciātus, a, um

сніговий nivālis, e

сніжноягідник symphoricarpus, ī *m* (symphoricarpos, ī *m*)
C. білий S. albus, *C. річковий* S. rivularis

снотворний somnifer, fēra, fērum

собака canis, is *m*

собача кропива leonūrus, i m

C. к. звичайна L. cardiaca, *C. к. п'ятилопатева* L. quinquelobatus

собача петрушка aethūsa, ae f

C. п. звичайна Ae. cynarium

собачий canīnus, a, um

совка scotia, ae f; heliothis, idis f

сокирки consolida, ae f

C. Аяксові C. ajacis, *C. волотисті* C. paniculata, *C. польові* C. arvensis (C. regalis), *C. східні* C. orientalis

соковитий succōsus, a, um; succulentus, a, um

соковито- chylo- (*грец.*)

соковитоплідний chylocarpus, a, um

соковитолистий chylophyllus, a, um

солодка glycyrrhīza, ae f

G. glabra C. гола, *G. uralensis* C. уральська, *C. щетиниста* G. echinata

солодкий dulcis, e

солодко- (*грец.*) glycy-

солодколистий glycyphyllus, a, um

солодкоплідний glycysearpus, a, um

солодушка hedysarum, i n

C. великоквіткова H. grandiflorum, *C. вінцева* H. coronarium, *C. гірська* H. hedysaroides, *C. Гмеліна* H. gmelinii, *C. крейдяна* H. cretaceum, *C. кримська* H. tauricum, *C. українська* H. ucrainicum

солом'яний stramineus, a, um

солонець salicornia, ae f

C. європейський S. europaea, *C. трав'янистий* S. herbacea

сольданела soldanella, ae f

C. гірська S. montana

сон pulsatilla, ae f

C. лучний P. pratensis, *C. розкритий* P. patens, *C. чорніючий* P. nigricans, *C. широколистий* P. latifolia

сонцелюбний heliophilus, a, um

соняшник helianthus, i m

C. бульбистий, або топінамбур H. tuberosus, *C. бур'янистий* H. lenticularis, *C. однорічний* H. annuus

сорго sorghum, i n

C. алектське S. halepense, *C. двоколірне, або звичайне* S. bicolor, *C. кафрське* S. cafrorum, *C. китайське* S. chinense, *C. поникле* S. ser-puum, *C. технічне* S. technicum, *C. цукрове* S. saccharatum

сосна pinus, i f

C. Банкса P. banksiana, *C. Веймутова, або біла* P. strobus, *C. гірська, або жереп* P. mugo, *C. звичайна* P. silvestris, *C. кедрова* P. cembra, *C. Палласова, або кримська* P. pallasiana, *C. сибірська* P. sibirica, *C. Фоміна* P. fominii

сорока pica, ae f

сорт cultivar, āris n

сортотип conculivar, āris n

софора sophōra, ae f

C. жовтувата S. flavescens, *C. японська* S. japonica

сочевиця lens, lentis f

C. їстівна, або звичайна L. culinaria (culinaris), *C. східна* L. orientalis, *C. чорнувата* L. nigricans

сочевичка lenticella, ae f

соя glycīne, es f

C. дика G. soja, *C. звичайна, або культурна* G. max

спаржа asparāgus, i m

спориш polygōnum, i n

C. звичайний P. aviculare

спорогема sporohema, ātis n

Справжні гриби, відділ Eumycōta, ōrum n

справжній verus, a, um

сріблястий argenteus, a, um

стапелія stapelia, ae f

C. строката S. variegata

стебло caulis, is m

стеблообгортний amplexicaulis, e

степовий steppōsus, a, um

степовий гірчак acroptilon, i n

C. г. звичайний, або повзучий A. repens

стиснутий contractus, a, um; compressus, a, um; congestus, a, um

ствобур truncus, i m

стоколос bromopsis, īdis f; zerna, ae f

C. безостий B. inermis, *C. гіллястий* Z. ramosa, *C. прибережний* Z. riparia, *C. прямий* Z. erecta, *C. стерильний* Z. sterilis

стокротки bellis, īdis f

C. багаторічні B. perennis

стоповидний pedātus, a, um; pedulātus, a, um

стоповидно-лопатеви́й pedatilobātus, a, um

стоповидно-надріза́ний pedatifidus, a, um

стоповидно-розді́льний pedatipartītus, a, um

страстоцвіт *passiflōra*, ae *f*

C. біло-червоний P. incarnata, C. голубий P. caerulea

стрілолист *sagittaria*, ae *f*

C. звичайний S. sagittifolia, C. трилистий S. trifolia

стрілоподібний *sagittarius*, a, um

строкатий *ariātus*, a, um; *varius*, a, um

строматіна *stromatīna*, ae *f*

строфант *strophantus*, i *m*

C. приємний S. gratus

строчок *cyromitra*, ae *f*

C. великий C. gigas, C. звичайний C. esculenta

стрункий *gracilis*, e; *elēgans*, antis

стручок *siliqua*, ae *f*

сумах *rhus*, rhois *f*

C. дубильний Rh. coriaria, C. коротковолосий, або оцтове дерево Rh. typhina

Сумахові, родина *Anacardiaceae*, ārum *f*

сумнівний *dubius*, a, um

сумський *sumensis*, e

суниці *fragaria*, ae *f*

C. віргінські F. virginiana, C. зелені, або полуниці F. viridis, C. лісові F. vesca, C. мускусні F. moschata, C. садові F. ananassa, C. чилійські F. chiloensis

суничник *arbūtus*, i *f*; *unēdo*, ōnis *m*

C. великоплідний A. unedo, C. дрібноплідний A. andrachne

суріпиця *barbarea*, ae *f*

C. весняна, або зимовий крес B. verna, C. дугоподібна B. arcuata, C. звичайна B. vulgaris, C. пряма B. stricta

сусак *butōmus*, i *m*

C. зонтичний B. umbellatus

сухолобний *xerophilus*, a, um

сухоребрик *sisymbrium*, i *n*

C. високий S. altissimum, C. лікарський S. officinale, C. Льозеліїв S. loeselii, C. мінливий S. polymorphum, C. скупчений S. confertum, C. стиснутий S. strictissimum

сухоцвіт *gnaphalium*, i *n*

C. багновий G. uliginosum, C. лісовий G. silvaticum, C. приземкуватий G. supinum

суцвіття *inflorescentia*, ae *f*

Сфагнові, підклас *Sphagnidae*, ārum *f*

сфагнум sphagnum, i n

C. болотний C. palustre, *C. бурий* S. fuscum, *C. магелланський* S. magellanicum, *C. центральний* S. centrale

сферотека sphaerothēca, ae f

C. агурсова S. mors-uvae, *C. плямиста* S. macularis

схеноплект schoenoplectus, i m

C. озерний S. lacustris

східний orientālis, e

схізахна schizachne, es f

C. мозолиста S. callosa

Т

таволга spiraea, ae f

T. верболиста S. salicifolia, *T. Дугласова* S. douglasii, *T. зарубчаста* S. crenata, *T. звіробослиста* S. hypericifolia, *T. середня* S. media, *T. японська* S. japonica

таволжник aruncus, i m

T. звичайний A. vulgaris

таксодій taxodium, i n

T. звичайний T. distichum

таксон taxon, i n

талабан thlaspi, n (невідм.)

T. альпійський Th. alpestre, *T. польовий* Th. arvense, *T. пронизанолистий* Th. perfoliatum, *T. ранній* Th. praesox, *T. часниковий* Th. alliaceum,

татарський tataricus, a, um

тафрина taphrina, ae f

тварина animal, is n

твердий durus, a, um

твердоколюс sclerochloa, ae f

T. стиснутий S. dura

темний obscurus, a, um

теплиця tepidarium, i n

теплолюбний thermophilus, a, um

терен Prunus spinosa

термпсис thermopsis, idis f

T. ланцетовидний Th. lanceolata, *T. туркестанський* Th. turcestanica

тернистий senticosus, a, um

тернослива Prunus insititia

терпкий acerbus, a, um

тимофіївка phleum, *i n*

T. альпійська Ph. alpinum, *T. лучна* Ph. pratense, *T. степова* Ph. phleoides

тип phylum, *i n*

типовий typicus, *a, um*

тирлич gentiana, *ae f*

T. жовтий G. lutea, *T. звичайний* G. pneumonanthe, *T. незвичайний* G. paradoxa

тис taxus, *i f*

T. ягідний, або негний-дерево T. baccata

тичинка stamen, *inis n*

тілеція tilletia, *ae f*

тіньовитривалий umbrae patiens

тіньолюбний sciophilus, *a, um*

товкачик amanitopsis, *idis f*

товсто- crassi- (*лат.*); pachy- (*грец.*)

товстолистий crassifolius, *a, um*

Товстолисті, родина Crassulaceae, *arum f*

товстоніжка eurytoma, *atis n*

товстоплідний pachycarpus, *a, um*

товстостебловий pachycaulis, *e*

тонкий tenuis, *e*

тонко- tenui- (*лат.*); lepto- (*грец.*)

тонколистий tenuifolius, *a, um*

тонконіг roa, *ae f*

T. альпійський P. alpina, *T. болотний* P. palustris, *T. бульбистий* P. bulbosa, *T. волинський* P. volhynensis, *T. гайовий* P. nemoralis, *T. гранітний* P. granitica, *T. звичайний* P. trivialis, *T. лучний* P. pratensis, *T. однорічний* P. annua, *T. різнобарвний* P. versicolor, *T. середній* P. media, *T. стиснутий* P. compressa

Тонконогоцвіті, порядок Poales, *ium f*

тонкоплідний leptocarpus, *a, um*

тонкостебловий leptocaulis, *e*

топінамбур Helianthus tuberōsus

тополя populus, *i f*

T. бальзамічна P. balsamifera, *T. біла* P. alba, *T. канадська* P. canadensis, *T. китайська* P. simonii, *T. пірамідальна* P. pyramidalis, *T. різнолиста, або туранга* P. diversifolia, *T. сірувата* P. canescens, *T. чорна, або осокір* P. nigra

трава herba, *ae f*

травневий maiālis, *e*

травневий хрущ melolontha, ae f
трав'янистий herbaceus, a, um
традесканція tradescantia, ae f
    T. віргінська T. virginiana
тремтячий tremūlus, a, um
три- tri- (*лат., грец.*)
триба (*таксономічна категорія*) tribus, us f
трилистий trifolius, a, um; triphyllus, a, um
триколірний tricōlor, ōris
трироздільний tripartītus, a, um
тригичинковий triandrus, a, um
трищетинник trisētum, i n
    T. альпійський T. alpestre, *T. довговолосий* T. macrotrichum, *T. жовтуватий* T. flavescens, *T. жорсткий* T. rigidum, *T. карпатський* T. carpaticum
трійчастий ternātus, a, um
тростяниця scolochloa, ae f
    T. кострицевидна S. festucacea
трубковерт bystiscus, i m
трубчастий tubulōsus, a, um
Трубчасті, підродина Tubuliflorae, ārum f (*нарал.* Айстрові *Asteroideae*)
трюфель tuber, ěris n
    T. зимовий T. brumale, *T. літній* T. aestivum, *T. чорний* T. melanosporum
трясучка briza, ae f
    T. колосиста B. spicata, *T. південна* B. australis, *T. середня* B. media
тупий obtūsus, a, um
тупо- obtusi- (*лат.*), ambly- (*грец.*)
тупокінцевий mutīcus, a, um
туполистий obtusifolius, a, um; amblyophyllus, a, um
туполопатевиий obtusilobātus, a, um
турнепс Brassica rapa
турча hottonia, ae f
    T. болотна H. palustris, *T. здута* H. inflata
туя thuia, ae f
    T. велетенська, або складчаста Th. plicata, *T. західна* Th. occidentalis, *T. східна* Th. orientalis
тюльпан tulīpa, ae f
    T. Альберта T. albertii, *T. Геснера* T. gesneriana, *T. Грейга* T. greigii, *T. Кальє* T. callieri, *T. Кауфмана* T. kaufmanniana, *T. Шренка* T. schrenkii

тютюн nicotiāna, ae *f*; tabacum, i *n*

T. крилатий *N. alata*, *T. справжній* *N. tabacum*

У

угорський hungaricus, a, um

удобрювати laetifico, āre

український ucrainicus, a, um

університет universitas, ātis *f*

урожай proventus, us *m*

урожайний proventicius, a, um

уроміщес uromyces, etis *m*

устилага ustillāgo, ĩnis *f*

У. гладка *U. laevis*, *У. гола* *U. nuda*, *У. кукурудзи* *U. maydis*, *У. пшениці*

U. tritici

утворювати formo, āre

Ф

факультет facultas, ātis *f*

фацелія phacelia, ae *f*

Ф. тижмолиста *Ph. tanacetifolia*

фелодендрон phellodendron, i *n*

Ф. амурський *Ph. amurense*

фенхель foeniculum, i *n*

Ф. звичайний *F. vulgare*, *Ф. італійський* *F. italicum*

ферула ferula, ae *f*

Ф. мускусна *F. moschata*, *Ф. смердюча* *F. foetida*

фіалка viola, ae *f*

Ф. дивна *V. mirabilis*, *Ф. жовта* *V. lutea*, *Ф. запашна* *V. odorata*, *Ф.*

польова *V. arvensis*, *Ф. триколірна* *V. tricolor*

фізаліс physalis, is *f*

Ф. звичайний *Ph. alkekengi*, *Ф. клейкий, або мексиканський томат* *Ph.*

ixocarpa, *Ф. пухнастий* *Ph. pubescens*

фізарум physarum, i *n*

фізодерма physoderma, atis *n*

Фікоміцети, клас Phycomycetes, um *m*

фікус ficus, i *f*

Ф. кімнатний *F. elastica*

філостикта phylosticta, ae *f*

фіолетовий violaceus, a, um

фітофтора phytophthōra, ae *f*

Ф. шкідлива, або небезпечна Ph. infestans

флокс phlox, phlocis *f*

Ф. Друммонда Ph. drummondii, *Ф. волотистий* Ph. paniculata, *Ф. сибірський* Ph. sibirica, *Ф. шилоподібний* Ph. subulata

флеогена phleogēna, ae *f*

фома phoma, ātis *n*

Ф. незначна Ph. exigua, *Ф. трав'яна* Ph. herbarum

форзиція forsythia, ae *f*

Ф. плачуча F. suspensa

форма forma, ae *f*

фузарій fusarium, i *n*

Ф. вівсяний F. avenaceum, *Ф. злаковий* F. graminearum, *Ф. гостро-споривий* F. oxysporum, *Ф. картоплі* F. solani

X

хвилівник aristolochia, ae *f*

Х. великолистий A. macrophylla, *Х. ломоносovidний* A. clematitis

хвилястий undulātus, a, um; flexuōsus, a, um

хвойний conifer, fēra, fērum

хвойник ephedra, ae *f*

Хвойні, клас Pinopsīda, ōrum *n*

Хвойні, підклас Pinidae, ārum *f*

хвостатий caudātus, a, um

хвостатка thecla, ae *f*

хвоц equisētum, i *n*

Х. болотний E. palustre, *Х. великий* E. telmateia, *Х. галузистий* E. ramosissimum, *Х. зимовий* E. hiemale, *Х. лісовий* E. silvaticum, *Х. польовий* E. arvense, *Х. річковий* E. fluviatile

Хвоцевидні, клас Equisetopsīda, ōrum *n*

Хвоцеподібні, відділ Equisetophŷta, ōrum *n*

хвоя acus, us *f*

хеномелес chaenomēles, is *f*

Х. японська Ch. speciosa (Ch. japonica)

Хижаки, ряд Carnivora

хліб frumentum, i *n*; panis, is *m*

хлібний cereālis, e; frumentaceus, a, um

хмелеграб ostrya, ae *f*

X. звичайний *O. caprinifolia*
хміль *humulus*, *i m*
X. звичайний *H. lupulus*
холодок *asparagus*, *i m*
X. коротколистий *A. brachyphyllus*, *X. лікарський* *A. officinalis*, *X. перистий* *A. plumosus*, *X. Шпренгера* *A. sprengeri*
хондрила *chondrilla*, *ae f*
X. ситниковидна *Ch. juncea*
хрестовичка *dociostaurus*, *i m*
Хрестоцвіті, родина *Cruciferae*, *arum f (нарал. Капустяні Brassicaceae)*
хрін *armoracia*, *ae f*; *cochlearia*, *ae f*
X. звичайний *Armoracia rusticana* (*Cochlearia armoracia*), *X. сухоребриковий, або лучний* *A. sisymbrioides*
хрінниця *lepidium*, *i n*
X. крупковидна *L. draba*, *X. польова* *L. campestre*, *X. посівна, або кресалат* *L. sativum*, *X. пронизанолиста* *L. perfoliatum*, *X. рясноцвіта* *L. densiflorum*, *X. смердюча* *L. ruderale*, *L. X. широколиста* *latifolium*
хризантема *chrysanthemum*, *i n*
X. кілювата *Ch. carinatum*, *X. увінчана* *Ch. coronarium*
хрящ-молочник *lactarius*, *i n*
X. гірчак *L. rufus*, *X. неїстівний, або болотний* *L. helvus*, *X. оливково-чорний* *L. necator*, *X. осиковий, або тополевий* *L. controversus*, *X. перцевий* *L. piperitus*

Ц

царство *regnum*, *i n*
царський *regius*, *a, um*; *regālis*, *e*
цвісти *floreo*, *ēre*
-цвітий *-flōrus*, *a, um (лат.); -anthus*, *a, um (грец.)*
цезальпінія *caesalpinia*, *ae f*
Ц. Джилліса *C. gilliesii*, *Ц. дубильна* *C. coriaria*, *Ц. японська* *C. japonica*
целозія, або півнячий гребінь *celosia*, *ae f*
ценангій *cenangium*, *i n*
ценхрус *cenchrus*, *i m*
Ц. малоквітковий *C. pauciflorus*
церкоспора *cercospora*, *ae f*
Ц. бурякова *C. beticola*, *Ц. виноградна* *C. vitiphylla*
цетрарія *setraria*, *ae f*

Ц. ісландська, або ісландський мох *C. islandica*

Цибулева муха *Delia antiqua*

Цибулеві, родина *Alliaceae, ārum f*

цибуля *allium, i n*

Ц. аскалонська, або шалот *A. ascalonicum, Ц. батун* *A. fistulosum, Ц. ведмежа, або левурда* *A. ursinum, Ц. гранчаста* *A. angulosum, Ц. городня* *A. саера, Ц. круглоголова* *A. sphaerocephalum, Ц. міцновдягнена* *A. firmotunicatum, Ц. порей* *A. porrum, Ц. різанець, або шніт* *A. schoenoprasum, Ц. часникова, або рокамболь* *A. scorodoprasum*

цикламен *cyclāmen, īnis n*

Ц. Кузнецова *C. kuznetzovii, Ц. перський* *C. persicum*

цикорій *cichorium, i n*

Ц. звичайний, або кореневий *C. intybus, Ц. салатний, або ендівій* *C. endivia*

цикута *cicūta, ae f*

цистоптерис *cystoptēris, īdis f*

Ц. гірський *C. montana, Ц. ламкий* *C. filix-fragilis*

цитриновий *citrīnus, a, um*

цитрус *citrus, i f*

ціло- *integri-* (*лат.*); *holo-* (*грец.*)

цілолистий *integrifolius, a, um; holophyllus, a, um*

цілопелюстковий *integripetālus, a, um*

цільний *integer, gra, grum*

цукровий *saccharātus, a, um*

Ч

чага *Inonotus obliquus f. sterilis*

чапалоч *hierochloë, es f*

Ч. пахуча *H. odorata, Ч. південна* *H. australis, Ч. степова* *H. stepposa*

часник *allium, i n*

Ч. посівний *A. sativum*

часничник *marasmius, i m*

Ч. гострозанапашний *M. prasioismus, Ч. дрібний* *M. scorodonius*

часто *saere*

частуха *alisma, ātis n (ae f)*

Ч. злаковидна *A. graminea, Ч. подорожникова* *A. plantago-aquatica*

чашечка *calyx, ūcis m*

чашолисток *sepalum, i n*

чебрець *thymus, i n*

Ч. вапняковий Th. calcareus, *Ч. звичайний* Th. vulgaris, *Ч. Маршаллів*
 Th. marschallianus, *Ч. Палласів* Th. pallasianus, *Ч. повзучий* Th. serpyll-
 lum, *Ч. поліський* Th. polessicus, *Ч. український* Th. ucraïnicus
чемериця veratrum, *i n*
Ч. біла V. album, *Ч. Лобелієва* V. lobelianum, *Ч. чорна* V. nigrum
чермерник hellebōrus, *i m*
Ч. зелений H. viridis, *Ч. чагарниковидний* H. dumetorum, *Ч. чорний* H.
 niger
черешковий petiolātus, *a, um*
черешок petiōlus, *i m*
червець scleranthus, *i m*
Ч. однорічний S. annuus
Червневий хрущ Amphimallon solstitialis
червоний ruber, bra, brum
червоно- rubri- (*лат.*), erythr(o)- (*грец.*)
червоноголовий erythrocephālus, *a, um*
червоно-жовтий fulvus, *a, um*
червоноквітковий rubriflōrus, *a, um*
червононасінний erythropermus, *a, um*
червоноплідний erythrocarpus, *a, um*
червонуватий rubīdus, *a, um*; rubellus, *a, um*; rubens, *entis*
черговолистий alternifolius, *a, um*
череда bidens, *entis f*
Ч. поникла B. cernua, *Ч. трироздільна* B. tripartita, *Ч. промениста* B.
 radiata
черемха radus, *i f*
Ч. звичайна P. racemosa (*P. avium*)
черепитчастий imbricātus, *a, um*
черешня Cerāsus avium
черсак dipsācus, *i m*
Ч. лісовий D. silvestris, *Ч. посівний* D. sativus, *Ч. розрізанолистий* D.
 laciniatus, *Ч. щетинистий* D. strigosus
чина lathyrus, *i m*
Ч. бульбиста L. tuberosus, *Ч. весняна* L. vernus, *Ч. запашина* L.
 odoratus, *Ч. круглолиста* L. rotundifolius, *Ч. лучна* L. pratensis, *Ч. поси-*
вна L. sativus, *Ч. шорстка* L. hirsutus
чинара Platanus orientālis
численний multus, *a, um*
чистець stachys, *ŷdis f*
Ч. лікарський S. officinalis, *Ч. лісовий* S. silvatica
чистотіл chelidonium, *i n*

Ч. звичайний, або великий Ch. maius
чистоус osmunda, ае *f*
Ч. коричний O. cinnamomea, *Ч. королівський* O. regalis
чіплянка tragus, і *m*
Ч. китицева T. racemosus
чозенія chosena, ае *f*
Ч. крупнолукувата Ch. macrolepis, *Ч. мучницелиста* Ch. arbutifolia
чорний niger, gra, grum
чорниці Vaccinium myrtillus
чорніючий nigricans, antis
чорно- atro-, nigri-, nigro- (*лат.*); melano- (*грец.*)
чорнобривці tagētes, is *f*
Ч. прямостоячі, або повняки T. erecta, *Ч. розлогі* T. patula, *Ч. тонко-*
листі T. tenuifolia
чорноголовник poterium, і *n*
чорнокорінь synoglossum, і *n*
Ч. лікарський S. officinale, *Ч. присмний* S. amabile
чорнонасінний melanospermus, а, um
чорноплідний melanocarpus, а, um
чорнуватий atrans, antis; nigellus, а, um
чорнушка nigella, ае *f*
Ч. дамаська N. damascena, *Ч. дрібноцвіта* N. garidella, *Ч. нив'яна* N.
segetalis, *Ч. польова* N. arvensis, *Ч. посівна* N. sativa
чотири- quadri- (*лат.*); tetr(a)- (*грец.*)
чотириквітковий quadriflorus, а, um
чотирилистий quadrifolius, а, um; tetraphyllus, а, um
чотиринасінний tetraspermus, а, um
чотирипелюстковий quadripetalus, а, um
чотирирічний quadriennis, е
чубатий comosus, а, um
чубушник philadelphus, і *m*
Ч. великоквітковий Ph. grandiflorus, *Ч. увінчаний* Ph. coronarius

Ш

шаблелистий acinacifolius, а, um
шавлія salvia, ае *f*
Ш. блискуча S. splendens, *Ш. лікарська* S. officinalis, *Ш. лучна* S. pratensis, *Ш. мускатна* S. sclarea
шандра marubium, і *n*

шапка (*гриба*) pileus, *i m*
шарлаховий coccineus, *a, um*
шафран crocus, *i m*
Ш. гарний C. speciosus, *Ш. Гейфеля* C. heuffelianus, *Ш. жовтий* C. flavus, *Ш. посівний*, C. sativus, *Ш. сітчастий* C. reticulatus
шведська муха oscinella, *ae f*
шелюга Salix acutifolia
шерстистий lanātus, *a, um*
шерстяк eriochloa, *ae f*
Ш. волосистий E. villosa
шести- sex- (*лат.*); hex(a)- (*грец.*)
шестиквітковий sexflōrus, *a, um*; hexanthus, *a, um*
шестилистий hexaphyllus, *a, um*
шестипелюстковий hexapetālus, *a, um*
шефердія schepherdia, *ae f*
Ш. срібляста S. argentea
шилолистий subulifolius, *a, um*
шильник subularia, *ae f*
Ш. водяний S. aquatica
шипшина rosa, *ae f*
Ш. дамаська R. damascena, *Ш. дзигоподібна* R. turbinata, *Ш. еглантерія* R. eglanteria, *Ш. зморшкувата* R. rugosa, *Ш. китайська* R. chinensis, *Ш. колюча* R. acicularis, *Ш. корична* R. cinnamomea, *Ш. найколючіша* R. spinosissima, *Ш. повстиста* R. tomentosa, *Ш. польова* R. agrestis, *Ш. прутська* R. prutensis, *Ш. сиза* R. glauca, *Ш. собача* R. canina, *Ш. столлиста* R. centifolia, *Ш. щитконосна* R. corymbifera, *Ш. яблунева* R. pomifera
широкий lātus, *a, um*
широко- lati- (*лат.*); platy-, eury- (*грец.*)
широкогіллястий platycladus, *a, um*
широколистий latifolius, *a, um*; platyphyllus, *a, um*
шишка strobīlus, *i m*; conus, *i m*
шишкотягода galbūlus, *i m*
шкідливий noxius, *a, um*; nocens, entis
шкідник infestum, *i n*
шкірястий coriaceus, *a, um*
шовковий sericeus, *a, um*; bombycīnus, *a, um*
шовковиця morus, *i f*
Ш. атласна M. bombycis, *Ш. біла* M. alba, *Ш. чорна* M. nigra
шоломоподібний galeiformis, *e*
шолудивник pediculāris, *is f*

шорсткий hirsūtus, a, um; hirtus, a, um; asper, aspēra, aspērūm; scaber, bra, brum

шпергель spergūla, ae *f*

Ш. великий S. maxima, *Ш. льонової* S. linicola, *Ш. польовий* S. arvensis

шпинат spinacia, ae *f*

Ш. посівний S. sativa (S. oleracea)

Щ

щавель rumex, ĭcis *f*

Щ. горобиний R. acetosella, *Щ. кислий* R. acetosa, *Щ. кінський* R. confertus, *Щ. шпинатний* R. patientia

щетинистий setaceus, a, um; strigōsus, a, um

щирія amaranthus, i *m*

щитник elasmucha, ae *f*

щитолістий scutifolius, a, um

щільний compactus, a, um; solīdus, a, um

щучник deshampsia, ae *f*

Щ. дернистий D. caespitosa, *Щ. хвилястий* D. flexuosa

Я

яблуня malus, i *f*

Я. домашня, або культурна M. domestica, *Я. карликова* M. pumila, *Я. лісова* M. silvestris, *Я. рання* M. praesox, *Я. сливолиста, або китайська* M. prunifolia, *Я. ягідна* M. baccata

явір Acer pseudoplatanus

яглиця aegopodium, i *n*

Я. звичайна A. podagraria

ягода baccā, ae *f*

ягідний baccātus, a, um

ягідник baccētum, i *n*

Язичкові, підродина Liguliflorae, ārum *f* (*парал.* Латукові *Lactucoideae*)

ялина picea, ae *f*

Я. звичайна, або смерека P. abies, *Я. канадська* P. canadensis, *Я. колюча* P. pungens, *Я. сибірська* P. obovata

ялиця abies, ētis *f*

Я. біла A. alba, *Я. кавказька* A. nordmanniana, *Я. Майра* A. mayriana, *Я. сибірська* A. sibirica, *Я. струнка* A. gracilis

ялівець junipērus, i *f*

Я. високий Ju. excelsa, *Я. віргінський* Ju. virginata, *Я. звичайний* Ju. communis, *Я. козацький* Ju. sabina, *Я. сибірський* Ju. sibirica, *Я. смердючий* Ju. foetidissima

японський japonicus, a, um

ясен fraxinus, i f

Я. білоцвітний, або манновий F. ornus, *Я. гостроплідний* F. oxycarpa, *Я. звичайний* F. excelsior

ясенець dictamnus, i m

Я. голостовичковий D. gymnostylis

ячмінь hordeum, i n

Я. гривастий H. jubatum, *Я. дворядний* H. distichum, *Я. звичайний* H. vulgare, *Я. мишачий* H. murinum, *Я. посівний* H. sativum, *Я. проміжний* H. intermedium

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Закалюжний М.М.* Латинська мова: Підручник для студентів біологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К.: Либідь, 2003. – 367 с.
2. *Орлова Н.В.* Біологічна латина: Навч.-метод. посібник для студентів біологічних факультетів вищих учбових закладів. – Черкаси, 2001. – 208 с.
3. *Філіпович З.М.* Латинська мова для біологічних факультетів. – К.: Вища шк., 1978. – 207 с.
4. *Шовковий В.М.* Латинська мова для агробіологів: Метод. посібник для студентів агробіологічного профілю. – К.: НАУ, 2001. – 180 с.

Додаткова

5. *Венгловський В.П.* Латинська мова: Посібник для студентів біологічних факультетів університетів. – Львів, 1970. – 158 с.
6. *Калашикова В.Н.* Латинский язык: Учеб. пособие для студентов биологических факультетов. – Иркутск: ИПИ, 1977. – 110 с.
7. *Калашикова В.Н.* Латинский язык: Учеб. пособие для студентов биолого-почвенного факультета. – Иркутск: ИГУ, 1972. – 229 с.
8. *Купчинаус Н.Э., Зубцовский Н.Е.* Введение в латинский язык и биологическую терминологию: Учеб. пособие для студентов биологических специальностей университетов, академий, учащихся общеобразовательных школ. – Ижевск: Удмурт. ун-т, 2001. – 199 с.
9. *Луговська І.Б.* Латинська мова: Навч.-метод. посібник для студентів агрономічного факультету. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2003. – 24 с.
10. *Шибінська Т.А.* Латинська мова: Навч. посібник для студентів біологічних спеціальностей. – Житомир: Льонок, 2003. – 120 с.
11. *Чопик В.І., Єна А.В.* Латинська ботанічна номенклатура: Навч. посібник. – К.: РВЦ Київський університет, 1997. – 57 с.

Довідкова

12. Барна М.М. Ботаніка: Терміни. Поняття. Персоналії. – К.: Академія, 1997. – 272 с
13. *Биологический энциклопедический словарь*. – М.: Сов. энциклопедия, 1989. – 864 с.
14. Вехов В.Н., Губанов И.А., Лебедев Г.Ф. Культурные растения СССР. – М.: Наука, 1972. – 522 с.
15. Визначник рослин України. – К.: Урожай, 1965. – 878 с.
16. Горностаев Г.Н. Правила произношения латинских названий животных и растений. – М.: МГУ, 1971. – 32 с.
17. Горностаев Г.Н., Забинкова Н.Н., Каден Н.Н. Латинские названия животных и растений. – М.: Высш. шк., 1974. – 124 с.
18. Доброчаева Д.Н., Котов М.И., Прокудин Ю.Н. и др. Определитель высших растений Украины. – К.: Наук. думка, 1987. – 546 с..
19. Ивойлов А.В., Гостаева А.Г. Перевод латинских названий родов, видов и разновидностей полевых культур и сорных растений. – Саранск: Мордов. ун-т, 2000. – 31 с.
20. Кирпичников М.Э., Забинкова Н.Н. Русско-латинский словарь для ботаников. – Л.: Наука, 1977. – 852 с.
21. Кохно М.А., Пархоменко Л.І., Зарубенко А.І. Дендрофлора України. Дикорослі й культивовані дерева і кущі. – К.: Фітосоціоцентр, 2002. – 448 с.
22. Кучерява Л.Ф., Войтюк Ю.О., Нечитайло В.А. Систематика вищих рослин. – т. 1. Археогоніати. – К.: Фітосоціоцентр, 1997. – 136 с.
23. *Международный кодекс ботанической номенклатуры, принятый Двенадцатым Международным ботаническим конгрессом*, Ленинград, 1975. – Л.: Наука, 1980. – 283 с.
24. *Международный кодекс номенклатуры культурных растений, сформулированный и принятый Международной комиссией по номенклатуре культурных растений Международного союза биологических наук*. – Л.: Наука, 1974. – 253 с.
25. Минц И.П. Этимологический словарь латинских названий лекарственных растений. – Л.: ЛХФИ, 1962. – 54 с.
26. Нечитайло В.А. Систематика вищих рослин. – Т. 2. Покритонасінні. – К.: Фітосоціоцентр, 1997. – 271 с.
27. *Словник-довідник з ботаніки / За ред. Білоконя І.Б..* – К.: Рад. школа, 1965. – 558 с.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

С.П. Гриценко, О.Ю. Балалаєва

ЛАТИНСЬКА МОВА

ДЛЯ СТУДЕНТІВ-АГРОБІОЛОГІВ

Навчальний посібник

Керівник видавничих проектів – *Б.А.Сладкевич*

Редактор – *Н.П. Манойло*

Комп'ютерний набір і верстка – *І.В. Марченко*

Дизайн обкладинки – *Б.В. Борисов*

Підписано до друку 24.03.06 Формат 60x84 1/16.

Друк офсетний. Гарнітура PetersburgС.

Умовн. друк. арк. 24.

Видавництво “Центр навчальної літератури”

вул. Електриків, 23

м. Київ, 04176

тел./факс 425-01-34, тел. 451-65-95, 425-04-47, 425-20-63

8-800-501-68-00 (безкоштовно в межах України)

e-mail: office@uabook.com

сайт: WWW.CUL.COM.UA

Свідоцтво ДК №1014 від 16.08.2002